

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและ
ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน”

(Guideline for Development Participatory beyond Senior Tourists and
Community Tourism in the Upper North)

โดย

สามารถ สุวรรณรัตน์ และคณะ

มีนาคม 2558

สัญญาเลขที่ RDG5650032

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3 “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่าง
นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน”

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. นายสามารถ สุวรรณรัตน์
2. นางสาวสุภารัตน์ อุทธารัตน์
3. นายณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แผนงาน “การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน
เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

แบบสรุปผู้บริหาร [Executive Summary]

1. รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัย

- 1.1 ชื่อโครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน
Guideline for Development Participatory beyond Senior Tourists and Community Tourism in the Upper North
- ภายใต้แผนงานวิจัย การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

1.2 ชื่อคณะผู้วิจัย

- 1) นายสามารถ สุวรรณรัตน์¹ หัวหน้าโครงการย่อยที่ 3
- 2) นางสาวสุดารัตน์ อุทธารัตน์¹ นักวิจัย
- 3) นายณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์¹ นักวิจัย

1.3 งบประมาณและระยะเวลาทำวิจัย

ได้รับงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 จำนวนเงิน 790,100 บาท
ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี เริ่มทำการวิจัยเมื่อ 1 สิงหาคม 2556 ถึง สิงหาคม 2557

2. สรุปโครงการวิจัย

ภาคเหนือตอนบนถือได้เป็นภูมิภาคที่อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสำหรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้สูงอายุนิยมมาท่องเที่ยว และการมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาต่อยอดต่อไปในอนาคต กลไกหนึ่งที่จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีความพร้อมเพิ่มมากขึ้นในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ คือภาคประชาชน หรือชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในหลายระดับ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือจัดการการท่องเที่ยวได้เอง ดังที่เห็นตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวที่กระจายตัวอยู่ทั่วภาคเหนือตอนบน การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวดังกล่าวในด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และพัฒนาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยการทดลองดำเนินโครงการนำร่องร่วมกับชุมชนท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและความพร้อม ในการที่จะสร้างต้นแบบการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และนำนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเข้ามาทดลองท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้ความคิดเห็นและร่วมกันพัฒนาโครงการของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งสรุปเป็นผลการศึกษาดังนี้

¹ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โทรศัพท์ 0 5394 2582 โทรสาร 0 5389 2649

ผลการศึกษา

1) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งชาวไทยและต่างชาติ ได้แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 แห่ง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ เมืองเก่าเมืองเชียงใหม่ ย่านวัวลาย เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่, หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา, ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย, วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เมื่อใช้เกณฑ์พิจารณาในด้านสิ่งบริการด้านกายภาพ และเกณฑ์การพิจารณาด้านสังคม ซึ่งประกอบด้วยการพิจารณาในประเด็นความพร้อมของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว นโยบายการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นต้น พบว่าแหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมที่สุดในการดำเนินการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และทางคณะวิจัยได้ร่วมมือกับชุมชนในการทดลองดำเนินโครงการนำร่องด้านการท่องเที่ยวเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับชุมชนท่องเที่ยว

2) องค์ประกอบสำคัญสู่แนวทางการพัฒนาที่ได้หลังจากการดำเนินโครงการนำร่องร่วมกับชุมชน คณะวิจัยได้ผลลัพธ์และสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับชุมชนท่องเที่ยว ต้องประกอบไปด้วยการดำเนินการใน 3 องค์ประกอบสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจไปในทุกจังหวะการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2.1 การสร้างความเข้าใจในศักยภาพของตนเองของชุมชนท่องเที่ยว และความเข้าใจต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูง (กลุ่มเป้าหมาย) อันจะนำไปสู่ความสามารถในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาทั้งศักยภาพของตนเองได้ถูกจุด และเพิ่มประสิทธิภาพ และให้บริการได้อย่างตรงความต้องการต่อกลุ่มผู้ใช้บริการ

2.2 การดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ประกอบขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้นธาร คือ การรวมกลุ่มรวมตัวของผู้มีสนใจ จนถึงปลายน้ำ คือ การจัดสรรผลประโยชน์พร้อมไปกับการรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการทั้งสายน้ำจะต้องประกอบขึ้นจาก 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ *การมีวิธีการที่ดี* คือ มีวิธีการทำงานในขั้นตอนต่างๆ ที่นำกระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นองค์ประกอบอย่างเหมาะสม *การมีกลไกที่ดี* คือ การมีโครงสร้างการดำเนินงานที่มีการแบ่งบทบาทรับผิดชอบ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำอย่างเท่าเทียม *การมีมาตรการที่ดี* คือ การมีข้อปฏิบัติการกำกับ ข้อห้าม และการจัดการผลประโยชน์รวมถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

2.3 การเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เป็นพลวัตการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง คือคุณลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการท่องเที่ยว ที่ต้องคอยติดตามเรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงกับผู้คนในแวดวงธุรกิจที่คล้ายคลึงกัน และทำงานร่วมกับภาครัฐ และเอกชนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

3) แนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว สำหรับการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ คือกระบวนการผสมผสานองค์ประกอบทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้นลงสู่แนวทางการพัฒนาในพื้นที่สำคัญ 2 ส่วน

3.1 การพัฒนาความพร้อมของชุมชน สร้างความเข้าใจในทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

- สร้างความเข้าใจสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ความต้องการการรองรับและองค์ความรู้ต่างๆ
 - สนับสนุนการรวมกลุ่ม หรือองค์การการท่องเที่ยวระดับชุมชน ที่สนใจการท่องเที่ยว เพื่อระดมศักยภาพที่มี และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม
 - สนับสนุนการสร้างเครือข่ายทางด้านการท่องเที่ยว กับหลากหลายองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายใน และภายนอกพื้นที่
 - สนับสนุนการสร้างกลไกครบวงจรในห่วงโซ่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ที่ได้ถูกนำกลับไปใช้ดูแล ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
- 3.2 การพัฒนาความพร้อมแหล่งท่องเที่ยว
- สร้างวิธีการ กลไก และมาตรการ รวมไปถึงนโยบาย โดยยึดวัตถุประสงค์หลัก คือ การปรับปรุง ดูแลรักษา และพัฒนาความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน และผู้ดำเนินการ
 - ดำเนินโครงการการปรับปรุงและเพิ่มเติมสิ่งบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และคนทั้งมวล พร้อมทั้งคำนึงถึงความเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่
 - สร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ชื่อโครงการวิจัย	แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน Guideline for Development Participatory beyond Senior Tourists and Community Tourism in the Upper North
ภายใต้แผนงานวิจัย	การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ Tourism Management and Administration in the Upper North of Thailand for Supporting Senior Tourists
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี 2556	จำนวน 790,100 บาท
ระยะทำการวิจัย	1 ปี เริ่มทำวิจัยเมื่อเดือน สิงหาคม 2556 ถึง กรกฎาคม 2557
ผู้ดำเนินการวิจัย	นายสามารถ สุวรรณรัตน์ ¹ , นางสาวสุดารัตน์ อุทธารัตน์ ¹ , นายณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์ ¹ , นางสาวศศิพร แก้วพินิจ ¹ ,

บทคัดย่อ

สภาพการณ์ปัจจุบันของสัดส่วนประชากรไทยแบ่งตามอายุ มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อตลาดการท่องเที่ยว และรูปแบบการบริการให้ในแหล่งท่องเที่ยว ที่ต้องหันมาปรับตัวเพื่อรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพ การรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และแนวทางการพัฒนาการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน โดยเลือกศึกษา และประเมินแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ วัดภูมินทร์ จ.น่าน ดอยแม่สลอง จ.เชียงราย หอนิทรรศการวัฒนธรรม วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา ย่านวัวลาย เวียงกุมกาม และย่านใจกลางเมืองเก่าเมืองเชียงใหม่

จากการประเมินศักยภาพ และความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างในด้านกายภาพ และสังคม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีความพร้อมในด้านกายภาพค่อนข้างน้อย แต่ในด้านสังคมในหลายแหล่งท่องเที่ยว พบว่ามีบุคลากร และชาวชุมชนที่มีความพร้อม กระตือรือร้น และมีความสนใจที่จะปรับตัวเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี ทั้งนี้จากการประเมินดังกล่าวคณะนักวิจัยได้คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยว 1 แหล่งที่ได้รับคะแนนการประเมินว่ามีความพร้อมสูงสุด คือ วัดภูมินทร์ จ.น่าน เพื่อเป็นชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ ที่จะดำเนินการพัฒนาแนวทางการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ผลจากการดำเนินการพัฒนาแนวทางฯ โดยอาศัยโครงการนำร่องและการอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับ

¹ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทร: 0 5394 2582

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยบุคลากรหรือชาวชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการดำเนินการพัฒนาใน 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่

1) การพัฒนาความพร้อมของบุคลากร และชาวชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เริ่มต้นจากสร้างความเข้าใจในต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวในพื้นที่ และต้องมีการสร้างความเข้าใจคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งในข้อจำกัดทางด้านร่างกาย และองค์ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและให้บริการผู้สูงอายุ เช่น อารยสถาปัตย์กับการออกแบบ ฯลฯ ต้องมีการสนับสนุนการรวมกลุ่ม หรือการมีองค์กรการท่องเที่ยวระดับชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม พร้อมไปกับการสร้างเครือข่ายทางด้านการท่องเที่ยว กับหลากหลายองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายใน และภายนอกพื้นที่

2) การพัฒนาความพร้อมแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานในพื้นที่ต้องสร้างวิธีการปฏิบัติงาน กลไกการทำงาน และมาตรการ เพื่อการดำเนินการปรับปรุงและเพิ่มเติมสิ่งบริการที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ด้วยแนวคิดอารยสถาปัตย์ พร้อมทั้งคำนึงถึงความเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ โดยต้องมีการนำศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ มาจัดสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และบริบทของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างประโยชน์ในด้านการพัฒนาความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

Subject: Guideline for Development Participatory beyond Senior Tourists and Community Tourism in the Upper North

Project: Tourism Management and Administration in the Upper North of Thailand for Supporting Senior Tourists

Research Fund for the year of 2013: 790,100 Baht

Research Period: 1 year – From August 2013 to July 2014

Researchers: Samart Suwannarat, Sudarat Auttarat, Nattasit Srinurak and Sasiporn Kaewpinij

ABSTRACT

Thai population ratio, nowadays, has been changing and gradually pushing Thai society forwards ageing society similar to global situation. That's been affected to tourism industrial due to all market and tourism service should be developed themselves to be suit with a new raising tourist group. This research, therefore, goals to study on potency and readiness of tourism spot in northern provinces on infrastructure, public service and social adaptation by focusing on 6 famous tourism spots; voted by senior tourists. Then, additionally, evaluated and ranked for choosing one place to be the pilot area for developing a guideline for development participatory beyond senior tourists and community tourism.

Consequently, the 6 famous reflects a non-readiness in infrastructure and public service but most of their people are passionate to experiment and learn how to serve senior tourist and wish to be a part of change. According to the evaluation result, researcher chose Wat Phu-Min in Nan province to initial a pilot project, workshop, and several programs aimed to strengthen community tourism potency. That finally gained impressive outcome, especially, the memorable participation between community members and senior tourism when a new tourism program has been confidentially launched.

After the program, community members and research team have translated and crystalized the valuable experiences to conceive the guideline for development on tourist place and tourism service for supporting senior tourism. The guideline consists two major instructions; first, ***Personnel Development***, development of personnel understanding on senior tourism concept which is about an aspect of senior tourist, how to service and taking care and how to engage to other relative

units to support senior tourism. Second is *Tourism Site Development*, addressed the need and area context for conducting an appropriate program by using concept of universal design to develop infrastructure and public service, moreover, promote wisely applying tourism potency with community participation in resource management and a sustainable tourism.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	ง
Abstract	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูป	ฐ
สารบัญแผนที่	ต
สารบัญแผนผัง	ถ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย	4
1.5 สมมุติฐานงานวิจัย	5
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย	5
1.7 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	6
1.8 นิยามศัพท์	7
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว	9
2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว	11
2.4 แนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity)	11
2.5 เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	12
2.6 การวิเคราะห์ SWOT	15
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ	17
2.8 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	19
2.9 เกณฑ์มาตรฐานด้านสภาพแวดล้อมในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ	26
2.10 กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	27
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	33
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย (โดยละเอียด)	33
3.2 สถานที่ทำการวิจัย/เก็บข้อมูล	55
3.3 ระยะเวลาในการทำวิจัย	55
บทที่ 4 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง	56
4.1 ข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง 6 พื้นที่	56
4.2 ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง 6 แหล่ง	118
4.3 สรุปผลการประเมิน และการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่อง	133
บทที่ 5 ข้อมูลเชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่อง	134
5.1 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่อง	134
5.2 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมต่อ	138
5.3 การรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน	146
5.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่อง	150
บทที่ 6 แผนปฏิบัติการและโครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ	155
6.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษาศักยภาพนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อการสร้างแผนปฏิบัติการและแผนการดำเนินโครงการนำร่อง	155
6.2 แผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชน	159
6.3 โครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ	165
6.4 ผลการประเมินและข้อเสนอแนะต่อโครงการนำร่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ของชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่	182
6.5 สรุปแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน	194

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	238
7.1 สรุปผลการวิจัย	238
7.2 ข้อเสนอแนะ	240
บรรณานุกรม	242
ภาคผนวก ก	246
ภาคผนวก ข	252
แบบประเมินความพร้อมทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยว	253
กำหนดการการอบรม “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”	256
กำหนดการการอบรม “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ”	258
คู่มือแนวทางการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (สำหรับชุมชนท่องเที่ยว)	260

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	6
2.1	SWOT กับการวิเคราะห์สภาพการณ์	16
2.2	SWOT กับการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวก และลบ	17
3.1	ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยวในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	35
3.2	ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว 4 ประเภท คัดเลือกคะแนนสูงสุด 5 แหล่งในแต่ละประเภทการท่องเที่ยว	41
3.3	กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว	43
3.4	รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว	48
3.5	ตัวอย่างตารางรวบรวมคะแนนเพื่อจัดทำค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว	54
4.1	ผลการประเมินการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง	118
4.2	ผลการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง	120
4.3	ผลการประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง	122
4.4	ผลการประเมินการบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง	123
4.5	ผลการประเมินสิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง	124
4.6	ผลการประเมินความพร้อมทางด้านสังคมและการมีส่วนร่วมชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว 3 อันดับแรก	132
5.1	การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่อง โดยเครื่องมือ SWOT Analysis	151
6.1	กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว	155
6.2	การจัดบริการการท่องเที่ยวให้ผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับเรื่อง	157
6.3	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมฯที่มีปัญหาสุขภาพแยกตามโรคต่างๆ	183

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.4	แสดงร้อยละความพึงพอใจต่อการจัดบริการการทอ้งเทียว	184
6.5	แสดงร้อยละความพึงพอใจต่อกิจกรรมไหว้พระงาม 9 องค์	187
6.6	แนวทางการจัดกิจกรรมและการบริการการทอ้งเทียวที่นักทอ้งเทียวผู้สูงอายุ ต้องการให้แหล่งทอ้งเทียวดำเนินการ	189
6.7	ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักทอ้งเทียวผู้สูงอายุ	189
6.8	ความพึงพอใจและความคิดเห็นในภาพรวมของกิจกรรมการทอ้งเทียวเพื่อ รองรับนักทอ้งเทียวผู้สูงอายุ	190
6.9	อัตราส่วนความสูงทางลาดและความชัน	218
6.10	แนวทางการดำเนินงานแผนงานปรับปรุงด้านกายภาพ แบ่งตามระยะเวลา การดำเนินการ	231

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย	4
4.1	แสดงทำเลที่ตั้งชุมชนวัดลาย	59
4.2	แผนที่ชุมชนวัดลาย	61
4.3	วัดหมื่นสาร	62
4.4	วิหารวัดหมื่นสาร	64
4.5	พระเจดีย์ทรงล้านนาผสมไทยใหญ่	65
4.6	อุโบสถของวัดหมื่นสาร	65
4.7	สถูปบรรจุอัฐิธาตุครูบาศรีวิชัย	68
4.8	หอศิลป์สุทนต์จิตโต	68
4.9	วัดศรีสุพรรณ	69
4.10	อุโบสถเงิน วัดศรีสุพรรณ	70
4.11	พระวิหารวัดศรีสุพรรณ	71
4.12	เจดีย์วัดศรีสุพรรณ	72
4.13	วัดนันทาราม	73
4.14	พระบรมธาตุเจ้าเจดีย์	76
4.15	พระเพชรหรือหลวงพ่อเพชร	77
4.16	พระวิหารวัดนันทาราม	78
4.17	แผนที่เวียงกุมกาม	82
4.18	ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม	84
4.19	วัดเจดีย์เหลี่ยม	85
4.20	วัดกู่ป่าด้อม	86
4.21	วัดช้างค้ำ	87
4.22	วัดอีค่าง	87
4.23	วัดหนานช้าง	88
4.24	วัดปู่เปี้ย	89
4.25	วัดธาตุขาว	89
4.26	วัดพญามังราย	90

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
4.27	วัดพระเจ้าองค์ดำ	91
4.28	อาคารหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่	94
4.29	วัดเชียงมั่น	98
4.30	วัดลุ่มช้าง	100
4.31	ผังบริเวณสังเขปแสดงจุดติดตั้งป้ายบอกทางสถานที่ท่องเที่ยว ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย	102
4.32	อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะชาติภาคเหนือ ประเทศไทย	103
4.33	พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี	104
4.34	สุสานนายพลต่วน	105
4.35	หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ	106
4.36	วัดภูมินทร์	111
4.37	ภาพเสียงกระซิบบันลือโลกหรือภาพปู่ม่าน ย่าม่าน	113
4.38	พระอุโบสถจัตุรมุข	113
4.39	ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์	115
4.40	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน	116
4.41	วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	117
5.1	พระอุโบสถจัตุรมุข วัดภูมินทร์	134
5.2	พระพุทธรูปปางมารวิชัย 4 องค์ในอุโบสถจัตุรมุข วัดภูมินทร์	135
5.3	ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ	136
5.4	มัคคุเทศก์น้อยนำชมบนอุโบสถวัดภูมินทร์	136
5.5	จุดบริการบูชาดอกไม้สักการะ	137
5.6	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัดภูมินทร์	137
5.7	ร้านค้าชุมชนในวัดภูมินทร์	138
5.8	ช่วงหลวงเมืองน่าน	139
5.9	หอคำหรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน	141
5.10	วัดน้อย	141
5.11	วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	142
5.12	พระประธานในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	142

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
5.13	วัดหัวข่วง จังหวัดน่าน	143
5.14	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยววนาน	144
5.15	รถรางชมเมืองเก่าน่าน	145
5.16	ซุ้มของขาย OTOP และสินค้าที่ระลึกเมืองน่าน	145
5.17	ถนนคนเดินบริเวณช่วงเมืองน่าน	146
5.18	สินค้าในพิพิธภัณฑ์พื้นเมือง	147
5.19	บรรยากาศภายในร้านค้าชุมชน และสินค้า	147
5.20	รถเข็นร้านขายของที่ระลึกให้บริการบริเวณด้านหน้าร้านขายของที่ระลึก	148
5.21	การตั้งขายภาพเขียนของศิลปินท้องถิ่น	148
6.1	บรรยากาศการสำรวจพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ โดยมีปราชญ์ และคณะกรรมการชุมชนพาคณะนักวิจัยเดินสำรวจ	160
6.2	บรรยากาศการประชุมระดมความคิดเห็น และกระบวนการ Zopp เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการ	165
6.3	บรรยากาศการอบรมการอบรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในวันที่ 6 มีนาคม 2557 ณ เทศบาลเมืองน่าน จ.น่าน	166
6.4	บรรยากาศการอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการนำร่องการอบรมการผู้นำชมอาสา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในวันที่ 3-5 มีนาคม 2557 ณ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน	167
6.5	สภาพพื้นที่ต่างระดับยากต่อการเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์โดยนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	168
6.6	สภาพพื้นที่หลังการปรับปรุง โดยการใช้อิฐมอญปูเพื่อปรับระดับพื้นที่ และการตั้งเก้าอี้แบบมีพนักเพื่อให้เป็นจุดนั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ	169
6.7	บอร์ดนิทรรศการนำเสนอข้อมูลสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และอำนวยความสะดวกสำหรับผู้นำชมอาสา	169
6.8	แผ่นพับประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยววัดภูมินทร์	170
6.9	เส้นทางเดินชมวิหารจัตุรมุขภายในวัดภูมินทร์	171
6.10	กิจกรรมผู้นำชมอาสาพานักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเดินชมภายในวัดภูมินทร์	172
6.11	กิจกรรมดอกไม้อายุยืน	172

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
6.12	มัสยิดเทศก้น้อยนำชมบนพระอุโบสถวัดภูมินทร์	173
6.13	พิพิธภัณฑ์พื้นเมือง รวบรวมของใช้วันวานบ้านภูมินทร์	174
6.14	วิหารจัตุรมุข วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน	175
6.15	ยอดเจดีย์น้อย	175
6.16	ยอดซุ้มโขงประตูทางเข้าวิหาร	176
6.17	พญานาคราเทินสำเภาทอง	176
6.18	จุดเรียนรู้เรื่องราวชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่	177
6.19	พญานาคราคู่	178
6.20	ช่องประตูโขงใต้ท้องพญานาครา	178
6.21	ตัวเหงา	179
6.22	พระพุทธรูปปางสมาธิปางอุ้มบาตร พระประธานของวัดภูมินทร์	179
6.23	พระเจ้าหลวงวัดช้างค้ำ พระนันทบุรีศรีศากยมุนีและพระพุทธรูปในธรรมมาศ	180
6.24	พระประธานในวัดน้อย	181
6.25	พระประธานวัดหัวข่วง	181
6.26	ความหลากหลายของผู้ใช้กับแนวความคิดอารยสถาปัตย์	201
6.27	ประเด็นปัญหาทางเท้าและทางลาดที่พบจากการสำรวจ	204
6.28	หลักการการออกแบบทางเท้าและทางข้าม	204
6.29	ภาพก่อนหลังแนวทางการปรับปรุงทางเท้าทางลาด	205
6.30	ประเด็นปัญหาทางข้ามทางสัญจรแยกช่วงเมือง	206
6.31	หลักการออกแบบทางลาดทางข้ามทางสัญจร	206
6.32	ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงสี่แยกช่วงเมือง	207
6.33	สภาพปัจจุบันของซุ้มดอกไม้	208
6.34	ภาพแนวคิดระยะความสูงที่เหมาะสมของสิ่งบริการสำหรับผู้พิการ	209
6.35	ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงซุ้มดอกไม้	209
6.36	สภาพปัจจุบันของบริเวณวัดภูมินทร์	210
6.37	ภาพแนวคิดระยะความสูงของป้ายสื่อความหมาย	211
6.38	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุง ศาลาและป้ายสื่อความหมายบริเวณวัดภูมินทร์	211
6.39	สภาพปัจจุบันของทางเดินรอบวิหารวัด	212

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
6.40	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงจุดนั่งพักโดยรอบทางเดินวัด	213
6.41	สภาพปัจจุบันบริเวณพิพิธภัณฑวัด	214
6.42	ตำแหน่งและความเข้มข้นของการใช้พื้นที่ของนักท่องเที่ยว	214
6.43	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงพื้นที่นันทนาการชั่วคราววัดภูมินทร์	215
6.44	สภาพปัจจุบันของไฟฟ้าแสงสว่างโดยรอบวิหารวัด	215
6.45	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงไฟฟ้าแสงสว่าง	216
6.46	สภาพปัจจุบันของการเข้าถึงวิหารวัด	217
6.47	สัดส่วนของทางลาด	217
6.48	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงทางลาดทางด้านทิศตะวันตกของวิหารวัดภูมินทร์	218
6.49	สภาพปัจจุบันของห้องน้ำภายในแหล่งท่องเที่ยว	219
6.50	หลักการในการออกแบบห้องน้ำเพื่อคนทุกประเภท	220
6.51	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงสุขภัณฑ์และติดตั้งราวจับกันลื่น	220
6.52	สภาพปัจจุบันโรงเก็บเรือริมแม่น้ำน่าน	221
6.53	ตำแหน่งโรงเก็บเรือของชุมชน	221
6.54	ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงโรงเก็บเรือของชุมชน และพื้นที่โดยรอบ	222
6.55	สภาพประติมากรรมบริเวณถนนสายดอกไม้ และหาดทรายริมแม่น้ำน่าน	223
6.56	ตำแหน่งถนนสายดอกไม้	223
6.57	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงถนนสายดอกไม้	224
6.58	รถรางและสถานีของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน	225
6.59	สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงรถรางนำเที่ยว	226

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
6.1	แผนที่แสดงศักยภาพและการสัญจรในแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าเมืองน่าน	202

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
6.1	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการกายภาพ	227

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลดีต่อภาพรวมทางด้านเศรษฐกิจของประเทศติดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายปีและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ จะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของรายได้จาก 323.5 พันล้านบาท ในปี พ.ศ.2545 เป็น 547.8 พันล้านบาท และ 592.8 พันล้านบาท ในปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) ผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวยังส่งผลถึงหน่วยย่อยต่างๆ ในระดับสังคมชาวบ้าน เช่น การเพิ่มขึ้นของตลาดแรงงานในท้องถิ่น การตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งในด้านการผลิตและการบริการ การพัฒนาภาคการเกษตรในด้านการผลิตอาหาร และการขนส่งคมนาคม รวมไปถึงกลุ่มงานด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นซึ่งได้รับประโยชน์จากการใช้เครื่องมือการท่องเที่ยวมาเพิ่มคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่เดิม ให้ได้รับการอนุรักษ์ รักษาและฟื้นฟูให้คงอยู่ ทั้งเป็นโอกาสที่จะเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสามารถเป็นอีกแหล่งที่มาของรายได้หล่อเลี้ยงคนในชุมชน คุณประโยชน์ต่างๆ จากการท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นที่หลายภาคส่วนในสังคมให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้โครงการประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่น Amazing Thailand, Unseen Thailand หรือ เที่ยวหัวใจใหม่ ไทยยั่งยืน เป็นต้น

การวางแผนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวคือ หัวใจสำคัญ ของการกำหนดการใช้เครื่องมือการท่องเที่ยวเพื่อเอื้อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและแนวทางการกำหนดแผนงานที่ตรงกับเป้าหมาย จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการที่จะได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ดี การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะปัจจัยด้านคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ คุณลักษณะด้านประชากรของนักท่องเที่ยว พฤติกรรม ความต้องการ และความสนใจ รวมถึงการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวฯ หากพิจารณาในปัจจุบันทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ทุกปัจจัยล้วนมีความเชื่อมโยงและสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ส่วนที่น่าสนใจและจัดอยู่ในปัจจัยอันดับต้นๆ ในการวิเคราะห์เพื่อวางแผน คือคุณลักษณะประชากรนักท่องเที่ยว จากการศึกษาด้านประชากรพบว่าโครงสร้างอายุประชากรของประเทศไทยที่เปลี่ยนไปในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้เปลี่ยนโฉมหน้าสังคมของประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ และขณะที่ตัวเลขผู้สูงอายุของประเทศซึ่งมีอยู่ประมาณ 7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรทั้งประเทศ (พญ.ลัดดา ดำริการเลิศ) สถานการณ์และความต้องการการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน: เวทีเสวนา ร่วมพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน ครั้งที่ 8 เรื่อง การดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการในชุมชนสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล) มีแนวโน้มไปในทิศทางที่จะขยายตัวมากขึ้นในอนาคต กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุจึงเป็นอีกกลุ่มอุปทานการท่องเที่ยวที่กำลังขยายตัว และที่น่าสนใจคือกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีกำลังใช้จ่ายอยู่ในระดับสูง อีกทั้งมีความสนใจและความต้องการรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษ ซึ่งหากได้รับการศึกษาวิจัยด้านการวางแผนการ

บริหารจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตลาดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุจะมีโอกาสเติบโตได้อีกมากในอนาคต

แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากจะกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ยังช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีความชำนาญ มีความรู้ หรือสนใจในเรื่องราวเฉพาะได้นำความรู้มาใช้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ใหม่ๆ ร่วมกับชุมชน ให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมผ่อนคลาย และกิจกรรมทางสังคม ได้มีบทบาท ใช้ภาวะผู้นำ นำไปสู่การส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้มีชีวิตที่มีความสุขทั้งกายและใจ อีกทั้งช่วยให้เกิดการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ รวมถึงภูมิทัศน์ที่ดี น่าอยู่ และสดชื่น สำหรับแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชน

กระบวนการบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุนอกจากจะต้องศึกษาตัวนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุแล้ว การศึกษา ประเมิน และพัฒนาแนวทางการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และหนุนเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรมคือ อีกสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงควบคู่กันไปด้วย การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในเรื่องการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว กระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการออกแบบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการลงมือดำเนินโครงการคืออีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญมากในการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกำลังของชาวชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนในอนาคต ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า อีกทั้งลดปัญหาที่เกิดจากผลเสียของการท่องเที่ยวที่เกิดจากผู้ประกอบการรายใหญ่ซึ่งในบางครั้งละเลยรายละเอียดในจุดเล็กๆน้อยๆในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยวในระยะยาว

ดังนั้นการสร้างแนวทางการพัฒนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากฝ่ายคนในชุมชนท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง เพราะนอกจากผลประโยชน์ที่ได้รับจะตรงกับวัตถุประสงค์ของทุกฝ่ายที่วางไว้ ทั้งเป็นรูปธรรม และยั่งยืนโดยการจัดการของคนในพื้นที่แล้ว แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ได้ยังช่วยรักษาความเป็นท้องถิ่น มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ซึ่งกำลังตกอยู่ในภาวะสุมเสี่ยง เมื่อประเทศไทยเองกำลังจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ซึ่งหลายฝ่ายต่างกังวลถึงพรมแดนทางวัฒนธรรม และความ เป็นอัตลักษณ์จะถูกกลืนหายไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจึงเป็นที่มาของการดำเนินการศึกษาในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) สำรวจและประเมินความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

2) ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในพื้นที่นำร่อง (Pilot Project) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากนักท่องเที่ยวและชุมชน

4) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

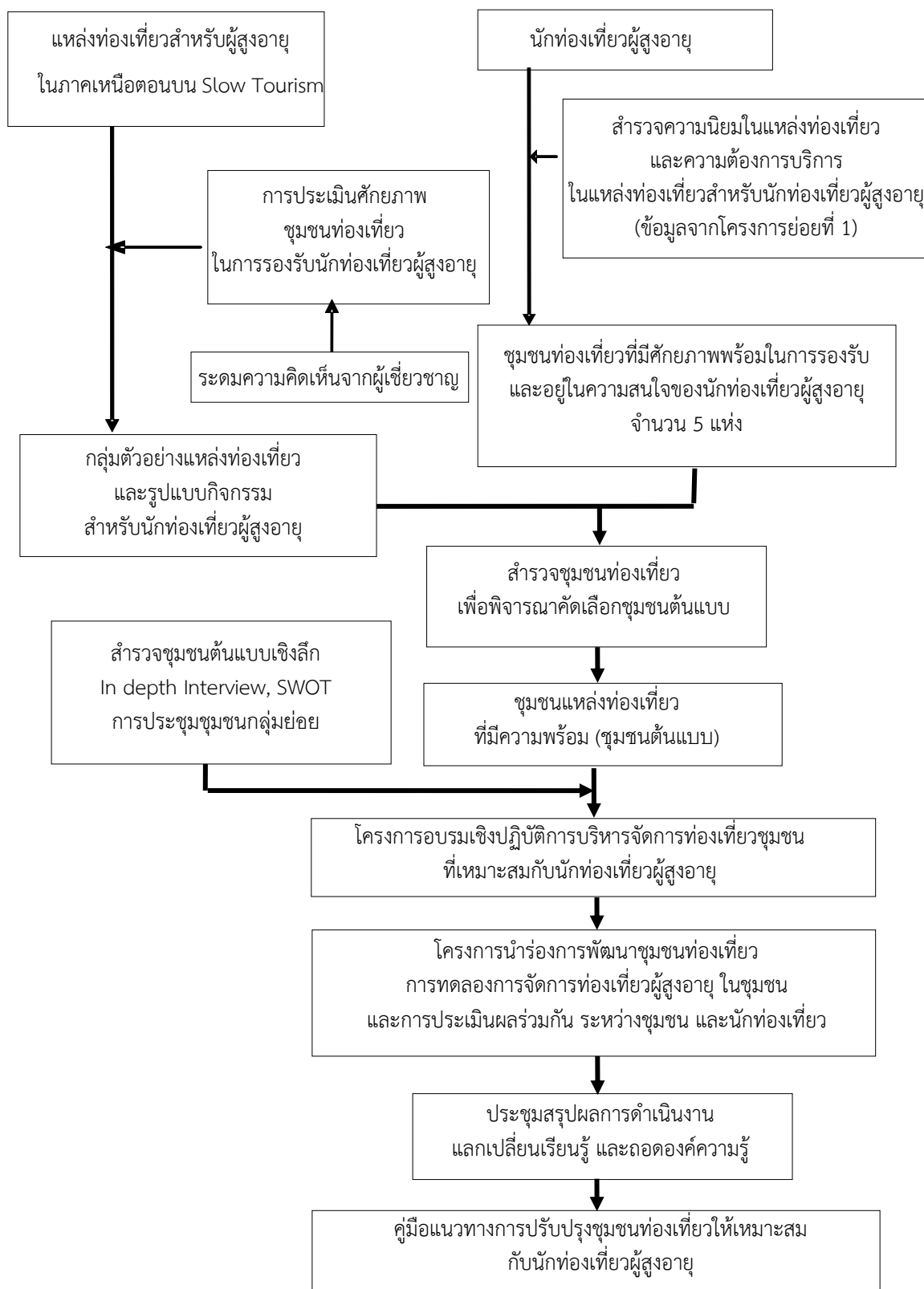
คัดเลือกและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับ และเป็นที่ยินยอมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 5 แห่งจาก 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน เพื่อหาชุมชนท่องเที่ยวที่มีความพร้อมเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบสำหรับเป็นพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว 1 ชุมชนโดยใช้เกณฑ์ตัวชี้วัดจาก

- 1) ผลประโยชน์ร่วมกัน
- 2) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Cooperative Social Responsibility: CSR)
- 3) รักษาสิ่งแวดล้อม
- 4) มีกิจกรรมที่ยั่งยืน
- 5) Concept Green: No Foam, Nature Activity, Prolong Life, Meditation, Exciting, Calm (สงบ ไม่มีเครื่องเสียง)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาแนวทางและแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน เป็นการมุ่งศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาแนวทางและสร้างแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชนในชุมชนที่ตั้งอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายสำรวจและประเมินความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่การศึกษาหาแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวแต่ละประเภทในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน อันนำไปสู่องค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

1.4 กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

รูปที่ 1.1: กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

1.5 สมมุติฐานงานวิจัย

- 1) นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) ภาคประชาชนในชุมชนที่ตั้งอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน
- 3) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้ประกอบการการท่องเที่ยวมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการกำหนดแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวแต่ละประเภท

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1) สำรวจและประเมินความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยเครื่องมือแบบสอบถาม
- 2) ทบทวนวรรณกรรมเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดประเภทและลำดับของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ รวมถึงพิจารณาความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 3) คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับ และเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 5 แหล่ง
- 4) สำรวจ และประเมินแหล่งท่องเที่ยว และชุมชน ทั้ง 5 แห่ง เพื่อคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยวที่มีความพร้อมเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบสำหรับเป็นพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว 1 ชุมชน
- 5) ได้ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ 1 ชุมชน สำรวจข้อมูลชุมชน ด้วย In depth Interviews และประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวด้วย SWOT เพื่อเข้าใจลักษณะและศักยภาพชุมชน
- 6) จัดประชุมในรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ เพื่อดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และทดลองสร้างแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 7) ดำเนินการตามโครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการอย่างน้อย 1 โครงการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาชุมชน ผ่านแนวคิดกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม และ Universal Design
- 8) จัดกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทดลองเข้ามาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ เพื่อประเมินความพึงพอใจและสอบถามข้อเสนอแนะ
- 9) จัดเวทีการประชุมภายในชุมชน 1 ครั้ง เพื่ออภิปรายผลสะท้อนจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชาวบ้านที่ร่วมดำเนินโครงการ พร้อมทั้งจัดกระบวนการถอดความรู้การทำงานทั้งหมดร่วมกัน

ตารางที่ 1.1: (ต่อ) แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

แผนการดำเนินงาน	ระยะเวลาการดำเนินงาน (เดือน)											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9. จัดเวทีการประชุมภายในชุมชน เพื่ออภิปรายผลสะท้อนจากนักท่องเที่ยวยุคสูงอายุมที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชาวบ้านที่ร่วมดำเนินโครงการ พร้อมทั้งจัดกระบวนการถอดความรู้การทำงานทั้งหมดร่วมกัน												
10. จัดทำ (Guideline) คู่มือแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนและจัดทำรายงานการวิจัย												
11. จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย แนวทางการพัฒนา (Guideline) และผลสรุปของโครงการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ												
12. สรุปผลการวิจัย และจัดเอกสารการวิจัยเสนอสู่แผนโครงการ												
13. จัดทำรายงานผลการศึกษา												

1.8 นิยามศัพท์

1) ชุมชน

กลุ่มคนที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในสังคมหรือเศรษฐกิจ โดยมีความรู้สึกร่วมกันในความ เป็นพวกพ้อง มีกิจกรรมร่วมกันและได้รับคุณประโยชน์ รวมถึงผลกระทบในทางลบจากกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปโดยกลุ่มร่วมกัน

ชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว ในงานวิจัยชิ้นนี้ คำว่าชุมชนมิได้หมายถึงเพียงแค่กลุ่มชุมชนที่อยู่อาศัยในแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่โดยรอบ แต่หมายรวมถึงองค์กรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนในทุกระดับ

2) การท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรภายในชุมชน โดยผู้จัดการหรือให้บริการการท่องเที่ยว คือ สมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ชุมชนมีการบทบาทหน้าที่เป็นผู้วางแผน ดำเนินการตัดสินใจและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง

3) กระบวนการมีส่วนร่วม

แนวความคิดการดำเนินโครงการและกิจกรรม ที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันจากหลากหลายกลุ่ม เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้ร่วม

นำเสนอแนวคิด วางแผน ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ รวมถึงการส่งเสริมความรู้สึกการเป็นเจ้าของ โครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เกิดองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เกิดการแลกเปลี่ยนและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวระหว่าง ชุมชนและกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 4) ได้แผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนต้นแบบ ที่จัดทำโครงการนำร่อง
- 5) ได้ทดลองใช้แผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนนำร่อง เพื่อให้เห็นเกิดผลที่เป็นรูปธรรมต่อชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว
- 6) สามารถนำผลการศึกษาไปผลิตเป็นคู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ฉบับชาวบ้าน

บทที่ 2

แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมกันดังแนวคิดของนักวิชาการต่อไปนี้

Mill and Morrison (1992: 263) แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในด้านความสวยงามความน่าประทับใจสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในเรื่องที่พักร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกหรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructures) ในเรื่องระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภคการขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี (Hospitality)

McIntosh and Goeldner (1986: 200) แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติปัจจัยพื้นฐานระบบการขนส่งสิ่งอำนวยความสะดวกการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี และทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Bhatia (1986: 139-140) กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวว่าจะต้องประกอบด้วย

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ได้แก่สิ่งดึงดูดใจทางด้านวัฒนธรรม เช่น โบราณสถานสิ่งก่อสร้างที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจทางธรรมชาติ เช่น ทิวทัศน์ ได้แก่ พืช สัตว์ ทะเล ภูเขา สวนสาธารณะ เทศกาลต่างๆ เช่น การแสดงนิทรรศการ งานมหกรรม ศิลปะ ดนตรี ประเพณี การละเล่น เป็นต้น

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวและเป็นส่วนที่เสริมให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ได้แก่ โรงแรม สถานบันเทิงต่างๆ รวมทั้งสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรวมถึงการเข้าถึงสถานที่ได้รวดเร็วปลอดภัยและสะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าประปาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว Collier and Harraway (อ้างในชูสิทธิ์ ชูชาติ 2544: 21)

3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงจุดที่น่าสนใจได้ ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วยเส้นทางยานพาหนะสถานีและผู้ประกอบการการขนส่งซึ่งต้องสะดวกสบายและสามารถพานักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่น่าสนใจหากแหล่งท่องเที่ยวใดที่การคมนาคมขนส่งไปไม่ถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะลดคุณค่าลงตรงกันข้ามแหล่งท่องเที่ยวใดที่การคมนาคมเข้าถึงอย่างสะดวกสบายก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 45-56) กล่าวว่าหน้าที่จะให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใดๆ ก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการคือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวก น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักแรม อาหาร นำเที่ยว จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงถือเป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

โดยสรุปแล้วแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก องค์ประกอบด้านการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ องค์ประกอบทั้ง 3 จะช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ใกล้เคียงได้โดยสะดวก รวมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเดินทางท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ

2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึงสิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางมาเยือนถิ่นนั้นซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมทั้งเทศกาลและงานประเพณีประจำปีที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นซึ่งสามารถแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวออกได้เป็น 3 ประเภท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542: 64-67) ได้ดังนี้คือ

1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางเที่ยวชมเป็นรมณีสถาน (สถานที่ให้มีความสุขสนุกสนานตื่นเต้นบันเทิงใจมีความสุขมีความประทับใจและความทรงจำ) รวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งเพิ่มเติมจากธรรมชาติในบางส่วน

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถานโบราณวัตถุเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในสมัยปัจจุบันซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศาสนาเป็นผลงานทางศิลปกรรมสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมมีความงามทางสุนทรียศิลป์ (ความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของความงามวิจิตรงามตระการและอลังการ) เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นผลงานทางประเพณีความเชื่อการดำรงชีวิตแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมโดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นไว้ให้อนุชนรุ่นหลังเห็นคุณค่ามีความภาคภูมิใจที่จะปฏิบัติตามตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

Butler, R.W. (1980) นักภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวได้อธิบายไว้ในวารสาร Canadian Geographic เรื่อง The Concept of a Tourist Area Cycle of Evaluation: Implication for Management of Resources ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะประสบกับวงจรวิวัฒนาการ 6 ขั้นตอน คือการสำรวจ การดำเนินการ การพัฒนา การเติบโตมั่นคง การชะงักงันและความเสื่อมโทรมหรือกลับฟื้นคืนสภาพตามแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 6 ระยะของ Butler จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมโทรมเสมอไป Butler ได้อธิบายไว้ว่าเริ่มแรกของการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวถูกค้นพบโดยนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาและรักการผจญภัยต่อมาเมื่อประสบกับภาวะการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วการท่องเที่ยวของมวลชนก็เริ่มเข้ามาเมื่อเวลาผ่านไป จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นนั้นจะค่อยๆ ลดลงและมาถึงภาวะการชะงักงันซึ่งในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวจะเข้าสู่วงจรแห่งความเสื่อมความนิยมหรืออาจจะกลับฟื้นคืนสู่ความนิยมอีกครั้งหนึ่ง โดยการอาศัยการเพิ่มสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวหรือการจัดการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่แต่ก่อนนั้นยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาที่มากพอ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การบริหารและการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมจึงจะสามารถฟื้นตัวให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้

อัษฎางค์ โปรฉัตร (2541) ได้กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดๆ จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนแล้วควรจะได้เรียนรู้ถึงลักษณะของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและไม่ทำลายคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและในส่วนของประชาชนในท้องถิ่นควรจะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วยเพื่อจะได้ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยดูแลบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดีต่อไป

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้นจะต้องอาศัยการดำเนินการในหลายๆ องค์ประกอบควบคู่กันไป เช่น การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นต้น ซึ่งในการวางแผนการพัฒนาแต่ละด้านต้องยึดแนวทางและแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหลักและดำเนินการควบคู่กันอยู่ตลอดเวลาแต่ถ้าขาดการดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งไปก็จะทำให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยวในแง่ลบซึ่งทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่บรรลุถึงเป้าหมายและการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ยั่งยืน

2.4 แนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2538) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ไว้ในหนังสือนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่งระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้วจะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมาโดยความสามารถที่จะรองรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

1) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางกายภาพ คือ ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจน เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นตัวกำหนดจำนวนการก่อสร้างของสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ว่าได้มากน้อยเพียงใด

2) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางสังคม คือ ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางนิเวศ คือ ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในบริเวณสถานที่และในบริเวณใกล้เคียงที่จะสามารถรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.5 เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 3-12, 3-14) ได้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดเกณฑ์เบื้องต้น เพื่อคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีการจัดการระบบนิเวศที่ยั่งยืนและมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้รวมทั้งมีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

1) เกณฑ์ศักยภาพของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากสภาพทรัพยากรโดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นดังนี้

- ชนิดของแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งจะต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิมหรือหากมีการดัดแปลงตกแต่งบ้างในบางส่วนก็จะต้องคงสภาพเดิมไว้เป็นหลัก ทั้งนี้หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สร้างขึ้นใหม่ การจำลองสภาพการผสมผสานหรือตกแต่งใหม่โดยไม่ใช้ระบบนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่จะมีความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย

- องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่ เช่น ความสมบูรณ์ความหลากหลายความสัมพันธ์ที่เป็นระบบและพิจารณาในองค์ประกอบด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่มความดึงดูดใจทั้งนี้องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นมากจะแสดงถึงระดับศักยภาพที่สูง

2) เกณฑ์ศักยภาพของการจัดการพิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้น ได้แก่

- การจัดให้มีการให้ความรู้และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาจากรูปแบบการจัดสื่อความหมายกิจกรรมการให้ความรู้ที่มีลักษณะของการจัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

- การจัดการด้านการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากการจัดกิจกรรมการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดเช่น มาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวการจัดสิ่งบริการ

- องค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โดยพิจารณาจากรูปแบบองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการ

จารุจน์ กลิ่นดีปสี (2541: 32-33) สรุปหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้านดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ ได้แก่ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ความสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่ รวมทั้งปัจจัยดึงดูดอื่นๆ ได้แก่ ภูมิทัศน์ความง่ายในการเข้าถึงพื้นที่ฤดูกาล

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกการรักษาความปลอดภัยในการท่องเที่ยวการจัดการด้านความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การควบคุมด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) ไม่ให้มีการท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับ (Over Carrying Capacity) การควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ได้แก่ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ รูปแบบการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวขององค์กรท้องถิ่นการมีส่วนร่วมควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่นความสนใจและความพึงพอใจของประชาชนในท้องถิ่นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้จัดทำคู่มือ “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว” เพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนาโดยใช้หลักเกณฑ์สำคัญ 2 เกณฑ์ คือ

(1) หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ย่อย ดังนี้

- ความมีชื่อเสียง/เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปโดยพิจารณาจากการเป็นที่รู้จักของชุมชน/ท้องถิ่น/จังหวัด/ภูมิภาค/จังหวัด/ประเทศ

- เอกลักษณ์/คุณค่าเฉพาะเชิงการท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากความเป็นเอกลักษณ์ตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

- สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น/จังหวัด/ประเทศโดยพิจารณาจากการสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชน/อำเภอ/จังหวัด/ประเทศ

- สร้างเสริมความสามัคคี/ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่นโดยพิจารณาจากการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ/ความผูกพันต่อชุมชนท้องถิ่นและความเข้มแข็งในการดำรงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละประเภทแหล่งท่องเที่ยวทำให้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

- สร้างความเจริญให้กับชุมชนด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการโดยพิจารณาจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ

- อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาจากความเป็นธรรมชาติ/การรักษา/การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ
- การอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างทางโบราณคดี/ประวัติศาสตร์โดยพิจารณาจากการดูแลรักษาทำนุบำรุงการบูรณะเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์
- อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยพิจารณาจากวัฒนธรรมของชุมชนให้ได้รับการดูแลรักษา เช่น การแต่งกาย ภาษา การละเล่น การแสดงและวิถีชีวิตของท้องถิ่น
- คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้โดยพิจารณาจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์/สิ่งแวดล้อม/ศิลปวัฒนธรรม/วิทยาศาสตร์
- เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ/นันทนาการแก่ชุมชนโดยพิจารณาจากระดับการให้บริการจากท้องถิ่นขึ้นไปจนถึงระดับประเทศและนานาชาติ

(2) หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเสื่อมโทรมดังนี้

- ด้านกายภาพประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการดังนี้
 - เส้นทางที่เข้าถึงจากภายนอกโดยพิจารณาจากความชำรุด/เหมาะสมทุกฤดูกาล
 - เส้นทางกั้นขวางภายในแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากความชำรุด/ความเพียงพอของเส้นทางที่เข้าชมภายในแหล่งท่องเที่ยว
 - ป้ายสื่อความหมายโดยพิจารณาจากความเพียงพอ/ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว
- ด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ
 - ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
 - ห้องน้ำ/ห้องสุขา
 - ที่จอดรถ
 - ร้านอาหาร-ร้านขายของที่ระลึก
 - ที่พัก
 - ระบบไฟฟ้า
 - ระบบน้ำประปา
 - โทรคมนาคม
- คุณค่าของแหล่ง/ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
 - ความสุนทรีย์และความสวยงามของธรรมชาติ
 - สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน
 - คุณค่าทางประวัติศาสตร์
 - คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้
- ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ – สังคม
 - การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพของชุมชนโดยพิจารณาถึงคนส่วนใหญ่ในชุมชนได้เปลี่ยนอาชีพหลักไปสู่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - ผลกระทบต่อรายได้ชุมชนโดยพิจารณาจากความไม่แน่นอนของรายได้ของชุมชน/รายได้ลดลง
 - การก่อให้เกิดปัญหาสังคมโดยพิจารณาจากปัญหาอาชญากรรม/ค่าครองชีพ/เพศพาณิชย์
 - ความขัดแย้งของชุมชนในสังคมโดยพิจารณาจากการแก่งแย่ง/การทะเลาะวิวาท
 - การทำลายจิตสำนึกชุมชนโดยพิจารณาจากความเห็นแก่ตัว/การขาดความร่วมมือของชุมชน

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) กำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 องค์ประกอบดังนี้

- 1) ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึงความสามารถในการควบคุมดูแลการดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างจิตสำนึกและให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
 - การสร้างจิตสำนึก หมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบสนใจใส่ใจและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
 - การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึงการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจการดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นรวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

2.6 การวิเคราะห์ SWOT

การประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในการวิจัยครั้งนี้นอกจากจะใช้เกณฑ์การประเมินข้างต้น หลังจากการคัดเลือกและได้ชุมชนท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างแล้ว การสำรวจ และวิเคราะห์ชุมชนกลุ่มตัวอย่างจะใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อทำความเข้าใจศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และประเมินโอกาสในการพัฒนาของชุมชนต่อไป

การวิเคราะห์ SWOT หรือบางครั้งเรียกว่า TOWS เริ่มแรกถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม และต่อมาใช้กันแพร่หลายในขอบข่ายงานอื่นๆ รวมถึงการ

วิเคราะห์การทำงานในระดับบุคคล จุดเด่นของวิธีการ SWOT คือ ความเรียบง่าย ใช้งานได้กับงานในหลายระดับ และการเปิดเผยให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสิ่งนั้นในปัจจุบันที่สำคัญ บนสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วน คือ สภาพการณ์ภายใน และสภาพการณ์ภายนอก

SWOT คือการผสมกันของตัวย่อที่มีมาจากคำว่า (S) Strength-จุดแข็ง, (W) Weakness-จุดอ่อน, (O) Opportunity-โอกาส, (T) Threat-อุปสรรค (ความท้าทาย)

การวิเคราะห์ SWOT เหมาะสมกับการใช้งาน เมื่อต้องการ

- สำรวจความเป็นไปได้ของความพยายามในการสร้างแนวทางการดำเนินงานใหม่ หรือการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่เดิม
- ใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อสร้างเหตุผลช่วยในการตัดสินใจ พร้อมไปกับการระบุโอกาสของการประสบความสำเร็จและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นกับแนวทางต่างๆ ที่เป็นที่ถูกพิจารณาในฐานะทางเลือกในการดำเนินงาน
- เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์สภาพการณ์การทั้งภายในและแวดล้อม เมื่อการดำเนินการมาถึงจุดที่ต้องตัดสินใจ เนื่องจากช่วยวิเคราะห์เปิดเผยจุดแข็ง จุดอ่อน และความเป็นไปได้ต่างๆ ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ชัดเจน
- ช่วยในการปรับปรุงแผนงาน โดยเฉพาะสภาพการณ์ระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งอาจมีปัจจัยบางตัวเกิดขึ้นใหม่ และบางตัวถูกกำจัดหรือไม่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน (Val Renault, มมป.)

การวิเคราะห์ SWOT สามารถใช้ได้หลากหลายรูปแบบ อยู่ที่ยุทธศาสตร์ของกลุ่มของปัจจัยทั้ง 4 ในการพิจารณาเช่น การวิเคราะห์สภาพการณ์ 2 ส่วน คือ สภาพการณ์ภายใน และภายนอก หรือ การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวก และลบต่อการดำเนินงาน เป็นต้น

ตารางที่ 2.1: SWOT กับการวิเคราะห์สภาพการณ์

สภาพการณ์ภายใน (Internal)		สภาพการณ์ภายนอก (External)	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)

ตารางที่ 2.2: SWOT กับการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวก และลบ

ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวก (Positives)	ปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบ Negatives
• จุดแข็ง (Strengths) • สินทรัพย์ (Assets) • ทรัพยากร (Resources) • โอกาส (Opportunities) • การคาดการณ์ (Prospects)	• จุดอ่อน (Weaknesses) • ขีดจำกัด (Limitations) • ข้อจำกัด (Restrictions) • อุปสรรค (Threats) • ความท้าทาย (Challenges)

ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT

วิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร โดยเปิดเผยคุณลักษณะ คุณภาพ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์สามารถทำความเข้าใจอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร สามารถระบุได้ว่า ปัจจัยใดเป็นจุดแข็ง โอกาส ที่ส่งเสริมให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และอะไรคือจุดอ่อน ภายใน และอุปสรรคที่ส่งผลเชิงลบแก่การดำเนินงาน และการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม ผลจากการวิเคราะห์ SWOT จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์เข้าใจสภาพการณ์โดยรวม และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนทางการดำเนินงาน กำหนดวิสัยทัศน์ การวางกลยุทธ์ และการสร้างแผนปฏิบัติการ เพื่อให้องค์กรและการดำเนินงานเกิดการพัฒนา และดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างถูกต้องแม่นยำ

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะใช้เวลาที่เหลืออยู่ในชีวิตของตนร่วมกับบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคม แนวความคิดของผู้สูงอายุที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและต้องการจะช่วยเหลือสังคม เริ่มมีแนวโน้มค่อนข้างสูงในปัจจุบัน (วรรณิภา บุญระยอง, 2540: 46) ทั้งนี้เนื่องจาก สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้บุคคลทุกกลุ่มต้องช่วยเหลือและประสานประโยชน์กัน จึงส่งผลให้บุคคลทุกวัยจำเป็นต้องมีกิจกรรมเพื่อสนองตอบต่อความต้องการในชีวิตสำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุนั้น มีแนวคิดที่สรุปได้ดังนี้

- **แนวคิดการเข้าร่วมกิจกรรม** แนวคิดนี้มองว่า ผู้สูงอายุยังมีความต้องการทางสังคมและทางจิตวิทยาที่จะเป็นผู้มีความกระฉับกระเฉง กระตือรือร้นและต้องการจะคงการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้เหมือนอยู่ในวัยกลางคนมากที่สุด ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดทฤษฎีกิจกรรมในเวลาต่อมา (Brown, 1990: 58) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การไม่มีกิจกรรมจะเป็นผลให้ระดับความสุขในชีวิตต่ำ มีความรู้สึกรู้คุณค่าและจะเป็นผู้ปรับตัวให้เข้ากับวัยและสิ่งแวดล้อมได้ยาก ดังนั้นผู้สูงอายุจึงควรรักษาวิธีการดำเนินชีวิตเหมือนกับเมื่ออยู่ในวัยกลางคนเอาไว้ และปฏิเสธการมีชีวิตแบบคนสูงอายุให้นานที่สุดเท่าที่ทำได้ นอกจากนี้ อิลิพอลัส (Eliopoulus, 1987: 28, อ้างในสุนันทา คุ่มเพชร, 2545: 46) ได้กล่าวว่า สังคมควรสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุด้วยกัน และมีความเหมาะสมกับ

กระบวนการ เช่น เปลี่ยนไปทำกิจกรรมที่ใช้ปัญญาแทนการใช้กำลังกาย หาบหยาทอื่นมาทดแทน บทบาทการทำงานเมื่อต้องปลดเกษียณ เป็นต้น

● **แนวคิดเรื่องการสนองความต้องการของผู้สูงอายุ** โดยใช้ทฤษฎีของมาสโลว์ที่ได้ จำแนกความต้องการของมนุษย์จากขั้นพื้นฐานความต้องการต่ำสุดไปถึงขั้นสูงสุดอันได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย (physical needs) ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (love and belonging needs) ความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง (esteem needs) และความต้องการความสมหวังในชีวิต (self-actualization needs) ส่วน แนวคิดของพอยทรีแลนด์ (Poitrenand, 1980 อ้างถึงใน พงศนันทน์ เหลืองไพบุลย์, 2530: 13) ได้ กล่าวถึงความต้องการของบุคคลในวัยสูงอายุ โดยครอบคลุมในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- 1) ชีวิตการทำงาน (professional life) ต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน
- 2) ความรู้สึกทางอารมณ์ (sentimental life) ต้องการความรัก การยอมรับ การเห็นคุณค่าจากบุคคลอื่น
- 3) ชีวิตครอบครัว (family life) ต้องการความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- 4) ชีวิตสังคม (social life) มีความต้องการร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม
- 5) การใช้เวลาว่าง (leisure activity) เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามความสนใจและความถนัด

จากแนวคิดเรื่องความต้องการ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความต้องการทั้งด้าน จิตใจ อารมณ์และสังคมเป็นพื้นฐานเฉกเช่นเดียวกันกับในวัยอื่นๆ แต่ทั้งนี้อาจแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่ง แล้วแต่สภาพแวดล้อมและบทบาทของแต่ละบุคคล ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมของผู้สูงอายุใน ลักษณะนี้จึงเป็นกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองความต้องการของตนเองในด้าน ต่างๆได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ เมื่อกิจกรรมใดเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุจะ ทำให้เกิดแรงจูงใจ (motivation) ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ได้ และรู้สึกพึงพอใจในการที่ ได้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น

● **แนวคิดเรื่องการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้สูงอายุจากการเสื่อมตามวัย** (วรรณิภา บุญระยอง, 2540: 34) โดยทั่วไปจะพบว่าผู้สูงอายุนั้นจะมีปัญหาอันเนื่องมาจากการ เปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากธรรมชาติของผู้สูงอายุ แนวคิดนี้จึง มุ่งไปที่การจัดกิจกรรมเพื่อการเตรียมตัว การป้องกันหรือชะลอความเสื่อมถอยไปตามวัย ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้สูงอายุได้ตระหนัก ยอมรับและพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิตทั้งในปัจจุบันและใน อนาคต อันจะช่วยเป็นการบรรเทาความรุนแรงต่างๆ ของเวลาหรือความเสื่อมได้ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับความพึงพอใจในการช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยที่สุด

● **แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุ** (พงศนันทน์ เหลืองไพบุลย์, 2530: 17) แนวคิด นี้มองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคม ซึ่งมีพลังความคิด มีความสามารถและมีประสบการณ์สูง ในการพัฒนาตนเอง และสังคมส่วนรวม ดังนั้น ผู้สูงอายุควรได้รับการยกย่องนับถือ ยอมรับว่าเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมเป็นบุคคลที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ในทุกๆ ด้านเช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้าน สวัสดิการ เป็นต้น และผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ต้องได้รับโอกาสเข้าทำงานและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถและความต้องการของตน จากแนวคิดนี้ทำให้เกิดมีความเชื่อในเรื่องการทำกิจกรรม

สำหรับผู้สูงอายุ โดยการนำเอาทฤษฎีกิจกรรมมาใช้ประกอบในการอธิบายและสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว

จากแนวคิดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุเพื่อคงไว้ซึ่งสุขภาพกาย จิต สังคมที่ดี ทฤษฎีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมนี้ มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับผู้สูงอายุและสามารถอธิบายในด้านจิตสังคมของผู้สูงอายุได้ชัดเจน

ปัจจุบันผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวในอนาคตอันใกล้ ทั้งนี้จากการที่มีบริการด้านการรักษาพยาบาลและสาธารณสุขที่ดีขึ้น ประชากรมีการศึกษาสูงขึ้นและมีการดูแลตัวเองมากขึ้น จึงมีอายุยืนยาวมากขึ้นส่งผลให้โครงสร้างประชากรของทุกประเทศทั่วโลกมีสัดส่วนของประชากรสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นทุกปีและทำให้สังคมโลกก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ¹ ซึ่งประชากรผู้สูงอายุส่วนหนึ่งมีความพร้อมด้านสุขภาพ ด้านรายได้ และด้านเวลาที่จะเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้น ประชากรผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายกลุ่มใหม่ที่ต้องให้ความสนใจ และจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีข้อจำกัดด้านสภาพร่างกายที่ส่วนใหญ่เคลื่อนไหวได้ช้าลง ความมั่นคงลดลง เหนื่อยง่าย เริ่มมีปัญหาด้านการมองเห็น ดังนั้น นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุจึงต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และไม่ต้องใช้กำลังมาก (Passive Activities) แหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงต้องมีสิ่งบริการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพร่างกายและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ มีการเดินทางเข้าถึงที่สะดวก มีความปลอดภัย มีความสงบไม่วุ่นวาย มีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงมากเนื่องจากรายได้ของผู้สูงอายุจะลดลง และมีข้อมูลการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์เพื่อให้ผู้สูงอายุจัดเตรียมแผนการเดินทางได้อย่างถูกต้อง

2.8 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546: 178-179) ได้ระบุว่า แนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรม

¹ การคาดประมาณประชากรทั่วโลก คาดว่าปี พ.ศ. 2568 จะมีประชากรผู้สูงอายุจำนวน 340 ล้านคน สำหรับประเทศไทย โครงสร้างประชากรในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2493-2552) พบว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเพิ่มจากร้อยละ 4 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2493 เป็นร้อยละ 11.3 ในปี พ.ศ. 2552 (หรือเพิ่มขึ้น 3 เท่าในเวลา 50 ปี) และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 25 ในปี พ.ศ. 2576 (หรือเพิ่มขึ้น 2.5 เท่าในเวลา 20 ปี)

ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมองว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืน ต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง 2 - 3 ปี ที่ผ่านมาคำว่า “Community-based Tourism: CBT” การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ต้องมี “ชุมชน” เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การท่องเที่ยวกลายเป็น“เครื่องมือ”ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศและมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พักการซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อมขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด 5 ดาว 4 ดาวไปถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหารและแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศและการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยวที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะได้ก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไรเพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการ

ใช้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามการใช้อย่างยั่งยืนและเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและควรทำอะไรเมื่อ “ชุมชน” กลายเป็น “สินค้า” หรือ “เครื่องมือ” ที่เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ท้าทายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่งเสมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้องทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง “ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์” อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้นอาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนการท่องเที่ยวผ่านชุมชนการท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าวแต่ที่แน่นอนก็คือ “ชุมชน” เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระหนาบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community Based Tourism: CBT” ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- **ศักยภาพของคน**ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อนเพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

- **ศักยภาพของพื้นที่** หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมาคนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนสามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน:

“Community-based Tourism: CBT” ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรร รายได้อย่างไรทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วมอันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไรการสื่อสารพูดคุยเป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุยร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

หลักการการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

1) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางทางการแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4) การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5) ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพนักท่องเที่ยวน การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7) ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพิลิตเพิลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรวบจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยวเป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนา สวนศรี (2546: 189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติดมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)
- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป
- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนางองค์กร

- การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น

- การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปอดตัวเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่าเป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

2.9 เกณฑ์มาตรฐานด้านสภาพแวดล้อมในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ

ในช่วงต้น ปี พ.ศ.2523 ทั้งประชาคมโลกโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วเริ่มให้ความสำคัญกับคนพิการและผู้สูงอายุโดยเฉพาะในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ทั้งที่ปรากฏในงานวิจัย รายงานการศึกษา ซึ่งล้วนสนับสนุนให้พื้นที่กายภาพของชุมชนสามารถสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและคนพิการได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่มีในสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งในประเด็นทางด้านกายภาพความพร้อมของชุมชนนั้นสามารถแบ่งแยกได้ตามลักษณะของพื้นที่ดังต่อไปนี้คือ การออกแบบที่พักอาศัย, การออกแบบอาคารสาธารณะ, การปรับปรุงอาคารผ่านกระบวนการทางสถาปัตยกรรม, การปรับปรุงยานพาหนะ, การออกแบบตามความเหมาะสมของความพิการแต่ละประเภท (การมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว และทางสมอง)

นอกจากการออกแบบในอาคารและยานพาหนะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทางองค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อการออกแบบทางสัญจรสำหรับผู้สูงอายุเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละบริบทของพื้นที่อีกด้วย ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวสามารถแบ่งได้ตามประโยชน์ใช้สอยดังนี้คือ

- 1) ทางเท้า (Footpath, walkway, sidewalk)
- 2) ทางลาดและบริเวณริมขอบถนน (Ramp/ Curb Ramp/ Curb cut)
- 3) ทางข้ามทางสัญจร (Cross Walk)
- 4) สะพานลอย (Foot Bridge)
- 5) ภัยจากสิ่งประดับอาคาร (Overhanging Hazard)
- 6) จุดพักคอย (Rest area Shelter)
- 7) อุปกรณ์อำนวยความสะดวก (Street Furniture)

2.10 กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในปี พ.ศ. 2534 ช่วงเวลาสุดท้ายของทศวรรษแห่งคนพิการที่ได้รับการณรงค์จากองค์การสหประชาชาติ ประเทศไทยได้มีกฎหมายฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและคนพิการนั้นคือพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญในกฎหมายดังกล่าวคือ การแสดง “การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ” ทั้งยังมีอำนาจในการออกกฎกระทรวงในการกำหนด “ลักษณะอาคารสถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่นที่ต้องมีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกโดยตรงแก่คนพิการ” แม้ว่าสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้จะเอื้ออำนวยแก่คนพิการ แต่อย่างไรก็ตามผลจากการออกกฎหมายฉบับดังกล่าวนำไปสู่การจัดตั้งเกณฑ์ในการออกแบบเพื่อคนทุกประเภทอันมีผู้สูงอายุอยู่ในกลุ่มเป้าหมายของเกณฑ์ดังกล่าวด้วย

หลังจากนั้นทางรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2546 โดยเนื้อหาสาระสำคัญระบุว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในหลายๆ ด้าน นับตั้งแต่การบริการทางการแพทย์ และการสาธารณสุขที่ได้จัดตั้งไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นพิเศษ การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การพัฒนาดตนเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายคือชุมชน และที่สำคัญคือการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณะอื่น ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีมาตรฐานคล้ายคลึงกันกับ พรบ.ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดในระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ว่าด้วยมาตรฐานอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่คนพิการ พ.ศ. 2544 ประกอบด้วย 5 หมวดคือ

หมวด 1 อาคารซึ่งกำหนดรายละเอียดต่างๆ ภายในอาคาร เช่น ทางเข้าสู่อาคาร ทางลาด ระเบียง ประตู บันได ลิฟท์ ห้องน้ำ ฯลฯ

หมวด 2 สถานที่ ซึ่งกำหนดรายละเอียดภายนอกอาคาร เช่น ที่จอดรถ ที่นั่ง ทางสัญจรทางเข้าออกที่มีเครื่องกั้น ฯลฯ

หมวด 3 ยานพาหนะ ได้แก่ การติดตั้งอุปกรณ์บนรถขนส่ง รถไฟ รถไฟฟ้า ฯลฯ

หมวด 4 บริการสาธารณะ ได้แก่ ทางเท้า ป้ายหรือผัง ห้องสมุดสาธารณะ ตู้ไปรษณีย์ สัญญาณข้ามถนน ที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ ฯลฯ

หมวด 5 สัญลักษณ์ ซึ่งติดตั้งในอาคาร นอกสถานที่ และบนยานพาหนะ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคารสถานที่ มีการดำเนินการบ้างตามหน่วยงานที่เห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายหรือตระหนักถึงความสำคัญมากนัก² จนกระทั่งกรมโยธาธิการและผังเมืองได้ออกกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพและคนชราในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งใช้บังคับกับอาคารที่ขออนุญาตปลูกสร้างใหม่ และใช้กับอาคารบางประเภทเท่านั้น ในขณะที่อาคารหรือสถานที่ที่กลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุใช้เป็นส่วนใหญ่เช่น พื้นที่สาธารณะ ตลาดสด

² คู่มือปฏิบัติวิชาชีพ การออกแบบสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน, 2552

แม้กระทั่งระบบขนส่งมวลชนต่างๆ ระบบทางเท้า ถนนต่างๆ มีการปรับปรุงเพื่อให้กลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุสามารถใช้งานได้น้อยมาก

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.11.1 การบริหารจัดการท่องเที่ยว

งานศึกษาด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยตรงยังมีน้อยซึ่งงานของวราวิชต์ มัธยมบุรุษ (2552) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ มี 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ประกอบด้วย 3 ส่วนย่อย คือ ความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น การบริการของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ และกระบวนการบริหารจัดการประกอบด้วยการบริหารจัดการที่เหมาะสมทางด้านการดำรงชีวิต (สถานที่พัก การคมนาคม อาหาร และสุขภาพ) โดยใช้หลักบริหารจัดการ (การวางแผน การจัดองค์กร การประสานงาน การควบคุม และความต่อเนื่องของนโยบาย) และส่วนประสมทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความร่วมมือทางธุรกิจ การจัดองค์ประกอบผลิตภัณฑ์บุคลากรทางการท่องเที่ยว และอำนาจ)

ส่วนที่ 2 การบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ในด้านผู้ประกอบการ และรูปแบบการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ และส่วนที่ 3 การบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวของหน่วยงานภาครัฐ ในด้านหน่วยงานที่สำคัญได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงใหม่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเชียงใหม่ การบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการประสานงาน การร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของผู้ประกอบการ และการบริการให้แก่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น

รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวจังหวัดเชียงใหม่ที่เหมาะสมจะต้องมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น และนักวิชาการ โดยสร้างความร่วมมือเพื่อกำหนดทิศทาง นโยบาย ซึ่งจะทำให้เกิดภาคีทางธุรกิจ ลดความซ้ำซ้อน และความขัดแย้งในการทำงานระหว่างหน่วยงาน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลทำให้การท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จ

เช่นเดียวกับงานศึกษาของ ศิริประภา แก้วอุดม (2553) ได้ศึกษาทางเลือกกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนย่านตลาดบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการศึกษาเพื่อเสนอวิสัยทัศน์ ภารกิจของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว และเสนอทางเลือกกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนย่านตลาดบ้านใหม่ ซึ่งผลการศึกษาในงานของ ศิริประภา สรุปได้ดังนี้ วิสัยทัศน์ของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านใหม่เน้นการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชีวิตที่รักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน

ไทย-จีน สืบทอดประเพณีท้องถิ่น และเป็นแหล่งอาหารอร่อยของเมืองแปดริ้ว และภารกิจในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ อนุรักษ์สถาปัตยกรรม อาคารตลาดโบราณ และสืบสานวิถีการดำเนินชีวิตประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างยั่งยืน ส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการย่านตลาดบ้านใหม่ทุกด้าน และปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านเกิดแก่เยาวชนในท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพสินค้าอย่างต่อเนื่อง สร้างเสริมความสามัคคีภายในชุมชน และมอบอภัยาศัยไมตรีที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว พัฒนาคณะกรรมการ และสมาชิกชมรมรักษตลาดบ้านใหม่ให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวตลาดโบราณริมน้ำอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และแม่น้ำบางปะกง

งานการศึกษาทั้ง 2 ข้างต้น ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบของการบริการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกัน ได้แก่ การสนับสนุนจากทางภาครัฐ และภาคเอกชนในการบริการจัดการการท่องเที่ยวให้ดี และยั่งยืน ทั้งด้านนโยบาย การส่งเสริม สนับสนุน และการสร้างความเข้าใจของผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Strategy Marketing Magazine (2554) ได้กล่าวถึงการบูรณาการของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ และภาพลักษณ์ เป็นการผสมผสานการพัฒนาด้านต่างๆ ของการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงกันกับความยั่งยืน มิติด้านเศรษฐกิจที่มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยการนำฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพย์สินร่วม หรือสาธารณะมาเป็นทุนในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้มีการกระจายรายได้อย่างสม่ำเสมอและเป็นธรรมมากที่สุด และชาวบ้านในชุมชนควรเห็นพ้องกันในการนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนศาสนสถาน และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมหารือ และระดมความคิดสร้างสรรค์ให้มีการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั่นคือการจัดการการท่องเที่ยวเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน

ในส่วนมิติต่างๆ ที่นำมาจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้แก่ มิติทางด้านสังคมวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่างๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ค่าของคนต่างวัฒนธรรมให้เข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบเชิงนิเวศ สำหรับมิติสุดท้ายได้แก่ สิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งกระตุ้นชาวบ้านให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

2.11.2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

งานศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมพบงานของ กนิษฐา อุณถาวร และคณะ (2545) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล 8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งทีมนักวิจัยท้องถิ่นทำการศึกษาข้อมูล สำรวจทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่น และพบว่าชาวบ้านมีศักยภาพ และมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นได้ดี แต่ปัญหาที่พบคือ ชาวบ้านยังมีขีดจำกัดในเรื่องการตลาด และการประชาสัมพันธ์

ในการสัมมนาทิศทางการท่องเที่ยวไทย บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจัดโดย คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยว สถาบันบัญญัติแห่งชาติ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550) ได้ให้ความสำคัญกับ

การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวอย่างพอเพียง โดยยึดกรอบเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน มุ่งหาความสมดุลของอุปสงค์และอุปทาน ในด้านอุปสงค์ยังคงให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง แต่ในด้านอุปทาน ต้องพิจารณาสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมไปถึงจะต้องดูแลและให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคมด้วย และควรที่จะเน้นที่นักท่องเที่ยวคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียง การใช้ทรัพยากรต้องมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน โดยอยู่ภายใต้ขีดความสามารถที่รองรับได้ (Carrying Capacity) การวางแผนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบเพื่อให้การพัฒนาที่มีความสมดุล และมีความยั่งยืน และเกิดภูมิคุ้มกัน มีการกระจายความเสี่ยงของการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งให้กับทรัพยากร สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และนักท่องเที่ยว และการพัฒนาต้องมีส่วนร่วมกับชุมชน

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายพหุภาคี พันธมิตร โดยการกระจายกิจกรรมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการสร้างความรู้ และความเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้กับชุมชน จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะชุมชนจะรู้สึกหวงแหน รู้สึกว่าตนเองสามารถใช้ทรัพยากรได้ และรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีความสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2546) กล่าวถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเน้นไปที่การจัดการปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยว รวมถึงหามาตรการในการป้องกันแก้ไข พบว่าประโยชน์ของการท่องเที่ยวต่อชุมชนประกอบไปด้วย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น การกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น การเพิ่มรายได้ต่อหัวของชุมชนท้องถิ่น การนำรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นในลักษณะผลกระทบทวีคูณ การจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น เกิดความสามัคคีแก่ชุมชนท้องถิ่น ป้องกันการอพยพออกของประชาชนชุมชน พื้นฟูการสืบสานวัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เกิดการศึกษาค้นคว้าหาแนวทางรักษาสิ่งแวดล้อม พื้นฟูและบูรณะสิ่งปลูกสร้างของชุมชน

ผลกระทบด้านลบ ประกอบไปด้วย ความไม่เสมอภาคในการพัฒนาและกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ การแย่งแย่งผลประโยชน์กันของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ค่าครองชีพและราคาที่ดินในพื้นที่ท่องเที่ยวสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ อาจสร้างความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว เกิดการหลอกลวงเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เกิดมลภาวะต่อชุมชน โดยมีมาตรการในการแก้ไขและวางแผน โดยการศึกษาวิจัย การจัดทำแผนและคู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การกำหนดเขตการใช้ที่ดิน การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ การควบคุมอาคาร

ส่วนงานศึกษาเรื่องการตอบสนองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของวัชร ชูรักษา (2548) ศึกษา 2 ประเด็น ได้แก่ ปัญหาทางด้านการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่นรวมถึงสาเหตุและแนวทางการแก้ไข โดยการจัดประชุมกลุ่ม มีตัวแทนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วม สรุปได้ว่า ประเด็นปัญหาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วย ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอและยังขาดมาตรฐาน ประชาชนขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขาดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาดมาตรฐานการบริการและความสะดวก และชุมชนขาดจิตสำนึก และประเด็นที่สองประเมินศักยภาพของ อบต. พบว่า ท้องถิ่นยังขาดความรู้และความเข้าใจ เจ้าหน้าที่และงบประมาณไม่เพียงพอ รวมถึงขาดการประสานงานที่ดีระหว่างชุมชนและองค์กร และมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการส่งเสริมความรู้และความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ อบต. ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดทำแผนท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือและเครือข่ายกับภาครัฐ เอกชน และชุมชน เช่นเดียวกับงานของ สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2548) กล่าวถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานปกครองที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด จึงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกๆ ด้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่ง อันได้แก่ เส้นทางคมนาคม ยานพาหนะ ป้ายบอกทาง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่ง เช่น ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์สาธารณะ สถานที่จอดรถ ท่าเทียบเรือ สถานที่พักผ่อน ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ และการดูแลสุขภาพความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่ง ควรมีการป้องกัน และดูแลสุขภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปกรรมของท้องถิ่นให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ด้านคุณค่าและความสำคัญ ควรมีมาตรการดูแลสุขภาพคุณค่าทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น ควรดำเนินการให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว เต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยว ร่วมมือในการรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ด้านการจัดการ โดยให้การศึกษาหรือการสื่อความหมาย เช่น มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว วิทยากร ป้ายความรู้ สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมายวิวน การดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อม และองค์กรในการจัดการ

ส่วนงานของ ละเอียต ศิลาน้อย (2549) กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนในด้าน การวิเคราะห์ตลาด เพื่อทราบถึงแนวโน้มของนักท่องเที่ยว และความชอบของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ทราบทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใด การประเมินศักยภาพของพื้นที่

เพื่อตอบคำถามว่า ในชุมชนมีอะไรอยู่บ้าง และชุมชนต้องการอะไร โดยต้องคำนึงถึงความต้องการด้านการขนส่งในปัจจุบันและอนาคต การเงิน ต้องมีการประมาณต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในโครงการ และหาแหล่งของเงินทุน ศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการประเมินสมรรถนะในการรองรับนักท่องเที่ยว และการศึกษาผลกระทบทางสังคม โดยต้องไม่ทำลายวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชุมชนเดิม

ทางด้าน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยอธิบายความหมายของ “เครือข่าย” ว่า หมายถึงความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพาจนกระทั่งการสร้างพลังและอำนาจการต่อรอง และมีการขยายความสัมพันธ์ไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น เป็นความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มที่เป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้น

เครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยว คือ การประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กรที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างเสริมพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การท่องเที่ยวปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมที่จัดเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างรายได้ให้เข้ามาสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนนั้นๆ ได้เป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนทุกกลุ่มได้พักผ่อนเดินทางไปกับครอบครัว ญาติมิตรและเพื่อนฝูง รวมไปถึงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการได้รับบริการด้านสุขภาพ นอกเหนือไปจากการรับจากแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการแบ่งปันหรือการซึมซับวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

จากการที่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่รองรับกลุ่มประชากรที่หลากหลาย ซึ่งปัจจุบันกลุ่มประชากรผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนและสัดส่วนสูงเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว แต่เนื่องจากผู้สูงอายุมีข้อจำกัด โดยเฉพาะสภาพร่างกาย เช่น การเคลื่อนไหวของร่างกาย การรับรู้ผ่านการได้ยิน การมองเห็น ความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การบริการต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือสิ่งอำนวยความสะดวกโดยทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหากแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุก็จะนำไปสู่การจัดการที่ดีได้รับความพึงพอใจและการแลกเปลี่ยนความรู้การซึมซับวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่

โครงการแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนเป็นโครงการวิจัยที่เน้นการสำรวจเชิงลึกในแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมไปกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยแบบแผนการวิจัย (Research Design) ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว การสัมภาษณ์ การจัดเวทีระดมความคิดเห็น กระบวนการออกแบบแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลองโครงการนำร่องกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย (โดยละเอียด)

1) **สำรวจและประเมินความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ** ที่มีต่อประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยเครื่องมือแบบสอบถาม (ดำเนินการรวบรวมคำถามเข้ากับแบบสอบถามดำเนินการเก็บข้อมูลร่วมกับโครงการย่อยที่ 1)

2) **ทบทวนวรรณกรรมเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ** เพื่อจัดประเภทและลำดับของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และระดมความเห็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาเกณฑ์การคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง

2.1) **ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ** นำผลวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน แบบ Slow Tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (กรวรรณ สังขกร, 2555) ที่ได้ทำการคัดกรองแหล่งท่องเที่ยวใน 8 จังหวัด

ภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 681 แหล่ง ด้วยเกณฑ์การประเมินศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ใน 4 องค์ประกอบหลัก 1) การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว 3) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 4) สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง จากผลการประเมินด้วยเกณฑ์ดังกล่าว มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 139 คิดเป็นร้อยละ 20.41 จากแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด โดยแบ่งเป็น แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 50 แห่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 19 แห่ง จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง และจังหวัดน่าน จังหวัดละ 14 แห่ง จังหวัดเชียงราย 13 แห่ง จังหวัดแพร่ 10 แห่ง และจังหวัดพะเยา 5 แห่ง รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและผลการประเมินของงานวิจัยดังกล่าว แสดงในตารางที่ 3.1 ดังนี้

ตารางที่ 3.1: ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว¹

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
1	บ้านแม่กำปอง	17.00
2	วัดป่าตาราภิรมย์	15.50
3	ชุมชนวัดเกต	15.33
4	วัดอุโมงค์	15.33
5	อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์	13.50
6	วัดภูมินทร์	13.33
7	วัดชัยมงคล	13.17
8	เวียงกุมกาม	12.67
9	โบราณสถานเวียงท่ากาน	12.33
10	วัดพระธาตุลำปางหลวง	12.17
11	บ้านแสนรัก	12.00
12	วัดพระธาตุศรีจอมทอง	11.83
13	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	11.83
14	วัดพระธาตุจอมปิง	11.83
15	วัดเจดีย์หลวง	11.67
16	วัดพระธาตุแช่แห้ง	11.67

¹ นำผลวิจัยจากแผนงานวิจัย: การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow Tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, กรวรรณสังขกร, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555 นำมาเรียงลำดับใหม่จากคะแนนมากไปน้อย

ตารางที่ 3.1: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
17	วัดสวนดอก	11.50
18	วัดศรีชุม	11.17
19	หอวัฒนธรรมนิทัศน์	11.17
20	วัดไหล่หินหลวง	11.17
21	วัดพระบรมธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร	10.83
22	วัดจองกลาง - วัดจองคำ	10.83
23	เมืองโบราณเชียงใหม่	10.83
24	วัดถ้ำเชียงดาว	10.83
25	พิพิธภัณฑสถานพระตำหนักดารารัณมัย	10.67
26	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	10.67
27	วัดศรีสุพรรณ	10.67
28	วัดต้นแก้ว	10.67
29	น้ำพุร้อนสันกำแพง	10.50
30	สวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์	10.50
31	วัดโลกโมฬี	10.50
32	วัดปงสนุก	10.50
33	ดอยแม่สลอง	10.50
34	วัดพระธาตุผาเงา	10.50
35	น้ำตกแม่สา	10.33
36	วัดเจดีย์ขาว	10.00
37	วัดพระธาตุจอมกิตติ	9.83
38	พิพิธภัณฑสถานชุมชนแม่สะเรียง	9.67
39	ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย	9.33
40	กว๊านพะเยา	9.33
41	คุ้มเจ้าราชบุตร	9.17
42	แหล่งโบราณคดีบ่อสวก	9.17

ตารางที่ 3.1: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
43	อุทยานแห่งชาติดอยอ่างขาง	9.17
44	วัดท่าตอน	9.17
45	พิพิธภัณฑสถานหลวงที่ 1 (ฝาง)	9.17
46	หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่	9.00
47	วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร	9.00
48	วัดพระธาตุช่อแฮ	9.00
49	อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี	9.00
50	วัดพระธาตุกุ๋น	9.00
51	วัดพระธาตุช้างค้ำ	8.83
52	วัดพระธาตุดอยกองมู	8.83
53	วัดพระแก้วดอนเต้า	8.83
54	วัดพระพุทธรูปสี่รอย	8.83
55	วัดพระแก้ว	8.67
56	วัดพระยืน	8.67
57	วัดหัวข่วง	8.50
58	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย	8.50
59	วัดจามเทวี	8.50
60	วัดพระบาทห้วยต้ม	8.50
61	ชุมชนวัวลาย	8.33
62	ดอยตุง	8.33
63	วัดสวนตาล	8.33
64	พิพิธภัณฑสถานชุมชนเมืองหริภุญไชย	8.33
65	วัดพระพุทธรูปตากผ้า	8.33
66	อุทยานแห่งชาติดอยฟ้าห่มปก	8.33
67	บ้านวงศ์บุรี	8.17
68	วัดพระธาตุดอยเวา	8.17

ตารางที่ 3.1: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
69	วัดพญาวัด	8.17
70	วัดเจ็ดยอด	8.00
71	วัดพระสิงห์	8.00
72	วัดปงยางคก	8.00
73	วัดมิ่งเมือง	7.83
74	วัดบ้านปาง	7.83
75	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน	7.67
76	วัดพญาภู	7.67
77	วัดกลางเวียง	7.50
78	วัดลอยเคราะห์	7.33
79	สุสานไตรลักษณ์	7.33
80	ศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือ กรมการพลังงานทหาร	7.33
81	ห้วยตึงเฒ่า	7.17
82	เหมืองลิคไนต์แม่เมาะ	7.17
83	วัดพระธาตุห้าดวง	7.17
84	วัดร่องขุน	7.00
85	บ่อน้ำร้อนท่าปาย	7.00
86	พิพิธภัณฑชาวเขา	7.00
87	บ้านสันติชล (จันทุนาน)	7.00
88	วัดจอมสวรรค์	7.00
89	คุ้มเจ้าหลวง	6.83
90	วัดลี	6.83
91	วัดเกาะกลาง	6.83
92	วัดเชียงมั่น	6.67
93	บ้านม้ง (แม่ว) ดอยปู่	6.67
94	วัดต้นแก้ว	6.67

ตารางที่ 3.1: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
95	วัดพระบาทมิ่งเมือง	6.50
96	วัดพระธาตุเขาน้อย	6.50
97	บ่อสร้าง	6.33
98	วัดกลาง	6.33
99	วัดพระธาตุแม่เย็น	6.33
100	ปางอุ๋ง	6.17
101	วัดศรีโคมคำ	6.00
102	วัดอนาลโย	6.00
103	พระสถูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	6.00
104	ถ้ำปลา	5.83
105	วัดหลวง	5.83
106	อุทยานแห่งชาติออบหลวง	5.83
107	น้ำพุร้อนโป่งเดือดป่าแป๋	5.83
108	วัดน้ำฮู	5.67
109	อุทยานแห่งชาติศรีน่าน (ผาชู)	5.50
110	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	5.50
111	น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน	5.50
112	พิพิธภัณฑสถาน	5.33
113	วัดพระนอน	5.33
114	บ้านห้วยเสือเฒ่า (กระเหรี่ยงคอยาว)	5.33
115	อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง	5.17
116	ถ้ำลอด	5.00
117	ถ้ำแก้วโกมล	5.00
118	อุทยานแห่งชาติออบขาน	4.83
119	วัดจองสูง	4.67
120	ปางช้างแม่ทะมาน	4.67

ตารางที่ 3.1: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
121	พิพิธภัณฑสถานไทย – ญี่ปุ่น	4.50
122	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	4.50
123	เสาดินนาน้อย	4.50
124	พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์	4.33
125	อุทยานแห่งชาติแม่ปิง	4.33
126	บ้านหนองเงือก	4.33
127	แพะเมืองผี	4.00
128	บ้านถวาย	3.50
129	บ้านทุ่งโฮ้ง	3.50
130	บ้านศิลปินถวัลย์ดำนี	3.17
131	ทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูค	3.00
132	บ้านเหมืองกุง	2.83
133	สวนราชพฤกษ์	2.50
134	ไนท์ซาฟารี	2.50
135	ตลาดทุ่งเกวียน	2.50
136	วัดป่าขาม	2.33
137	สวนสัตว์เชียงใหม่	2.00
138	เขื่อนแม่งัด	2.00
139	สวนสัมมนาธารแม่ฮูค 8	2.00

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะนำผลการวิจัยในส่วนของจำนวนและรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและความพร้อมตามเกณฑ์ดังกล่าวมาศึกษาต่อ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาที่จะจัดทำขึ้นเพื่อช่วยประเมินศักยภาพและความพร้อมในด้านอื่นๆ ควบคู่ไปกับการออกสำรวจภาคสนามเพื่อทำการประเมินแหล่งท่องเที่ยว

2.2 ดำเนินการประชุมระหว่างนักวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาผลงานวิจัยดังกล่าวตามองค์ประกอบที่สำคัญเบื้องต้น 2 ประการ

2.2.1 คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา 2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ 3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณคดี

ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและ 4. แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม เพื่อทำการแบ่งกลุ่มและจัดอันดับแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อม 5 อันดับสูงสุดในแต่ละประเภท เพื่อพิจารณาการกระจายตัวให้ครอบคลุมตามลำดับความสำคัญของประเภทแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ โดยได้ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว 4 ประเภท ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2: ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว 4 ประเภท คัดเลือกคะแนนสูงสุด 5 แหล่งในแต่ละประเภทการท่องเที่ยว

ลำดับ	สถานที่	เรียงตามคะแนน (25)
แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา		
1	วัดป่าดาราภิรมย์	15.50
2	วัดอุโมงค์	15.33
3	วัดภูมินทร์	13.33
4	วัดชัยมงคล	13.17
5	วัดพระธาตุลำปางหลวง	12.17
แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ		
1	น้ำพุร้อนสันกำแพง	10.50
2	สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์	10.50
3	ดอยแม่สลอง	10.50
4	น้ำตกแม่สา	10.33
5	ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย	9.33
แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม		
1	เวียงกุมกาม	12.67
2	โบราณสถานเวียงท่ากาน	12.33
3	หอวัฒนธรรมนิทัศน์	11.17
4	เมืองโบราณเชียงใหม่	10.83
5	พิพิธภัณฑ์พระตำหนักดาราภิรมย์	10.67

ตารางที่ 3.2: (ต่อ) ผลการคัดกรองเบื้องต้นแหล่งท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว 4 ประเภท คัดเลือกคะแนนสูงสุด 5 แหล่งในแต่ละประเภทการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม		
1	บ้านแม่กำปอง	17.00
2	ชุมชนวัดเกต	15.33
3	บ้านเสานัก	12.00
4	ชุมชนวัวลาย	8.33
5	บ้านวงศ์บุรี	8.17

รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 20 แห่ง ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ประเภท จะถูกนำไปพิจารณาองค์ประกอบด้านสังคมต่อไป

2.2.2 การพิจารณาถึงองค์ประกอบทางด้านสังคม คือ การพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และการมีชุมชนที่มีความพร้อมในการขับเคลื่อนงานพัฒนาการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของการนำองค์ประกอบทางด้านสังคม โดยพิจารณาประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีสาเหตุมาจากการพิจารณา

1) ผลการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวโดยโครงการย่อยที่ 1 เป็นผลการสำรวจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งชาวไทย และต่างประเทศจำนวน จำนวน 648 คน พบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งไทย และต่างชาติชื่นชอบ คือ การเที่ยวชมธรรมชาติ รองลงมา คือ การชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ และแหล่งประวัติศาสตร์ และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ชื่นชอบเป็นอันดับที่ 3 คือ กิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน พูดคุยกับคนในชุมชน เกี่ยวกับวิถีชีวิต ชื้อสินค้าพื้นเมือง/หัตถกรรมท้องถิ่น ชมการแสดงทางวัฒนธรรม เยี่ยมชมศาสนสถาน ไหว้พระ หรือสนทนาธรรม และเยี่ยมชมศาสนสถาน ไหว้พระ หรือสนทนาธรรม กิจกรรมทั้งหมดได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 50% ซึ่งหากพิจารณากิจกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งในบทบาทที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมนั้นๆเอง เป็นผู้เข้าร่วม และเป็นส่งเสริมให้กิจกรรมดังกล่าวยังคงความสวยงาม คงเสน่ห์คุณค่าดั้งเดิม และช่วยเสริมศักยภาพทางด้านธุรกิจ

ดังนั้นควรมีการสนับสนุน และพัฒนาศักยภาพชุมชน ผ่านแนวทางปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการทดลองเรียนรู้ทั้งในประเด็นการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไปพร้อมๆ กัน

ตารางที่ 3.3: กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ (รวม)		จีน		ญี่ปุ่น		ต่างชาติ ภาษาอังกฤษ	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
- ชมธรรมชาติ/ สถานที่ที่มีทัศนียภาพงดงาม (ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก น้ำพุ ทะเล ชมพืชพรรณไม้ฯ)	322	79.9	201	82.0	61	87.1	23	69.7	117	82.4
- ชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ แหล่งประวัติศาสตร์และ โบราณคดี อาคารหรือสถาปัตยกรรมดั้งเดิม	263	65.3	165	67.3	38	54.3	19	57.6	108	76.1
- ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน (กิจกรรมในชีวิตประจำวัน บ้าน/ ที่อยู่อาศัย การเพาะปลูก ภาษา ประเพณีฯ)	<u>147</u>	<u>36.5</u>	<u>149</u>	<u>60.8</u>	34	<u>48.6</u>	14	<u>42.4</u>	101	<u>71.1</u>
- ชมการแสดงทางวัฒนธรรม	201	<u>49.9</u>	78	31.8	16	22.9	9	27.3	53	37.3
- พูดคุยกับคนในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิต	100	24.8	98	<u>40.0</u>	12	17.1	10	30.3	76	<u>53.5</u>
- ซื้อสินค้าพื้นเมือง/ หัตถกรรมท้องถิ่น	146	36.2	98	<u>40.0</u>	20	28.6	6	18.2	72	<u>50.7</u>
- ซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียง	80	19.9	36	14.7	13	18.6	3	9.1	20	14.1
- กินอาหารที่แนะนำว่าอร่อย และต้องไปชิม	58	14.4	82	33.5	19	27.1	15	45.5	48	33.8
- กินอาหารพื้นเมือง/ อาหารท้องถิ่น	120	29.8	139	<u>56.7</u>	40	<u>57.1</u>	7	21.2	<u>92</u>	<u>64.8</u>
- ฝึกเล่นกีฬา เช่น ขี่ม้า พายเรือ ปั่นหน้า ว่ายน้ำ	57	14.1	42	17.1	5	7.1	6	18.2	31	21.8
- สปา หรือนวดแผนไทย	71	17.6	93	38.0	21	30.0	8	24.2	64	45.1
- ฝึกทำอาหารพื้นเมือง	58	14.4	43	17.6	8	11.4	-	-	35	24.6
- ฝึกทำงานหัตถกรรมพื้นเมือง	51	12.7	12	4.9	1	1.4	2	6.1	9	6.3
- เยี่ยมชมศาสนสถาน ไหว้พระ หรือสันทนาธรรม	183	<u>45.4</u>	71	2.9	18	25.7	1	3.0	<u>52</u>	36.6
- เรียนรู้หรือฝึกสมาธิ/ วิปัสสนา	87	21.6	21	8.6	6	8.6	-	-	15	10.6
- ร้องเพลงคาราโอเกะ	35	8.7	6	2.4	1	1.4	2	6.1	3	2.1
- อื่นๆ	7	1.7	19	7.8	2	2.9	1	3.0	16	11.3

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ว่าชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวคือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญ ที่ควรได้รับการสนับสนุนด้านการวิจัยอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนเองคือผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องสูง อาทิ วิถีชีวิต ประเพณี อาหาร และของฝากพื้นถิ่น การดำเนินการวิจัยโดยนำแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับผู้สูงอายุ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญที่คณะวิจัยเล็งเห็น และมุ่งดำเนินการ

2) ความพร้อมของชุมชนในเขตภาคเหนือตอนบนในด้านการจัดการตนเอง กับโอกาสในการพัฒนาชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว คือ ทิศทางและฐานการพัฒนาที่สำคัญ และเริ่มปรากฏให้เห็นผ่านการขับเคลื่อนด้านการพัฒนาในประเด็นต่างๆ อาทิ การจัดการตนเอง พื้นที่ป่า และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นต้น อีกทั้งนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐประจำปี 2558 มุ่งประเด็น การท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรงดังนั้น ชุมชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหรือใกล้เคียง คือกลุ่มคนที่เป็นฐานการผลิต และฐานการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งควรได้รับการเตรียมความพร้อมและพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอย่างสำคัญ และเร่งด่วน

2.3 คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่มีความพร้อมและศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และมีความพร้อมในการดำเนินพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวฯ ร่วมกับโครงการวิจัย

จากการประชุมนักวิจัยและคณะได้ข้อสรุป ข้อสังเกต และเหตุผลสนับสนุน อันนำมาสู่การคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 แหล่ง โดยเบื้องต้นทางคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ลำดับคะแนนสูงสุดในแต่ละประเภทแหล่งท่องเที่ยวก่อน แล้วจึงนำไปพิจารณาร่วมกับองค์ประกอบด้านสังคม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการมีชุมชนที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมการขับเคลื่อนงานพัฒนาการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีแหล่งท่องเที่ยวบางประเภทที่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนการประเมินระดับสูงไม่ได้รับการเลือกเป็นแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากองค์ประกอบเรื่องการมีชุมชนไม่สมบูรณ์ อาทิ แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา ทางคณะผู้วิจัยได้เลือกวัดภูมินทร์ จ.น่าน ซึ่งได้รับคะแนนเป็นอันดับที่ 3 เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากวัดป่าดาราภิรมย์ และวัดอุโมงค์ จ.เชียงใหม่มีความพร้อมด้านการมีชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมน้อยกว่า เช่นเดียวกับการเลือกแหล่งท่องเที่ยวดอยแม่สลอง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการเลือกหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ เพื่อเป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติม

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม ทางคณะผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แหล่ง พบว่าแม้ชุมชนบ้านแม่กำปองซึ่งได้รับคะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่ง มีความพร้อมทางด้านการมีชุมชนที่เข้มแข็ง และประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่พักโฮมสเตย์ แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชน อาทิ การเดินศึกษาธรรมชาติ สวนชา และกาแฟ นั้นไม่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของเส้นทางเดินเที่ยว แม้จะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆที่มีศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยว

แต่ส่วนใหญ่เป็นกิจการของคนภายนอกเข้าไปประกอบกิจการ คณะนักวิจัยจึงพิจารณาไม่คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนแม่กำปองเป็นเป็นหนึ่งในกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการศึกษา เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวอันดับสอง คือ ชุมชนวัดเกต แม้จะได้รับคะแนนในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวสูง และมีความพร้อมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการประเด็นทางด้านสังคม แต่ความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการเปิดให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว คนในชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการดำเนินการดังกล่าว ด้วยสมาชิกในชุมชนยังคงมีความเห็นที่แตกต่างหลากหลาย และส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้ชุมชนวัดเกตเป็นย่านที่อยู่อาศัย มากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางคณะวิจัยจึงมีความเห็นร่วมกันว่าชุมชนวัดเกตไม่เหมาะสมในการเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านแสนรัก มีรูปแบบการดำเนินการโดยภาคเอกชนและมุ่งเน้นการแสวงหาผลกำไร ประกอบกับมีการองค์ประกอบด้านการมีชุมชน และการดำเนินการร่วมกับชุมชนอยู่ในระดับน้อยกว่าชุมชนวัวลาย ทางคณะผู้วิจัยจึงคัดเลือก ชุมชนวัวลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับการเลือกหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง สืบเนื่องจากทางสถาบันวิจัยสังคมกำลังดำเนินการวิจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนสร้างสรรค์ โดยมีโครงการนำร่องในพื้นที่เวียงเก่าเมืองเชียงใหม่ เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ประวัติศาสตร์อันได้แก่ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่กับย่านลำช้าง-เชียงใหม่ ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และมีผู้สูงอายุในชุมชนค่อนข้างมาก ทางคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นประโยชน์ที่การประเมินและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและพื้นที่ดังกล่าว จึงได้ผนวกแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเข้ามาด้วย

จากการดำเนินการประเมินวิเคราะห์และคัดเลือก แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับโครงการนำร่องมากที่สุด ได้แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 6 แหล่งดังนี้

- 1) วัดภูมินทร์จังหวัดน่าน จากประเภทศาสนสถาน
- 2) เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ จากประเภทโบราณสถาน
- 3) หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา จากประเภทประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม
- 4) ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ จากประเภทีชชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม
- 5) ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย จากประเภทธรรมชาติ
- 6) หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จากประเภทประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

3) สํารวจ และประเมินแหล่งท่องเที่ยว และชุมชน ทั้ง 6 แห่ง เพื่อคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยวที่มีความพร้อมเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบสำหรับเป็นพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว 1 ชุมชนโดยใช้เกณฑ์การประเมินที่พัฒนาขึ้นเพื่อคัดกรองแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งนี้เกณฑ์ดังกล่าวได้อาศัยวิธีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การสัมภาษณ์ การสอบถาม รวมถึงการจัดประชุมกลุ่มย่อย เป็นเครื่องมือช่วยในการประเมินตามองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินในรูปแบบต่างๆ

3.1) องค์ประกอบของเกณฑ์การประเมิน

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวมีหลากหลายประเภท ขนาด และรูปแบบที่แตกต่างกัน การจัดทำเกณฑ์จึงแบ่งเป็นเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกายภาพ โดยนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของผู้สูงอายุ ทั้งด้านสภาพร่างกาย จิตวิทยา รวมไปถึงความพร้อมของตัวแหล่งท่องเที่ยวในด้านการรองรับผู้สูงอายุ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวได้นำเกณฑ์มาตรฐานเกณฑ์เดิมของรายงานการวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow tourism มาพัฒนาต่อยอดและเพิ่มเติมดัชนีชี้วัดเพื่อประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันและเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องจากการที่ได้นำแหล่งท่องเที่ยวที่ได้อันดับสูงสุดในแต่ละประเภทมาคัดกรองเพิ่มเติมในงานวิจัยชิ้นนี้

เกณฑ์ทางด้านสังคมซึ่งได้นำ การมีส่วนร่วมนโยบายของแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการบริหารภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลทั้งสองประเภทนำไปสู่การประเมินในทุกมิติทั้งความพร้อมทางกายภาพ สังคม การบริหาร และการบริการของแหล่งท่องเที่ยวโดยเกณฑ์ทั้งสองประเภทมีรูปแบบการรวบรวมเกณฑ์จากผู้ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 เกณฑ์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว จากข้อมูลด้านพฤติกรรม ข้อจำกัดทางกายภาพ ความพร้อมในการตอบสนองนักท่องเที่ยวทั้งด้านการบริหาร และการบริการทั้งในแหล่งและบริเวณใกล้เคียงสามารถแยกออกเป็นองค์ประกอบได้ดังนี้คือ

(1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เกณฑ์ต่างๆในองค์ประกอบนี้ ได้แก่ ระยะทาง สภาพเส้นทาง ป้ายบอกเส้นทาง ขนส่งสาธารณะ สิ่งบริการบนเส้นทาง พื้นที่จอดรถ เนื่องมาจากการเข้าถึงแหล่งนั้นส่งผลอย่างมากทั้งด้านกายภาพ เช่น ระยะทางที่ยาวนานอาจส่งผลต่อความเหนื่อยล้าทั้งทางกาย และจิตใจ สภาพเส้นทางที่ขรุขระหรือสูงชัน สิ่งบริการระหว่างการเดินทางในเส้นทาง หรือแม้แต่พื้นที่จอดรถในแหล่งท่องเที่ยวที่มีนั้นอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุหรือไม่ เป็นต้น

(2) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สุขภาพของผู้สูงอายุนั้นจัดเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งต่อความรื่นรมย์ และสภาพการรับรู้ทั้งในด้านความรู้ จิตใจ หรือจิตวิญญาณที่มีในการท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและปัญหาสุขภาพนั้นอาจไม่จำกัดเพียงแต่ทางการเคลื่อนไหว ยังรวมถึงการรับรู้ทั้งสายตา การได้ยิน ดังนั้นเกณฑ์ทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจึงได้ผนวกการวัดกายภาพโดยคำนึงถึงข้อจำกัดต่างๆ เช่น การสัญจรในแหล่งท่องเที่ยว การรับรู้ผ่านการสื่อความหมาย สาธารณูปโภค การรักษาความปลอดภัย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

(3) คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวไม่จำกัดเฉพาะผู้สูงอายุ ย่อมให้ความสำคัญกับสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม สาเหตุส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวนั้นคือต้องการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิม ไปสู่สภาพภูมิทัศน์ใหม่ รวมไปถึงการเรียนรู้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และคุณค่าของชีวิต อันส่งผลอย่างมากต่อจิตใจ ดังนั้นการมีสภาพที่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย มีเรื่องราวให้รับฟังผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ การมีกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้

(4) การบริหารและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว นโยบายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ปฏิบัติการรวมถึงแผน กิจกรรมและโครงการที่ต้อง

ดำเนินการตอบสนองต่อนโยบายการบริหารดังกล่าว หากแหล่งท่องเที่ยวมีนโยบายในการรองรับผู้สูงอายุย่อมเป็นผลดีไม่เพียงแต่กลุ่มผู้สูงอายุเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นแต่รวมถึงกลุ่มผู้ใช้บริการที่อาจมีข้อจำกัดทางร่างกายเช่นผู้พิการ เด็ก เป็นต้น ดังนั้นเกณฑ์ด้านการบริหารและการบริการจึงเน้นหนักไปยังนโยบายและการดำเนินกิจการภายในของแหล่งท่องเที่ยวทุกๆ เช่น พันธกิจของแหล่งท่องเที่ยว การบริการของพนักงาน สิทธิพิเศษเฉพาะผู้สูงอายุ เป็นต้น

(5) สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียง แหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวในบางลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวทุกๆ อาจไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้สูงอายุ สิ่งบริการใกล้เคียงก็เป็นอีกตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงการสร้าง ความต่อเนื่องผ่านธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนได้ เช่น ที่พัก โรงพยาบาล ร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น

3.1.2 เกณฑ์ทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม การมีส่วนร่วมและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นเกณฑ์ที่ใช้เป็นตัวชี้วัดถึงความพร้อมของสังคมชุมชน รวมถึงระดับของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว เกณฑ์ด้านสังคมไม่ได้วัดที่แหล่งท่องเที่ยวโดยตรง แต่เป็นเกณฑ์ที่อยู่ในรูปแบบของภาพสะท้อนที่ชุมชนมีต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น ประเด็นต่างๆ ดังนี้ได้แก่

- (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
- (2) อาชีพและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว
- (3) กิจกรรมอันเป็นอัตลักษณ์
- (4) การจัดการร่วมกับชุมชน
- (5) การมีจิตสำนึกของชุมชนในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

3.2) วิธีการเก็บและประเมินแหล่งท่องเที่ยว

3.2.1 การประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ

การประเมินศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับผู้สูงอายุในด้านกายภาพนั้น ใช้สภาพข้อจำกัดของร่างกายและการตอบสนองของแหล่งท่องเที่ยวว่ามีความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุหรือไม่ ระดับใด โดยการใช้ระดับคะแนนในรูปแบบของมาตราประมาณค่า (Rating Scale) โดยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 1-5 โดยคะแนนมากที่สุดคือ 5 คะแนน หมายความว่า แหล่งท่องเที่ยวอันนั้นผลดีต่อดัชนีชี้วัด ยกตัวอย่างเช่น หากสภาพทางกายภาพ เอื้อต่อผู้สูงอายุมากก็จะได้ระดับคะแนนมากตามระดับความเหมาะสม โดยได้มีการประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามรายละเอียดในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4: รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว		
ระยะทางจากตัวเมือง	5	ไม่เกิน 25 กิโลเมตรจากตัวเมือง
	4	26-50 กิโลเมตรจากตัวเมือง
	3	51-75 กิโลเมตรจากตัวเมือง
	2	76-100 กิโลเมตรจากตัวเมือง
	1	เกิน 100 กิโลเมตรจากตัวเมือง
สภาพผิวจราจร	5	ผิวจราจรราบเรียบตลอดเส้นทาง
	4	ผิวจราจรราบเรียบเป็นส่วนใหญ่
	3	ผิวจราจรราบเรียบบ้างขรุขระบ้าง
	2	ผิวจราจรขรุขระและมีฝุ่นเป็นส่วนใหญ่
	1	ผิวจราจรขรุขระและมีฝุ่นตลอดเส้นทาง
สภาพเส้นทาง	5	ถนนตรง โค้งน้อย ไม่ชัน
	4	ถนนมีโค้งบ้าง มีถนนชันบ้าง
	3	ครึ่งหนึ่งเป็นทางโค้งและสูงชัน
	2	ถนนโค้งและสูงชันเป็นส่วนใหญ่
	1	ถนนโค้งและสูงชันตลอดเส้นทาง
ป้ายบอกเส้นทาง	5	มีป้ายบอกเส้นทางเป็นระยะ
	3	มีป้ายบอกเส้นทางที่จุดทางเข้าหลัก
	1	ไม่มีป้ายบอกเส้นทาง
ขนส่งสาธารณะ	5	มีรถโดยสารสาธารณะให้บริการจากตัวเมืองถึงแหล่ง
	3	มีรถโดยสารสาธารณะให้บริการจากตัวเมืองถึงปาก
	1	ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว แล้วเหมารถเข้าไปแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะช่วงเทศกาล
สิ่งบริการบนเส้นทาง	5	มีหลายแห่ง
	3	มีอยู่บ้าง
	1	ไม่มีสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ไม่มีห้องสุขา ไม่มีร้านขายอาหารเครื่องดื่ม
พื้นที่จอดรถ	5	ระยะทางไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว
	3	มีที่จอดรถเฉพาะ
	1	ไม่มีการจัดพื้นที่จอดรถ

ตารางที่ 3.4: (ต่อ) รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว		
ทางเท้า	5	ขนาดความกว้างและจุดต่างระดับมีความเหมาะสม
	4	วัสดุเรียบไม่ลื่น
	3	ไม่ปะปนกับทางสัญจรอื่น
	2	มีความต่อเนื่อง
	1	ไม่มีทางเท้า
ทางลาด	5	สัดส่วนไม่ชัน
	4	วัสดุปูไม่ลื่นมีแรงเสียดทาน
	3	ทิศทางทางลาดเหมาะสมไม่หันสู่ถนน
	2	มีในพื้นที่ต่างระดับทุกที่
	1	ไม่มี
ทางข้ามทางสัญจร	5	ระยะเวลาในการข้าม
	4	มีสัญญาณเสียง
	3	มีสัญญาณไฟ
	2	มีสัญลักษณ์ทางข้าม
	1	ไม่มี
ความปลอดภัยจากสิ่งประดับอาคาร	5	ไม่มีกั้นสาดส่วนยื่นระดับศีรษะ
	4	ป้ายประดับมีความสูงเพียงพอ
	3	ไม่มีอุปกรณ์(ตู้แอร์ เสาอากาศ) ติดบนอาคารชิดทางเดิน
	2	ไม่มีส่วนยื่นอาคารมายังทางเดิน
	1	ไม่มี
จุดพักคอย	5	มีจำนวนจุดพักคอยในทุกระยะ 500 เมตร
	4	มีที่นั่งพักในที่ร่ม
	3	มีที่วางของ
	2	มีที่พิง
	1	ไม่มี
ราวจับและราวกันตก	5	มีราวจับทุกจุดต่างระดับ
	4	มีราวจับในพื้นที่อันตราย
	3	วัสดุและสภาพดี
	2	ความสูงเหมาะสม
	1	ไม่มี

ตารางที่ 3.4: (ต่อ) รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว		
อุปกรณ์อำนวยความสะดวก (โทรศัพท์สาธารณะ แท่นน้ำดื่ม ถังขยะ)	5	มีอุปกรณ์ไว้ให้บริการหลายแห่ง และมีป้าย แสดงที่ตั้ง
	3	มีเฉพาะบางอุปกรณ์ไว้ให้บริการ
	1	ไม่มีให้บริการ
ศูนย์ข้อมูล	5	มีการจัดทำเอกสารไว้แจก มีห้องแสดง นิทรรศการ มีสัดส่วนที่จัดไว้ให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุ
	3	มีการทำเอกสารไว้แจกหรือมีห้องนิทรรศการ หรือป้ายสื่อความหมาย
	1	ไม่มีศูนย์ข้อมูลต้องถามเจ้าหน้าที่
ป้ายสื่อความหมาย	5	มีป้ายสื่อให้ข้อมูลที่มีขนาดตัวอักษร สี เหมาะ กับผู้สูงอายุ
	3	มีป้ายเตือนและให้ข้อมูล
	1	ไม่มีป้ายเตือนหรือให้ข้อมูล
ห้องสุขา	5	มีความเป็นสากล แยกห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีการออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ
	3	มีห้องสุขาที่มีความเป็นสากล สะอาดและ เพียงพอ
	1	ห้องสุขา ไม่สะอาด ไม่เพียงพอ
ห้องปฐมพยาบาล	5	มีห้องปฐมพยาบาลและตู้ยาพร้อมให้บริการ
	3	ไม่มีห้องปฐมพยาบาลแต่มีตู้ยาที่พร้อม ให้บริการ
	1	ไม่มีห้องปฐมพยาบาล ไม่มีตู้ยาพื้นฐาน
ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)	5	มีสาธารณูปโภคใช้อย่างเพียงพอ ครบถ้วน
	3	มีสาธารณูปโภคใช้แต่ไม่ครบถ้วน
	1	มีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ
ไฟฟ้าแสงสว่าง	5	มีไฟฟ้าสาธารณะเพียงพอแต่ไม่มีการดูแล รักษา
	3	มีไฟฟ้าสาธารณะอย่างเพียงพอ
	1	ไม่มีไฟฟ้าแสงสว่างในพื้นที่สาธารณะ

ตารางที่ 3.4: (ต่อ) รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว		
ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)	5	มีสาธารณูปโภคใช้อย่างเพียงพอ ครบถ้วน
	3	มีสาธารณูปโภคใช้แต่ไม่ครบถ้วน
	1	มีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ
ไฟฟ้าแสงสว่าง	5	มีไฟฟ้าสาธารณะเพียงพอแต่ไม่มีการดูแลรักษา
	3	มีไฟฟ้าสาธารณะอย่างเพียงพอ
	1	ไม่มีไฟฟ้าแสงสว่างในพื้นที่สาธารณะ
การรักษาความปลอดภัย	5	มีการรักษาความปลอดภัยตามจุดต่างๆในแหล่ง
	3	มีการรักษาความปลอดภัยบริเวณทางเข้าออก
	1	ไม่มีการรักษาความปลอดภัย
ร้านค้าขายของที่ระลึก	5	มีร้านค้าที่ออกแบบมาตอบสนองผู้สูงอายุ (ความสูงเคาน์เตอร์ การเข้าออก ฯลฯ)
	3	มีบริการร้านค้า
	1	ไม่มีบริการร้านค้า
อุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุ	5	มีอุปกรณ์ไว้ให้บริการและมีการดูแลและเก็บรักษาที่เหมาะสม
	3	มีอุปกรณ์ให้บริการ
	1	ไม่มีให้บริการ
คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว		
การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว	5	มีความเป็นระเบียบสวยงามมีการดูแลรักษา
	3	มีความเป็นระเบียบ
	1	ไม่เป็นระเบียบ สกปรก
ความสุนทรีย์และความสวยงามของสภาพแวดล้อม	5	สภาพแวดล้อมมีความสวยงาม มีการออกแบบเชื่อมโยงกับเนื้อหา
	3	สภาพแวดล้อมมีความสวยงาม
	1	สภาพแวดล้อมมีความสวยงามน้อย
มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม, วิชาการ	5	มีการนำเสนอด้านการสื่อความหมายทุกจุดสำคัญ
	3	มีการสื่อความด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
	1	ไม่มีการสื่อความด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 3.4: (ต่อ) รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
มีกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว	5	มีกิจกรรมหลากหลายประเภท
	3	มีกิจกรรมบ้าง
	1	มีกิจกรรมน้อยมากหรือไม่มีกิจกรรมเลย
ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	5	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเด่น มีความสำคัญมาก
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเด่น ความสำคัญปานกลาง
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเด่นความสำคัญน้อย
บริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว		
พันธกิจหรือนโยบายของแหล่งท่องเที่ยว	5	มีการกำหนดพันธกิจและขอบเขต เป็นลายลักษณ์อักษรและมีแนวทางปฏิบัติ
	4	มีการกำหนดพันธกิจและขอบเขต ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มีแนวทางปฏิบัติ
	3	มีการกำหนดพันธกิจและขอบเขต เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ไม่มีแนวทางปฏิบัติ
	2	มีการกำหนดพันธกิจและขอบเขต ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่มีแนวทางปฏิบัติ
	1	ไม่มีการกำหนดพันธกิจและขอบเขต
การอบรมด้านการดูแลผู้สูงอายุ	5	มีการอบรมด้านการบริการผู้สูงอายุโดยเฉพาะ
	3	มีการอบรมด้านการบริการ
	1	ไม่มีการอบรม
ความสุภาพ อ่อนน้อม ของพนักงาน	5	มีบริการที่สุภาพ อ่อนน้อม รวดเร็ว และถูกต้องแก่ผู้สูงอายุ
	4	มีบริการที่สุภาพ อ่อนน้อม ตอบสนองอย่างรวดเร็ว
	3	มีบริการที่สุภาพ อ่อนน้อม
	2	มีบริการ
	1	ไม่มีการบริการ
พนักงานบริการสำหรับผู้สูงอายุ	5	มีการบริการที่ให้ครอบคลุมแก่ผู้สูงอายุ
	3	มีการบริการ แต่เป็นการบริการทั่วไป
	1	ไม่มีการบริการ

ตารางที่ 3.4: (ต่อ) รายละเอียดเกณฑ์การประเมินความพร้อมด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนน	รายละเอียด
การให้สิทธิพิเศษ	5	มีสิทธิพิเศษ เช่น ราคา ครอบคลุมถึงบริการของที่ระลึก
	1	ไม่มีสิทธิพิเศษ
การบริการอาหาร	5	มีการคำนึงถึงอาหารหรือสินค้าแก่ผู้สูงอายุ
	1	ไม่มีบริการ
สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียง		
ร้านอาหาร-ร้านขายของที่ระลึก	5	มีร้านอาหาร/ร้านขายของที่หลากหลาย
	3	มีร้านแต่ไม่หลากหลาย
	1	ไม่มีร้านอาหาร/ร้านขายของ
ที่พัก	5	มีที่พักใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้ห้องเหมาะสมกับ ผู้สูงอายุ
	3	มีที่พักใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว
	1	ไม่มีบริการที่พัก
โรงพยาบาล	5	มีโรงพยาบาลขนาดใหญ่หรือเฉพาะทาง
	3	มีโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้เคียง
	1	ไม่มีโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยในบริเวณใกล้เคียง
ความปลอดภัย(ตำรวจ)	5	มีสถานีตำรวจ และการจัดเวรยามตำรวจในพื้นที่
	4	มีสถานีตำรวจในบริเวณ
	3	มีป้อมตำรวจ
	2	มีเส้นทางตรวจเวร
	1	ไม่มีป้อมตำรวจหรือสถานีตำรวจหรือเส้นทางตรวจเวร
ศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว	5	มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวที่มีการออกแบบเหมาะสมกับผู้สูงอายุเช่นความสูงเคาน์เตอร์
	4	มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวและพนักงานบริการ
	3	มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว
	2	มีป้ายข้อมูลท่องเที่ยว
	1	ไม่มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว

ทั้งนี้การได้คะแนนมากหรือน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับรายละเอียดของดัชนีชี้วัดที่กำหนดโดยคณะวิจัย โดยผู้ประเมินเป็นผู้ทำการตรวจสอบกับรายละเอียดที่กำหนดขึ้นมิได้กำหนดขึ้นจากความพึงพอใจของผู้ประเมิน เพื่อให้แบบประเมินเกิดความเที่ยงตรง

การประเมินแหล่งท่องเที่ยวในการศึกษาคครั้งนี้ได้รับการทดสอบและปรับปรุงตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาของงานวิจัย ก่อนทำการเก็บแบบประเมินจริง และในขั้นตอนการประเมินได้ใช้ผู้ประเมินซึ่งเป็นนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้รับการอบรมให้มีความเข้าใจคุณลักษณะของเกณฑ์การประเมินในแต่ละข้อ และวิธีการประเมินเป็นอย่างดี จำนวน 8 คน จึงนำคะแนนการประเมินทั้งหมดที่ได้นำมาหาค่าเฉลี่ย ตามตัวอย่างตารางที่ 3.5 แล้วจึงนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเป็นองค์ประกอบในการคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบเพื่อดำเนินโครงการนาร่องในขั้นตอนต่อไป

ตารางที่ 3.5: ตัวอย่างตารางรวบรวมคะแนนเพื่อจัดทำค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์การประเมิน	คะแนนจากผู้ประเมินแต่ละคน (คะแนน)								คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย (ก+ข+...+ช)/N
	ก	ข	ค	ง	จ	ฉ	ช	ซ		
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว										
ระยะทางจากตัวเมือง										
สภาพผิวจราจร										
สภาพเส้นทาง										
ป้ายบอกเส้นทาง										
ขนส่งสาธารณะ										
สิ่งบริการบนเส้นทาง										
พื้นที่จอดรถ										

3.2.2 การประเมินทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยว

การประเมินทางสังคมเป็นการประเมินเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ชุมชนตามแต่ละแหล่งท่องเที่ยวต่อไป การประเมินทางสังคมนั้นมีเป้าหมายเพื่อประเมินศักยภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสังคมใช้การวัดค่าคะแนนเช่นเดียวกับการประเมินรูปแบบทางกายภาพ ผสมผสานกับการวิเคราะห์ศักยภาพโดยการอาศัยรูปแบบการจดบันทึกความพร้อมตามแต่ละเกณฑ์หัวข้อ เพื่อให้เห็นรายละเอียดของการมีส่วนร่วมนั้นๆ ตามแต่ละข้อกำหนดของเกณฑ์ เช่น ระดับการมีส่วนร่วม อาชีพในชุมชนที่ผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ผู้ประเมินใช้แบบประเมินเป็นแกนหลักในการวัดประเมินระดับความพร้อมเชิงสังคมของแหล่งท่องเที่ยว การประเมินมีทั้งการแบ่งระดับคะแนนเป็นมาตรฐานระดับคะแนน (Rating

scale) โดยมีระดับ 1-5 แต่มีการประเมินทางสังคมเพื่อเพิ่มเหตุและผล รวมถึงรายละเอียดปลีกย่อยที่เกณฑ์ระดับคะแนนไม่สามารถวัดค่าได้ และนำไปสู่การวิเคราะห์ประเมินต่อไป

วิธีการประเมินใช้การประชุมกลุ่มย่อยในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และวัดประเมินรวมถึงจดรายละเอียดโดยผู้ประเมิน ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยจะเป็นกลุ่มประชาชนในชุมชน เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (เอกสารแนบที่ 1 แบบประเมินความพร้อมทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยว)

4) **สำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบที่จะดำเนินโครงการนำร่อง** ด้วย In depth Interviews และประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวด้วย SWOT เพื่อเข้าใจศักยภาพ ปัญหา และโอกาสแหล่งท่องเที่ยว

5) **จัดประชุมในรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ** เพื่อดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และทดลองสร้างแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุดำเนินการตามโครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการอย่างน้อย 1 โครงการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาชุมชน ผ่านแนวคิดกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม และ Universal Design

6) **จัดกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ** ทดลองเข้ามาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ เพื่อประเมินความพึงพอใจและสอบถามข้อเสนอแนะ

7) **จัดเวทีการประชุมภายในชุมชน 1 ครั้ง** เพื่ออภิปรายผลสะท้อนจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชาวบ้านที่ร่วมดำเนินโครงการ พร้อมทั้งจัดกระบวนการถอดความรู้การทำงานทั้งหมดร่วมกัน

8) **นำผลการวิจัย และบทเรียนจากการถอดองค์ความรู้มาประมวลจัดทำแนวทาง (Guideline)** การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนและจัดทำรายงานการวิจัย

9) **จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย** คู่มือแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (Guideline) และผลสรุปของโครงการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ ดำเนินงาน 1 ครั้ง

3.2 สถานที่ทำการวิจัย/เก็บข้อมูล

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรอบรับและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 6 แหล่งในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

3.3 ระยะเวลาในการทำวิจัย

12 เดือน (1 สิงหาคม 2556 – 31 ตุลาคม 2557)

บทที่ 4

ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและผลการประเมินศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง

จากการดำเนินการประเมินวิเคราะห์และคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้ผลว่ามีแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 6 แหล่งที่ควรได้รับการสำรวจและประเมินเชิงลึก ดังนี้

- 1) วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน จากประเภทศาสนสถาน
- 2) เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ จากประเภทโบราณสถาน
- 3) หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา จากประเภทประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม
- 4) ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ จากประเภทวิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม
- 5) หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จากประเภทประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม
- 6) ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย จากประเภทธรรมชาติ

ในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปและการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างแต่ละแหล่งเพื่อคัดเลือก แหล่งท่องเที่ยวเพียง 1 แหล่งสำหรับการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

4.1 ข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง 6 พื้นที่

1) ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

หมู่บ้านวัวลายมาจากชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่แขวงเมืองป็น แถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) ฝั่งตะวันตกมีชื่อว่า บ้านวัวลาย เช่นเดียวกัน เมืองป็น เป็นรัฐที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมิงไต (ไทยใหญ่) ซึ่งมีเขตแดนทางตอนใต้และทางตะวันออกอยู่ติดกับเขตอำเภอเชียงดาวและอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ทางทิศเหนือติดกับเขตรัฐเชียงตุง

ในปี พ.ศ.2342 ชาวบ้านวัวลายในแถบลุ่มแม่น้ำคงได้ถูกกวาดต้อนให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบๆ วัดหมื่นสาร ดังปรากฏหลักฐานในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่และตำนานราชวงศ์ปกรณ์เชียงใหม่ มีเนื้อความตรงกัน กล่าวถึงการเข้ามาของชาวบ้านวัวลาย ตอนหนึ่งว่า “ถึงสักกราช 1161 ตัว ปีกัดเม็ด พระเป็นเจ้าเกณฑ์เจ้าคำมูลเป็นแม่ทัพกุมริพล 300 ขึ้นไปตีฟ้าคำเครื่องอันมาตั้งเมืองปูฟ้าคำเครื่องถูกสืนาตตาย ได้เมืองปูแล้วเจ้าคำมูลก็รวดยกริพล ข้ามน้ำแม่คงไฟฟากตะวันตก เข้าตีเอาบ้านจัวลาย บ้านสะต๋อย สอยไร่ ท่าช้าง บ้านนา ท่งอ้อ ได้หมื่นชาวจัวลายแลเมียฟ้าเครื่อง กวาดเอาครอบครัวลูกบ่าวไพร่ลงมาใส่บ้านเมือง” ต่อมาเจ้าเมืองอังวะยกทัพมายึดเมืองปูและตั้งเจ้าฟ้าคำ

เครื่องเป็นเจ้าเมือง พระเจ้ากาวิละจึงโปรดฯให้เจ้าสุวรรณ คำมูลหลานชายคุมทัพ 300 คนไปตีเมืองปู้ แล้วข้ามแม่น้ำคงไปกวาดต้อนคนจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำคงเช่น คนบ้านจัวลายเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่และตำนานสิบห้าราชวงศ์มีความว่า “ถัดนั้นเจ้าเมืองอังวะข้า แต่งหื้อเจ้าฟ้าคำเครื่อง มาตั้งเมืองแถมเล่า พระเป็นเจ้า (หมายถึงพระเจ้ากาวิละ) ได้รู้แล้วจึงแต่งเจ้า สุวณณะคำมูลตนเป็นหลานคุมแก้วหาญริพล 300 คน ไปประจัญโจมตีเอาเมืองปู้ ฟ้าคำเครื่องอัน เเคราะห์จำกรรมเติง ลูกสีนาดถูกเสียงชีวิต เจ้าสุวณณะคำมูลก็กวาดเอาลูกเมียฟ้าคำเครื่องและลูกบ่าว ชาวไพร่ลงมาแล้วก็เลยเข้าตีเอาบ้านสะต๋อย สอยไร่ ท่าช้าง บ้านนา บ้านทุ่งอ้อ จัวลาย ได้หมื่นขวางจัว ลายมาแล้วข้าเกณฑ์ท้าวมหายักษ์คุมแก้วทหารเข้าตีบ้านสบเตง ได้หมื่นชนั้ หมื่นพรหมแลลูกอ่อน คนครัวลงมาใส่บ้านเมืองเป็นข้าราชาการ”

การกวาดต้อนทั้งสองครั้งดังกล่าว พระเจ้ากาวิละได้โปรดให้ครัวที่นำมาจากบ้านจัวลายตั้ง บ้านเรือนในบริเวณวัดหมื่นสารและเรียกชื่อ บ้านจัวลาย ตามชื่อหมู่บ้านเดิมที่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) นับตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านจัวลายที่ถูกกวาดต้อนมานี้ส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือที่มีความรู้และ ทักษะในการทำเครื่องเงิน และได้มีการสืบทอดวิชาชีพช่างเงินมาจากบรรพบุรุษ ยึดถือเป็นอาชีพมา จนทุกวันนี้ ช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านจัวลาย เป็นช่างเงินที่มีฝีมือดีมีผลงานเป็นที่ยอมรับทั่วไป หลายคน ได้เป็นช่างเงินประจำคุ้มหลวงอีกด้วย

หมู่บ้านจัวลายเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินดั้งเดิมของจังหวัดเชียงใหม่ อาจกล่าวได้ว่าเริ่มขึ้น พร้อมๆ กับการเริ่มต้นของประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ หลังจากที่มีการ สร้างทางรถไฟสายเหนือ จากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2459 และถึงเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2464 และได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาการขึ้นในการรถไฟหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2467 โดยมีนโยบาย ให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวสู่ภาคเหนือ จึงได้มีการเดินทางจากกรุงเทพมหานครสู่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดทางภาคเหนือโดยทางรถไฟตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และในปีพ.ศ.2469 ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ พระองค์พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีได้เสด็จเยือนหัวเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 โดยเสด็จพระราชดำเนินทางรถไฟออกจากกรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2469 ซึ่งการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออาณา ประชากรชาวในภาคเหนือ เพราะทรงเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์จักรีพระองค์แรกที่เสด็จมาถึงเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือ ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่ในขณะนั้นมีพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เป็นผู้มียศบาชอย่างสูงในการเตรียมการรับ เสด็จครั้งนั้น ทรงเป็นองค์ที่ปรึกษาในการเตรียมการรับเสด็จ และเป็นองค์ประธานในการจัดขบวน บายศรีทูลพระขวัญตามประเพณีของชาวเชียงใหม่ ตลอดจนได้มีนำแสดงทางศิลปวัฒนธรรมของชาว เชียงใหม่ถวายให้ทอดพระเนตรอีกด้วย การจัดพิธีรับเสด็จในครั้งนั้นได้สร้างความประทับใจแก่ ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นอย่างยิ่ง

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสหลายคนในหมู่บ้านจัวลายให้ข้อมูลตรงกันว่า ในการเสด็จพระ ราชดำเนินเยือนจังหวัดเชียงใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีพระบรมราชินีในครั้งนั้น งานหัตถกรรมเครื่องเงินได้ถูกนำมาเผยแพร่โดยได้มีการคัดเลือก ช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านจัวลายที่มีความชำนาญในการทำเครื่องเงินไปสาธิตขั้นตอนวิธีการทำเครื่องเงิน

ถวายให้ทอดพระเนตรในคุ้มหลวงด้วย จึงนับได้ว่างานหัตถกรรมเครื่องเงินของชาวบ้านวัวลายได้รับการส่งเสริมและเผยแพร่สู่สายตาบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการในราชสำนักที่ตามเสด็จ ทูตทูตชาวต่างประเทศ ตลอดจนสาธารณชนผู้เข้าร่วมงานตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา และในปีต่อ ๆ มา จนกระทั่งถึงรัชกาลปัจจุบันก็ปรากฏว่ามีพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนร้านค้าเครื่องเงิน บริเวณสองข้างทางหมู่บ้านวัวลายอยู่เสมอ ตามที่พระครูโสภาสคณาภิบาล อดีตเจ้าอาวาสวัดหมื่นสารได้บันทึกไว้ในหนังสือ วัดหมื่นสาร เมื่อปี 2528 ว่า “เกียรติประวัติอันน่าภาคภูมิใจเป็นที่สุด เท่าที่ทราบมาเมื่อได้มีโอกาสรับเสด็จเจ้านายทั้งบรมราชจักรีวงศ์ และเจ้านายฝ่ายเหนืออยู่เป็นประจำ เพราะได้เสด็จมาดูการทำเครื่องเงิน และทรงซื้อเครื่องเงินบ้านวัวลาย ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ขณะดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ และเจ้านายพระองค์อื่นๆ ล้วนแต่ได้เสด็จมาบ้าน วัวลายทั้งนั้นนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันสูงยิ่ง และเป็นเกียรติอันน่าภาคภูมิใจของชาวบ้านวัวลายตลอดมา”

● ทำเลที่ตั้ง

ชุมชนวัวลายตั้งอยู่ที่ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ทางทิศใต้ของประตูเชียงใหม่ การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านชุมชนสองฝั่งถนนวัวลายที่ประกอบอาชีพงานศิลปหัตถกรรมเป็นหลักโดยเฉพาะการทำเครื่องเงิน ล้วนแล้วแต่มีเหตุผลคือเพื่อรับใช้ถวายเป็นงานศิลปหัตถกรรมให้แก่ราชสำนัก ถ้านานในสมัยอดีต จะเห็นได้ว่าชาวบ้านของชุมชนสองฝั่งถนนวัวลาย ทั้งชุมชนหมื่นสาร บ้านวัวลายและชุมชนวัดศรีสุพรรณ ต่างได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่แห่งนี้มาหลายชั่วอายุคนนับตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษอพยพมาจากแขวงเมืองปัน

รูปที่ 4.1: แสดงทำเลที่ตั้งชุมชนวัวลาย

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

ปัจจุบันหมู่บ้านวัวลายยังเป็นหมู่บ้านเครื่องเงินที่ได้รับความสนใจจากแขกบ้านแขกเมือง ตลอดจนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาเยี่ยมชมโรงงานและเลือกซื้อเครื่องเงินเป็นของที่ระลึก

สภาพการค้าขายเครื่องเงินของหมู่บ้านวัวลายในอดีต สองข้างทางถนนวัวลายยังไม่ปรากฏร้านค้าที่จำหน่ายเครื่องเงินดังเช่นในปัจจุบัน ทุกๆ ครั้วเรือนในหมู่บ้านวัวลายมีอาชีพในการทำเครื่องเงินทุกบ้านจะมีโรงงานทำเครื่องเงินขนาดเล็กประจำบ้านที่เรียกว่าเตาเสา ครอบครัวย่างเงินซึ่งประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก จะช่วยกันผลิตสินค้าเครื่องเงินเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันหรือเพื่อการค้าของที่ทำส่วนใหญ่ได้แก่ สลึง ชันล้างหน้า ถาด พาน เป็นต้น เมื่อทำเสร็จก็จะนำสินค้าไปส่งให้กับลูกค้าที่สั่งทำในที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และต่างจังหวัด หรือนำไปขายให้กับผู้ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน เพื่อนำไปขายให้ผู้ซื้ออีกต่อหนึ่ง โดยจะชำระค่าสินค้ากันเป็นเงินสด ที่เรียกว่า สดคว หรือมีการนำไปขายยังที่ต่างๆ ทั้งในเชียงใหม่และต่างจังหวัด การชำระค่าสินค้านอกจากชำระเป็นเงินสดแล้วยังมีการชำระเป็นโลหะเงินแท่ง เงินฮาง หรือเงินรูป เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตเป็นสินค้าและนำไปจำหน่ายต่อไป ในสมัยก่อนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 การค้าเครื่องเงินของชาวบ้านวัวลายจะมีลักษณะ ปักคั่วไปขาย คือเมื่อทำเครื่องเงินเสร็จแล้ว ก็จะห่อเครื่องเงินด้วยผ้าดิบสีขาว ผูกเป็นพู่หิ้ว หรือใส่กระบุง หิ้วหรือหาบไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ ทั้งในตัวเมืองเชียงใหม่ และอำเภอรอบนอก ถ้าเป็นสถานที่ใกล้ก็ใช้วิธีเดินเท้าไปหากเป็น

สถานที่ไกลก็จะใช้รถถีบ (รถจักรยาน) โดยจะผูกของติดไว้ท้ายรถ ถีบขายไปเรื่อยๆ หรือบางครั้งก็นั่งเกวียนไปแต่ถ้าไปขายในท้องที่อำเภอห่างไกลเช่น อำเภอ พัวัว ผาง เชียงดาว ก็จะทำ รถคอกหมูไป การเดินทางค้าขายในสมัยก่อนมีทั้งการเดินทางด้วยเท้า เกวียน รถถีบ หรือรถจักรยาน รถบรรทุกประจำทาง แพ และรถไฟ

นอกจากนี้ ช่างฝีมือบ้านวัวลายหลายคนยังได้เดินทางไปรับจ้างทำเครื่องเงินตามถิ่นที่อยู่ของผู้ที่สั่งทำ โดยมากเป็นการเดินทางไปรับจ้างทำตามจังหวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือ ได้แก่ ลำปาง พะเยา เชียงราย เป็นต้น ซึ่งการรับจ้างทำแต่ละครั้งก็จะมี การนำเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเครื่องเงินไปด้วย ระยะเวลาในการทำงานขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ไปรับจ้างทำงาน และความยากง่ายของงานที่รับจ้าง บางครั้งใช้เวลานานแรมเดือน หรือแรมปี การเดินทางไปรับจ้างทำเครื่องเงินของช่างฝีมือบ้านวัวลายเหล่านี้ ทำให้ช่างฝีมือหลายคนแต่งงานมีครอบครัวในระหว่างการเดินทางไปรับจ้างทำเครื่องเงินตามจังหวัดต่างๆ เกิดความสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายที่อยู่ การเดินทางไปมาหาสู่ เยี่ยมญาติมิตร และการค้าเครื่องเงินโดยผ่านทางเครือข่ายในเวลาต่อมา หมู่บ้านวัวลายจึงเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินที่เก่าแก่ดั้งเดิมมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ร้านค้าเครื่องเงินในอดีต ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเกิดขึ้นไม่นาน นอกจากมีการขายเครื่องเงินตามบ้านและการเดินทางไปค้าขายตามท้องที่ต่างๆ แล้ว ได้เริ่มมีการก่อตั้งร้านจำหน่ายเครื่องเงินรุ่นแรกๆ ขึ้นบนถนนวัวลาย ซึ่งได้แก่ ร้านกันทวงค์ โดยสองสามีภรรยา คือ นางหมู และนายน้อย แก้วสองสี ซึ่งเป็นครอบครัวช่างทำเครื่องเงินได้ร่วมกับญาติที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง ร่วมก่อตั้งร้านกันทวงค์ขึ้น โดยมีสินค้าวางขายภายในบ้าน ต่อมาเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ร้านกันทวงค์จึงได้หยุดกิจการไประยะหนึ่ง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นางหมูและญาติก็ได้แยกกิจการกัน โดยนางหมูได้มาเปิดร้านใหม่ชื่อว่าร้าน?แก้วสองสี? ส่วนญาติคือนายแก้ว และนางบุญศรี กันทวงค์ได้เปิดร้านจำหน่ายเครื่องเงิน ชื่อ ร้านเชียงใหม่หัตถกรรม ต่อมาเมื่อกิจการเครื่องเงินได้รับความนิยมมากขึ้น จึงเริ่มมีการเปิดร้านค้าเครื่องเงินเพิ่มขึ้นอีกหลายร้าน เช่น ร้านบัวจันทร์ ของนางบัวจันทร์ นายดาบแดง พัฒนธาตุ, ร้านเงินดี โดยนางจันทร์ดี นายลพ (ไม่ทราบนามสกุล), ร้านขจีศิลป์ ของนางบัวเขียว นายอินทร์ ดำรงฤทธิ์ ร้านพิงคณาของนายศิลา บุญเฉลียว ร้านไชยวรรณของนายดาบถา และแม่คำใส ไชยวรรณ ร้านค้าเหล่านี้นับเป็นร้านค้าจำหน่ายเครื่องเงินในระยะแรกๆ ของหมู่บ้านวัวลาย ที่เจ้าของร้านผู้ก่อตั้งเป็นคนในท้องถิ่นมีบรรพบุรุษอยู่อาศัยและเป็นช่างทำเครื่องเงินในหมู่บ้านวัวลายมานานหลายชั่วอายุคน

ระหว่างปี พ.ศ.2500 - 2515 อาจกล่าวได้ว่ากิจการเครื่องเงินและร้านค้าเครื่องเงินได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของตลาด ในช่วงนี้ได้มีการก่อตั้งร้านค้าจำหน่ายเครื่องเงินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในถนนวัวลายทั้งสองฝั่งถนน รวมทั้งจำนวนช่างเงินก็เพิ่มขึ้นด้วยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2503 มีช่างทำเครื่องเงินเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านวัวลายประมาณ 200 หลังคาเรือน ร้านค้าจำหน่ายเครื่องเงินที่ก่อตั้งในระยะนี้ เช่น ร้านวัวลายศิลป์ มีนางเทียมตา - นายอุ่นเรือน จิโนรส นอกจากนั้นยังมีร้านบานเย็น ซึ่งตั้งในปี พ.ศ. 2507 โดยนางบานเย็น อักษรศรี ชาวอำเภอผาง และในช่วงปี พ.ศ. 2512 ร้านเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงในย่านวัวลาย อาทิ ร้านเงินเชียงใหม่ของนาง

วรรณคำ เทพวรรณ, ร้านเงินทอง, ร้านเชียงใหม่แอนติค และร้านหิรัญญการของนายบุญยืน บุญเฉลียว เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า การเติบโตของธุรกิจการค้าเครื่องเงินในช่วงหลังปี พ.ศ.2500 เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลได้เร่งสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า โดยในปี พ.ศ.2504 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการภาคเหนือขึ้นเพื่อพิจารณาจัดทำโครงการพัฒนาภาคเหนือ และกำหนดให้มีแผนพัฒนาภาคเหนือ พ.ศ.2507 - 2509 ที่เน้นหนักการพัฒนาการคมนาคมขนส่งเป็นหลัก ซึ่งส่งผลให้มีการเตรียมการก่อสร้างทางหลวงสายนครสวรรค์-เชียงใหม่ และลำปาง-เชียงใหม่ ต่อมาก่อสร้างแล้วเสร็จในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) มีการเปิดใช้เส้นทางหลวงสายกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2513 ทางหลวงสายใหม่ได้ช่วยให้การคมนาคมขนส่งระหว่างเชียงใหม่-กรุงเทพฯและจังหวัดอื่นๆ สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association-PATA) ครั้งที่ 9 ในเดือนมกราคม พ.ศ.2512 ณ หอประชุมคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การจัดประชุมดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติได้สัมผัสและรู้จักเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองท่องเที่ยว ในช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2530 ย่านวัวลายกลายเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในนาม หมู่บ้านเครื่องเงิน หรือที่ชาวต่างประเทศเรียกว่า Silver Village

รูปที่ 4.2: แผนที่ชุมชนวัวลาย

ที่มา: <http://www.thaitambon.com/LargePicture2/WualaiMap1.htm>

- แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านววลาย นอกจากร้านเครื่องเงินที่กระจายอยู่ในพื้นที่แล้วยังมีศาสนสถานที่สำคัญถึง 3 แห่ง ที่ได้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ รวมทั้งภายในศาสนสถานยังได้มีการดึงดูดเด่นของพื้นที่เข้ามารวมไว้ภายในศาสนสถาน ดังนี้คือ

1) วัดหมื่นสาร

รูปที่ 4.3: วัดหมื่นสาร

ที่มา: <http://www.holidaythai.com/Thailand-Attractions-3440.htm#prettyPhoto>

ประวัติวัดหมื่นสารมีปรากฏตั้งแต่สมัยพระเจ้าลทโลกราช กษัตริย์ราชวงศ์เม็งราย องค์ที่ 12 ครองนครเชียงใหม่ เมื่อจุลศักราช 804-840 (พ.ศ. 1985- 2021) ในตำนานพระสิลาว่า ในสมัยนั้นพระมหาญาณโพน้อยู่สำราญในวัดป่าแดงที่นั่น พระลทโลกราช ทรงสั่งให้ หมื่นคำภา เวียงดิน นำเอาพระสิลาเจ้าไปถวายแด่พระมหาญาณโพน้อยในวัดป่าแดงที่นั่นแล ส่วนพระมหาญาณโพน้อยเระเจ้า ก็ให้ทำสักการบูชาและทรงพระสิลาเจ้าด้วยสุคนธาวารี มีประการต่างๆ ในขณะนั้นนั้น ท่าฝนอันใหญ่ก็หลั่งไหลลงมาเป็นอันมากก็มีแล ในกาลเมื่อนั้นอำมาตย์ใหญ่ผู้หนึ่งมีนามว่า หมื่นหนังสือวิมลกิตติ เป็นสังฆการีนั้น ก็ให้สร้างวิหารในวัดหมื่นสารแล้วก็ไปอาราธนาเอาพระสิลาเจ้าจากวัดป่าแดงมาประดิษฐานไว้ในวัดหมื่นสาร เพื่อให้จำเริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาต่อไปภายหน้า มหาสวามีเจ้าตนเป็นสังฆนายกอยู่ในวัดหมื่นสารมีนามว่า พุทธญาณเถร ก็ไปยังวัดสวนดอกไม้แล้วก็อาราธนาพระสิลาเจ้าไปเพื่อกระทำสักการบูชาแล้วนิมนต์กลับมาวัดหมื่นสารดังเดิมนั้นแล ซึ่งแสดงว่าวัดหมื่นสารมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าลทโลกราชแล้วและคงเป็นวัดสำคัญเพราะเจ้าอาวาสเป็นถึงชั้น “มหาสวามีสังฆนายก” นอกจากนี้ยังปรากฏในพงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติหน้า 401 บรรทัดที่ 10 กล่าวว่า ลุศักราช 884 (พ.ศ. 2065) พระเจ้าอาทิตย์วงศ์ เสวยราชสมบัติ ณ กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา แต่งราชทูตมาสืบทางราชไมตรีพระเจ้าเชียงใหม่จัดการรับรองราชทูตพอสมควรแปลพระราชาสนยังวัดหมื่นสารดังนี้ ซึ่งในสมัยนั้นตรงกับสมัยพระเจ้าแก้ว ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 14 แห่งราชวงศ์เม็งราย และในตำนานวัดต่างๆ (ธรรมกถัมหรือธรรมประวัติเรื่องสั้น) จารไว้ในใบลานด้วย

อักษรพื้นเมืองซึ่งพระมหาหมื่นญาณวฑฺฒติ วัดเจติยหลวง ได้กล่าวถึง การตั้งชื่อวัด คำว่า “หมื่นสาร” ไว้ว่า ศักราช 888 (พ.ศ. 2069) สมัยแผ่นดินพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์นครพิงค์ องค์ที่ 15 แห่งราชวงศ์เม็งรายธานี แห่งแคว้นลานนาไทย สมัยนั้นมีเสนาอำมาตย์ ผู้หนึ่ง ชื่อวิมลกิตติ (นายทหารยศชั้นหมื่น) ได้ธำปนาพระอารามนี้ขึ้น โดยมีบาลีกล่าวไว้ซึ่งแปลได้ว่า อาวาสนี้ อันหมื่นวิมลกิตติ ผู้เป็นมหาโยธา (ทหารผู้ใหญ่) ในนครนี้ตั้งไว้แล้วสำหรับหมื่นวิมลกิตตินี้มีชื่อปรากฏอยู่หลายแห่งหลายสมัย หลายกษัตริย์ด้วยกัน เมื่อสร้างวิหารเพื่อประดิษฐานพระศิลาที่อยู่นั้นอยู่ในสมัยพระเจ้าลทิลโลกราช และปรากฏในศิลาจารึกวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) เมื่อสร้างวัดร่ำเปิง เป็นสมัยพระเจ้ายอดเชียงราย และเมื่อธำปนาอารามวัดหมื่นสารครั้งหลังนี้อยู่ในสมัยพระเมืองเกษเกล้าดังกล่าว ชื่อเต็มของท่านมีชื่อว่า “หมื่นหนังสือวิมลกิตติสิงหะราชมนตรี” เป็นสังฆการีและเกี่ยวกับการรับรองราชทูตและแปลพระราชสาส์น ท่านได้อุปถัมภ์วัดหมื่นสารมาตลอด วัดนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดหมื่นสาร”

วัดหมื่นสาร เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ มีเจ้าอาวาสที่ทรงภูมิธรรมดั่งปรากฏในหลักฐานประวัติศาสตร์ที่กล่าวแล้วในตอนต้น ดังนั้น ในวัดแห่งนี้จึงมีคัมภีร์ใบลานจำนวนมาก ซึ่งจากการสำรวจโดยสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อราวทศวรรษ 2520 พบคัมภีร์ใบลานของวัดหมื่นสารจำนวน 163 รายการ 815 ผูก อย่างไรก็ตามก็ดีจากศักราชที่ระบุในใบลานเช่น จศ. 1187 ก็พบว่าเป็นเอกสารที่มีอายุประมาณ 200 กว่าปี

จุดเด่นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

➤ พระวิหาร

พระวิหารภายในวัดมีอายุหลายร้อยปี ตามตำนานนั้นกล่าวว่า วิหารหลังนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอดรวมถึง 4 ครั้งด้วยกันโดยครั้งล่าสุดฤกษ์งามยามดีประกาศิตวาศกปรกติมาสวารปรกติสุข ทิต พ.ศ. 2524 ร.ศ. 200 จ.ศ. 1343 ค.ศ. 1921 พระวิหารหลังนี้ได้ลงมือทำการก่อสร้างชุดหลุมเสาแรกเป็นปฐมฤกษ์เบิกชัย มงคล เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2524 เวลา 13.00 น. ตรงกับเดือน 7 เหนือแรม 4 ค่ำเดือน 5 ได้ใช้ระยะกาลเวลาในการก่อสร้างทั้งสิ้น 4 ปีเต็ม จึงได้ทำการทำบุญฉลองพระวิหารเมื่อวันที่ 4-10 กุมภาพันธ์พ.ศ. 2528 ตรงกับเดือน 5 เหนือขึ้น 15 ค่ำถึงแรม 6 ค่ำเดือน 3 ได้ปีชวดวิหารหลังนี้ใช้ทุนทรัพย์ในการสร้างทั้งสิ้น 3,427,407 บาท 45 สต.

รูปที่ 4.4: วิหารวัดหมื่นสาร

ที่มา : <http://www.klongdigital.com/webboard3/37845.html>

➤ พระเจดีย์ทรงล้านนาผสมไทยใหญ่

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2465-2466 เป็นเจดีย์ที่มีลักษณะเด่นและแตกต่างไปจากเจดีย์องค์อื่นๆ ในภาคเหนือของประเทศไทยมีรูปแบบขององค์เจดีย์เป็นรูปทรงปราสาท มีศิลปะผสมผสานล้านนาไทยใหญ่ ซึ่งสร้างโดยฝีมือช่างชาวไทยใหญ่ลักษณะพิเศษของเจดีย์คือ มีซุ้มโขง 4 ทิศ ประดิษฐานพระ 4 ด้าน ปางยืนลีลา 4 ปางมีตัวสิงห์ประดับทั้ง 4 ด้านของพระเจดีย์สิงห์ทั้ง 4 ด้านยกขาหน้าทั้ง 4 มุม บันไดที่สร้างขึ้นจุดประสงค์เพื่อใช้ขึ้นไปสรงน้ำพระบนพระธาตุเจดีย์รูปฐานเจดีย์ข้างหน้ามีสิงห์คาบงูหนึ่งตัว สิงห์อีกตัวคาบคนไว้ มีรูปปั้นของเสื่อย่นทั้ง 2 ด้านรูปปั้นของเสื่อย่นนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับตำนานเสื่อย่นแห่งวัดหมื่นสารและบนลานเจดีย์ยังมีฉัตรทั้ง 4 ด้านที่ล้วนเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่

รูปที่ 4.5: พระเจดีย์ทรงล้านนาผสมไทยใหญ่
ที่มา: <http://www.tripchiangmai.com>

➤ อุโบสถ

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534รูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาประยุกต์ยกพื้นสูง

รูปที่ 4.6: อุโบสถของวัดหมื่นสาร
ที่มา: <http://www.tripchiangmai.com>

➤ อนุสาวรีย์ทหารญี่ปุ่น

วัดหมื่นสารในอดีตเป็นสถานที่ที่กองทัพทหารญี่ปุ่นได้บุกยึดเป็นที่ตั้งสำหรับ เก็บเสบียงอาวุธและเป็นค่ายที่พักสำหรับทหารญี่ปุ่นที่ได้รับบาดเจ็บพัก รักษาพยาบาลในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยนั้นมีทหารญี่ปุ่นได้มาตั้งค่ายพักแรมสร้างโรงเรือนชั่วคราวภายในวัดและบริเวณรอบๆ วัดหมื่นสารเพื่อเป็นที่พักอาศัยและเป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหารของเหล่า ทหารขณะนั้นมีทหารญี่ปุ่นหลายคนได้รับบาดเจ็บมาได้รับการรักษาพยาบาลและเสียชีวิตที่วัดหมื่นสารเป็นจำนวนมากทหารญี่ปุ่นที่มาพักอาศัยที่วัดหมื่นสารมี ความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านที่อยู่อาศัยโดยรอบวัดมีการสอนภาษาญี่ปุ่นและให้อาหารแก่เด็กๆ ลูกหลานชาวบ้านอยู่เสมอนจนกระทั่งกองทัพญี่ปุ่นแพ้สงคราม ได้มีการนำอาวุธสงครามหลายชิ้นทิ้งลงในน้ำบ่อหลวงภายในวัดหมื่นสารด้วย ซึ่งน้ำบ่อหลวงนี้มีอายุหลายร้อยปีและเชื่อกันว่าในอดีตทั้งทหารญี่ปุ่น และชาวบ้านคงใช้ประโยชน์จากน้ำบ่อหลวงนี้ร่วมกัน ปัจจุบันน้ำบ่อหลวงนี้ยังคงอยู่ในสภาพสมบูรณ์และถือเป็นน้ำบ่อหลวงที่ใหญ่ อีกแห่งหนึ่งของล้านนา ต่อมาทางการญี่ปุ่นได้มาสืบค้นประวัติความเป็นมาในเรื่องนี้และได้ค้นพบ ร่องรอยการเสียชีวิตของทหารญี่ปุ่นที่วัดหมื่นสารซึ่งเคยเป็นสถานที่ที่พัก รักษาพยาบาลของทหารที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวน 32 คนโดยได้ประกอบพิธีไว้อาลัยและสร้างอนุสาวรีย์ แก่ผู้ตายไว้ที่วัดหมื่นสารเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 บรรดาเพื่อนทหารผ่านศึกรวม 6 คนที่เคยร่วมรบกับบรรดาทหารที่เสียชีวิต 32 คนดังกล่าวได้มาสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นใหม่อีกครั้งเป็นการถาวรโดยได้จารึกข้อความไว้อาลัยและรายชื่อของทหารที่เสียชีวิต 32 คนไว้ด้วย

➤ สถูปบรรจุอัฐิธาตุครูบาศรีวิชัย

หลังจากที่ครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทยได้มรณภาพเมื่อวันอังคารที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481 ณ วัดบ้านปาง อ.ลิ้ จ.ลำพูนและได้มีการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพครูบาศรี วิชัยที่วัดจามเทวี จ.ลำพูนเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2489 คณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้มีมติให้แบ่งอัฐิธาตุของครู ศรีวิชัยเป็น 6 ส่วนเพื่อเก็บรักษาไว้สักการบูชาเป็นมหามงคลแก่พุทธศาสนิกชนจังหวัดต่างๆ รวม 5 จังหวัดได้แก่ ส่วนที่หนึ่งมอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนบรรจุไว้ที่วัดจามเทวี ส่วนที่สองมอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่บรรจุไว้ที่วัดสวนดอกส่วน ที่สาม มอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางบรรจุไว้ที่วัดพระแก้วดอนเต้าส่วนที่สี่มอบ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายบรรจุไว้ที่วัดศรีโคมคำซึ่งเป็นจังหวัดพะเยาให้ปัจจุบันส่วนที่ห้า มอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่บรรจุไว้ที่วัด พระธาตุช่อแฮ ส่วนที่หก มอบให้วัดบ้านปางถึนกำหนดและสถานที่มรณภาพของครูบาศรีวิชัย สำหรับ อัฐิธาตุของครูบาศรีวิชัยที่บรรจุภายในสถูปวัดหมื่นสารนั้นไม่มีหลักฐาน ระบุแน่ชัดว่าเป็นอัฐิธาตุส่วนที่ได้แบ่งให้กับจังหวัดเชียงใหม่เพื่อนำมา บรรจุที่วัดสวนดอกหรือไม่เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้านวัวลาย ซึ่งเป็นผู้ร่วมเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้นให้ข้อมูลสรุปว่าอัฐิธาตุ ครูบาศรีวิชัย ที่บรรจุภายในสถูปวัดหมื่นสารนั้นเป็นอัฐิที่ได้รับมาจากครูบาขาวปี ศิษย์เอกของครูบาศรีวิชัยซึ่งในขณะนั้นครูบาขาวปีและครูบาอินตาอดีตเจ้า อาวาสวัดหมื่นสารได้ร่วมกันบูรณะ ปฏิสังขรณ์วิหารวัด

หมื่นสารเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2490-2493 ในขณะนั้นครูบาขาวปีเวลาไปนั่งหนักที่ใดก็ได้ นำอิฐธาตุของครู บาศรีวิชัยนำติดตัวไปด้วยทุกหนทุกแห่งโดยสมัยนั้นนายอินทร์ ดำรงฤทธิ์ คหบดีประจำหมู่บ้านววลายเป็นโยมอุปฐากและมีความสนิทสนมกับครูบาขาว ปีได้บริจาคเงินเพื่อจัดทำมอบบรรจุอิฐธาตุโดยทำเป็นสองชั้นชั้นในทำ ด้วยนาคนั้นนอกทำด้วยเงินสร้างโดยช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านววลายและได้ เก็บรักษาไว้ที่วัดหมื่นสารต่อมาเมื่อถึงกำหนดวันบรรจุอิฐธาตุครูบาศรี วิชัยที่วัดสวนดอกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2492 จึงได้มีการจัดขบวนแห่อัญเชิญอิฐธาตุจากวัดหมื่นสารไปยังสถานีรถไฟและตั้ง ขบวนจากสถานีรถไฟเพื่อเคลื่อนไปยังวัดสวนดอก ขณะนั้นครูบาขาวปีครูบาอินตาพระสงฆ์พร้อมด้วยคณะกรรมการวัดหมื่นสารต่างมีความเห็นพ้องกันว่าผู้ที่ทำหน้าที่อัญเชิญอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยควร จะเป็นคนหนุ่มชาวบ้านววลายและเป็นผู้ที่ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม อันดี ในที่สุดจึงได้ตกลงเลือกนายสิงห์คำกาวิละช่างเงินบ้านววลายเป็นผู้ อัญเชิญมอบเงินบรรจุอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยระหว่างทางที่เคลื่อนไปยังวัดสวนดอกได้มีพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมขบวนแห่และรอสักการะอิฐธาตุประพรมน้ำ ขมิ้นสัปปยตลอดสองข้างทางจนกระทั่งถึงวัดสวนดอกจึงได้มีการอัญเชิญลงใน สถูปซึ่งมีลักษณะเป็นช่องบรรจุอิฐธาตุที่สามารถเปิด-ปิดได้จึงต้องมีการ ฝักระวังรักษาอิฐธาตุตลอดเวลา

ในระหว่างการอัญเชิญอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยเพื่อบรรจุลงในสถูปที่วัดสวนดอก นั้นเป็นช่วงที่วัดสวนดอกยังร้างเจ้าอาวาสจึงขาดผู้นำในการที่จะรักษาอิฐ ธาตุซึ่งเป็นสิ่งมีค่าไว้ ประกอบกับเวลานั้นมีสาเหตุทำให้ไม่มีการบรรจุอิฐธาตุดังกล่าวเป็นการ ถาวรนายอินทร์ ดำรงฤทธิ์จึงได้อัญเชิญอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยมามอบให้ครูบาอินตาเจ้าอาวาส วัดหมื่นสารเก็บรักษาไว้ตามเดิม ครั้นเมื่อเวลาผ่านไปนานพอสมควรก็ไม่มีผู้ใดมาติดตามทวงอิฐธาตุคืนจากวัด หมื่นสารด้วยเกรงว่าจะไม่สามารถเก็บรักษาอิฐธาตุไว้ในที่ปลอดภัยซึ่ง เสี่ยงต่อการถูกลักขโมยดังนั้นในปี พ.ศ. 2496 ครูบาอินตาพร้อมด้วยนายอินทร์ ดำรงฤทธิ์ และคณะกรรมการวัดหมื่นสาร จึงเห็นสมควรจัดสร้างสถานที่เก็บรักษาอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยเป็นการถาวรคณะศรัทธาวัดหมื่นสารนำโดยนายอินทร์ ดำรงฤทธิ์ จึงได้ร่วมใจกันบริจาคเงินสร้างสถูปบรรจุอิฐธาตุครูบาศรีวิชัยโดยมีพระ สงฆ์และคณะศรัทธาวัดหมื่นสารได้ลงแรงก่อสร้างสถูปจนแล้วเสร็จสมบูรณ์และ ได้ทำพิธีบรรจุเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2496

รูปที่ 4.7: สถูปบรรจุอัฐิธาตุครูบาศรีวิชัย

ที่มา: <http://www.tripchiangmai.com>

➤ หอศิลป์สุทฺธิจิตโต

แต่เดิมเรียกกันว่า หอเงิน และศาลาโลหะ 3 ครุบา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “หอศิลป์สุทฺธิจิตโต” หอศิลป์ที่ประดิษฐานหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือน 3 ครุบา พระสงฆ์ผู้มีคุณูปการเป็นที่เคารพรักและศรัทธาของชาวบ้านว้าลาย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา, ครูบาอินตา อินทปัญโญ (ครูบาอินตะ) และพระครูโสภาสคณาภิบาล (ครูบาบุญปัน ปุณฺณาคโม) อดีตเจ้าอาวาสวัดหมื่นสาร

รูปที่ 4.8: หอศิลป์สุทฺธิจิตโต

ที่มา: <http://www.tripchiangmai.com>

2) วัดศรีสุพรรณ

รูปที่ 4.9: วัดศรีสุพรรณ

ที่มา: <http://www.suphanphotoclub.com>

วัดศรีสุพรรณสร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว กษัตริย์ในราชวงศ์มังราย โดยนำพระเจ้าเจ็ดตื้อ หรือพระพุทธรูปปฏิหาริย์ฯ มาประดิษฐาน ในปีพ.ศ. 2043 แล้วจัดสร้างพระวิหารบรมธาตุเจดีย์และอุโบสถ ต่อมาในปี พ.ศ. 2052 ทรงประกอบพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ แล้วนำพระเจ้าเจ็ดตื้อมาประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2537 พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสลำดับที่ 9 องค์ปัจจุบันพร้อมด้วยคณะกรรมการ และชาวบ้านศรีสุพรรณได้ทำการบูรณะวิหารวัดศรีสุพรรณ ได้วาดจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพระธาตุ 12 ราศี ภาพพระธาตุเจดีย์ ศูนย์กลางเมืองเชียงใหม่ในอดีตและภาพปรีศนาธรรมโลกทั้ง 3 และได้นำเข้าภูมิปัญญาชาวบ้านหัตถกรรมเครื่องเงินการดุนลาย ภาพพระพุทธรูปประวัติ ภาพพระเจ้าสิบชาติ ภาพพระเวสสันดรชาดก ประดับตกแต่งฝาผนังวิหารโบราณดังกล่าว นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นแนวความคิดการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนย่านววลายบูรณาการ การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

ต่อมาได้ก่อตั้งกลุ่มช่างภูมิปัญญาชาวบ้านหัตถกรรมเครื่องเงินเรียกชื่อว่า “กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ” และปี พ.ศ. 2550 ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ โดยความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) และหน่วยงาน ทุกภาคส่วนเพื่อสืบสานมรดก อัตลักษณ์เครื่องเงินชุมชนย่านววลายอย่างเป็นระบบสู่คนรุ่นใหม่ต่อไป

จุดเด่นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

➤ อุโบสถเงิน วัดศรีสุพรรณ

ศาสนาสถานหลังแรกของโลกร่วมสร้างศิลป์แกะแผ่นดินถิ่นล้านนา ถวายไว้ในบรรพพระพุทธศาสนาเทิดไท้องค์ราชัน รัชกาลที่ 9 โดยอาศัยมิติทางพระพุทธศาสนาบูรณา และมิติด้านการอนุรักษ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมเครื่องเงิน บนถนนวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมากกว่า 200 ปี ซึ่งปัจจุบันนับวันกำลังสูญหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ ประกอบกับอุโบสถหลังเดิมของวัดศรีสุพรรณ ชำรุดทรุดโทรม ไม่สะดวกในการประกอบศาสนกิจ จึงเป็นเหตุผลและแนวคิดของการนำ ภูมิปัญญาล้านนาสู่สากลมาสร้างเป็นอุโบสถ เงินบนฐานเดิม พัทธสีมาเดิม และที่สำคัญพระประธานองค์เดิม (พระเจ้าเจ็ดตื้อ) อายุ 509 ปี นำศิลปกรรม หัตถกรรมเครื่องเงินถนนวัวลาย อันเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม มาเพิ่มเติมคุณค่าอุโบสถหลังนี้ โดยช่างภูมิปัญญาชาวบ้านร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานสลักลวดลายลงบนแผ่นเงิน บริสุทธิ เงินผสม อลูมิเนียม และวัสดุแทนเงิน ประดับตกแต่งทั้งภายนอกและภายในตลอดทั้งหลัง ซึ่งเป็นหลังแรก ที่ภูมิปัญญาชาวบ้านได้จัดสร้างขึ้น ตั้งแต่ 2 มิถุนายน 2547 โดยมีปณิธานร่วมกันเพื่อ ฝากศิลป์แกะแผ่นดินถิ่นล้านนา ถวายไว้ในบรรพพระพุทธศาสนา เทิดไท้องค์ราชัน รัชกาลที่ 9

รูปที่ 4.10: อุโบสถเงิน วัดศรีสุพรรณ

ที่มา: <http://www.comingthailand.com>

➤ พระวิหาร

สถาปัตยกรรม ล้านนาโบราณ สร้างสมัย เกือบห้าร้อยปี เกือบห้าร้อยปี โดยพระเจ้ากาวิโรรส (พ.ศ. 2342) ซึ่งได้รับการบูรณะ ปฏิสังขรณ์มาแล้วนับไม่ถ้วน และล่าสุดคือ พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ (สมุห์สุพล สุทธิสโร) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ได้ทำการปฏิสังขรณ์ผสมศิลปะร่วมสมัย จิตรกรรมฝาผนัง พระธาตุ 12 ราศีพุทธ จักรวาลใช้สีโทนทองประดับฝาผนังด้วยหัตถกรรมเครื่องเงินภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้เป็นศูนย์กลางประกอบศาสนกิจของวัดในปัจจุบัน พระวิหารจัดเป็นศาสนาสถานที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอุโบสถ หรืออาจจะเรียกได้ว่า

สำคัญยิ่งกว่าเลยก็ว่าได้ เพราะพระวิหาร จัดเป็นสถานที่สำคัญบุคคลทุกหมู่เหล่า ที่สามารถเข้าไปกราบไหว้บูชาองค์พระปฐิมา และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาที่เราท่านทราบกันดี ส่วนพระอุโบสถนั้น มีไว้เพื่องทำพิธีกรรมที่สำคัญๆ เท่านั้น เช่น การอุปสมบทพระ และการลงปาฏิโมกข์สังฆกรรมของพระสงฆ์ ฉะนั้นทางล่านาเราทำไมถึงถือกันมาก และไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปในเขตอุโบสถเงิน ก็ด้วยเหตุผลว่า เป็นที่สำคัญสำหรับสงฆ์เท่านั้นนั่นเอง ท่านที่ไปเยี่ยมชมวัดหรือสถานที่ต่างๆ หลายๆ ที่จะมีการอนุญาตให้สตรีเพศขึ้นบนพระอุโบสถ อย่างเช่นที่วัดสวนดอก ที่เชียงใหม่เช่นกัน สตรีเพศสามารถเข้าไปกราบไหว้ได้ และสามารถเข้าไปนั่งสมาธิทำบุญต่างๆ ได้ แต่ที่วัดศรีสุพรรณนี้ ท่านเจ้าอาวาสตลอดถึงศรัทธาประชาชน ยังคงยึดถือตามจารีตปฏิบัติมาแต่โบราณ ที่มีความเชื่อว่า หากหญิงใดเข้าไปในเขตพุทธาวาส หรือสังฆาวาสที่ใช้ประกอบกิจเฉพาะนั้น จักทำให้สถานที่นั้นหรือบุคคลที่เข้าไป เกิดความฉิบหายได้ ทางเหนือเขาเรียกว่า ชีต คือไม่ดี เป็นมณีนั่นเองก็ให้เข้าใจตามนี้ เพื่อที่เวลาทุกท่านได้เข้าไปกราบไหว้สักการะแล้ว จะได้รักษา ขนบวัณณธรรมที่ดีงามไว้

รูปที่ 4.11: พระวิหารวัดศรีสุพรรณ

ที่มา: <http://www.comingthailand.com>

➤ เจดีย์

เจดีย์วัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ระหว่างหลังพระวิหารวัดศรีสุพรรณ และ โรงเรียนเทศบาลศรีสุพรรณ ตามความในจารึกกล่าวว่าสร้างในสมัยพระเมืองแก้ว พ.ศ. 2038 เพื่อบรรจุพระบรมสาริกธาตุ รูปแบบเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมพื้นเมืองล่านา ประกอบด้วยฐานเขียงสี่เหลี่ยม 1 ชั้น ต่อด้วยชุตฐานบัว หรือฐานปัทมลูกแก้วอกไก่ที่มีการยกเก็จถี่มาก 1 ชุตฐานต่อขึ้นไปด้วยชั้นบัวคว่ำ- บัวหงาย ที่เป็นกลีบบัวรอบทุกด้านในทรงแปดเหลี่ยม ซ้อนชั้นกันขึ้นไป 8 ชั้นต่อด้วยองค์ระฆัง และยอดฉัตร

รูปที่ 4.12: เจดีย์วัดศรีสุพรรณ

ที่มา: <http://www.thaitambon.com>

3) วัดนันทาราม

วัดนันทาราม ตั้งอยู่นอกประตูเชียงใหม่ เดิมเรียกว่า “บ้านเขิน” ในเขตตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ทั้งหมด 27 ไร่ 3 งาน 76 ตารางวา วัดนี้มีกำแพงสองชั้น ล้อมรอบเขตวัด แต่เดิมชั้นในเรียกว่า เขตพุทธาวาส หรือ “ช่วงแก้วทั้งสาม” ซึ่ง มีองค์พระเจดีย์ พระวิหาร อุโบสถ ศาลาบำเพ็ญบุญ หอไตร ตั้งอยู่บริเวณด้านใน ส่วนชั้นนอกนั้นเดิมเรียกว่า เขตสังฆาวาส อันมีกุฏิสำหรับพระภิกษุอยู่ เดิมมีกุฏิสองหลัง หลังหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเขตพุทธาวาส เรียกว่า กุฏิเหนือ มีภิกษุสามเณรอยู่คณะหนึ่ง ส่วนอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเขตพุทธาวาส เรียกว่า กุฏิใต้ มีภิกษุสามเณรอยู่อีกคณะหนึ่ง ทั้งสองคณะนี้การปกครองในสมัยก่อนนั้นไม่ขึ้นต่อกัน จึงได้นามอีกอย่างหนึ่ง คืออารามเหนือและอารามใต้ ปัจจุบันอารามเหนือหรือกุฏิเหนือได้ร้างไปแล้ว ส่วนกุฏิใต้นั้นก็ได้ย้ายมาตั้งทางด้านทิศตะวันออกของกุฏิเดิมอีกประมาณ 10 เมตร เรียกว่า “กุฏิต่ำ” หรือภาษาเมืองล้านนาเรียกว่า “โสังต่ำ”

วัดนันทาราม แต่เดิมเป็นป่าไม้ไผ่ตามตำนานนั้นกล่าวว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเมื่อออกพรรษาแล้วพร้อมด้วยพระอานนท์ พระโสณะเถระเจ้า พระอุตตระเถระเจ้า พระรตนะเถระเจ้า ได้เสด็จออกจากเมืองกุสินารา ซึ่งขณะนั้นพญาอโศกราชครองเมืองกุสินารายอยู่ พร้อมด้วยพญาอินทร์ก็มาอุปฐากพระพุทธเจ้าและพระเถระเจ้าทั้ง 4 องค์นั้น ก็ได้เสด็จเทศนาธรรมสั่งสอนแก่คนและเทวดาทั้งหลาย ในบ้านน้อยเมืองใหญ่ตามลำดับจนกระทั่งเสด็จมาถึงเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นเมืองเชียงใหม่เป็นที่อยู่อาศัยของพวกบ้านระมิงค์ทั้งหลาย พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระเถระเจ้าทั้ง 4 องค์ได้เสด็จมาถึงวัดบุพผารามหรือวัดสวนดอกก่อน พระพุทธองค์ก็ไว้ เกศา 1 เส้น แล้วเสด็จไปวัดอโศการาม ก็ไว้เกศา 1 เส้น เสด็จไปวัดปิฎการาม ก็ไว้เกศา 1 เส้น เสด็จไปวัดสังฆาราม ก็ไว้เกศา 1 เส้น เสด็จไปวัดโชติการาม ก็ไว้เกศา 1 เส้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระเถระเจ้าก็เสด็จไปทางทิศเหนือหรือทิศตะวันตกเฉียงใต้ ขณะนั้นมีนายระมิงค์ผู้หนึ่งสร้างตupa หรือกระต๊อบหลังหนึ่งอยู่รักษาสวนในป่าไผ่นั้น พระพุทธองค์และพระเถระเจ้าก็เสด็จไปยังที่แห่งนั้น นายระมิงค์จึงอาราธนาพระพุทธเจ้าและพระเถระเข้าอยู่สำราญในตupaของตนคืนหนึ่ง พอรุ่งเช้า นายระมิงค์ก็ถวายภัตตาหารแก่พระพุทธองค์และพระเถระ เมื่อภัตกิจเสร็จแล้ว พระพุทธองค์จึงได้ทำนายว่า “ฐานะที่นี้จะเป็นอารามอันหนึ่งในภายภาคหน้า ได้ชื่อ

ว่า นันทารามหรือนันทาราม” แล้วพระพุทธรองค์ก็ถอดเกศาเส้นหนึ่งไว้แก่นายธะมิมระ เมื่อนั้น นายธะมิมระก็อาราธนาพระพุทธรเจ้าพร้อมด้วยพระเถระเจ้าไปประทับชั่วคราวในสวนของตน แล้วก็ทำ มณฑปอันใหญ่ประกอบด้วยเครื่องประดับทั้งหลายเป็นต้นว่า ดอกไม้นานาชนิดเพื่อเป็นที่สำราญแก่ พระพุทธรองค์ บรรจุไว้ในที่ประทับชั่วคราวแห่งนี้ ก่อเจดีย์สูงสามศอก ณ ที่แห่งนี้ปัจจุบันคือวัดนันทาราม

รูปที่ 4.13: วัดนันทาราม

ที่มา: <http://www.chiangmaionly.com>

ในขณะนั้น ยังมีนายธะมิมระอีกผู้หนึ่งมีความปีติยินดีในคุณพระพุทธรองค์เป็นอัน มาก ก็เอา ผ้าสะไบของตนทำเป็นข้อตุงบูชาพระพุทธรเจ้า แล้วก็อาราธนาพระพุทธรเจ้าพร้อมด้วยพระเถระเจ้า เสด็จไปวัดการามหรือวัด เจดีย์หลวง ยังมีนายสิงหนาทอีกผู้หนึ่งอายุได้ 106 ปี เห็นพระพุทธรเจ้าก็ บังเกิดความปีติชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงนำเอาผ้าสะไบของตนชุบน้ำมันจตุบูชาพระพุทธรเจ้าด้วยจิต ศรัทธา และได้ถวายผ้าสังฆาฏิแก่พระพุทธรองค์ พระพุทธรองค์จึงตรัสว่า “ตถาคตมาถึงที่นี่ นายธะมิมระ เอาผ้าสะไบทำเป็นข้อตุงบูชา และมาบัดนี้สิงหนาทได้ถวายผ้าสังฆาฏิ และเอาผ้าสะไบชุบน้ำมันจตุ บูชาเราอีก นิमितอันดีนี้ภายภาคหน้าที่นี้จักเป็นมหานครอันหนึ่ง มีชื่อว่า “พินคินคร” และเป็นที่อยู่ แห่งแก้วทั้งสาม รูปของตถาคตชื่อว่า พระแก้ว พระสิงห์ จะมาตั้งอยู่ในเมืองอันนี้ เพื่อเป็นที่สักการะ บูชาแก่คน และเทวดาทั้งหลายต่อไปภายหน้า” ในกาลนั้นพระอินทร์และพญาโอศกราชได้ขอเอาเกศา ธาตุของพระพุทธรเจ้า นำไปใส่บอกไม้ขาง ใส่ผอบคำใบใหญ่แล้วนำไปบรรจุหลุม ลึกได้ 5 วา บาง ตำนานก็ว่าลึก 100 วา กว้าง 50 วา ทำพื้นราบเสมอติงามแล้ว เรียงด้วยแผ่นหินทำแท่นทองคำตรง กลางหลุมเอาผอบเกศาธาตุตั้งเหนือแท่นค่านั้น นายธะมิมระก็ใส่ข้าวของมีมูลค่าสินค้านบูชาเกศาธาตุ พระอินทร์ก็นำเอาหินมาปิดไว้ข้างบน ก่อเจดีย์สูงได้สามศอกไว้เป็นที่กราบไหว้ และบูชาแก่คนแล เทวดาทั้งหลาย ขณะนั้นพระพุทธรองค์จึงตรัสว่า “เมื่อใดตถาคตนิพพานแล้วท่านทั้งหลายจงเอามือ ขวาทรงเรศตถาคต มาไว้กับเกศาธาตุที่นี่” ณ ที่นี้จึงมีชื่อเรียกว่า พระธาตุเจดีย์หลวง จากนั้นพระพุทธร องค์พร้อมด้วยพระเถระก็เสด็จไปยังบ้านกุ่มมะเศรษฐี ทรงไว้เกศาหนึ่งเส้นแล้วก็เสด็จกลับเมืองกุลี นารามพร้อมด้วยพระเถระเจ้าทั้ง 4 องค์ในวันนั้น

ในสมัยอดีตกาล วัดนันทารามแห่งนี้ เป็นวัดที่เจริญรุ่งเรืองได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอารามหลวงอยู่ในจำนวนพระอารามทั้ง 8 แห่งอันประกอบด้วย

- (1) วัดสังฆาราม หรือ วัดเชียงมั่นในปัจจุบัน
- (2) วัดมหาโพธาราม หรือ วัดเจ็ดยอด
- (3) วัดโชติการาม หรือ วัดเจดีย์หลวง
- (4) วัดตโปทาราม หรือ วัดร่ำเปิง
- (5) วัดบุพผาราม หรือ วัดสวนดอก
- (6) วัดชีฆวะวัสสาราม หรือ วัดเชียงยืน
- (7) วัดบุพพาราม
- (8) วัดนันทาราม

ชาวล้านนาไทย โดยเฉพาะชาวนครเชียงใหม่ถือกันว่า วัดทั้ง 8 แห่งนี้ มีความสำคัญจึงเรียกกันว่า “พระอาราม 8 แห่ง” แต่ว่ามีความสำคัญในทางใดนั้น ยังหาหลักฐานเข้าใจไม่ได้ถ่องแท้ แต่เชื่อว่าคงจะเป็นที่ไว้เกศาธาตุ 8 แห่งของพระพุทธองค์ วัดนันทาราม สันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นหลังจากนครเชียงใหม่สร้างขึ้นมาแล้ว พระเจ้าเม็งรายทรงสร้างนครเชียงใหม่เมื่อปีดับเม็ด พ.ศ. 1838 และวัดนันทารามคงสร้างขึ้นก่อนการสร้างกำแพงเวียงชั้นนอก

วัดนันทารามนี้เคยปรากฏว่าเป็นที่สถิตของพระเถระนเถระมากองค์ด้วยกัน ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ปราชญ์เปื่องในพระธรรมวินัย อรรถกาถาบาลีเป็นจำนวนมาก เช่น สมเด็จพระธรรมกิตติ อดีตเจ้าอาวาสวัดนันทาราม หรือพระมหาญาณคัมภีระ ซึ่งเป็นพระเถระชาวเชียงใหม่องค์สำคัญรูปหนึ่งที่มีบทบาทต่อวงการคณะสงฆ์ และมีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเชียงใหม่และล้านนาเป็นอย่างมาก ดังปรากฏตามตำนานว่า พระเจ้าสามฝั่งแกนจึงไปอาราธนา พระมหาพุทธคัมภีระมาจากวัดหมื่นชัย มาปกครองแทนพระมหาเถระ อยู่จำพรรษาได้ 14 พรรษา ก็ถึงกาลมรณภาพ พระเจ้าสามฝั่งแกนมีศรัทธาเลื่อมใสพระมหาเถระมาก ทรงรักษาศิลและสดับรับฟังพระธรรมเทศนามิได้ขาด ครั้นในปีต่อมาพระสัทธัมมเถระแห่งวัดบุพผารามพร้อมด้วยศิษย์อีก 3 รูป ได้พากันเดินทางไปจาริกแสวงบุญนมัสการพระทันตธาตุที่ลังกาประเทศ เมื่อกลับมาถึงนครพิงค์เชียงใหม่ในเดือน 6 เพ็ญ วิสาขะ ท่านได้ไปลงอุโบสถสังฆกรรมที่ วัดโชติการาม หรือวัดเจดีย์หลวง ท่ามกลางนครพิงค์ ท่านได้พูดในที่ประชุมสงฆ์ว่า “ข้าพเจ้าไป นมัสการพระบรมธาตุที่ลังกา พักอยู่สำนักพระมหาสุรินทรเถระวัดอุปารามได้ 2 พรรษา พระสงฆ์ลังกาถามข้าพเจ้าในเรื่องการปฏิบัติสังฆกรรมต่างๆ ในบ้านเมืองเรา ข้าพเจ้าก็เล่าให้พระสงฆ์ลังกาฟังอย่างทีพระในเมืองเราปฏิบัติกัน พระสงฆ์ลังกาท่านว่า ถ้าปฏิบัติอย่างนั้นไม่เป็นที่ถูกต้องตามพระพุทธบัญญัติข้อนี้แล” ครั้งนั้นจึงเป็นเหตุให้พระมหาญาณคัมภีระภิกษุหนุ่มชาวนครพิงค์ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาดำเนินพระสัทธัมมเถระพูดในที่ประชุมสงฆ์นั้น จึงชักชวนผู้รักษาในพระพุทธศาสนารวมสหธรรมิกเดินทางรอนแรมเป็นระยะทางอันไกลเพื่อไปศึกษาสืบเอาพระศาสนาแบบลังกาวงศ์มาตั้งและเผยแผ่ร่วมกับพระเมืองใต้ อีกหลายรูป ณ กรุงศรีอยุธยา แล้วกลับมาเผยแผ่และตั้งคณะสงฆ์แบบลังกา ที่สำนักวัดรัตนมหาวิหาร หรือวัดป่าแดงหลวง เพื่อลบล้างลัทธิแบบพระมหาสมณะเถระขึ้นในล้านนาประเทศ

พระมหาญาณคัมภีระเมื่อเป็นเด็กมีชื่อว่า เด็กชายสามจิต เป็นบุตรของพันตาแสง เสนาบดีของพระเจ้าสามฝั่งแกน ได้นำบุตรชายของตนไปถวายให้เป็นลูกศิษย์ของสมเด็จพระธรรม

กิตติยังสำนักวัดนันทาราม ก่อนที่พันตาแสงจะเอาบุตรของตนมาถวายนั้น ในคตินั้นสมเด็จพระธรรมกิตติได้ฝันว่า มีช้างเผือกตัวหนึ่งมาจากทิศตะวันออกเข้ามาในวัด และเข้าไปในหอไตร ใช้งาแทงหีบพระไตรจนแตก แล้วใช้วงจับเอาพระคัมภีร์ไปลานเคี้ยวกินจนหมด แล้วเข้ามาหาสมเด็จพระธรรมกิตติ คุณเข้าต่อหน้า แล้วก็ออกเดินไปทางทิศเหนือ พอรุ่งขึ้นจนเที่ยงวัน พันตาแสงจึงเอาบุตรชายอายุได้ 13 ปี ชื่อเด็กชายสามจิต มาถวายเป็นศิษย์ สมเด็จพระธรรมกิตติจึงรับไว้ และได้สอนพระธรรมกัมมัฏฐานให้ จนได้บวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดนันทารามนี้ มีชื่อว่า สามเณรสามจิต บวชเรียนได้ 8 พรรษาเรียนจบพระคัมภีร์ต่างๆ อย่างแตกฉาน พออายุได้ 21 ปี ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ มีชื่อว่า พระญาณคัมภีระ อยู่ได้ 1 พรรษา สมเด็จพระธรรมกิตติก่อนอุปสมบทให้พระญาณคัมภีระเป็นผู้ดูแลสั่งสอนแก่พระภิกษุสามเณรต่อไป ส่วนสมเด็จพระธรรมกิตติก็ย้ายไปอยู่วัดปิ่นเกล้า ต่อมาสมเด็จพระธรรมกิตติจึงสั่งให้พระมหาญาณคัมภีระ ไปเรียนพระคัมภีร์ที่อยุธยา และเมืองลพบุรี พระญาณคัมภีระจึงรับคำ แล้วก็เข้าเฝ้าพระเจ้าสามฝั่งแกน พระเจ้าสามฝั่งแกนเห็นดีด้วย ที่จะให้พระศาสนาเจริญมั่นคง จึงให้บริวารและเงิน 5 กะหาปะนะ ส่วนสมเด็จพระธรรมกิตติได้แต่งตั้งให้พระอีก 5 รูป คือ พระเมธัมภะระองค์หนึ่ง พระญาณมังคะระ อยู่วัด กุฎีคำอีกองค์หนึ่ง พระจันตะรังษีองค์หนึ่ง พระญาณสิทธิ วัดนันทาราม พร้อมด้วยพระญาณคัมภีระเป็นหัวหน้า และเสนาของพระเจ้าสามฝั่งแกน เดินทางไปศึกษาพระธรรมวินัย ถึงเมืองอยุธยาแล้วออกไปเมืองลพบุรี พอเรียนจบพระธรรมวินัยแล้ว ในปี ศักราช 791 ปีกาบเกล้าศาสนารุ่งแล้ว 1971 เดือน 9 ออก 6 ค่ำ ก็กลับคืนมา ต่างองค์ก็สั่งสอนศาสนาในสาระทิศต่างๆ เมื่อพระญาณคัมภีระไปในทิศทางใด คนก็เข้าไปบวชเรียนและเรียนพระธรรมวินัยเป็นอันมาก ทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่นั้นมา ลำดับพระญาณคัมภีระเป็นฆราวาสได้ 13 ปี บวชเป็นสามเณรได้ 8 พรรษา เป็นพระได้ 11 พรรษา ไปอยู่วัดบ้านลานกุ่มกามหัวเวียง 2 พรรษา ไปอยู่ลพบุรี 5 พรรษา ไปอยู่อยุธยา 1 พรรษา ไปอยู่สุโขทัย 1 พรรษา ไปอยู่ลพบุรี 3 พรรษา ไปอยู่เมืองวัน 1 พรรษา มาถึงปีเต่าสันศักราช 815 พญาแก้วตาหลวงไปอาราธนาพระญาณคัมภีระที่เมืองวังกลับนครพิงค์ พอเดินทางมาถึงบ้านเชิงดอยหัวเวียงเมือง พระญาณคัมภีระป่วยเป็นไข้ป่าได้ถึงมรณภาพ ณ ที่นั้น ซึ่งปัจจุบันคือ พระธาตุดอยเก็งญาณคัมภีระ วัดบ้านขาม จังหวัดลำปาง สิริรวมอายุได้ 62 ปี

วัดนันทารามยังมีอดีตเจ้าอาวาสที่สำคัญ นั่นคือ พระครูสารภังค์ นามเดิมเจ้าเทพวงศ์ ณ เชียงตุง เลื่อนขึ้นเป็นพระครูประทวน พระครูเทพวงศ์ ฉายา เทววิโส เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2499 มีการประชุมสงฆ์ข้าราชการเจ้านาย โดยมีพ่อเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส เจ้าคุณพระธรรมวโรดมเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ ได้แต่งตั้งพระราชาคณะ เจ้าอาวาสวัดต่างๆ และได้แต่งตั้งเจ้าตุ้เทพวงศ์ สังฆราชที่ 7 วัดนันทารามแขวงเมืองเชียงใหม่ ขึ้นเป็นพระครูเทพวงศ์ และปี พ.ศ. 2451 ปีวอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชทานเครื่องบริวารขึ้นมา 5 สำหรับ ทรงแต่งตั้งสมณศักดิ์พระราชทานทินนาม พระครูเทพวงศ์ วัดนันทาราม เป็นพระครูสารภังค์ ตำแหน่งพิเศษเป็นพระอุปฌายะ และสังฆราชา องค์ที่ 7 เจ้าคณะแขวงสะเมิง ปี พ.ศ. 2456 พระครูสารภังค์ เจ้าคณะแขวงสะเมิงพ้นจากตำแหน่ง ยกขึ้นเป็นเจ้าคณะแขวงกิตติมศักดิ์ เพราะชราภาพท่านพระคุณเจ้าเป็นเชื้อราชวงศ์เชียงตุง มีพระอุปนิสัยน้อมทางเนกขัมมะ บารมี บรรพชาอุปสมบทมอภายถวายชีวิตแด่พระพุทธศาสนา บำเพ็ญศาสนกิจจนตราบอายุชัย

พระคุณท่านสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่ และวัดนันทารามมากองค์หนึ่ง ในสมัยรัตนโกสินทร์

จุดเด่นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

➤ พระบรมธาตุเจ้าเจดีย์

พระบรมธาตุเจ้าเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่ทางตำนานพื้นเมืองและตำนานโยนกนคร กล่าวรับรองถูก ต้องพร้อมกันว่า เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระเศวตธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดามาตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์แล้ว และเมื่อปี พ.ศ. 2062 เดือน 3 ขึ้น 10 ค่ำ วันอาทิตย์ พระเจ้าปนัดดาธิราชฯ ทรงให้สร้างพระเจดีย์องค์สูง 30 ศอก กว้าง 20 ศอกครึ่งครอบพระเจดีย์องค์เดิมซึ่งสูงเพียง 3 ศอก และพระองค์ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้มาจากพระภิกษุชาวลังกาไว้ที่บนคอ ระฆัง เมื่อนับถึงกาลปัจจุบันมีอายุได้ 488 ปีล่วงมาแล้ว ปี พ.ศ. 2504 พระอธิการอินแก้ว ธรรมรัตน์ (มณีรัตน์) เมื่อได้รับเป็นสมภารเจ้าวัดก็ได้ทำการยกฉัตร ปิดทองใหม่พระธาตุ และหล่อฉัตรจัตุรมุข ทั้ง 4 ด้านปี พ.ศ. 2527 ได้หุ้มแผ่นทองเหลือง จำนวน 1,304 แผ่น รอบองค์พระเจดีย์พร้อมทั้งลงรักปิดทอง และสร้างรั้วเหล็กครอบองค์พระเจดีย์ และวางเหล็กไว้เพื่อจุดเทียนรอบองค์พระเจดีย์ การบูรณะพระเจดีย์ครั้งล่าสุดเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยการนำของท่านพระปลัดบุญธรรม ธรรมวโร และได้ฉลองสมโภชเมื่อ ปีพ.ศ. 2543 และเมื่อกำหนดวันเดือนปี เดือน 6 เหนือ ขึ้น 15 ค่ำ ทางวัดจะจัดให้มีงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระ และองค์พระเจดีย์ขึ้นเป็นประจำทุกปีต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ トラバจนทุกวันนี้

รูปที่ 4.14: พระบรมธาตุเจ้าเจดีย์

ที่มา: <http://www.chiangmaityouring.com>

➤ พระเพชรหรือหลวงพ่เพชร

พระเพชรหรือหลวงพ่เพชร เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่วัดนันทาราม มีอายุ 500 กว่าปีล่วงมาแล้ว มีขนาดหน้าตักกว้าง 25 นิ้วครึ่ง สูง 45 นิ้ว หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ชัดเงา เดิมมีเพชรฝังไว้ที่พระอุณาโลม 1 เม็ด ที่เมาลีมีแก้วเจียรนัย 31 เม็ดฝังอยู่รอบเมาลี และที่ปลายพระเมาลีฝังด้วยเพชรอีก 1 เม็ด ที่พระนาภีมีมรกตขอบทองคำฝังไว้ 1 เม็ด พุทธลักษณะของพระเพชรจัดอยู่ในชุด พระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์ 1 คือ มีพุทธลักษณะอวบน้ำวน ขัดสมาธิเพชร พระพักตร์ป้อมสั้น อ่อนโยน รัศมีรูปดอกบัวตูม นิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว ถือเป็น ศิลปกรรมแบบลังกาวงศ์ หรือสิงห์ 1

รูปที่ 4.15: พระเพชรหรือหลวงพ่เพชร

ที่มา: <http://www.lannatakkhongdee.com>

➤ พระพุทธไสยาสน์โบราณองค์ใหญ่หรือพระนอน

พระพุทธไสยาสน์โบราณองค์ใหญ่หรือพระนอน ยังไม่พบหลักฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยใด และใครเป็นผู้สร้าง แต่มีความสวยงามยิ่งนัก หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ทอดพระเนตรไปหาองค์พระเจดีย์ มีวิหารครอบอย่างถาวร พระพุทธไสยาสน์องค์นี้มีขนาด พระอุระกว้าง 82 ซม. พระพักตร์ยาว 70 ซม. พระบาทยาว 73 ซม. พระพาหุยาว 3.4 ซม. พระโมลียาว 47 ซม. พระเศียรวัดโดยรอบ 1.3 ซม. พระวรกายยาวจากพระโมลี – พระบาท 120 ซม

➤ พระวิหาร

พระวิหารนี้มีรูปแบบศิลปกรรมแบบล้านนาไทยโดยแท้ สร้างขึ้นแล้วบูรณะซ่อมแซม สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน และเมื่อปี พ.ศ. 2405 พระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ ล่องลงไป เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพมหานคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน

เกียรตินายกเพิ่มขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่แล้ว กราบถวายบังคมทูลลากลับเชียงใหม่ จึงให้สร้างพระวิหารวัดนันตาราม เมื่อวันเสาร์เดือน 4 แรม 15 ค่ำ ปีระกา ตรีศก และให้ปั้นรูปพระยาครุฑ บิดแขวนโอบรอบอกพระยานาค 2 ตัว ข้างบันไดซ้าย-ขวา คือสัญลักษณ์ที่ได้รับพระราชทานเกียรตินายกเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ถือเป็นศิลปกรรมอันงดงามที่ไม่ซ้ำแบบวัดอื่นๆ ในเมืองเชียงใหม่

รูปที่ 4.16: พระวิหารวัดนันตาราม

ที่มา: <http://www.chiangmaityouring.com>

➤ พระอุโบสถ

พระอุโบสถนี้มีขนาดกว้าง 5 เมตร ยาว 15 เมตร สูง 1 ชั้น ลักษณะทรงล้านนา เมื่อวันพุธที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2511 พระอธิการอินแก้ว ได้ทำการรื้ออุโบสถหลังเดิม และทำการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่โดยไว้รูปทรงแบบเดิม และได้ทำการทำบุญฉลองเมื่อวันจันทร์ที่ 16-22 มีนาคม พ.ศ. 2513 หลังจากนั้นพระปลัดบุญธรรม ธมมวโร (สุวรรณ) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันได้ทำการปฏิสังขรณ์ในส่วนที่ชำรุด และปรับปรุงทัศนบริเวณรอบพระอุโบสถ และได้ทำการถวายไว้ในพระพุทธศาสนาในปี พ.ศ. 2549

➤ หอธรรม หรือ หอไตรปิฎก

หอธรรมหลังเดิมนั้นสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระธรรมกิตติ อดีตเจ้าอาวาสวัดนันตาราม ต่อมาวันพฤหัสบดีที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2514 เดือน 6 เหนือ ขึ้น 15 ค่ำ ปีเสียด พระอธิการอินแก้ว ได้สร้างศาลาบาตรรวมหอธรรมหรือหอไตร ออกแบบถาวร รูปแบบศิลปกรรมแบบผสม แล้วได้ทำบุญฉลองสมโภช เมื่อวันที่ 5-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2519 ตรงกับเดือน 8 เหนือ ขึ้น 7-9 ค่ำ ปีมะแม ส่วนหอธรรมหลังใหม่ ซึ่งได้สร้างแทนหอธรรมหลังเดิมนั้น ตั้งอยู่บริเวณหลังพระวิหารทางด้านทิศเหนือ ในลักษณะทรงล้านนาประยุกต์ สีขาว มีลักษณะเด่นสวยงาม ได้สร้างแล้วเสร็จ และถวายไว้เมื่อปี พ.ศ. 2547

➤ ชุมประตู่โขง

ชุมประตู่โขงนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 เป็นการอนุรักษ์ประตู่โขงของเดิมได้

➤ รูปปั้นพระญาณคัมภีระ

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยพระอธิการอินแก้ว ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระญาณคัมภีระ ที่ทรงมีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อวงการคณะสงฆ์ของล้านนาไทย ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ด้านข้างของอุโบสถวัดนันทาราม

➤ บ่อน้ำโบราณ

บ่อน้ำโบราณมีมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระธรรมกิตติ และเคยใช้น้ำในบ่อน้ำแห่งนี้สร้างพระธาตุ ในงานสงกรานต์ประจำปีเป็นประจำทุกปี

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

เริ่มต้นจากการที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้ผลักดันโครงการยกระดับชุมชนวิสาหกิจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อชุมชนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น ดร.ชวชาติ สุคนธ์ปฎิภาค หัวหน้าโครงการยกระดับชุมชนวิสาหกิจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กล่าวว่า ตามมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมสัญจร ครั้งที่ 1 ในระหว่างวันที่ 14-16 มกราคม พ.ศ.2555 จังหวัดเชียงใหม่ ได้อนุมัติให้มีการดำเนินงานโครงการยกระดับชุมชนวิสาหกิจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนวิสาหกิจสามารถบริหารจัดการชุมชนได้ด้วยตนเอง ภายใต้บริบทของพื้นที่และวัฒนธรรม และสอดคล้องตามแผนงาน ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต สร้างความมั่นคงของประชาชน ตลอดจนการบำรุงศาสนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตบนพื้นฐานหลักศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวิสาหกิจ ชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีอายุมากกว่า 513 ปี ประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ ชุมชนศรีสุพรรณ ชุมชนหมื่นสาร และชุมชนนันทาราม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชน ในอดีตนั้นชุมชนย่านวิสาหกิจ ประกอบอาชีพดั้งเดิม คือ การทำเครื่องเงินในชุมชนศรีสุพรรณและหมื่นสาร การทำเครื่องเงิน ในชุมชนนันทาราม ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และประเทศ ผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงระยะกว่า 30 ปีที่ผ่านมา ทำให้โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนวิสาหกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด การประกอบอาชีพทำเครื่องเงินและเครื่องเงินลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง

กระทั่งปัจจุบันเหลือช่างฝีมือ (สล่า) เครื่องเงินและเครื่องเงินน้อยมาก ดังนั้นแนวคิดในการฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องเงินและเครื่องเงิน จึงเน้นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะการเสริมสร้างความเข้มแข็งและเอกลักษณ์ของชุมชนให้ฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเองตามแนวทางของกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ เพื่อให้ชุมชนมีแนวคิดและแนวทางที่สามารถจัดการตนเองได้อย่างเหมาะสมภายใต้สภาพแวดล้อม

ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการรณรงค์เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรในชุมชน ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาที่ทรงคุณค่า

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจังหวัดเชียงใหม่ รับผิดชอบมาจากกระทรวงวัฒนธรรมให้เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินงานและจัดทำกิจกรรมตามโครงการ ที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนวิสาหกิจสามารถบริหารจัดการชุมชนภายใต้การบริหารจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน และหัตถกรรมเครื่องเงินที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนย่านวิลาย และเป็นการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นเพื่อให้สามารถรองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้มากยิ่งขึ้นทั้งนี้การดำเนินโครงการมีกิจกรรมหลักของโครงการ ทั้ง 7 กิจกรรมประกอบด้วย (1) การจัดทำและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้หัตถกรรมเครื่องเงินและเครื่องเงินล้านนา (2) พัฒนาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินวิลาย (2) พัฒนาปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินนันทาราม (4) จัดตั้งคลังความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงิน วิลาย (5) การยกระดับและรับรองมาตรฐานฝีมือของส่วเครื่องเงิน (6) จัดงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นวิลายประจำปี (7) ศึกษารูปแบบกิจกรรม Monk Chat and Meditation ของวัดศรีสุพรรณ เพื่อเป็นต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

2) เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

หลักฐานเก่าที่สุดที่กล่าวถึงเวียงกุมกามคือ ศิลาจารึก วัดพระยืน จังหวัดพระยืน เขียนเป็น อักษรไทย สุโขทัย คำว่า กุมกามอยู่ในด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31 เขียนว่ากุมกาม คำอ่านปัจจุบันคือ กุมกาม

กาม หมายถึง บ้านเมือง แต่ในการศึกษาครั้งแรกก็มิได้รู้ว่าเป็นอะไร แต่สันนิษฐานจากเวียงอื่น ที่ลงท้ายด้วยคำว่ากาม คือ เวียงพุกาม ซึ่งในภาษา พม่า กามแปลว่า บ้านนั่นเอง

กุม หมายถึง รักษา เนื่องจากเป็นภาษาไทยยวนมีความหมายคล้ายกับคำว่า "คุม" ในภาษาไทย กลาง ซึ่งหมายความว่า ป้องกันรักษา คอยกำกับดูแล

ดังนั้น เวียงกุมกาม หมายถึง รักษาบ้านเมือง

เวียงกุมกามกำเนิดขึ้นเพราะพญามังรายทรงประสงค์จะสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ แทนที่เมือง หริภุญไชย ด้วยความไม่พอใจในเมืองหริภุญไชย คงเป็นเพราะข้อบกพร่องของตัวเวียง ที่สร้างมาประมาณ 500 ปี มีขนาดเล็กคับแคบไม่สามารถขยายเวียงได้ จึงหาสถานที่สร้างเมืองหลวง ขึ้นใหม่ โดยให้ เมืองหริภุญไชย มีฐานะเป็นเมืองศูนย์กลางพุทธศาสนา ขณะที่เมืองหลวงแห่งใหม่จะเป็นศูนย์กลางการค้า และการเมือง พญามังราย จะเลือกสร้างในเขตแอ่งที่ราบ เชียงใหม่ - ลำพูน โดยไม่กลับไป สร้างเมือง หลวงในเขต ที่ราบลุ่ม แม่น้ำกก ซึ่งอยู่ทางตอนบน ทั้งนี้ในที่เวียงกุมกาม เป็นที่ราบติดต่อกันไปเป็นผืนใหญ่ ที่สุดในภาคเหนือ จะสามารถปลูกข้าวได้อย่างกว้างขวาง และยังสามารถทำการค้ากับเมืองทางตอนใต้ได้อย่างสะดวก

เวียงกุมกาม เมืองโบราณอายุกว่า 727 ปี เป็นเมืองที่ “พญาเม็งราย” กษัตริย์แห่งโยนกนครได้สถาปนาให้เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของล้านนา แต่ “เวียงกุมกาม” ก็เป็นเมืองหลวงได้ไม่นาน ประมาณ 12 ปี เพราะประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปี พญามังรายจึงโปรดให้สร้าง “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ซึ่งมีชัยภูมิที่ดีกว่า เป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ แต่ “เวียงกุมกาม” ก็ไม่สิ้นความสำคัญด้วยเป็นเมืองบริวารที่มีความใกล้ชิดกับเวียงเชียงใหม่ จนถึงสิ้นราชวงศ์มังราย

หลังจากนั้น เวียงกุมกาม ล่มสลายลง เพราะถูกน้ำท่วมครั้งใหญ่ น้ำไหลบ่าเอาดินโคลนจากแม่น้ำปิงมาทับถมเมืองนี้ ทำให้เวียงกุมกามถูกฝังจมใต้ตะกอนดินจนยากจะฟื้นฟูเป็นเวลาถึง 700 กว่าปี ประกอบกับอุทกภัยครั้งนั้น แม่น้ำปิงได้เปลี่ยนร่องน้ำไม่ไหลผ่านเวียงกุมกามดังเคย “เวียงกุมกาม” จึงถูกทิ้งร้างอยู่ใต้ตะกอนดินมานานับร้อยๆ ปี และชื่อของ “เวียงกุมกาม” ก็ได้เลือนหายไปจากประวัติศาสตร์ จนเชื่อกันว่า “เวียงกุมกาม” เป็นเพียงเมืองในตำนาน

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2527 เมื่อหน่วยศิลปากรที่ 4 ได้ขุดแต่งวิหารกานโถม ณ วัดช้างค้ำ ซึ่งเป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งใน เวียงกุมกาม ทำให้เรื่องราวของ “เมืองในตำนาน” แห่งนี้ปรากฏเป็นเรื่องขึ้น และจากการศึกษาค้นคว้าของนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ทำให้เชื่อได้แน่นอนว่าโบราณสถาน ในเขตท้องที่หมู่ที่ 11 ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี ซึ่งห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เพียง 5 กิโลเมตรนั้น ก็คือ “เวียงกุมกาม” หรือ “เวียงเก่า”

ก่อนที่จะมี “เวียงเชียงใหม่” และการล่มสลายไปเพราะอุทกภัยครั้งใหญ่ จนกลายเป็นเมืองได้พิภพก่อนที่อาณาจักรล้านนาจะล่มสลายทำให้โบราณสถานใน เวียงกุมกาม มีความสมบูรณ์ และเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษาแบบแผนของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมล้านนาบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นรากฐานในการศึกษาที่สำคัญของวัฒนธรรมล้านนาในยุคต่อๆ มา

แม้ว่าจะมีการขุดค้นพบนครใต้พิภพ เวียงกุมกาม ไม่ถึง 30 ปีที่ผ่านมา โดยหน่วยงานศิลปากรที่ 4 ถือว่าการฟื้นฟูให้ เวียงกุมกามกลับมามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอีกครั้ง เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมล้านนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

● ทำเลที่ตั้ง/แผนที่

เวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ 850 เมตร ไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ 600 เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิงสายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำดังเช่นปัจจุบัน

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำดังกล่าวคาดว่ามันจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 การเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำครั้งนั้น ทำให้เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่จนเวียงกุมกามล่มสลาย และวัดวาอารามจมอยู่ใต้ดินทราย จนกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์หลายคนเชื่อว่า อีกหนึ่งสมมติฐานที่เวียงกุมกามถูกทิ้งร้างนั้นอาจเป็นไปได้ว่าเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่าทำให้ผู้คนหลบหนีออกจากเมืองไปก็เป็นได้

เจดีย์ที่วัดหัวหนอง มีช้างหมอบคู้ขาหน้าล้อมรอบฐานเจดีย์ลักษณะเดียวกันกับช้างล้อมที่เจดีย์-รวันเวลิ ในประเทศศรีลังกา เป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 – 20

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 21 ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในเวียงกุมกาม ได้พัฒนาเป็นศิลปะล้านนาอย่างแท้จริง โดยสร้างเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม มีเรือนธาตุสูง ประดับลูกแก้วอกไก่ และชุตมาลัยเถาเป็นองค์ระฆังขนาดเล็ก เช่น เจดีย์ที่วัดกุฎีไม้ซัง วัดธาตุขาว วัดอীগัง วัดกู่ขาว เป็นต้น เจดีย์บางองค์มีเรือนธาตุสูง และประดับซุ้มพระ 4 ด้าน โดยมีชุตมาลัยเถารองรับองค์ระฆังขนาดเล็ก เช่น เจดีย์ที่วัดปู่เปี้ย

วัดวาอารามบางแห่งที่เพิ่งถูกค้นพบในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ไม่ปรากฏยอดเจดีย์ แต่มีฐานเจดีย์ วิหาร กำแพงแก้ว ฝังจมอยู่ใต้พื้นดิน 1 – 2 เมตร ยังคงรักษางานลวดลายปูนปั้นที่วิจิตรงดงามไว้เป็นอย่างดี เช่น

หัวบันไดมกรคายนาถ ลายประดับสิงห์ เหมราช กิเลน ที่วัดหนานช้างหงส์ ที่วัดหัวหนอง เทวดาปูนปั้นแบบนูนสูงและลวดลายปูนปั้นมกรคายนมกร ที่วัดกู่ป่าด้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุ เช่น พระพิมพ์ดินเผาสกุลช่างหริภุญไชย เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ หมิง – ชิง และชิ้นส่วนพระพุทธรูป ซึ่งข้อมูลโดยละเอียด รับทราบได้จาก “ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม”

วิถีชีวิตของผู้คนในเวียงกุมกาม ย่อมหนีไม่พ้นกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ด้วยจารีตประเพณีอันสืบเนื่องมาจากข้อกฎหมายโบราณที่เรียกว่า “มังรายศาสตร์” ซึ่งเป็นหลักยึดเหนี่ยวเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนมาแต่โบราณกาล ทำให้กลิ่นอายของล้านนายังคงอบอวลอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้คนที่เรียกตนเองว่า “คนเมือง”

● แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวภายในเวียงกุมกามมีจุดท่องเที่ยวทั้งหมด 10 จุด ดังนี้

1) ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม เป็นอีกหนึ่งสถานที่ ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ โบราณสถานเวียงกุมกามได้เป็นอย่างดี เพราะด้านในมีแหล่งบริการความรู้ต่างๆ มีพิพิธภัณฑ์ มีร้านค้าขายสิ่งของในท้องถิ่น และยังมีบริการเช่าจักรยานสำหรับปั่น เที่ยวชมโบราณสถาน เวียงกุมกามอีกด้วย

ห้องต่างๆ ในศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม ประกอบด้วย

- ห้องพิพิธภัณฑ์อุตสาหกรรม จัดแสดงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่น
- ห้องประวัติศาสตร์ จัดแสดงข้อมูลความเป็นมาของเวียงกุมกาม
- ห้องบรรยายสรุปข้อมูลเวียงกุมกาม จัดฉายวีดิทัศน์เวียงกุมกาม
- ห้องข้อมูลเวียงกุมกาม จัดแสดงข้อมูลสำคัญของเวียงกุมกามไว้
- ห้องแสดงเครื่องดนตรี จัดแสดงเครื่องดนตรีชาวล้านนาไว้หลากหลายประเภท

รูปที่ 4.18: ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

ที่มา: <http://travel.mthai.com>

2) วัดเจดีย์เหลี่ยม

วัดเจดีย์เหลี่ยม หรือ วัดกู่คำ ตั้งอยู่ติดกับถนนเกาะกลาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1831 ในสมัยของพระเจ้าเม็งราย หลังจากที่พระองค์ยกทัพมาตีเมืองลำพูนแล้ว ในขณะที่พระองค์ยกทัพไปสร้างเมืองใหม่ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ได้ 5 ปี ต่อมาปี พ.ศ. 1820 จึงยกทัพมาสร้างเมืองใหม่ริมแม่น้ำปิง ตั้งชื่อเมืองว่า “เวียงกุมกาม” จนในปี พ.ศ. 1830 ทรงให้ช่างไปถ่ายแบบพระเจดีย์ จากวัดจามเทวีลำพูน มาเป็นต้นแบบ เพื่อนำมาสร้างสักการะ โดยสร้างเจดีย์วัดนี้มีขนาดฐานกว้าง 8 วา 1 ศอก สูง 22 วา แต่หลังจากนั้นวัดถูกทอดทิ้ง รกร้างอยู่นานหลายร้อยปี จนเมื่อปี พ.ศ. 2451 มีคหบดีชาวพม่าคนหนึ่งได้มาเห็นเข้า เกิดศรัทธา จึงบูรณะขึ้นใหม่ โดยใช้ช่างจากพม่า ลักษณะสถาปัตยกรรมจึงมีรูปแบบศิลปะแบบพม่าแทนที่ศิลปะขอมที่เป็นแบบดั้งเดิม

แต่เดิมวัดนี้ชื่อวัดกู่คำ กู่ หมายถึง พระเจดีย์ คำ หมายถึง ทองคำ พญามังรายโปรดให้ก่อสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1831 โบราณวัตถุที่สำคัญของวัดคือ องค์พระเจดีย์ประธานรูปทรงมณฑปปลด 5 ชั้น วัดนี้มีความโดดเด่นคือ เป็นวัดที่กษัตริย์สร้าง และมีรูปแบบเจดีย์ที่แสดงถึงอิทธิพลรูปแบบของรัฐหริภุญไชย โดยที่พญามังรายโปรดให้อามาก่อสร้างไว้ในเวียงกุมกามระยะแรกๆ

รูปที่ 4.19: วัดเจดีย์เหลียม

ที่มา: <https://sites.google.com>

3) วัดกุ๋ป้าด้อม

วัดกุ๋ป้าด้อมน่าจะก่อสร้างขึ้นในระยะเวลาที่พญามังรายประทับอยู่ที่เวียงกุมกาม ระหว่างปี พ.ศ. 1835 - 1839 วัดกุ๋ป้าด้อม (กุ๋เป็นภาษาถิ่น หมายถึง เจดีย์ ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาในเอกสารและตำนานทางประวัติศาสตร์ เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกกัน เนื่องจากอยู่ในเขตที่ดินของป้าด้อม ประกอบด้วย วิหารเจดีย์ และแท่นบูชาจำนวน 2 แท่น ล้อมรอบด้วยแนวกำแพงแก้ว ซึ่งปัจจุบันรับการบูรณะแล้ว ตั้งอยู่ในเขตบ้านท่าวังตาล ตำบลท่าวังตาลอยู่นอกเขตเวียงกุมกาม ติดกับแนวคูเมือง - กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ สามารถเดินทางมาจากวัดปู่เปี้ย หรือตามถนนทางแยกเข้าเวียงกุมกามด้านหน้าวัดเจดีย์เหลียม (กุ๋คำ)

วัดนี้อยู่นอกเขตเวียงกุมกามติดแนวคูเมือง กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วยวิหารเจดีย์ แท่นบูชา 2 แท่นล้อมรอบด้วยแนวกำแพงแก้ว อยู่ต่ำกว่าระดับผิวดินปัจจุบันถึง 2 เมตร วัดนี้น่าจะก่อสร้างขึ้นในระยะเวลาที่พญามังรายประทับอยู่ที่เวียงกุมกาม ระหว่างปี พ.ศ. 1835-1839 และคงสภาพเป็นวัดอยู่เรื่อยมา ซึ่งปรากฏร่องรอยการฉาบผิวนอกของสิ่งก่อสร้างต่างๆ ด้วยปูนขาวมากที่สุดในบรรดาวัดร้างของเวียงกุมกาม และยังพบหลักฐานการก่อกำแพงแก้วของวัดที่สมบูรณ์ที่สุด สถานที่ก่อสร้างประกอบด้วย เจดีย์ ประธาน วิหาร แท่นบูชา ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว

รูปที่ 4.20: วัดขำขำ

ที่มา: <https://sites.google.com>

4) วัดขำขำ (กานโถม)

วัดนี้เป็นวัดที่พญามังรายโปรดให้สร้างวัดกานโถมขึ้นในราวปี พ.ศ. 1833 ประกอบด้วยวิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันตกด้านหลังมีอาคาร เชื่อมต่อออกไปมีลักษณะเป็นมณฑปหลังวิหารเป็นที่ประดิษฐานเอกสารพงสาวดาร โยนก ฐานเจดีย์มีฐานกว้าง 12 เมตร สูง 18 เมตร ทำซุ้มคูหาสี่ทิศใช้พระพุทธรูปซ้อนเป็นสองชั้น ชั้นล่างไว้พระพุทธรูป 4 องค์ ชั้นบนไว้พระพุทธรูปยืนองค์หนึ่ง มีรูปอัครสาวกโมคัลลาน์ สารีบุตร และพระอินทร์ รูปนางธณัฏฐิไฉไลสำหรับพระพุทธรูปด้วย ชาวบ้านเรียกว่า “เจดีย์วัดกานโถม” ปัจจุบันวัดนี้ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “วัดขำขำ”

นอกจากนี้ในบริเวณวัดกานโถมยังมีต้นศรีมหาโพธิ์ที่ได้อัญเชิญเมล็ดจากเมืองลังกาในครั้งโบราณและหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ นอกจากพบพระพิมพ์ดินเผาสกุลช่างสุโขทัยจำนวนมากแล้วยังพบจารึกหินทรายสีแดงเป็นอักษร ได้แบ่งเป็น 3 ชนิด คือ อักษรมอญ อักษรที่มีลักษณะระหว่างอักษรมอญกับอักษรไทย และอักษรสุโขทัย และฝักขามรุ่นแรก ภายในวัดกานโถม (ขำขำ) มีต้นโพธิ์ที่เก่าแก่ มีพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่เคารพสักการะและมีพญามังราย หรือ ศาลพญามังรายซึ่งเป็นที่สถิตของเทพ และเป็นที่เคารพสักการะขอประชากรในละแวกนั้นมาตั้งแต่โบราณ และวัดกานโถมนี้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์เข้าพรรษาอยู่ภายในวัด และมีพุทธศาสนิกชนทำบุญ และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญๆ ทางศาสนาอยู่เป็นประจำ

วัดขำขำ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นวัดที่ประดิษฐานพระเจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดนั่งที่หล่อโดยพระเจ้ามังราย และยังเป็นที่สถิตของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ได้อัญเชิญเมล็ดมาจากเมืองลังกาแต่ครั้งโบราณกาลอีกด้วย

รูปที่ 4.21: วัดช้างค้ำ

ที่มา: <https://sites.google.com>

5) วัดอีค่าง

วัดอีค่างอยู่ติดกับแนวคูน้ำคันดินด้านตะวันตกของเวียง อยู่ลึกลงไปในพื้นที่ประมาณ 2 เมตร ประกอบด้วยวิหารและเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน เป็นแบบล้านนาเต็มตัว เจดีย์อีค่างนี้ จึงอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ในรัชสมัยของพระเจ้าเมืองแก้ว ประมาณ พ.ศ.2060

รูปที่ 4.22: วัดอีค่าง

ที่มา: <https://sites.google.com>

6) วัดหนานช้าง

โบราณสถานภายในวัดนี้เป็นตัวอย่างที่บ่งบอกร่องรอยของอุทกภัยที่มีผลต่อ เวียงกุมกาม ในอดีตกาล ชั้นตะกอนทรายและชั้นดินที่ทับถมหนาถึง 1.80 เมตร วัดหนานช้างเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อให้เกียรติแก่ บรรพบุรุษของเจ้าของที่ดิน ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ วัดนี้หันหน้าไปทางทิศเหนือ ต่างจากวัดส่วนใหญ่ที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก อาจเพราะสร้างเพื่อหันหน้าไปสู่เส้นทางสัญจรทางน้ำที่เรียกว่า “ปิงห่าง”

รูปที่ 4.23: วัดหนานช้าง

ที่มา: <http://travel.mthai.com>

7) วัดปู่เปี้ย

วัดนี้ตั้งอยู่บริเวณที่เข้าใจว่าเป็นแนวคูน้ำคันดิน ด้านทิศตะวันตกของเวียงกุมกาม อยู่ลึกลงไปจากปัจจุบันประมาณ 2 เมตร ประกอบด้วยวิหารเจดีย์อุโบสถ และส่วนประกอบปลีกย่อย เช่น แท่นบูชา ศาลาผีเสื้อตั้งอยู่ด้านหน้า ส่วนองค์เจดีย์มีลักษณะศิลปกรรมแบบสุโขทัยและแบบล้านนา รวมกันคือ มีเรือนธาตุสูงรับองค์ระฆังขนาดเล็ก อายุการสร้างเจดีย์ปู่เปี้ยน่าจะอยู่รัชสมัยของพญาติโลกราช คือในราว พ.ศ.1988-2068

รูปที่ 4.24: วัดปู่เปี้ย

ที่มา: <https://sites.google.com>

8) วัดธาตุมหาชัย

วัดนี้ตั้งอยู่บริเวณที่เข้าใจว่าอยู่นอกแนวคูเมืองเวียงกุมกาม เยื้องออกไปทางทิศตะวันตก อยู่ลึกจากผิวดินปัจจุบันประมาณ 1 เมตร ประกอบด้วยเจดีย์และพระอุโบสถ ลักษณะสถาปัตยกรรมของเจดีย์เป็นเจดีย์กลม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมแบบศิลปะล้านนา อายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 21 ตรงประดิษฐานพระพุทธรูปในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปปูนปั้นชำรุดขนาดใหญ่ ฉาบด้วยปูนขาว ตกอยู่ เข้าใจว่า ชื่อของวัดคงเรียกตามลักษณะพระพุทธรูปนี้

รูปที่ 4.25: วัดธาตุมหาชัย

ที่มา: <http://www.sarapee.ac.th>

9) วัดพญามังราย

วัดนี้ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองเวียงกุมกามด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยเจดีย์อยู่หลังวิหาร อุโบสถและซุ้มประตูโขงอยู่ด้านหน้า ลักษณะเจดีย์เป็นศิลปะล้านนา ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยกเก็จรองรับเรือนฐานที่มีซุ้มพระ 4 ด้าน ประดับลวดลายปูนปั้นคล้ายกับเจดีย์ป่าสักเมืองเชียงใหม่ สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 20

รูปที่ 4.26: วัดพญามังราย

ที่มา: <http://travel.mthai.com>

10) วัดพระเจ้าองค์ดำ

วัดนี้คงเป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่งของเวียงกุมกามเพราะพบสิ่งก่อสร้างหลายแห่ง อีกทั้งรูปแบบของอาคารแต่ละแห่งนั้นมีลักษณะเฉพาะของตนเอง อีกทั้งโบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่งบูรณะ เช่น พระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านนาขนาดเล็กหลายองค์ พระพุทธรูปนาคปรกสำริดทรงเครื่องแบบศิลปะเขมร และพระพิมพ์แบบหริภุญไชย ซึ่งวัดนี้ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองเวียงกุมกามทางมุมด้านทิศเหนือ ภายในวัดมีเนิน โบราณสถาน เนินดินแรกอยู่ทางทิศเหนือ กว้างประมาณ 40 เมตร ยาวประมาณ 14 เมตร สูง 3.50 เมตร วางตัวทางแนวทิศเหนือ-ใต้ เนินดินนี้ชาวบ้านเรียกว่า “เนินพญามังราย”

รูปที่ 4.27: วัดพระเจ้าองค์ดำ

ที่มา: <http://travel.mthai.com>

- **การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่**

เวียงกุมกามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ซึ่งแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เป็นการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่อาจพิจารณาเฉพาะด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นเพียงด้านเดียว แต่ต้องพิจารณาถึงด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เวียงกุมกามตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกับเขตชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน เพราะชุมชนจะทราบถึงสภาพที่แท้จริงภายในชุมชนของตนเอง และแสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Community Based Tourism) ในปัจจุบันภาครัฐได้วางแผนการจัดการท่องเที่ยวในระยะยาว เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยส่วนของโบราณสถานในพื้นที่นั้นอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรทั้งหมด ส่วนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่เวียงกุมกามของชุมชนเป็นเพียงการจัดบริการรถราง และรถม้า เพื่อพานักท่องเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกามจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดธาตุน้อย วัดช้างค้ำ วัดธาตุน้อย วัดพญามังราย วัดพระเจ้าองค์ดำ ภูป่าด้อม วัดปู่เปี้ย วัดหนานช้าง และวัดอู่ก้าง ใช้นำนำชมประมาณ 45 นาที ค่าบริการรถม้า 250 บาท รถรางคนละ 15 บาทหรือเหมาคันประมาณ 400 บาท นอกจากนี้ยังรับจัดกิจกรรมเลี้ยงขันโตกและสาธิตภูมิปัญญาพื้นบ้านบริเวณเวียงกุมกาม

3) พื้นที่กลางเมืองเชียงใหม่ (หอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ วัดเชียงใหม่ และวัดลุ่มช้าง)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการประเมินแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กลางเมือง ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยว 3 แห่งที่มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่ หอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ วัดเชียงใหม่ และวัดลุ่มช้าง จึงขออธิบายรายละเอียดแยกเป็นแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้คือ

1) หอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เป็นสถานที่จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาแห่งอดีตอันรุ่งโรจน์ของอาณาจักรล้านนา หัวเมืองที่ได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางการค้า การปกครองของภูมิภาค ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน เพียงแห่งเดียวที่นำเสนอความเป็นมาของอดีตเมืองเชียงใหม่ได้อย่างครบถ้วน และอาจเรียกได้อีกว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานไฮเทคที่สุดในบรรดาพิพิธภัณฑสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศตัวอาคารของหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ซึ่งดัดแปลงจากอาคารศาลากลางหลังเดิมให้กลายเป็นพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของเชียงใหม่ทุกยุคสมัยตั้งแต่เริ่มต้นการเลือกชัยภูมิสร้างเมืองของพญามังรายจนถึงยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยอาคารศาลากลางเชียงใหม่หลังเก่านี้เป็นอาคารที่มีความงดงามและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2468 ครั้งนี้เคยเป็นศาลาว่าการรัฐบาลมณฑลพายัพและเป็นศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของอาคารหลังนี้คงไม่ต้องพูดถึง

ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของอาคารพิพิธภัณฑสถานหลังนี้ ประการหนึ่งนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของการบริหารนครแล้ว บริเวณที่ตั้งของอาคารยังตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกกันว่า "กลางเวียง" ในปัจจุบันหรือ "สะดือเมือง" ในอดีต ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองมาก่อนที่จะย้ายเสาไปไว้ที่วัดเจดีย์หลวง นอกจากนั้นที่บริเวณนี้ในอดีตยังเป็นที่ตั้งของหอคำและที่ทำการเค้านามหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรล้านนา หลังจากทีหน่วยงานราชการต่างๆ ได้ย้ายไปอยู่อาคารศาลากลางหลังใหม่ บริเวณถนนโชตนาทางไปอำเภอริมเมื่อปี พ.ศ.2539 แล้ว ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ร่วมกับองค์กรภาคเอกชนจึงได้ทำการปรับปรุงจัดตั้งเป็นหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมประเพณีของเมืองเชียงใหม่ นอกจากนั้นเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตเมืองเก่าที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมได้

แนวคิดในการออกแบบปรับปรุงอาคารศาลากลางเดิมนั้นใช้วิธีการอนุรักษ์แบบสงวนรักษา คือทำการปรับเปลี่ยนวัสดุที่เสื่อมสภาพเสริมความมั่นคง และตกแต่งพื้นผิวให้ดีขึ้น โดยจะไม่ไปเปลี่ยนรูปแบบดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวอาคาร ในส่วนของการออกแบบจัดแสดงนิทรรศการภายในนั้น ได้กำหนดเนื้อหาการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วนคือการจัดแสดงนิทรรศการถาวรและการจัดแสดงนิทรรศการแบบหมุนเวียน หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่มีห้องนิทรรศการถาวรถึง 15 ห้องจัดแบ่งตามเนื้อหาสาระ นับตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคของการสร้างบ้านแปงเมือง ล่วงเลยผ่านวันเวลาอันรุ่งเรืองและเสื่อมถอย เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งเป็นเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังจัดแสดงเรื่องราววิถีชีวิต ภูมิปัญญา การเมืองการปกครองและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันน่าภูมิใจของคนเชียงใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้นำเสนอด้วยแบบจำลองผลงานสื่อที่ทันสมัย ทั้ง

สไลด์ วิดีทัศน์ ซอฟแวร์ หุ่นจำลอง บอร์ดกราฟิกและภาพประกอบคำบรรยายที่ทันสมัยสวยงาม น่าสนใจ ภายในหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่จะแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ชั้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาชมจะเริ่มต้นด้วยห้องวิทัศน์ เพื่อเกริ่นนำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจภาพรวมของเชียงใหม่ รวมทั้งการก่อตั้งเมือง อิทธิพลของความเชื่อในลัทธิศาสนา ความสัมพันธ์ของเชียงใหม่กับเมืองต่างๆ ในภูมิภาคอื่น นอกจากนั้นยังมีห้องเชียงใหม่ 100 ปี แสดงถึงความสัมพันธ์ของเชียงใหม่กับสยาม ในส่วนชั้นบนจัดแสดงประวัติและความสำคัญของอาคาร ต่อด้วยห้องประวัติเจ้าหลวงเชียงใหม่ และสายสัมพันธ์ อาคารชั้นบนด้านซ้ายจัดแสดงการตั้งถิ่นฐานของคนเมือง เริ่มจากการตั้งถิ่นฐานของพ่อค้าฝั่งแม่น้ำปิงเชื้อสายต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการจำลองภาคในอดีตมาไว้ ห้องจำลองวิหารวัดในพระพุทธศาสนาอันเป็นวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่ ตั้งอยู่คู่กับห้องภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงวัฒนธรรม และพัฒนาการด้านความคิดของชาวเชียงใหม่ ตลอดจนศิลปกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งตลอดเวลากว่า 2 ชั่วโมงในการเข้าชมในหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ นั้น จะทำให้ทราบความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตเริ่มแรกในการสร้างบ้านแปงเมืองจนถึงยุคสมัยปัจจุบันกว่า 700 ปีของอาณาจักรแห่งนี้

● ทำเลที่ตั้ง

หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่บนถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ (ใกล้กับวัดพระสิงห์) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อดีตเคยเป็นที่ตั้งของหอคำ หรือที่ประทับของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในอดีต ตรงตำแหน่งสะดือเมือง ต่อมาได้สร้างเป็นคุ้มกลางเวียง เมื่อปี พ.ศ.2467 เป็นอาคารสองชั้นแบบโคโลเนียล ซึ่งนิยมสร้างในยุคอาณานิคม ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ล้อมรอบส่วนที่จัดเป็นสวนกลางแจ้ง ภายในอาคารเป็นโถงกว้าง เพดานสูง หน้าต่างเป็นสี่เหลี่ยมช่วยให้โล่งโปร่ง คุ้มกลางเวียงหรือหอคำนี้เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ จนถึงสมัยเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 7 ได้ใช้เป็นศูนย์กลางบริหารนครเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองอาคารแห่งนี้คงใช้เป็นที่ทำการรัฐบาล และเป็นศาลากลางจังหวัดในเวลาต่อมา กระทั่งย้ายศูนย์ราชการไปยัง ถนนโชตนา เมื่อปี พ.ศ.2539 จึงปล่อยทิ้งร้าง ปลายปี พ.ศ.2540 เทศบาลนครเชียงใหม่ได้ทำการปรับปรุงเป็นหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่และมีโครงการปรับปรุงพื้นที่โดยรอบ คืออาคารศาลแขวงเชียงใหม่ที่อยู่ตรงข้ามเป็นหอศิลป์ล้านนา บ้านพักข้าราชการและเรือนจำด้านหลังหอศิลปวัฒนธรรมเป็นสวนสาธารณะ

รูปที่ 4.28: อาคารหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เป็นอาคารเก่าแก่ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมอันงดงามสร้างเมื่อ ปี พ.ศ.2467 เคยใช้เป็นหอคำ ศาลาว่าการรัฐบาลมณฑลพายัพศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ อาคารตั้งอยู่บริเวณสะดือเมืองในอดีตซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองก่อนที่จะย้ายไปไว้ที่วัดเจ็ดยอดเดิมเป็นมรดกตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าการวิโรธสารสุริยวงศ์ ถึงเจ้าเทพไกรสรพระธิดา ซึ่งเสกสมรสกับเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่คนที่ 7 ผู้ใช้หอคำซึ่งอยู่ในบริเวณคุ้มกลางเวียงเป็นศูนย์กลางการบริหารนครเชียงใหม่เมื่อเจ้าอินทวิชยานนท์ถึงแก่พิราลัยจึงตกเป็นของเจ้าดารารัศมีพระธิดาต่อมาเมื่อ จัดการปฏิรูป การปกครองตามระบบเทศบาลเจ้าดารารัศมีจึงใช้คุ้มกลางเวียงแห่งนี้เป็น “ศาลารัฐบาล” หรือที่ทำการรัฐบาลต่อมาเมื่อจังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มใช้ศาลากลางหลังใหม่บนถนนโชตนาเป็นศูนย์ราชการจังหวัด และได้ย้ายหน่วยงาน ออกหมดในปี พ.ศ.2539 อาคารหลังนี้จึงถูกทิ้งร้างไว้โดยไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปใช้ประโยชน์จนถึงปลายปี พ.ศ. 2540 เทศบาล นครเชียงใหม่ได้ขอปรับปรุงอาคารเพื่อใช้เป็นหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ และได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2542 ประเภทที่ทำการอาคารสาธารณะจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระราชมณเฑียร เชียงใหม่นอกจากจะเป็นเมืองที่ขึ้นชื่อเรื่องธรรมชาติอันงดงามจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแล้ว ยังเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมในอดีตนครแห่งนี้เคยเป็น ศูนย์กลางในทุกๆ ด้านของอาณาจักรล้านนาทั้งการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและวรรณกรรมแต่ที่ผ่านมายังขาดแหล่งที่เป็นศูนย์กลางให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้ ลูกหลานชาวเชียงใหม่นักท่องเที่ยวตลอดจนผู้สนใจได้ศึกษาข้อมูลอย่างถูกต้องและครอบคลุมในทุกด้านหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จึงเกิดขึ้นเพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รับรู้ถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ ภูมิลักษณ์ของตนเองและบ้านเมืองรู้จักวิถีชีวิตตลอดจนศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของตนเองอันจะสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไปนอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ในเขตเมืองเก่า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจ นครเชียงใหม่ตลอดจนผู้คนในท้องถิ่น

อันเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายในหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ได้จัดแบ่งพื้นที่อาคารด้านหน้าเป็นส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวรอาคารด้านหลังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมนิทรรศการหมุนเวียน ห้องจำหน่ายของที่ระลึก ห้องนิทรรศการศิลปกรรมล้านนาห้องสารสนเทศ และห้องภัณฑารักษ์

● แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจุบันหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมในเวลา 08.30-17.00 น. ตั้งแต่วันอังคารถึงวันอาทิตย์ (ไม่เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์) และนับเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกของเชียงใหม่ และภูมิภาคของที่จัดแสดงเรื่องราวของเชียงใหม่และอาณาจักรล้านนาได้ครบถ้วนและไฮเทคที่สุดก็ว่าได้ ซึ่งภายในหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยการจัดแสดงนิทรรศการถาวร มีจำนวน 15 ห้อง

ห้องแรก เป็นการฉายวีดิทัศน์ เสนอภาพรวมเชียงใหม่ ในเรื่อง “เชียงใหม่วันนี้”

ห้องที่ 2 ก่อนจะเป็นเชียงใหม่ แสดงร่องรอยอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา

ห้องที่ 3 อารยธรรมสองลุ่มน้ำ ว่าด้วยรัฐในหุบเขาลุ่มน้ำกกและน้ำปิง ลำดับเหตุการณ์รวบรวมดินแดนของพญามังราย

ห้องที่ 4 สร้างบ้านแปงเมือง เป็นห้องที่น่าสนใจเป็นพิเศษ ว่าด้วยลำดับคตินิยมในการสร้างเวียงเชียงใหม่ ชัยภูมิ ผังเมือง และพิธีกรรมต่างๆ

ห้องที่ 5 ความสัมพันธ์กับภูมิภาค ว่าด้วยการเผยแพร่วัฒนธรรม พุทธศาสนานิกายเถรวาท ภาษาวรรณกรรม

ห้องที่ 6 ร้อยปีล่วงแล้ว แสดงป่าไม้ หุ่นจำลองการทำไม้ การมาถึงของรถไฟ และการสร้างอุโมงค์ขุนตาน

ห้องที่ 7 สิ่งดงามของเชียงใหม่ แสดงสถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงใหม่

ห้องที่ 8 ประวัติอาคาร แสดงความเป็นมาและความสำคัญของที่ตั้งหอศิลปวัฒนธรรม

ห้องที่ 9 เจ้าหลวงเชียงใหม่ กล่าวถึงเจ้าเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยพญามังรายจนถึงเจ้าหลวงองค์สุดท้ายก่อนเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดิน

ห้องที่ 10 ชีวิตริมฝั่งแม่ปิง แสดงการตั้งถิ่นฐานของพ่อค้าเชื้อสายต่างๆ ริมฝั่งน้ำปิงและบนถนนท่าแพ

ห้องที่ 11 คนในเวียง แสดงกาดจำลองหน้าวัดพระสิงห์ตลาดเก่าแก่ที่มีความสำคัญในอดีต

ห้องที่ 12 พุทธศาสนากับคนเมือง จำลองวิหารในพุทธศาสนา

ห้องที่ 13 พระปกเกล้าจำลองห้องทำงานของเทศาภิบาล

ห้องที่ 14 สังคมเกษตรกรรมแสดงวิถีชีวิตของสังคมเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ห้องที่ 15 คนบนดอย เรื่องราวของชาวเขาเผ่าต่างๆ นอกจากนี้ยังมีนิทรรศการ หมุนเวียน การแสดงศิลปะของนักเรียนนักศึกษา และกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นกลางแจ้ง

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

แต่เดิมการบริหารจัดการหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ได้ดำเนินงานปรับปรุงมา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 โดยได้รับการสนับสนุนจากทางจังหวัดเชียงใหม่ กรมการปกครองและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำเป็นโครงการภายใต้แผนงานเงินกู้เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว OECF ระยะที่ 2 กว่า ซึ่งแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือการปรับปรุงตัวอาคาร ศาลากลางเป็นหอศิลปวัฒนธรรม ใช้งบประมาณปรับปรุงกว่า 67 ล้านบาท ในส่วนที่สองคือการจัดแสดงภายในหอศิลปวัฒนธรรมได้รับเงินสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจำนวนกว่า 19 ล้านบาท ในส่วนของการปรับปรุงอาคารศาลากลางให้เป็นหอศิลป์ฯ นั้นทางจังหวัดเชียงใหม่ยังได้ แต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ล้านนาและผู้ทรงคุณวุฒิของเมืองเชียงใหม่ ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงอาคารศาลากลางหลัง เดิมให้เป็นหอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงทั้งบริเวณให้เป็นอนุสรณ์สถาน 700 ปีของเมืองเรียกว่า "ช่วงพญามังราย"

ปัจจุบันหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เป็นองค์กรภายใต้สังกัดเทศบาลนคร เชียงใหม่ เปิดดำเนินการตั้งแต่เดือนเมษายน 2545 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 8 ปี โดยมี จุดมุ่งหมายให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่ เพื่อเป็นสถานที่ที่ คนเชียงใหม่ นักท่องเที่ยว และคนจากท้องถิ่นอื่นได้มีโอกาสเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของเมืองเชียงใหม่การดำเนินงานของหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2553 มีการ พัฒนางานจากเดิมเน้นงานบริการข้อมูล นิทรรศการถาวรและการเผยแพร่งานสาธิตภูมิปัญญา โดย เน้นงานเครือข่าย การสนับสนุนและร่วมงานกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การรักษาสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ยังได้ขยายขอบเขตงานสู่การรณรงค์เพื่อการ อนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์การดำเนินงานในระยะต่อไป มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หอศิลปวัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่จะต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงนิทรรศการ การซ่อมบำรุงสถานที่ การร่วมมือกับ หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในการทำกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ประวัติศาสตร์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม รณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และ การพัฒนาบุคลากร เพื่อให้ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่มีประสิทธิภาพในการให้บริการเรียนรู้และสนับสนุนต่อการพัฒนา เมืองมากยิ่งขึ้นหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่มุ่งหวังว่างานทั้งหมดที่ได้ดำเนินการนี้จะส่งผลต่อการ เผยแพร่ประวัติศาสตร์และดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้คงอยู่อย่าง เข้มแข็งท่ามกลางการพัฒนาเมืองต่อไป (ที่มา: คัดลอกมาจากคำนำ รายงานประจำปี 2553 หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่)

2) วัดเชียงมั่น

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

ประวัติความเป็นมาของวัดเชียงมั่นที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่และพงศาวดารโยนก คือ หลังจากทัพญางำเมือง พญาร่วง และพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ สำเร็จในปี พ.ศ.1839 แล้ว ทั้งสามพระองค์ทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ขึ้นตรงที่หอนอนบ้านเชียงมั่นซึ่งพญามังรายทรงสร้างเป็นที่ประทับชั่วคราว ในระหว่างที่ควบคุมการสร้างเมืองใหม่โดยให้ชื่อที่ประทับแห่งนั้นว่า “เวียงเล็ก” หรือ “เวียงเหล็ก” หมายถึง “ความมั่นคงแข็งแรง” ต่อมาเมื่อพญามังรายเสด็จแปรพระราชฐานไปยังพระราชนิเวศน์มณฑลเทศาภิบาลแห่งใหม่ซึ่งเรียกว่า “เวียงแก้ว” (ปัจจุบันคือเรือนจำกลางเชียงใหม่) แล้วทรงอุทิศตำแหน่งคุ้มหลวงเวียงเหล็กถวายแด่พระศาสนา โดยตั้งเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและพระราชทานนามอันเป็นมงคลว่า “วัดเชียงมั่น” หมายถึง “บ้านเมืองที่มีความมั่นคง” ทั้งนี้ศิลาจารึกวัดเชียงมั่นพุทธศักราช 1839 จารึกไว้ว่า “ศักราช 658 ปีรวายสัน เดือนวิสาขออก 8 ค่ำ ขึ้น 5 ไทยเมืองเปลา่ ยามแตรรุ่งแล้ว สองลูก นาที ปลายสองบาทน้ำ ลักคนาเสวยนวางค์ประหัส ในมินยะราสี พญามังรายเจ้า พญางำเมือง พญาร่วง ทั้งสามคน ตั้งหอ นอนในที่ไชยภูมิ ราชมณฑลเชียร ขุดคือก่อตรีบุรทั้งสี่ด้านและก่อเจดีย์ทัดที่นอนบ้านเชียงมั่น ในขณะยาม เดียวนั้น ที่นั้นลวดสร้างเป็นวัด หื้อทานแก่แก้วทั้งสามใส่ชื่อว่าวัดเชียงมั่น ต่อบัดนี้ ...” จึงนับได้ว่าวัดเชียงมั่นเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ ต่อมาในปี พ.ศ.2094 เชียงใหม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า วัดเชียงมั่นจึงถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้าง พ.ศ.2101 เจ้าฟ้ามังทรา (สมเด็จพระมหาธัมมิกะราชาธิราช) แห่งพม่า ทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนา โปรดให้พระยาแสนหลวงสร้างเจดีย์วิหาร อุโบสถ หอไตร ธัมมเสนาสนะกำแพง และประตูโขงขึ้นที่วัดเชียงมั่น โดยมีพระมหาหินทาภิจวังสะเป็นเจ้าอาวาส เมื่อถึงสมัยพระยาภาววิละครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ.2324-2358) ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเชียงมั่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่นี่ได้ตกอยู่ในสภาพวัดร้างเมื่อครั้งที่ทำสงครามกอบกู้เอกราชคืนมาจากพม่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2319 ต่อมาในสมัยของเจ้าอินทวโรรส (พ.ศ.2440-2452) พระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายได้เข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านนา เจ้าอินทวโรรสจึงได้นิมนต์พระธรรมยุตมาจำพรรษาอยู่ที่วัดเชียงมั่นเป็นครั้งแรก ภายหลังย้ายไปอยู่วัดหอธรรมและวัดเจดีย์หลวงตามลำดับ นอกจากวัดเชียงมั่นจะเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในเขตกำแพงเมืองแล้ว เมื่อถึงเทศกาลสลากภัตหรือทานก๋วยสลาก จะมีการทานข้าวสลากที่วัดนี้ก่อนแล้วจึงจะทำที่วัดอื่นๆต่อไป ในสมัยพญามังราย วัดเชียงมั่นยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย นอกจากนี้วัดเชียงมั่นยังเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุจำนวนมาก

รูปที่ 4.29: วัดเชียงมั่น

- **ทำเลที่ตั้ง/แผนที่**

วัดเชียงมั่น ตั้งอยู่เลขที่ 171 บ้านเชียงมั่น ถนนราชภาคินัย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง (ใกล้กับโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย)

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

วัดเชียงมั่น พุทธศาสนสถานอีกหนึ่งแห่ง ที่ถือได้ว่ามีความสำคัญสำหรับชาวเชียงใหม่เป็นอย่างยิ่ง วัดที่เก่าแก่ที่สุดในตัวเมืองเชียงใหม่และถือเป็นวัดแห่งแรกในเขตกำแพงเมือง เมื่อขุนเม็งรายมหาราชสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น เมื่อปี พ.ศ.1839 พระองค์ทรงยกพระตำหนักที่ประทับชื่อ ตำหนักเชียงมั่นถวายเป็นพระอารามใหม่ชื่อว่า วัดเชียงมั่น วัดนี้เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปสำคัญของเชียงใหม่ คือ พระเสด็จมณี หรือพระแก้วขาว ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวเชียงใหม่ นอกจากนี้วัดเชียงมั่นจะมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ในฐานะที่เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในเขตกำแพงเมืองแล้ว เมื่อถึงเทศกาลสลากภัต หรือ ทานก๋วยสลาก จะมีการทานข้าวสลากที่วัดนี้ก่อนแล้วจึงจะทำที่วัดอื่นๆ ต่อไป ในสมัยพญามังราย วัดเชียงมั่น ยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย นอกจากนี้ วัดเชียงมั่นเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุจำนวนมาก ซึ่งอาคารเสนาสนะและปูชนียวัตถุของวัดเชียงมั่นประกอบไปด้วย วัดเชียงมั่นมีสถาปัตยกรรมสำคัญ ได้แก่ เจดีย์สี่เหลี่ยมผสมทรงกลม ฐานช้างล้อม พระอุโบสถและหอไตร

- **แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่**

(1) **วิหารหลวง** ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดถัดจากหอไตรรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบล้านนาด้านหน้าอุโบสถประดิษฐานศิลาจารึก หลักที่ 76 จารึกเมื่อปี พ.ศ. 2124 อุโบสถหลังนี้สร้างขึ้นพร้อมกับวิหารและหอไตร กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนพร้อมกันกับเจดีย์ วิหาร และหอไตร

(2) **เจดีย์ช้างล้อม** เป็นเจดีย์รูปทรงสถาปัตยกรรมล้านนาฐานช้างล้อม องค์เจดีย์ผสมสี่เหลี่ยมและทรงกลมเปิดทองจังโก สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1840 ครั้ง พญามังรายสถาปนาวัดเชียงมั่น

และได้รับการบูรณะซ่อมแซมจากผู้ครองนครเชียงใหม่สืบมา กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานแล้วเมื่อ พ.ศ. 2478

(3) **พระแก้วขาว พระแก้วขาว หรือ พระเสด็จมณี** เป็นพระพุทธรูปที่นับถือกันว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์ สามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายและอำนวยการความสุขสวัสดิ์มงคลแก่ผู้ที่เคารพ สักการะ

(4) **ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น** ตั้งอยู่ที่โถงด้านหน้าของอุโบสถวัดเชียงมั่น เชียงใหม่ จารึก ถึง พระนามของกษัตริย์สามพระองค์ คือ พญามังราย พญางำเมือง และพญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) ว่าทั้งสามพระองค์ทรง ร่วมกันสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นการจารึก เกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่ และการสร้างวัดเชียงมั่น ตลอดจนการทำนุบำรุงวัดนี้จากกษัตริย์และพระราชวงศ์ นับเป็นหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่า

(5) **หอครูบาศรีวิชัย** สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2505 ศิลปะสถาปัตยกรรมแบบล้านนา เป็นที่ ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่ง ล้านนาไทย

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดเชียงมั่นอยู่ภายใต้การดูแลของวัด โดยเจ้า อาวาสและพระภิกษุในวัดเป็นหลัก รวมทั้งคนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับ วัดด้วย เช่น เมื่อมีงานประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยววัดเชียงมั่น คนในชุมชนก็จะเข้าไป มีส่วนร่วม นอกจากนั้นทางวัดยังได้มีการบริการที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวและให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อบำรุงศาสนสถานต่อไป

3) วัดล้ามช้าง

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

เมื่อ พ.ศ.1835 - 1839 พญามังรายมหาราชกษัตริย์แคว้นล้านนา ได้มาสร้างเมือง เชียงใหม่ ทรงประทับอยู่ ณ เวียงเล็กหรือเวียงเชียงมั่น (วัดเชียงมั่นในปัจจุบัน) เพื่อเตรียมอุปกรณ์ การสร้างเมือง พญามังรายได้ทรงเชิญพญาร่วง หรือขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์แคว้นสุโขทัย และ พญางำเมือง กษัตริย์แคว้นพะเยา หรือ ภูกามยาม มาร่วมปรึกษาสร้างเมืองด้วย สร้างเสร็จแล้วได้ ขนานนามเมืองว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ด้านทิศตะวันออกของเวียงเล็ก เป็นป่าไม่มีหนองน้ำ ใหญ่ ช้างราชพาหนะของกษัตริย์ทั้งสามพระองค์และของข้าราชการบริพาร คงเลี้ยงและล่ามไว้บริเวณนี้ เรียกว่า “เวียงเชียงช้าง” ต่อมาได้สร้างวัดขึ้นที่เวียงเชียงช้าง ณ ที่เลี้ยงและล่ามช้างเพื่อให้เป็น อนุสรณ์สถาน ขนานนามว่า “วัดล้ามช้าง” และปั้นรูปช้างถูกล่ามเลี้ยงไว้เป็นสัญลักษณ์ของวัด

รูปที่ 4.30: วัดลำช้าง

- **ทำเลที่ตั้ง/แผนที่**

วัดลำช้าง ตั้งอยู่เลขที่ 32 ถนนมูลเมือง ซอย 7 ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

ตามประวัติของวัดกล่าวไว้ว่า เมื่อ พ.ศ.1835 - 1839 พญามังรายมหาราชกษัตริย์แคว้นล้านนา ได้มาสร้างเมืองเชียงใหม่ ทรงประทับอยู่ ณ เวียงเล็กหรือเวียงเชียงใหม่ (วัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน) เพื่อเตรียมอุปกรณ์การสร้างเมือง พญามังรายได้ทรงเชิญพญาร่วมหรือขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์แคว้นสุโขทัยและพญางำเมือง กษัตริย์แคว้นพะเยาหรือภูมามาย มาร่วมปรึกษาสร้างเมือง สร้างเสร็จแล้วได้ขนานนามเมืองว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ด้านทิศตะวันออกของเวียงเล็ก เป็นป่าไม่มีหนองน้ำใหญ่ ช้างราชพาหนะของกษัตริย์ทั้งสามพระองค์และของข้าราชการบริวาร คงเลี้ยงและล่ามไว้บริเวณนี้ เรียกว่า “เวียงเชียงช้าง” ต่อมาได้สร้างวัดขึ้นที่เวียงเชียงช้าง ณ ที่เลี้ยงและล่ามช้างเพื่อให้เป็นอนุสรณ์สถาน ขนานนามว่า “วัดลำช้าง” และปั้นรูปช้างถูกล่ามเลี้ยงไว้เป็นสัญลักษณ์ของวัด

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม วิหารทรงล้านนาหลังคาลดระดับกันลงมาเป็นรูปทรงหน้าจั่ว มีช่อฟ้า ใบระกา และนาคทอดกายลงมา หน้าบันประดับลวดลายก้านขด ประติมากรรมเข้าด้านหน้ามีสามประตู ประตูใหญ่อยู่ตรงกลาง ประตูบานเล็กขนานอยู่ทั้งสองข้าง บันไดทางขึ้นรูปพญานาคทอดตัวลงมาเป็นราวบันได หอไตร ตัวอาคารแบบตึกสองชั้น สร้างแบบก่ออิฐถือปูนทาสีขาวทั้งหลัง ประตูเป็นไม้วาดลวดลายเทวดาลงทอง ด้านข้างมีหน้าต่างทำด้วยไม้ทาสีแดง ตัวอาคารส่วนล่างมีดาดลาสามบาน ตัวอาคารส่วนบนมีดาดลาสองบาน เหนือหน้าต่างมีซุ้มหน้าต่างทุกบาน เจดีย์ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังวิหารเป็นรูปทรงล้านนาฐานยกสูงจากพื้น มีชั้นลดหลั่นลงมาประดับลวดลายบัวคว่ำ ล้อมคอระฆังและชั้นยอดเป็นปล้องไฉน ยอดสุดประดับด้วยฉัตรโลหะ ด้านข้างวิหารเป็นรูปปั้นช้างที่ถูกล่ามไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของวัด

- แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

(1) รูปปั้นช้าง เป็นรูปปั้นช้างที่ถูกล่ำมเลี้ยวไว้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัด

(2) อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย วิหาร หอไตร กุฏิสงฆ์ ศาลา ปูชนียวัตถุมี พระพุทธรูป เจดีย์

- การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดล่ำม้างอยู่ภายใต้การดูแลของวัด โดยเจ้าอาวาสและพระภิกษุในวัดเป็นหลัก รวมทั้งคนในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับวัดอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างมาก ได้แก่ งานตักบาตรเป็งปูด ประเพณีสืบทอดวันลอยกระทง และงานสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น

4) ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย

- ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

ในอดีตบนดอยแห่งนี้เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ยังชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอย จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เทือกดอยแถบนี้เต็มไปด้วยป่ามาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาดอยแม่สลองเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2504 เมื่อทหารจีนกองพลที่ 93 จากมณฑลยูนนานอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ จึงกลายเป็นชุมชนของอดีตทหารจีนกองพล 93 สังกัดพรรคก๊กมินตั๋ง ของนายพลเจียง ไคเช็คทำการรบอยู่ทางตอนใต้ของจีน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในจีน เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์นำโดย เหมาเจ๋อตุง ยึดอำนาจสำเร็จ พรรคก๊กมินตั๋งจึงถอยร่นไปปักหลักที่เกาะไต้หวัน กองพล 93 กลายเป็นกองกำลังพลัดถิ่นถูกกักตุนอย่างหนักจนถอยร่นเข้ามาในเขตพม่า แต่ถูกฝ่ายพม่าผลักดันเกิดการปะทะกันหลายครั้งจนต้องถอยร่นมาจนถึงเทือกดอยตุง ชายแดนไทย ฝ่ายพม่าได้ร้องเรียนไปยังสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ.2496 และมีมติให้อพยพ กองกำลังพลัดถิ่นไปยังประเทศไต้หวัน แต่ทหารสังกัดนายพลหลี่เหวินผาน และนายพลต้วนซีเหวินราว 3 หมื่นคน ทำเรื่องขอลี้ภัยในประเทศไทย เนื่องจากไม่แน่ใจในอนาคต เพราะไต้หวันเป็นเพียงเกาะเล็กๆ รัฐบาลไทยอนุญาตโดยจัดสรรให้ทหารของนายพลหลี่เหวินผาน ไปอยู่ที่ถ้ำงอบ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนทหารสังกัดนายพลต้วนซีเหวิน 15,000 คน อยู่บนดอยแม่สลอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เพื่อใช้เป็น กันชนกับชนกลุ่มน้อยทำให้ **ดอยแม่สลอง** ในยุคแรกเป็นดินแดนลับต้องห้าม มีปัญหายาเสพติด และกองกำลังติดอาวุธมาตลอด ทางกรมไทยได้พยายามแก้ปัญหาโอนกองกำลังเหล่านี้มาอยู่ในความดูแลของกองบัญชาการทหารสูงสุด กระทั่งปี พ.ศ.2515 กรมรม.มีมติรับทหารจีนคณะชาติให้อาศัยในแผ่นดินไทยอย่างเป็นทางการ ยุติการค้าฝิ่น ปลดอาวุธ และหันมาทำอาชีพเกษตรกรรม โดย พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อดีตนายกรัฐมนตรี ได้ริเริ่มโครงการ ปลุกชา และปลูกสนสามใบ เพื่อทดแทนป่าชุมชนบนดอยแม่สลองได้ชื่อใหม่ เป็นบ้านสันติคีรี มีการออกบัตรประชาชน ให้เมื่อปี พ.ศ. 2521 ดอยแม่สลองคืนสู่ความสงบ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญนับแต่นั้นมา

- แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

1) อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะชาติภาคเหนือ ประเทศไทย

อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะชาติภาคเหนือ ประเทศไทย ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงประวัติศาสตร์ว่าที่ บ้านสันติคีรี เป็นหมู่บ้านของอดีตทหารจีนคณะชาติ (ทจช.ก๊กมินตั๋ง) กองพล 93 ได้ช่วยราชการไทยต่อสู้และปราบปรามคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ ดอยหลวง ดอยขาว และดอยผาหม่น จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2514 - 2528 และพื้นที่เขาย่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2524 จากการสู้รบดังกล่าว อดีตทหารจีนคณะชาติได้เสียชีวิตและบาดเจ็บทุพพลภาพเป็นจำนวนมาก รัฐบาลไทยจึงกำหนดสถานะให้อดีตทหารจีนและคณะชาติเหล่านั้น เป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศไทย และให้แปลงสัญชาติเป็นไทยได้ ซึ่งทำให้อดีตทหารจีนคณะชาติเหล่านี้ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะชาติ ถูกออกแบบก่อสร้างและตกแต่งอย่างสวยงามด้วยสถาปัตยกรรมจีน ข้างในเป็นที่รวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมาของชุมชนแม่สลอง ประวัติของคณะทหารจีนคณะชาติ ความเหนียวแน่น การตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย และมีห้องสมุดที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง มีการจัดแสดงภาพถ่ายประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปภาพ และสิ่งสำคัญต่างๆ บนดอยแม่สลองที่เกิดขึ้นในอดีต

รูปที่ 4.32: อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะชาติภาคเหนือ ประเทศไทย

2) พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี

พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี ตั้งอยู่บนยอดสูงสุดที่ระดับความสูง 1,500 ม. เหนือหมู่บ้านสันติคีรี ห่างจากหมู่บ้าน 4 กม. มีถนนลาดยางตัดขึ้นไป ยังพระบรมธาตุฯ แต่ถนนสูงชัน คดเคี้ยวมาก พระบรมธาตุฯ สร้างแล้วเสร็จเมื่อราวปี พ.ศ.2539 เพื่อถวายเป็น พระราชกุศลแด่สมเด็จพระเจ้า เป็นเจดีย์แบบล้านนาประยุกต์ บนฐาน สี่เหลี่ยมลดชั้น สูงประมาณ 30 ม. ฐานกว้าง ด้านละประมาณ 15 ม. ประดับกระเบื้องสีเทา มีซุ้มจระนำด้านละสามซุ้ม เรือนธาตุประดับพระพุทธรูป ยืนสี่ทิศ องค์กรฯยังประดับแผ่นทองแกะสลักกลดลาย ไกล่กับองค์เจดีย์เป็นวิหารแบบ

ล้านนาประยุกต์ ที่ตั้งของพระบรมธาตุฯ เป็นจุดสูงสุดของเทือก เขาดอยแม่สลองจึงชมทิวทัศน์ได้กว้างไกล โดยเฉพาะในยามเย็น ขณะเดียวกัน องค์พระธาตุยังเด่นเป็นสง่า มองเห็นแต่ไกลเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างของดอยแม่สลอง

รูปที่ 4.33: พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี

ที่มา: <http://travel.edtguide.com>

3) สุสานนายพลด้วน

สุสานนี้เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเยี่ยมชม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมขึ้นไปเคารพศพนายพลด้วน ตัวสุสานสร้างด้วยหินอ่อนทั้งหมด แทนหินอ่อนบรรจุร่างนายพลด้วนซีเหวิน อยู่ภายในศาลาเก๋งจีนขนาดใหญ่ สีขาว พื้นปูหินอ่อน ด้านหลังแท่นบรรจุศพ มีภาพถ่ายเก่าแก่เกี่ยวกับประวัติและผลงาน ด้านหน้าเป็นลาดเนิน มีตัวอักษร “ด้วน” ภาษาจีน สีทองบนพื้นสีฟ้า สุสานนายพลด้วน ตั้งอยู่บนเนินเหนือหมู่บ้าน ระดับความสูงประมาณ 1,300 ม .แยกขึ้นไปทางด้านข้างคูนายพลรีสอร์ต ประมาณ 1 กม. สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2523 บริเวณที่ตั้งสุสานยังเป็นจุดชมทิวทัศน์ของดอยแม่สลองได้อย่างกว้างไกล สามารถมองเห็นบ้านสันติคีรีในหุบต่ำลงไปเบื้องล่าง เป็นจุดชมทิวทัศน์ของหมู่บ้านที่สวยที่สุดหนึ่ง ด้านหน้ามีร้านชาสองร้าน ซึ่งจะเชิญชวนให้ผู้มาเยือนได้ทดลองชิมชา

รูปที่ 4.34: สุสานนายพลด้วน

4) ถนนสายดอกซากุระ

ดอกซากุระมีชื่อเรียกเฉพาะว่านางพญาเสือโคร่ง ซึ่งจะบานทุกปีในฤดูหนาว คือช่วงกลางเดือน ธ.ค.-ก.พ.โดยนักท่องเที่ยวสามารถเห็นดอกซากุระบานอวดดอกสีชมพูสวยเต็มต้นได้ตามริมทางขึ้นดอย ซึ่งถนนสายซากุระบนดอยแม่สลอง เส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านสันติคีรี ทั้งด้านกัวสะโต และบ้านอีโก๋สามแยก จะปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งเรียงรายสองข้างทาง เป็นระยะทางกว่า 4 กม. ต้นนางพญาเสือโคร่งจะทิ้งใบจนหมด และผลิดอกสีชมพูพราวไปทั้งต้นในหน้าหนาว ดูราวกับดอกซากุระของญี่ปุ่น สวยงามมาก ต้นนางพญาเสือโคร่งเหล่านี้เป็นไม้พื้นถิ่นบนดอยทางภาคเหนือ เป็นไม้โตเร็ว นางพญาเสือโคร่งบนดอยแม่สลองนำมาปลูกไว้ในช่วงปี พ.ศ. 2525

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ดอยแม่สลองนั้นสามารถแบ่งออกได้หลายส่วน มีทั้งการบริหารจัดการโดยเทศบาลแม่สลองนอก ชุมชน และเอกชน แต่จุดเด่นของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนใหญ่เน้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากพื้นที่ดอยแม่สลองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์มาก มีน้ำ มีป่ามีภูเขา มีผลไม้เมืองหนาวที่มีรสชาติอร่อย อากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวตลอดทั้งปี ชุมชนได้ใช้ประโยชน์และร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรอย่างเต็มที่ เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ดังนั้นชุมชนจึงได้มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนและการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 3 ชุด คือ คณะกรรมการการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย คณะกรรมการการท่องเที่ยวตำบล และคณะกรรมการการท่องเที่ยวหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็น “ผู้นำเที่ยวชุมชน” โดยจัดเป็นรายการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ มีการประชุมผู้นำเที่ยวมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงาน สัมมนา

เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน ชุมชนได้ทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาใช้บริการให้ประทับใจด้วยการต้อนรับผ่านคนตรีชนผ่านารายได้เข้าชุมชน

5) หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2537 เสร็จเมื่อปี พ.ศ.2539 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2539 เป็นอาคารศิลปะล้านนาประยุกต์ ภายในจัดแสดงวัตถุโบราณ เอกสารข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์เรื่องราวความเป็นมาทั้งด้านวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพะเยา ซึ่งเก็บรวบรวมโดยพระเดชพระคุณพระธรรมวิมลโมลี เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ

หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ เป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณ รวมถึงเอกสารข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งด้านวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในจังหวัดพะเยา เป็นเวลากว่า 43 ปี โดยเริ่มต้นเมื่อหลวงพ่อพระธรรมวิมลโมลีได้พบซากปรักหักพังและประติมากรรมในยุคหินทรายของเมืองพะเยา ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 อันเป็นที่มาที่ทำให้หลวงพ่อได้เริ่มเก็บรักษาสมบัติของชาติเหล่านี้ไว้ ณ วัดศรีอุโมงค์คำ และย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ต่อมาในปีพ.ศ.2512 จึงย้ายโบราณวัตถุทั้งหมดมาเก็บรักษาที่วัดศรีโคมคำ นับตั้งแต่การเริ่มต้นเก็บรวบรวมวัตถุโบราณ ตลอดจนการกลั่นกรองจนกลายเป็น หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ ใช้ระยะเวลากว่า 32 ปี จึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2539

รูปที่ 4.35: หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ

- **ทำเลที่ตั้ง**

หอวัฒนธรรมนิทัศน์ ตั้งอยู่ภายในวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำได้รับการออกแบบด้วยศิลปะแบบล้านนาประยุกต์ ด้านหลังตัวอาคารติดกับกว๊านพะเยาจึงมีภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติ ภายในอาคาร 2 ชั้น ประกอบด้วยห้องจัดแสดง 5 ห้อง แต่ละห้องแบ่งเป็นส่วนๆ รวมทั้งหมดเป็น 6 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 กว๊านพะเยา จัดแสดงประวัติ เริ่มตั้งแต่เป็นนิทานปรัมปรากว๊านพะเยาในอดีต รวมถึงวิถีชีวิตการประมงในเมืองพะเยา จุดเด่นของห้องนี้ นอกจากห้องที่โล่งสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังมีการจำลองโครงกระดูกมนุษย์อายุราว 800 กว่าปี ซึ่งขุดค้นพบเมื่อปี พ.ศ.2547 ณ เมืองโบราณสถานเวียงลอ

ส่วนที่ 2 ลานศิลปาจารึก จุดเด่นของห้องนี้คือ หลวงพ่อพุทธเศียร เศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 20-21 ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปหินทรายที่มีพุทธลักษณะสวยงามที่สุด ตามแบบศิลปะหินทรายสกุลช่างพะเยาในยุคต้นที่ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีหลักศิลปาจารึกส่วนใหญ่เป็นหินทรายอยู่ในช่วงราวศตวรรษที่ 20-22

ส่วนที่ 3 พะเยาก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่บริเวณชั้นสองของอาคาร จัดแสดงวัตถุโบราณในยุคหินของมนุษย์ในพื้นที่จังหวัด ห้องจัดแสดงจำลองบรรยากาศคล้ายเมืองโบราณ เน้นการเผยแพร่ประวัติพะเยาในแคว้นล้านนา มีการจัดแสดงพระพุทธรูปปางต่างๆ ซึ่งเป็นศิลปะล้านนา สกุลช่างพะเยา เป็นต้น

ส่วนที่ 4 เครื่องปั้นดินเผา ขุดค้นพบเป็นจำนวนมากในจังหวัดพะเยา ไม่ว่าจะเป็นจาน ชาม ถ้วย หรือไห ที่ถูกค้นพบมากที่สุดหนึ่งในจำนวนนั้นคือ “ไหบุรณคตะ” ชาวบ้านใช้บูชาหน้าพระถือเป็นไหที่สวยงามที่สุดใน หอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ นอกจากนี้ยังจัดแสดงเรื่องราวและวัตถุโบราณของพะเยาหลังถูกพม่ายึดครองและผนวกเข้ากับอาณาจักรล้านนา กบฏเงี้ยวจัดแสดงเรื่องราวเงี้ยวบุกปล้นเมืองพะเยาเมื่อปี พ.ศ.2445

ส่วนที่ 5 ประวัติพระเจ้าตนหลวง จัดแสดงภาพวาดเก่า ซึ่งเป็นภาพเล่าเรื่องราวพระพุทธเจ้ากับพญานาคในกว๊านพะเยา และการก่อสร้างพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวพะเยาและชาวล้านนา

ส่วนที่ 6 วิถีชีวิตและภูมิปัญญา พะเยากับความหวัง จัดแสดงเรื่องราวของบุคคลสำคัญของเมืองพะเยาและจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับเมืองพะเยา นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของคนกับช้าง จัดแสดงเรื่องราวของช้างในด้านต่างๆในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตของช้าง ความเชื่อ คติธรรมทางพระพุทธศาสนา มีคลังวัตถุโบราณ ซึ่งเป็นห้องเก็บวัตถุโบราณที่ยังไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ เป็นที่ประดิษฐาน “หลวงพ่พระเจ้าองค์ดำ” พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์แก่ทองคำ มีอาวุธโบราณ รวมไปถึงข้าวของเครื่องใช้ และเสื้อผ้าที่ใช้สวมใส่ในสมัยโบราณ

● แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

สถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณ รวมถึงเอกสารข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งด้านวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านในจังหวัดพะเยา เป็นเวลากว่า 43 ปี ที่หลวงพ่อพระธรรมวิมลโมลีได้พบซากปรักหักพังและประติมากรรมในยุคนหินทรายของเมืองพะเยา (พุทธศตวรรษที่ 20-21) อันเป็นที่มาที่ทำให้หลวงพ่อได้เริ่มเก็บรักษาสมบัติของชาติเหล่านี้ไว้ ณ วัดศรีอุโมงค์คำ จนย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ

ในปีพ.ศ.2512 จึงย้ายโบราณวัตถุทั้งหมดมาเก็บรักษาต่อ ณ วัดแห่งนี้ นับตั้งแต่การเริ่มต้นเก็บรวบรวมวัตถุโบราณ ตลอดจนการกลั่นกรองจนกลายเป็นหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ ต้องใช้ระยะเวลากว่า 32 ปี จึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2539 หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ ได้รับการออกแบบด้วยศิลปะล้านนาประยุกต์ ด้านหลังตัวอาคารติดกับกว๊านพะเยาจึงมีภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติ ภายในอาคาร 2 ชั้น ประกอบด้วยห้องจัดแสดง 5 ห้อง แต่ละห้องแบ่งเป็นส่วนๆ รวมทั้งหมดเป็น 13 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บริเวณด้านนอกของหอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นส่วนของลานจอดรถซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ และบริเวณภายในพื้นที่ของหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ ในแต่ละด้านมีพันธุ์ไม้พื้นเมืองและพันธุ์ไม้หายาก เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจของผู้ที่เข้ามาชมหอวัฒนธรรมนิทัศน์และมาพักผ่อนหย่อนใจ

ส่วนที่ 2 บริเวณด้านหน้าและห้องโถงภายในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ ก่อนจะเข้าชมภายใน จะเห็นหินทรายสลักเป็นรูปของพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระธรรมวิมลโมลีและพระเจ้าตนหลวงคู่กัน ตั้งอยู่บนฐานหินสี่เหลี่ยม 2 ก้อน รองรับหินทรายก้อนใหญ่รูปสี่เหลี่ยม สลักรูปไบโพรธีไว้ตรงกลางและจารึกชื่อ “พระธรรมวิมลโมลี” ในส่วนของด้านขวามือมีร้านค้าสำหรับจำหน่ายของที่ระลึก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ชาวบ้านนำมาฝากจำหน่ายเป็นสินค้าโอท็อป ประเภทผ้าไหม กรอบรูป ของที่ระลึก ส่วนของด้านซ้ายเป็นเคาน์เตอร์ จำหน่ายบัตรเข้าชม

ส่วนที่ 3 กว๊านพะเยา จัดแสดงประวัติ เริ่มตั้งแต่เป็นนิทานปรัมปรา กว๊านพะเยาในอดีต รวมถึงวิถีชีวิตการประมงในเมืองพะเยา จุดเด่นของห้องนี้ นอกจากห้องที่โล่งสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน ยังมีการจำลองโครงกระดูกมนุษย์อายุราว 800 กว่าปี ซึ่งขุดค้นพบเมื่อปี พ.ศ.2547 ณ เมืองโบราณเวียงลอ

ส่วนที่ 4 ลานศิลาจารึก จุดเด่นของห้องนี้คือ หลวงพ่อพุทธเศียร เศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 20-21 ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปหินทรายที่มีพุทธลักษณะสวยงามที่สุด ตามแบบศิลปะหินทรายสกุลช่างพะเยาในยุคต้นที่ได้รับอิทธิพลจากทางสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีหลักศิลาจารึก ส่วนใหญ่เป็นหินทรายอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 20-22

ส่วนที่ 5 พะเยาก่อนประวัติศาสตร์ ถึงพะเยายุคต้น ตั้งอยู่บริเวณชั้นสองของอาคาร จัดแสดงข้อมูลและวัตถุโบราณในยุคนหินของคนที่ในพื้นที่จังหวัด ห้องจัดแสดงจำลองบรรยากาศคล้ายเมืองโบราณและเน้นการเผยแพร่ประวัติพะเยาในแคว้นล้านนา จัดแสดงพระพุทธรูปปางต่างๆ ศิลปะล้านนา สกุลช่างพะเยา เป็นต้น

ส่วนที่ 6 พะเยายุครุ่งเรือง เป็นห้องที่อลังการที่สุด (ทางพระพุทธศาสนา) ในบรรดาห้องทั้งหมดของหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ เพราะต้องการสื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองของพะเยาในอดีต เนื่องจากมีการจัดแสดงศิลปะและวัตถุโบราณในยุครุ่งเรืองของเมืองพะเยา ห้องนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าห้องพระ

ส่วนที่ 7 เครื่องปั้นดินเผา ชุดค้นพบเป็นจำนวนมากในจังหวัดพะเยา ไม่ว่าจะเป็น จาน ชาม ถ้วย หรือไห ที่ถูกค้นพบมากที่สุดหนึ่งในจำนวนนั้นคือ “ไหบุรณคตะ” ชาวบ้านใช้บูชาหน้าพระถือนเป็นไหที่สวยงามที่สุดในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ

ส่วนที่ 8 พะเยายุคหลัง ส่วนนี้จัดแสดงเรื่องราวและวัตถุโบราณของพะเยาหลังถูกพม่ายึดครองและผนวกเข้ากับอาณาจักรล้านนา ห้องนี้จัดแสดงสิ่งของหลากหลาย

ส่วนที่ 9 ห้องภูมิปัญญา นิทรรศการส่วนนี้จะจัดแสดงเกี่ยวกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบๆ กว๊านพะเยาในอดีต เพื่อให้เกิดความรักและความหวงแหน และเพื่อสร้างความภูมิใจให้คนรุ่นต่อไป

ส่วนที่ 10 ห้องปราชญ์เมืองพะเยา จัดแสดงเรื่องราวของบุคคลสำคัญของเมืองพะเยา โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รู้ เป็นปราชญ์ของพะเยา และมีความเกี่ยวข้องกับเมืองพะเยา เรื่องราวเหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองพะเยา กบฏเงี้ยว จัดแสดงเรื่องราวเงี้ยวบุกปล้นเมืองพะเยาเมื่อปี พ.ศ.2445

ส่วนที่ 11 ห้องพะเยากับความหวัง จัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับเมืองพะเยา เป็นห้องที่หวังไว้ว่าจะให้โรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดพะเยา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดแสดงนิทรรศการ ผลงาน แบบหมุนเวียน

ส่วนที่ 12 ห้องช้าง จัดแสดงเรื่องราวของช้างในด้านต่างๆ ในล้านนา วิถีชีวิตของคนกับช้าง ความเชื่อ หรือคติทางพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 13 คลังวัตถุโบราณ ห้องเก็บวัตถุโบราณที่ยังไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ และประดิษฐาน “หลวงพ่อบุญเจ้าองค์ดำ” พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์แก่ทองคำ

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

เริ่มต้นจากนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในการสนับสนุนการจัดตั้ง และดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์ ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของทุกคนในชุมชน หรือในสังคมนั้น ทำให้ธรรมชาติของงานวัฒนธรรมเป็นงานของทุกคนทุกฝ่ายในชุมชนเพื่อในสังคมนั้น ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการดำเนินงาน ดังนั้นในการดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์ ซึ่งเป็นหนึ่งในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง โดยที่ทุกคนทุกฝ่ายจะต้องเข้ามาร่วมกันรับผิดชอบดำเนินงานตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีนโยบายหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งหอวัฒนธรรมนิทัศน์ดังนี้

(1) การดำเนินงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์ มีหลักการสำคัญ คือ ให้ท้องถิ่นรับผิดชอบและบริหารงานต่างๆ ด้วยตนเอง ได้แก่ การก่อสร้าง การจัดหาอาคารสำหรับจัดแสดง การบริหารโครงการ การระดมสรรพกำลังในการหารายได้ และแนวทางในการดำเนินงานให้มั่นคงถาวรต่อไปในอนาคต

(2) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในเชิงวิชาการ วิธีการในการนำเสนอ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ให้ความรู้ในเชิงการบริหารและการจัดการ ตลอดจนสนับสนุนการจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์บางประเภทตามความเหมาะสม

6) วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

● ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

วัดภูมินทร์ เดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” เป็นวัดหลวง ตั้งอยู่ในเขตพระนครดังปรากฏชื่อตำบลในเวียงในปัจจุบัน เจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2139 ต่อมาอีกประมาณ 300 ปี มีการบูรณะครั้งใหญ่ ในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อปี พ.ศ. 2410 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 4) ใช้เวลาซ่อมแซมนานถึง 7 ปีความสวยแปลกของวัดภูมินทร์ ที่เป็นหนึ่งเดียว คือ เป็นวัดที่สร้างทรงจัตุรมุขหนึ่งเดียวในประเทศไทย ที่คูค่ายตั้งอยู่บนหลังพญานาคขนาดใหญ่ 2 ตัว แหนพระอุโบสถ เทินไว้กลางลำตัว ตรงใจกลางพระอุโบสถจัตุรมุข ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ 4 องค์ หันพรพักตร์ออกด้านประตูทั้งสี่ทิศหันเบี่ยงปฤษฎางค์ชนกัน ประดับนั่งบนฐานชุกชี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

อาคารนี้เป็นทั้งพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ในหลังเดียวกัน โดยใช้อาคารในแนวตะวันออก-ตะวันตก เป็นพระวิหาร และอาคารแนวเหนือ-ใต้ เป็นพระอุโบสถ รัฐบาลไทยเคยพิมพ์รูปวัดภูมินทร์ ในธนบัตรใบละ 1 บาท ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงเรื่องราวชาดก วิถีชีวิตตำนานพื้นบ้าน และความเป็นอยู่ของชาวน่านในอดีต ได้แก่ การแต่งกาย คล้ายผ้าชิ้นลายน้ำไหล การทอผ้าด้วยกี่ทอมือ การติดต่อซื้อขายกับชาวต่างชาติ สิ่งน่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ บานประตูแกะสลักเป็น 3 ชั้น บนไม้สักทองแผ่นเดียวขนาดใหญ่ ความหนาของไม้ประมาณ 4 นิ้วสลักเป็นลวดลายเครือเถา ที่ทั้งดอกและมีผลระย้า รวมทั้งสัตว์นานาชนิด ฝีมือช่างเมืองน่าน หอไตรวัดภูมินทร์ ลักษณะ สร้างขึ้นใหม่เลียนแบบของเดิม เมื่อ 5 มีนาคม 2537 อาคารสี่เหลี่ยมทรงสูงสองชั้นก่ออิฐถือปูน มีบันไดภายในตัวอาคาร ชั้นบนมีระเบียง หลังคามีข้อฟ้าใบระกา (<http://www.nan.go.th>, 2556)

วัดภูมินทร์เป็นวัดหลวง ตั้งอยู่ในเขตพระนครดังปรากฏชื่อตำบลในเวียงในปัจจุบัน อยู่ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่าน ตามพงศาวดารของเมืองน่าน พระเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์เจ้าผู้ครองนครน่านได้สร้างวัดภูมินทร์ขึ้นหลังจากที่ครองนครน่านได้ 6 ปี เมื่อ พ.ศ. 2139 มีปรากฏในคัมภีร์เมืองเหนือว่าเดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” แต่ตอนหลังชื่อวัดได้เพี้ยนไปจากเดิมเป็นวัดภูมินทร์มีจุดเด่นของวัดนี้คือเป็นวัดที่สร้างทรงจัตุรมุขหนึ่งเดียวในประเทศไทยที่คูค่ายตั้งอยู่บนหลังพญานาค 2 ตัว อาคารนี้เป็นทั้งพระอุโบสถ พระวิหารและพระเจดีย์ประธาน โดยใช้อาคารในแนวตะวันออก-ตะวันตกเป็นพระวิหาร และอาคารแนวเหนือ-ใต้ เป็นพระอุโบสถ รัฐบาลไทยเคยพิมพ์รูปวัดภูมินทร์ในธนบัตรใบละ 1 บาท ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ ได้จำลองพระวิหารหลังนี้ไว้ด้วยสามร้อยปีต่อมา วัดภูมินทร์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ. 2410 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 4) ใช้เวลาซ่อมแซมนานถึง 7 ปี จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงก็เขียนขึ้นในช่วงนี้ ภาพจิตรกรรมหรือ “ฮูปแต้ม” ในวัดภูมินทร์เป็นชาดกในพุทธศาสนา แต่ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพ เช่น

ภาพธรรมเนียมการอยู่ข่วง ของชาวไทลื้อ พ่อแม่ จะอนุญาตให้หนุ่มสาวพบปะกันที่ชานบ้านในเวลา ค่ำ ขณะหญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย หรือ “อยู่ข่วง” หากสาวเจ้าตกลงปลงใจด้วยก็จะจัดพิธีแต่งงาน หรือที่ เรียกว่า “เอาคำ ไปป้องกัน” หรือเป็นทองแผ่นเดียวกัน การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชน ภาพชาว พื้นเมือง ซึ่งอาจเป็นชาวเขา “เปือะ” ของป่าบนศรีสะเกษ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับคนเมือง ภาพปูม่าน ย่ามาน ภาพนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่งามเป็นเยี่ยมของวัดภูมินทร์ มีการใช้สีแดง ฟ้าดำ น้ำตาล เข้มเป็นพื้นใหญ่ๆ ลายภาพสมัยใหม่ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน หญิงสาวกำลังทอผ้าด้วยกี่ พื้นเมือง นอกชานมีเรือนเล็กๆ ตั้งหม้อน้ำดินเผาที่เรียกว่า “ร้านน้ำ” ส่วนชายหนุ่มไผ่ผมทรงหลักแจว หรือทรงมหาดไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามาผสมผสานในวิถีพื้นเมืองน่าน ภาพชาว ต่างประเทศ ที่เข้ามาเมืองน่านช่วงรัชกาลที่ 5 ทรงผม และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงเป็นรูปแบบ เดียวกับที่กำลังเป็นที่นิยมในยุโรปขณะนั้น (หนังสือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย)

นอกจากนั้นวัดภูมินทร์ มงคลแห่งล้านนาตะวันออก เป็นวัดที่ตั้งอยู่ ณ ตำบลในเวียง ภายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ใกล้กับวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน โดยเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ เจ้าผู้ครองนครน่านได้โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2139 หลังจากที่ เจ้าเจตบุตรขึ้นครองนครน่านได้ 6 ปี ซึ่งแต่เดิมวัดภูมินทร์ชื่อว่า “วัดพรหมมินทร์” ตามชื่อของเจ้า เจตบุตรพรหมมินทร์ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดนี้นั่นเอง ต่อมาภายหลังชื่อวัดแห่งนี้ได้ถูกเรียกกันจนเพี้ยนไป และกลายมาเป็นชื่อ “วัดภูมินทร์” สำหรับสิ่งที่น่าสนใจภายในวัดนี้และถือว่าเป็นหนึ่งเดียวในประเทศ ก็คือ “พระอุโบสถจตุรมุข” สถาปัตยกรรมอันโดดเด่นด้วยเอกลักษณ์เฉพาะ ที่รวมเอาโบสถ์ วิหาร และเจดีย์ ไว้ในอาคารเดียวกัน ในลักษณะการจำลองแผนภูมิจักรวาลตามความเชื่อแห่งพุทธศาสนา โดยมีพระประธานจตุรทิศปางมารวิชัย 4 องค์ หันหน้าออกสู่ประตูทั้ง 4 ทิศ ประดิษฐานอยู่ภายใน และมีนาคนาคขนาดใหญ่แห่แห่นพระอุโบสถเทินไว้กลางลำตัว ที่เปรียบเสมือนการอุ้มชู พระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไปนั่นเอง ทั้งนี้มีเรื่องเล่ากันว่า หากใครจะไปกราบขอพรพระจตุรทิศ ให้ พยายามสังเกตหน้าองค์พระ 1 ในทั้งสี่ทิศ ซึ่งจะมีอยู่เพียงทิศเดียวเท่านั้น ที่หน้าองค์พระประธานจะมี ลักษณะยิ้มแย้มมากกว่าทั้ง 3 ทิศที่เหลือ ก็ให้กราบขอพรยังทิศนั้นแล้วจะได้สมปรารถนาตามที่ตั้งใจ ไว้

รูปที่ 4.36: วัดภูมินทร์

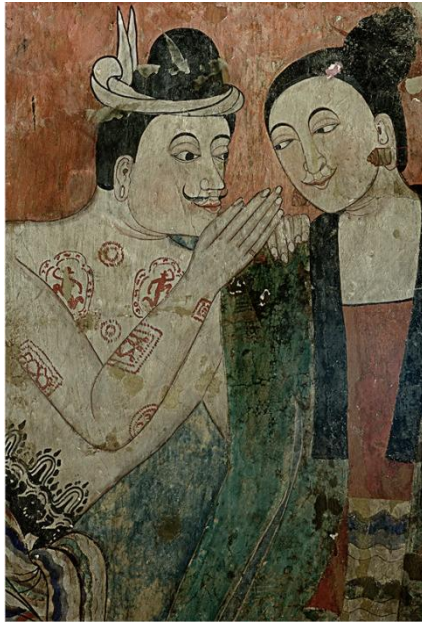
- **ทำเลที่ตั้ง/แผนที่**

วัดภูมินทร์ ถนนผากอง ตำบลเวียงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

- **อัตลักษณ์เด่นของพื้นที่**

วัดภูมินทร์ เป็นวัดหลวงตั้งอยู่ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่าน ตามพงศาวดารของเมืองน่าน พระเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์เจ้าผู้ครองนครน่านได้สร้างวัดภูมินทร์ขึ้นหลังจากที่ครองนครน่านได้ 6 ปี เมื่อ พ.ศ.2139 มีปรากฏในคัมภีร์เมืองเหนือว่าเดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” แต่ตอนหลังชื่อวัดได้เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นวัดภูมินทร์ จุดเด่นของวัดนี้คือเป็นวัดที่สร้างทรงจัตุรมุขหนึ่งเดียวในประเทศไทยที่ดูคล้ายตั้งอยู่บนหลังพญานาค 2 ตัว อาคารนี้เป็นทั้งพระอุโบสถ พระวิหารและพระเจดีย์ประธาน โดยใช้อาคารในแนวตะวันออก-ตะวันตกเป็นพระวิหาร และอาคารแนวเหนือ-ใต้ เป็นพระอุโบสถ รัฐบาลไทยเคยพิมพ์รูปวัดภูมินทร์ในธนบัตรใบละ 1 บาท ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ ได้จำลองพระวิหารหลังนี้ไว้ด้วย สามร้อยปีต่อมา วัดภูมินทร์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ.2410 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 4) ใช้เวลาซ่อมนานถึง 7 ปี จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงก็เขียนขึ้นในช่วงนี้ ภาพจิตรกรรมหรือ “ฮูปแต้ม” ในวัดภูมินทร์เป็นชาดกในพุทธศาสนาแต่ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพเช่น ภาพธรรมเนียมการอยู่ข่วง ของชาวไทลื้อ พ่อแม่ จะอนุญาตให้หนุ่มสาวพบปะกันที่ชานบ้านในเวลาค่ำ ขณะหญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย หรือ “อยู่ข่วง” หากสาวเจ้าตกลงปลงใจด้วยก็จะจัดพิธีแต่งงาน หรือที่เรียกว่า “เอาคำ ไปป้องกัน” หรือเป็นทองแผ่นเดียวกัน การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชน ภาพชาวพื้นเมือง ซึ่งอาจเป็นชาวเขา “เปือยะ” ของป่าบนศรีษะ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับคนเมือง ภาพปู่มาน ย่ามาน ภาพนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่งามเป็นเยี่ยมของวัดภูมินทร์ มีการใช้สีแดง ฟ้ำดำ น้ำตาลเข้มเป็นพื้นใหญ่คล้ายภาพสมัยใหม่ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน หญิงสาวกำลังทอผ้าด้วยกี่พื้นเมือง นอกชานมีเรือนเล็กๆ ตั้งหม้อน้ำดินเผาที่เรียกว่า “ร้านน้ำ” ส่วนชายหนุ่มไ้ว้มทรงหลักแจวหรือทรงมหาดไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามาผสมผสานในวิถีพื้นเมืองน่าน ภาพชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาเมืองน่านช่วงรัชกาลที่ 5 ทรงผม และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงเป็นรูปแบบเดียวกับที่กำลังเป็นที่นิยมในยุโรปขณะนั้น

สิ่งที่ทำให้วัดภูมินทร์โด่งดังและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกอีก สิ่งหนึ่งก็คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่บนผนังด้านในอุโบสถจัตุรมุขทั้งสี่ด้าน โดยภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่แสดงถึงเรื่องราวและวิถีชีวิตตำนานพื้นบ้าน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพระเทวีราชชาดก และส่วนที่แสดงถึงความเป็นอยู่ของชาวน่านในอดีต เช่น การแต่งกายด้วยผ้าชิ้นลายน้ำไหล การทอผ้าด้วยกี่ทอมือ และการทำการค้ากับชาวต่างชาติ เป็นต้น ซึ่งภาพจิตรกรรมฝาผนังที่โดดเด่นเป็นพิเศษในวัดภูมินทร์แห่งนี้ก็คือ ภาพ “เสียงกระซิบบันลือโลก” หรือภาพ “ปู่มาน ย่ามาน” ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อสมัยโบราณ ในลักษณะกระซิบสนทนากัน และที่พิเศษสุดสำหรับนักท่องเที่ยวนักเดินทางมาตรงกับวันเสาร์และวัน อาทิตย์ ทางวัดภูมินทร์ยังมีคฤหาสน์น้อยเยื้องชนคน่าน ที่ส่งเสียงเจื้อยแจ้วคอยบรรยายถึงประวัติและเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจภายในวัดอย่างได้อรรถรส เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนวัดแห่งนี้ ได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน

รูปที่ 4.37: ภาพเสียงกระซิบบันลือโลกหรือภาพปู้มาน ย่ามาน

- แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

- 1) พระอุโบสถจัตุรมุข

ความสวยงามแปลกของวัดภูมินทร์ที่ไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน เป็นหนึ่งเดียวในประเทศไทยก็คือ เป็น พระอุโบสถทรงจัตุรมุข พระประธานจตุรพักตร์ นาคสะดุ้งขนาดใหญ่แห่แหน พระอุโบสถเทินไว้กลางลำตัวนาค พระอุโบสถ จัตุรมุขนี้กรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่าเป็นพระอุโบสถจัตุรมุขหลังแรกของประเทศไทยพระอุโบสถ ตรงใจกลาง ประดิษฐาน พระพุทธรูปขนาดใหญ่ 4 องค์ หันพระพักตร์ออกด้านประตูทั้งสี่ทิศ หันเบื้องพระ ปฤษฎางค์ ชนกันประทับนั่งบนฐานชุกชี เป็น พระพุทธรูปปางมารวิชัย ผู้ที่ไปชมความงามของพระอุโบสถนี้ไม่ว่าจะ เดินขึ้นบันไดทิศไหนก็จะพบ พระพักตร์ ของพระพุทธรูปทุกด้าน

รูปที่ 4.38: พระอุโบสถจัตุรมุข

1) ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์

“จิตรกรรมฝาผนัง” เป็นอีกหนึ่งงานพุทธศิลป์ทรงคุณค่าที่แสดงถึงฝีมือและภูมิปัญญาของช่างเขียน ซึ่งถ่ายทอดเรื่องราวพุทธชาดก พุทธประวัติ คติคำสอนเตือนใจต่างๆ อีกทั้งในภาพจิตรกรรมฝาผนังยังสอดแทรกภาพวิถีชีวิตของผู้คนในยุคหนึ่งๆ ให้เราได้ศึกษากันอีกด้วย ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีความงดงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จนเรียกได้ว่าเป็นสุดยอดงานศิลปกรรมล้านนาชิ้นหนึ่ง สืบแต่ในวัดภูมินทร์เขียนขึ้นภายหลังการปฏิสังขรณ์พระวิหารขึ้นใหม่ในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ โดยระยะเวลาการบูรณะอยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2410-2417 ศิลปินผู้วาดภาพในวัดภูมินทร์สันนิษฐานว่าเป็น “หนานบัวผัน” ศิลปินพื้นเมืองชาวไทลื้อ

เรื่องราวส่วนใหญ่ของจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นเรื่องของคันทนกุมารชาดกและเนมิราชชาดก แต่ศิลปินผู้วาดภาพได้สอดแทรกและบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตชาวเมืองน่านเข้าไปในภาพได้อย่างกลมกลืน เช่น การแต่งกายของหญิงสาวที่นิยมนุ่งผ้าซิ่นตีนจกซึ่งเป็นซิ่นลายน้ำไหล อันเป็นผ้าทอเอกลักษณ์ของเมืองน่าน การสักรายตามตัวของหนุ่มๆ ชาวล้านนา กิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การทอดผ้าด้วยหูก การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว การมาพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวที่ชานบ้านในเวลาค่ำขณะที่หญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ.2410 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 4) ใช้เวลาซ่อม นานถึง 7 ปี จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงก็เขียนขึ้นในช่วงนี้ ภาพจิตรกรรมหรือ “สุมแต่้ม” ในวัดภูมินทร์เป็น ชาดกในพุทธศาสนาแต่ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพ เช่น ภาพเด่นของ ภาพปู่มาน ย่ามาน ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อในสมัยโบราณกระชับสนทนากัน ผู้ชายสักหมึก ผู้หญิง แต่งกายไถล้อย่างเต็มยศ ภาพวาดของหนุ่มสาวคู่นี้มีความประณีตมาก ภาพนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่งามเป็นเยี่ยมของวัดภูมินทร์ มีการใช้สีแดง ฟ้ำดำ น้ำตาลเข้มเป็นพื้นใหญ่ๆ คล้ายภาพสมัยใหม่ ของหนุ่มสาวไถลื้อกำลังภาพธรรมนิยมการอยู่ข่วง ของชาวไทลื้อ พ่อแม่จะอนุญาตให้หนุ่มสาวพบปะกันที่ชานบ้านในเวลาค่ำ ขณะ หญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย หรือ “อยู่ข่วง” หากสาวเจ้าตกลงปลงใจด้วยก็จะจัดพิธีแต่งงาน หรือที่เรียกว่า “เอาคำไป ปองกัน” หรือเป็นทองแผ่นเดียวกัน การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชน ภาพชาวพื้นเมือง ซึ่งอาจเป็นชาวเขา “เปือะ” ของป่าบน ศีรษะ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับคน ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน หญิงสาวกำลังทอดผ้าด้วยกี่พื้นเมือง นอกชานมีเรือนเล็กๆ ตั้งหม้อน้ำดินเผาที่เรียกว่า “ร้านน้ำ” ส่วนชายหนุ่มไว้ผมทรงหลักแจวหรือทรงมหาดไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามาผสมผสานในวิถีพื้นเมืองน่าน ภาพชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาเมืองน่าน ช่วงรัชกาลที่ 5 ทรงผม และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงเป็นรูปแบบเดียวกับที่กำลังเป็นที่นิยมในยุโรปขณะนั้น นอกจากนี้เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวของพุทธประวัติ คันทกุมารและเนมิราชชาดก มีสิ่งที่น่าตื่นตื้น ประทับ ใจที่สุดคือภาพบุคคลขนาดใหญ่เท่าตัวคน ที่อาจมีชีวิตอยู่จริงในเวลานั้นความใหญ่โตมหึมาของภาพบุคคล 6 ภาพ มิใช่จะทำให้คนชมต้องตะลึงเท่านั้น หากภาพวาดมีความงดงามมากเพราะบรรยายถึงอารมณ์ การแต่งกาย ของหญิงชาย โดยเฉพาะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ชีวิตชีวาและแสดงถึงลีลาอันอ่อนช้อยได้เป็นอย่างดีภาพเหล่านี้ส่วนมากเขียนอยู่บนบานประตู ซึ่งเมื่อเปิดประตูออก บานประตูจะบังภาพไปบางส่วน

รูปที่ 4.39: ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์

2) สถูปเจดีย์พระมัลลย์โปรดโลก ภายในก็จะเป็นรูปปั้นจำลองนรกสำหรับคนที่ทำบาป

● แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน ตั้งอยู่ที่ถนนผากอง ตรงข้ามกับวัดพระธาตุช้างค้ำ ใกล้กับวัดภูมินทร์ เป็นอาคารแบบยุโรปซึ่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 ผสมผสานกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเมื่อนาน เดิมเป็น “หอคำ” ซึ่งเป็นที่ประทับและที่ว่าการของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2475 ใช้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดแห่งแรกของจังหวัดน่าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 อาคารแห่งนี้ได้รับการปรับปรุงอีกครั้งให้เป็นสถานที่ตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

ลักษณะการจัดพิพิธภัณฑ์จะใช้แสงธรรมชาติเข้าช่วย ตัวอาคารโปร่งมีหน้าต่างโดยรอบ ผู้มาเที่ยวจะรู้สึกเหมือนเดินอยู่ในบ้านมากกว่าพิพิธภัณฑ์ ทำให้เพลิดเพลินในการเดินชมสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์แบ่งเป็น 2 ชั้น ชั้นล่างจัดแสดงชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าต่างๆ ในจังหวัดน่าน รวมทั้งเทศกาลงานประเพณีที่สำคัญของจังหวัด เช่น การสืบทอด การแข่งเรือ ส่วนชั้นบนจัดแสดงโบราณวัตถุสมัยต่างๆ ที่พบในจังหวัดน่าน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงยุคเจ้าผู้ครองนครน่าน ชั้นที่สำคัญ ได้แก่ งามช้างดำ วัดมุงคลุ่บ้านคูเมืองน่าน เป็นาง้าง้าง้าง ยาว 94 เซนติเมตร วัดโดยรอบส่วนที่ใหญ่สุดได้ 47 เซนติเมตร มีน้ำหนัก 18 กิโลกรัม ได้มาในสมัยพระยาการเมืองเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 5 เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 จากเตาเผาบ่อสวก

ตำบลสวก อำเภอเมือง น่าน พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านนา อิทธิพลศิลปะพม่า พุทธศตวรรษที่ 25 พานพระศรีเครื่องเงินลงยา ซึ่งเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศของเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย

รูปที่ 4.40: พิพิธรัตนสถานแห่งชาติน่าน

2) วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

วัดนี้ตั้งอยู่บนถนนสุริยพงษ์ ตรงข้ามสำนักงานเทศบาลเมืองน่าน เดิมเรียก “วัดหลวง” หรือ “วัดหลวงกลางเวียง” สร้างขึ้นในสมัยเจ้าปู่แข็ง พ.ศ. 1949 เป็นวัดหลวงในเขตนครน่าน สำหรับเจ้าผู้ครองนครใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญทางพุทธศาสนาและพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาตามคิลาจารึกหลักที่ 74 ซึ่งถูกค้นพบภายในวัดกล่าวว่า พญาพลเทพฤาชัย เจ้าเมืองน่านได้ปฏิสังขรณ์บูรณะวิหารหลวงเมื่อ พ.ศ. 2091 ลักษณะสถาปัตยกรรมของวัดพระธาตุช้างค้ำนี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย อาทิ เจดีย์ทรงลังกา (ทรงระฆัง) รอบฐานองค์พระเจดีย์ก่ออิฐถือปูนและปั้นเป็นรูปช้างครึ่งตัว ด้านละ 5 เชือก และที่มุมทั้งสี่อีก 4 เชือก ดูคล้ายจะเอาหลังหนุน หรือ “ค้ำ” องค์เจดีย์ไว้ ลักษณะคล้ายวัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย และภายในวิหารประดิษฐาน พระพุทธรูปนันทบุรีศรีศากยมุนี พระพุทธรูปสำริดปางประทานอภัย สูง 145 เซนติเมตร อายุราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ตรงกับสมัยสุโขทัยตอนปลาย ส่วนผสมของทองคำ 65 % พระประธานเป็นปูนปั้นขนาดใหญ่ศิลปะเชียงแสน ฝีมือสกุลช่างน่านที่มีพุทธลักษณะงดงามยิ่ง

รูปที่ 4.41: วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

3) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่บนถนนผาทอง ใกล้กับวัดภูมินทร์ เป็นศูนย์กลางให้บริการข้อมูลข่าวสาร แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน รวมถึงข้อมูลสถานที่อำนวยความสะดวก ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว พร้อมร้านขายของที่ระลึก ซึ่งดำเนินการโดยเทศบาลเมืองน่าน

นอกจากนั้นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ยังมีบริการนั่งรถรางชมเมืองเก่าน่าน สัมผัสธรรมชาติและวิถีชุมชน โดยรถรางชมเมืองเก่าน่าน ลักษณะเป็นรถรางแบบโบราณขนาด 24 ที่นั่ง บริหารจัดการโดยเทศบาลเมืองน่าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างความเพลิดเพลินสู่ความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนจังหวัดน่าน ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและได้รับผลประโยชน์ในเส้นทางรถราง การให้บริการในแต่ละรอบจะมีผู้บรรยาย โดยเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครนำเที่ยวประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยจะพานักท่องเที่ยวชมและสัมผัสเมืองน่าน เมืองที่ได้ถูกขนานนามว่าเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต ใช้เวลาในเส้นทางรถราง 45-60 นาที ในการท่องเที่ยวชมโบราณสถานโบราณวัตถุ สัมผัสวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวเมืองน่าน ชมและซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา เรียนรู้ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน เรียนรู้การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพลิดเพลินและสัมผัสบรรยากาศริมฝั่งแม่น้ำน่าน

เส้นทางรถราง มีด้วยกันทั้งหมด 3 เส้นทาง

เส้นทางที่ 1: ชมเมืองเก่าน่าน สัมผัสวิถีชุมชน เริ่มต้น – สิ้นสุดที่นี่ จุดแวะพัก 1. วัดมหาโพธิ์ (10 นาที) และ 2. วัดน้ำล้อม (10 นาที)

เส้นทางที่ 2: ชมเมืองเก่าน่าน สัมผัสวิถีชุมชน เริ่มต้น – สิ้นสุดที่นี่ จุดแวะพัก 1. วัดสวนตาล (10 นาที) และ 2. พิพิธภัณฑ์ชุมชน (10 นาที)

เส้นทางที่ 3: ชมเมืองเก่าน่าน สัมผัสวิถีชุมชน เริ่มต้น – สิ้นสุดที่นี่ จุดแวะพัก 1. วัดสวนตาล (10 นาที) และ 2. วัดดอนแก้ว (10 นาที)

หมายเหตุ: จุดจอดและเส้นทางอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

● การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความร่วมมือจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเทศบาลเมืองน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาวัฒนธรรม อพท.น่านและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่แสดงออกถึงความต้องการสร้างความเข้มแข็งทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอย่างยาวนาน สู่สายตาคุศลภาคคนนอกและนักท่องเที่ยว รักษาไว้เป็นมรดกของลูกหลานได้สืบทอดต่อไป โดยการบริหารจัดการท่องเที่ยวของทุกภาคส่วนเป็นการสนับสนุนแนวคิด “น่าน เมืองเก่ามีชีวิต” นี่คือนิยามและแนวคิดในการพัฒนาเมืองน่านสู่การเป็นเมืองมรดกโลก และเมืองที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของ “องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)” หรือ อพท. ที่ได้คัดเลือกเมืองน่านเป็นหนึ่งในพื้นที่พิเศษ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรมแนวความคิดในการสร้างเมืองที่สามารถเชื่อมโยง ไปถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนล้านนา อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนเมืองน่านในอดีต ซึ่งควร แก่การอนุรักษ์และพัฒนา ดังนั้น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองน่านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และส่งเสริมคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นสมควรให้พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน ประกาศเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

4.2 ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง 6 แหล่ง

การสำรวจและประเมินแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง คณะวิจัยทำการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว และดำเนินการสำรวจ สัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยใช้เกณฑ์การประเมินแยกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การประเมินความพร้อมด้านกายภาพ และการประเมินความพร้อมทางด้านสังคม ซึ่งได้ผลการประเมินตามเกณฑ์ประเมินความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุทั้งด้านกายภาพ (ตารางที่ 4.1 ถึง 4.5) และสังคม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ผลการประเมินความพร้อมทางด้านกายภาพ

1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.1: ผลการประเมินการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละของคะแนนการประเมินฯ)	วัดลาย	เวียง กุมกาม	หอ ศิลปวัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่	ดอย แม่สลอง	หอ วัฒนธรรม นันทน์	วัด ภูมินทร์
ระยะทางจากตัวเมือง	100	95.5	100	62	100	100
สภาพผิวจราจร	90	76	75.67	57	95	100
สภาพเส้นทาง	100	94.75	97	35	100	100

ตารางที่ 4.1: (ต่อ) ผลการประเมินการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แห่ง

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละของคะแนนการ ประเมินฯ)	วัลลาย	เวียง กุมกาม	หอ ศิลปวัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่	ดอย แม่สลอง	หอ วัฒนธรรม นิทัศน์ฯ	วัด ภูมินทร์
ป้ายบอกเส้นทาง	60	96.25	65.67	60	70	90
ขนส่งสาธารณะ	80	72.5	90	65	80	80
สิ่งบริการบนเส้นทาง (สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ห้องสุขา ร้านขายอาหาร เครื่องดื่ม)	75	66.25	69	65	75	85
พื้นที่จอดรถ	65	50	54	35	70	80

ผลการประเมินการเข้าถึงด้วยเกณฑ์การประเมินพบว่าในเรื่องระยะทาง (ความใกล้-ไกลจากตัวเมือง) แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ร้อยละสูงเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวย่านวัลลาย จังหวัดเชียงใหม่ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน โดยได้ร้อยละ 100 เนื่องด้วยแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดตั้งอยู่ในพื้นที่ใจกลางเมือง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการประเมินเป็นอันดับสอง คือ เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 95.5 และแหล่งท่องเที่ยวดอยแม่สลองเป็นอันดับสาม ร้อยละ 62 ตามลำดับ สำหรับเรื่องสภาพผิวจราจร แหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนร้อยละสูงสุด ที่ร้อยละ 100 รองลงมาคือหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ร้อยละ 95 และแหล่งท่องเที่ยวย่านวัลลาย จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 90 ตามลำดับ ในเรื่องของป้ายแนะนำเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมและมีการจัดการป้ายในระดับที่ดีสูงสุด ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเวียงกุมกาม คิดเป็นร้อยละ 96.25 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ร้อยละ 90 และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ร้อยละ 70 การเข้าถึงโดยขนส่งสาธารณะคะแนนร้อยละสูงสุดได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 90 แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ได้รับคะแนนร้อยละรองลงมาและมีคะแนนเท่ากันคือร้อยละ 80 มีอยู่ 3 แหล่งได้แก่ หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และย่านวัลลาย จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านสิ่งบริการบนเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่โดยรอบ รวมถึงเรื่องการมีพื้นที่จอดรถ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้คะแนนร้อยละสูงที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 85 และ 80 รองลงมาคือ หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา คือ ร้อยละ 75 และ 70 และย่านวัลลาย ร้อยละ 75 และ 65 ตามลำดับ

จากผลการประเมินข้างต้นจะเห็นว่า ภาพรวมค่าคะแนนความพร้อมด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สามารถเรียงลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ค่าคะแนนอยู่ในอันดับสูง 3 อันดับแรก ดังนี้ อันดับ 1 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และอันดับ 2 มี 2 แหล่งได้แก่ หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา และย่านวัลลาย อันดับ 3 ได้แก่ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่และเส้นทางท่องเที่ยวในเวียงเก่าเมืองเชียงใหม่

2) สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.2: ผลการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละของคะแนนการประเมินฯ)	วัดลาย	เวียง กุมกาม	หอศิลป วัฒนธรรม เมือง เชียงใหม่	ดอย แม่สลอง	หอ วัฒนธรรม นิตศน์	วัด ภูมินทร์
ทางเท้า	55	42	54	20	50	82
ทางลาด (สัดส่วนความสูง และ ทิศทางของทางลาดเหมาะสม)	57	48.25	50	22	25	57
ทางข้ามทางสัญจร (ตามมาตราฐาน)	72	20.5	28.67	20	30	40
ความปลอดภัยจากสิ่งประดับ อาคาร	70	55.5	65.33	30	57	70
จุดพักคอย (มีที่ว่างของ มีจำนวน และลักษณะที่เหมาะสม)	65	62.25	47.33	35	62	62
ราวจับและราวกันตก มีมาตรฐาน ทั้งวัสดุ สภาพและอยู่ในจุดที่ เหมาะสม	72	48.5	66	57	37	60
อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์สาธารณะ แทนน้ำดื่ม ถังขยะ	65	58.75	48	55	50	60
ศูนย์ข้อมูล	60	38.75	40.67	50	55	65
ป้ายสื่อความหมาย	60	61.25	57.67	55	55	60
ห้องสุขา	25	41.25	57.67	30	60	70
ห้องปฐมพยาบาล	35	30	29	20	35	50
ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)	70	66.25	71	45	90	95
ไฟฟ้าแสงสว่างตามจุดต่างๆ	65	60	65	30	60	60
การรักษาความปลอดภัย	65	36.25	44.33	20	50	75
ร้านค้าขายของที่ระลึก	70	46.25	53.67	60	60	60
อุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุ เช่น ล้อเข็น หรือยานพาหนะ ต่างๆ	20	20	20	20	20	20

จากการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละแยกตามประเด็นต่างๆ ได้ผลดังนี้ ในเรื่องความพร้อมและความเหมาะสมของทางเท้าในแหล่งท่องเที่ยว วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 82 ตามด้วย ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ และหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่และเส้นทางในเวียงเก่า คิดเป็นร้อยละ 55 และ 54 สำหรับทางลาดในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้ร้อยละที่สูงที่สุดเท่ากัน 2 แหล่ง คือ ย่านวัวลาย และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ร้อยละ 57 สำหรับเรื่องทางข้ามทางสัญจรที่ได้มาตรฐาน มีสัญญาณไฟอำนวยความสะดวก ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้คะแนนร้อยละสูงสุด คือ ร้อยละ 72 โดยแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้คะแนนร้อยละต่ำกว่า 50 ทั้งหมด ความปลอดภัยจากสิ่งประดับอาคารที่ไม่ยื่นออกมาข้างหรือเกาะก่การสัญจร แหล่งท่องเที่ยวย่านวัวลาย และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้คะแนนร้อยละสูงสุดเท่ากันอยู่ที่ ร้อยละ 70 หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่และเส้นทางท่องเที่ยวในเวียงเก่าได้คะแนนร้อยละเป็นอันดับสอง คือ 65.33 และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 57 ในเรื่องความการมีจุดพักคอยสำหรับอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ พิจารณาทั้งในประเด็นของจำนวนและความเหมาะสมของขนาด ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้คะแนนสูงสุด คือร้อยละ 65 เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับคะแนนเป็นอันดับสอง ร้อยละ 62.25 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ได้รับคะแนนเป็นอันดับสาม คือ ร้อยละ 62 การประเมินในเรื่องการมีราวจับและราวกันตกที่ได้มาตรฐานทั้งวัสดุ สภาพและการติดตั้ง ณ จุดที่เหมาะสม แหล่งท่องเที่ยวย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งคือร้อยละ 72 หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เป็นอันดับ 2 และ 3 คือได้ร้อยละ 66 และ 60 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าในสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการการออกแบบเพื่อการใช้งานอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน มีคะแนนร้อยละสูงในอันดับต้นๆ

สำหรับความพร้อมด้านการมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกทั่วไป เช่น โทรศัพท์สาธารณะ แท่นน้ำดื่ม ถังขยะ ฯลฯ แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนร้อยละที่สูงที่สุดคือ ย่านวัวลาย ร้อยละ 65 รองลงมาคือ วัดภูมินทร์ จ.น่าน ร้อยละ 60 และเวียงกุมกาม ร้อยละ 58.75 ในเรื่องการมีศูนย์ข้อมูลให้บริการ วัดภูมินทร์ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ร้อยละ 65 รองลงมาคือแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านวัวลายร้อยละ 60 ในขณะที่การมีป้ายสื่อความหมาย เวียงกุมกามได้คะแนนสูงที่สุดร้อยละ 61.25 วัดภูมินทร์และย่านวัวลายได้คะแนนร้อยละเท่ากันเป็นอันดับสองอยู่ที่ ร้อยละ 60

ความพร้อมเรื่องการมีห้องสุขา และห้องปฐมพยาบาลที่จัดเตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ วัดภูมินทร์ ได้คะแนนสูงที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 70 และ 50 ในขณะที่หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่มีการจัดการเรื่องห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุได้คะแนนเป็นอันดับสอง ร้อยละ 57.67

สำหรับความพร้อมด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา แหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ มีความพร้อมในระดับสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 95 หอนิทรรศน์วัฒนธรรมวัดศรีโคมคำ และหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ได้คะแนนร้อยละ 71 และ 70 ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการประเมินเรื่องไฟฟ้าและแสงสว่าง โดยหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ และย่านวัวลาย ได้รับคะแนนสูง ร้อยละ 65 และอันดับสามคือ วัดภูมินทร์ร้อยละ 60 ในด้านความปลอดภัย วัดภูมินทร์ได้รับ

คะแนนร้อยละสูงสุด คือ 75 เนื่องจากมีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้และมีสถานีดำรงจท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ภายใน มีเจ้าหน้าที่ให้บริการ อันดับสองคือ ย่านวัวลาย ได้คะแนนร้อยละ 65 และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ได้ร้อยละ 50 ตามลำดับ

สำหรับความพร้อมด้านสินค้าที่ระลึกย่านวัวลายได้รับคะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่งคิดเป็นร้อยละ 70 ในด้านการมีอุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุ เช่น ล้อเข็น หรือยานพาหนะต่างๆ วัดภูมินทร์ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ ดอยแม่สลอง ได้คะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่งเท่ากันที่ร้อยละ 60

จากผลการประเมินภาพรวมค่าคะแนนความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวสามารถเรียงลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ค่าคะแนนอยู่สูง 3 อันดับแรก ดังนี้ อันดับที่ 1 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน อันดับที่ 2 ย่านวัวลาย และอันดับที่ 3 มี 2 แหล่งได้แก่ 1. เวียงกุมกาม และ 2. หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่และเส้นทางท่องเที่ยวในเวียงเก่าเมืองเชียงใหม่

3) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.3: ผลการประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละของคะแนน การประเมินฯ)	วัวลาย	เวียง กุมกาม	หอศิลป วัฒน ธรรมเมือง เชียงใหม่	ดอย แม่สลอง	หอ วัฒนธรรม นิทัศน์ฯ	วัด ภูมินทร์
การดูแลรักษาคงสภาพแวดล้อมใน แหล่งท่องเที่ยว	75	63.75	63.33	50	60	95
ความสุนทรีย์และความสวยงาม ของสภาพแวดล้อม	75	56.25	55.67	55	60	90
มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม,วิชาการ	75	57.5	61.67	55	80	80
มีกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่ง ท่องเที่ยว	60	50	39	35	50	55
ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	80	72.5	70	60	85	100

ผลจากการประเมินด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละแยกตามประเด็นต่างๆ ดังนี้ ในด้านการดูแลรักษาคงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 95 ตามด้วย ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 75 และพื้นที่เวียงกุมกามคิดเป็นร้อยละ 63.75 สำหรับด้านความสุนทรีย์และความสวยงามของสภาพแวดล้อม วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 90 รองลงมาคือย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 75 และหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 60 ในส่วนของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิชาการ แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ร้อยละสูงเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา โดยได้รับร้อยละ

80 รองลงมาคือ ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 75 ในเรื่องของการมีกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวย่านวัวลายได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 60 ตามด้วยวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้ร้อยละ 55 รองลงมามี 2 แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ร้อยละเท่ากันโดยได้ร้อยละ 50 คือพื้นที่เวียงกุมกาม และหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา สำหรับเรื่องความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 100 ถัดมาคือหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา และพื้นที่วัวลาย โดยได้ร้อยละ 85 และ 80 ตามลำดับ

จากผลการประเมินภาพรวมค่าคะแนนความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวสามารถเรียงลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ค่าคะแนนอยู่ในอันดับสูง 3 อันดับแรก ดังนี้ อันดับ 1 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน อันดับ 2 ได้แก่ ย่านวัวลาย และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ

4) การบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.4: ผลการประเมินการบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง

การบริหารและการบริการ ของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละของคะแนนการประเมินฯ)	วัวลาย	เวียง กุมกาม	หอศิลป- วัฒนธรรม เมือง เชียงใหม่	ดอย แม่สลอง	หอ วัฒนธรรม นิทัศน์ฯ	วัดภูมินทร์
พันธกิจหรือนโยบายของแหล่ง ท่องเที่ยว	57	51	45.33	37	80	90
มีการอบรมด้านการดูแลผู้สูงอายุ	30	25	21.67	20	30	45
ความสุภาพ อ่อนน้อม และถูกต้อง ของพนักงานผู้ให้บริการ	40	43.5	35.67	47	55	77
มีพนักงานบริการเฉพาะผู้สูงอายุ (เช่น บริการเข็นรถ มัคคุเทศก์ ฯลฯ)	35	43.75	29.33	20	30	50
การให้สิทธิพิเศษแก่ผู้สูงอายุ (ราคา ตั๋ว, การบริการ, อื่นๆ)	30	22.5	20	20	20	30
บริการอาหาร หรือสินค้าพิเศษแก่ ผู้สูงอายุ	20	22.5	20	20	20	20

ผลจากการประเมินด้านการบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง สำหรับด้านพันธกิจหรือนโยบายของแหล่งท่องเที่ยว วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 90 ตามด้วย หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 80 ถัดมาคือแหล่งท่องเที่ยวย่านวัวลาย คิดเป็นร้อยละ 57 ในเรื่องการอบรมด้านการดูแลผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยว จากการประเมินกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่งไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดผ่านเกณฑ์การประเมินแต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนประเมินสูงสุดคือวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน คิดเป็นร้อยละ 45 สำหรับเรื่องความสุภาพ อ่อนน้อม และถูกต้องของพนักงานผู้ให้บริการวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ได้รับคะแนนสูงสุด

คิดเป็นร้อยละ 77 และถัดมาคือหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยาคิดเป็นร้อยละ 55 ในส่วนพนักงานบริการเฉพาะผู้สูงอายุ (เช่นบริการเข็นรถ มัคคุเทศก์ ฯลฯ) แหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านเกณฑ์การประเมินมีเพียงแหล่งเดียวคือ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน โดยคิดเป็นร้อยละ 50 ด้านการให้สิทธิพิเศษแก่ผู้สูงอายุ (ราคาตั๋ว การบริการ อื่นๆ) จากการประเมินกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่งแล้ว ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดผ่านเกณฑ์การประเมินแต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนประเมินสูงสุดคือ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และย่านวัวลาย โดยคิดเป็นร้อยละ 30 ด้านบริการอาหาร หรือสินค้าพิเศษแก่ผู้สูงอายุ ยังคงไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดผ่านเกณฑ์การประเมินเช่นกัน แต่แหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนประเมินสูงสุดคือพื้นที่เวียงกุมกามโดยคิดเป็นร้อยละ 22.5

จากผลการประเมินภาพรวมค่าคะแนนความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวสามารถเรียงลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ค่าคะแนนอยู่ในอันดับสูง 3 อันดับแรก ดังนี้ อันดับ 1 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน อันดับ 2 ได้แก่ ย่านวัวลาย และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ

5) สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียง

ตารางที่ 4.5: ผลการประเมินสิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง

สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียง (ร้อยละ)	วัวลาย	เวียงกุมกาม	หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่	ดอยแม่สลอง	หอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ	วัดภูมินทร์
ร้านอาหาร – ร้านขายของที่ระลึก	80	61.25	65.33	65	65	80
ที่พัก	60	32.5	50	47	40	65
โรงพยาบาล	60	51.25	58	57	55	65
ความปลอดภัย (ตำรวจ)	65	49.25	52	57	45	82
ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว	60	61.75	48.33	65	57	82

ผลจากการประเมินด้านสิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แหล่ง ในด้านการบริการร้านอาหาร-ร้านขายของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมและได้ร้อยละที่สูงสุดเท่ากัน 2 แหล่ง คือวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และย่านวัวลาย โดยคิดเป็นร้อยละ 80 สำหรับเรื่องที่พัก วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน มีคะแนนประเมินสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 65 ถัดมาคือ ย่านวัวลาย และหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 60 และ 50 ตามลำดับ สำหรับโรงพยาบาลในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว ที่ได้รับคะแนนประเมินมากที่สุดคือ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน โดยคิดเป็นร้อยละ 65 ถัดมาคือพื้นที่วัวลาย คิดเป็นร้อยละ 60 และหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 58 ในเรื่องการดูแลความปลอดภัยภายในแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนประเมินสูงสุดคือ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน คิดเป็นร้อยละ 82 ถัดมาคือย่านวัวลาย คิดเป็นร้อยละ 65 และพื้นที่ดอยแม่สลอง คิดเป็นร้อยละ 57 ในส่วนสุดท้ายคือศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว วัดภูมินทร์ จังหวัด

นาน ได้ร้อยละสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งคือ 82 ถัดมาคือพื้นที่ดอยแม่สลองและพื้นที่เวียงกุมกาม โดยคิดเป็นร้อยละ 65 และ 61.75 ตามลำดับ

จากผลการประเมินภาพรวมค่าคะแนนความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวสามารถเรียงลำดับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ค่าคะแนนอยู่ในอันดับสูง 3 อันดับแรก ดังนี้ อันดับ 1 วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน อันดับ 2 ได้แก่ ย่านวัวลาย และอันดับ 3 หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

4.2.2 ผลประเมินความพร้อมทางด้านสังคม

จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ ภาครัฐทั้งองค์กรส่วนกลาง อย่าง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรพัฒนาพื้นที่พิเศษ และส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล สำนักงานปลัด องค์กรชุมชน วัด และหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ รวมถึงภาคธุรกิจ และเอกชน เช่น หอการค้าและพาณิชย์จังหวัด ชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยว และผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งทำกิจกรรมการหลากหลายๆ รูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

ผลการประเมินและการวิเคราะห์ความพร้อมทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 6 แหล่ง แยกพิจารณาตามรายพื้นที่ เป็นดังนี้

1) ย่านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวย่านวัวลาย จ.เชียงใหม่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ประกอบด้วยชุมชนจัดตั้งโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนวัดนันทาราม ชุมชนวัดหมื่นสาร ในแต่ละชุมชนมีคณะกรรมการชุมชน มีระบบการแบ่งงานและหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน โดยใช้พื้นที่ของวัด และตัวอาคารภายในวัดเป็นที่ทำการชุมชน และทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบการจัดการของตนเองที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมระดับที่ดี ถือได้ว่าในแต่ละหน่วยชุมชนมีความเข้มแข็งภายในตนเอง สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆตอบสนองสมาชิกและเป้าของชุมชนได้ในระดับดี

กิจกรรมที่โดดเด่นของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในย่าน คือการนำองค์ความรู้เชิงช่างด้านการผลิตเครื่องเงินและเครื่องเงินมาใช้เป็นวัตถุดิบทางการท่องเที่ยว ทั้งการเปิดร้านขายเครื่องเงิน การรับผลิตเครื่องเงินโดยเจ้าของธุรกิจเป็นคนในชุมชน เป็นอาชีพที่หลงเหลือผู้คนสืบทอดลดน้อยลงทุกวัน และเป็นอาชีพที่มีสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ 30 จากจำนวนประชากรของย่าน และไม่ได้เป็นอาชีพหรือรายได้หลักของคนในย่าน

กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและจัดการโดยคนในชุมชน ได้แก่ การจัดสร้างศาสนาสถานที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์เชิงช่างของย่าน เช่น การสร้างอุโบสถเงินวัดหมื่นสาร และวัดศรีสุพรรณ การเปิดพื้นที่ให้ช่างฝีมือท้องถิ่นได้นำงานฝีมือมาจัดแสดงสาธิตการ และอบรมการตอกเงินให้กับผู้ที่สนใจได้ชมอย่างใกล้ชิดในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ การสร้างและดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ทหารญี่ปุ่นวัดหมื่นสาร และพิพิธภัณฑ์เครื่องเงิน และการอบรมสำหรับพระสงฆ์และ

เยาวชนภายในวัดนั้นหารามการจัดทำกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักการเพื่อการรักษาและเชิดชูอัตลักษณ์ของชุมชน ที่ชุมชนเองมีความรู้สึกภาคภูมิใจ มีจิตสำนึกห่วงแหน และพยายามช่วยกันดูแลรักษา สืบทอดตามกำลัง รวมถึงการเพิ่มเติม และเปิดพื้นที่สร้างกิจกรรมหรือพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวไปด้วย ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยในบางกิจกรรมมีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และตัวชุมชนเองมีบทบาทและดำเนินการกระบวนกรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรูปแบบกิจกรรม ผ่านการทำงานร่วมกับ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรม ช่างฝีมือในพื้นที่ ร้านเครื่องเงินในพื้นที่ ชาวบ้านชาวชุมชน รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกแล้วแต่วาระโอกาส เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่เป็นระยะๆ ทั้งในส่วนงานที่จัดร่วมกันทั้งสามชุมชน หรือจัดทำขึ้นตามลำพัง ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การจัดงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านวัวลาย ประจำปี พ.ศ.2556 เมื่อพลุดิจิกายนที่ผ่านมา

2) เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

เนื่องจากพื้นที่เวียงกุมกามในส่วนที่เป็นที่ตั้งโบราณสถาน อันเป็นจุดดึงดูดและเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นพื้นที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร และพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยรอบเองอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์กรส่วนท้องถิ่นถึง 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลท่าวันตาล และเทศบาลตำบลหนองผึ้ง ประกอบกับสถานะของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมานาน จึงมีหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงวัฒนธรรมและกีฬา อำเภอสарภีเข้ามาดำเนินโครงการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวจำนวนหลายโครงการเช่น ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม ที่ดำเนินการโดยทางอำเภอสарภี พื้นที่โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ ดูแลโดยศิลปากร สาธารณูปโภค สาธารณูปการดำเนินการโดยเทศบาล สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้บทบาทของชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบของการเป็นผู้สนับสนุนกิจกรรมและบริการ และผู้เสนอความคิดเห็นตามวาระที่ทางหน่วยงานต้นโครงการเป็นผู้ดำเนินการ คนในชุมชนเพียงส่วนน้อย (น้อยกว่าร้อยละ 30 ของประชากรในแหล่งท่องเที่ยว) ที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในฐานะผู้ประกอบการ เช่น สหกรณ์รถม้า รถม้า และมัคคุเทศก์ของชุมชน ซึ่งริเริ่มก่อตั้งและดำเนินการโดยคนในชุมชน มีคณะกรรมการ มีรูปแบบการดำเนินการแต่ไม่มีแผนการดำเนินการชัดเจน มีลักษณะเป็นธุรกิจนำเที่ยวขนาดเล็กที่มีให้บริการตามจุดจอดสำคัญ โดยมีศูนย์กลางการเริ่มต้นให้บริการบริเวณวัดช้างค้ำ และศูนย์บริการข้อมูลเวียงกุมกาม อีกกลุ่มสมาชิกของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวพระสงฆ์จากวัดช้างค้ำ (กานโถม) ที่ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม อย่างการอบรมองค์ความรู้ภูมิปัญญา โดยเชิญปราชญ์ชุมชนทั้งจากในและนอกชุมชน มีกิจกรรมตลาดโบราณจัดขึ้นตามฤดูกาลท่องเที่ยวและเทศกาลในตลาดไม่มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์หรือ จุดเด่นพิเศษ ภายในวัดมีการจัดการสถานที่ให้เหมาะสมกับการรองรับการท่องเที่ยวสำหรับคนทั่วไป

ภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวสำหรับเวียงกุมกาม ยังอยู่ในขั้นการพัฒนาและยกระดับสู่การเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ จุดเด่นที่สำคัญของความ

พร้อมทางด้านสังคมของชุมชนคือ วิสัยทัศน์การมองเห็นโอกาสในคุณค่าของวัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องที่มีในชุมชน และประสบการณ์การร่วมคิดร่วมลงมือทำร่วมกันอย่างมีระบบ และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน อันมาจากรากฐานความภาคภูมิใจในคุณค่าของชุมชน ความต้องการรักษาคุณค่าและผลประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

แม้กระบวนการมีส่วนร่วมในภาพรวมระหว่าง ชุมชน รัฐ และภาคธุรกิจ ยังไม่เห็นเด่นชัดแต่กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่กล่าวมาข้างต้น ต่างได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นครั้งคราว เช่น การอุดหนุนการทำสักราง การอบรมมัคคุเทศก์ จากหน่วยงานรัฐ แต่การทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนและรัฐ ยังไม่ได้รับการพัฒนาไปสู่การมีแผนการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน

3) หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ และเส้นทางท่องเที่ยวในเวียงเก่าเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

สำหรับการท่องเที่ยวในเขตเวียงเก่าเมืองเชียงใหม่ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยบทบาทการให้บริการด้านการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถี และวัฒนธรรมตัวตนของคนเชียงใหม่ หอศิลป์วัฒนธรรมซึ่งใช้อาคารราชการเดิมถึง 3 แห่งในเขตใจกลางเมืองเชียงใหม่ เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ได้แก่ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ บริเวณด้านหลังลานอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ หอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ทัดไปด้านหลังหอศิลป์ฯ ใกล้กับบ้านพักทัศนสถานหญิง และพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นล้านนาที่ใช้อาคารศาลแขวงเดิม ทั้งสามอาคารตั้งอยู่บนพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า ช่วงเมือง เป็นพื้นที่ใจกลางเมืองที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมาก ด้วยมีวัดวา และชุมชนดั้งเดิมเหมาะสมสำหรับการเดินชมเมือง พื้นที่นี้และหอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่จึงกลายเป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

ด้วยบทบาทหน้าที่ ในฐานะการเป็นหน่วยงานหนึ่งของเทศบาลนครเชียงใหม่ และพันธกิจที่มุ่งเน้นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คุณค่าและความหมายของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ผ่านเครื่องมือการจัดทำพิพิธภัณฑ์เป็นหลัก ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนของโดยรอบเป็นไปในรูปแบบของการให้และรับบริการ มีการร่วมพูดคุยเสนอความคิดเห็นในเรื่องการจัดการพื้นที่ร่วมกัน หรือการคัดเลือกเรื่องราวมาร่วมกันจัดแสดงน้อยมาก มีบางครั้งที่ทางหอศิลป์วัฒนธรรมดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การจัดงานวันเด็ก การจัดอบรมองค์ความรู้ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้สูงอายุ และนักเรียนในชุมชนรายรอบ

อีกช่องทางที่หอศิลป์วัฒนธรรมใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชน และองค์กรอื่นๆ คือการขอความร่วมมือจากคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาในเขตเมืองเชียงใหม่ ในการร่วมจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและองค์ความรู้เรื่องเมือง ในรูปแบบนิทรรศการหมุนเวียนเป็นครั้งคราว

การให้บริการของหอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ใช้พนักงานและเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนในพื้นที่ร้อยละ 90 เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และการจัดการ

ศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างดี ภายในหอศิลปะฯและอีกสองพิพิธภัณฑ์มีเจ้าหน้าที่นำชมคอยให้ความรู้ และมีปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นแวะเวียนมาให้บริการฝึกอบรมและสาธิตการทำงาน หัตถกรรมอยู่บ่อยครั้ง นอกจากนี้ภายในหอศิลปวัฒนธรรมยังมีร้านค้าของที่ระลึกจำหน่าย เป็นสินค้า หัตถกรรมที่ผลิตในท้องถิ่น แต่ไม่โดดเด่นเฉพาะตัวเป็นอัตลักษณ์

ในด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ได้จัดทำ สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้บริการไว้เฉพาะในอาคารส่วนที่จัดสร้างขึ้นใหม่ คือ พิพิธภัณฑ์พื้นถิ่น ล้านนา และหอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ที่มีบริการทางลาด และห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ

โดยภาพรวมศักยภาพและการให้บริการของหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จัดได้ว่า อยู่ในระดับที่ดี เพียงแต่ขาดกระบวนการ หรือแนวทางในการเชื่อมโยงชุมชน และพื้นที่โดยรอบให้เข้า มามีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทางองค์กรดำเนินการ แม้ชุมชนรายรอบจะมีการทำธุรกิจอาหารที่ เป็นที่รู้จักด้วยรสชาติที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับ และมีความสามารถที่จะต้อนรับและให้บริการ นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีการวางแผน หรือพูดคุยว่าจะนำ ศักยภาพของชุมชนโดยรอบมาผนวกเป็นแผนที่ร่วมคิดร่วมทำ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณช่วง เมืองเชียงใหม่ต่อไป

สำหรับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของ ช่วงเวียงเชียงใหม่เข้าด้วยกัน และเป็นถิ่นนิยมของชาวต่างชาติ ที่มักจะใช้การเดินทางเที่ยวเป็นอีกหนึ่ง วิธีการหลัก คือ เส้นทางหอ-ประวัติศาสตร์-วัดเชียงมั่น และย่านล้ามช้าง

ในส่วนของเส้นทางเดินเที่ยวมีร้านค้า กิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานพิมพ์ โรงเรียน และร้านอาหารไม่มีธุรกิจบริการที่ถูกออกแบบมาเพื่อสนองตอบการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปใช้บริการได้ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญบนเส้นทางนอกจากหอศิลปวัฒนธรรม แล้ว ยังมีวัดล้ามช้างและวัดเชียงมั่น ซึ่งวัดทั้งสองแห่งเป็นวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์การตั้งเมือง เชียงใหม่ โดยวัดเชียงมั่น ตามหลักฐานประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าเป็น วัดแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นโดยพระญามังราย แทนที่วังเดิมที่พระองค์ใช้ประทับครั้งเมื่อสร้างเมือง และวัดล้ามช้าง คือวัด ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับวัดเชียงมั่น เป็นพื้นที่ถูกสันนิษฐานตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็น พื้นที่สำหรับการ ล้ามช้าง เลี้ยงช้าง ของพระญามังราย

ภายในวัดทั้งสองแห่งมีศักยภาพในการดึงดูดการท่องเที่ยวจำนวนมาก นอกจากคุณค่า ทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีโบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่ทรงคุณค่าและสวยงามมากมาย ที่ทางวัด และชุมชนศรัทธาไว้ ได้แก่ ชุมชนล้ามช้าง และชุมชนเชียงมั่น ช่วยกันทำนุบำรุงรักษาอย่างแข็งขัน ผ่านงานประเพณี งานบุญ และการทำงานสาธารณะประโยชน์อื่นที่เป็นการช่วยระดมทุนในการ ดูแลศาสนสถาน และเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนโดยรอบ ภายในชุมชนเองมีธุรกิจ บริการการท่องเที่ยวขนาดเล็ก เช่น เกสต์เฮาส์ ชักอบริด นวดแผนไทย ไกด์ ทัวร์ ร้านอาหาร ร้านเช่า รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และโรงเรียนสอนทำอาหารไทย ธุรกิจบริการทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องโดยตรง กับการท่องเที่ยว ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ

อย่างไรก็ดี แม้จะมีธุรกิจการท่องเที่ยวจำนวนมากในย่าน และธุรกิจส่วนใหญ่ร้อยละ 70 จะดำเนินการโดยคนในชุมชน แต่ภาคธุรกิจ ชุมชน และวัด ยังอยู่ระหว่างการเริ่มคิด ปรัชญาหรือ

เรื่องการจัดการท่องเที่ยวในย่านให้มีรูปแบบที่เป็นมิตร และหนุนเสริมคุณค่าของย่านประวัติศาสตร์ ซึ่งยังต้องการเวทีพูดคุยและการพัฒนาความคิดอีกมาก

4) หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

เนื่องจากหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ เป็นส่วนหนึ่งของวัดศรีโคมคำ ซึ่งเป็นวัดอารามหลวง มีการจัดการด้านพื้นที่และกิจกรรมด้วยตนเอง มีการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งได้นำรูปแบบมาจากหอไทยนิทัศน์ อันมีสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการมาประยุกต์ใช้ คณะกรรมการทั้งหมดจึงมาจากหลายกลุ่ม อาทิ พระสงฆ์, ตัวแทนโรงเรียน, ตัวแทนชุมชน, หัวหน้าส่วนราชการ แต่ในด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดในทางปฏิบัติอยู่ในความรับผิดชอบของวัดทั้งหมด ทางชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในด้านการจัดการในพื้นที่ การนำเสนอนโยบาย หรือการเข้ามาใช้พื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมการรองรับการท่องเที่ยว รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปในรูปแบบของการทำงานบุญและงานประเพณี ซึ่งทางวัดและชุมชนโดยทั่วไปจะดำเนินการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนโดยรอบ เช่น ในงานวันสงกรานต์ ทางหอวัฒนธรรมนิทัศน์จะดำเนินการจัดงานช่วงวัฒนธรรม มีการจัดแสดงทางวัฒนธรรม และขอความร่วมมือชุมชนเข้าร่วม ปรากฏชุมชน หรือผู้สูงอายุในชุมชนเป็นวิทยากรในการสอนทำใบตองตັตตุง ฯลฯ นอกจากกิจกรรมตามวาระโอกาส ในอดีตพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ได้บางส่วนได้เปิดให้ชุมชน และสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการหมุนเวียน แต่ต้องยกเลิกไปเนื่องจากระยะหลังได้รับความสนใจ ในการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชนน้อย

กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ มีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์จำนวน 3 คน และมีรายได้จากบัตรเข้าชม และเพิ่มเติมจากการจำหน่ายหนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ผู้เข้ารับบริการส่วนใหญ่ คือ กลุ่มนักเรียนและครูจากสถานศึกษาภายในจังหวัด

จากบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ฯ เป็นหน้าที่ของทางวัด และนโยบายการจากการที่คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยวจึงทำให้อาชีพของคนมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างน้อยดังที่ปรากฏว่ามีคนในชุมชนเพียงส่วนน้อยที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การเปิดร้านขายของที่ระลึกบริเวณลานจอดรถฝั่งตรงข้ามแหล่งท่องเที่ยว รายได้ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นลงตามฤดูกาลท่องเที่ยว และเทศกาล ภายในร้านมีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ถักใส่สลุเงินถักจากเชือกพลาสติก และปลาสาม

ชุมชนรอบข้างแม้ว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนงานของหอวัฒนธรรมนิทัศน์แต่ก็รับรู้ถึงถึงความเป็นเจ้าของและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว หากพิจารณาทางด้านแผนงาน ทางหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ มีแผนการทำงานในรอบปี รวมถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างเป็นสัดส่วน การมีระบบการประเมินอย่างต่อเนื่องโดยคณะกรรมการแต่ด้วยยังขาดการเชื่อมประสานกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น ชุมชน หรือเทศบาล ในเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว หากมีการเชื่อมโยงพื้นที่ที่ดีจะถือว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวศูนย์กลางในเมืองพะเยา

5) ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

ดอยแม่สลองเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่อยู่ในเขตการดูแลรับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบล ดอยแม่สลอง พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ พื้นที่หมู่ 1 อันเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของเศรษฐกิจ เป็นจุดรวมสิ่งบริการสำหรับการท่องเที่ยว และเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวดอยสลองจะต้องผ่าน ก่อนเดินทางไปสู่จุดท่องเที่ยวโดยรอบ ทั้งในส่วนของไร่ชา ชิมชา การเยี่ยมชมวัฒนธรรมชนเผ่าซึ่งจุดเด่นทางมานุษยวิทยาของพื้นที่ ดอยแม่สลองคือมีชนเผ่าถึง 7 ชนเผ่ากระจายอยู่ใน 13 หมู่บ้าน

ในด้านการมีส่วนร่วม ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ด้วยการเป็นผู้ให้บริการ การทำธุรกิจ ร้านค้า และการสนับสนุนการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนชนเผ่า โดยแต่ละชนเผ่าได้มีการรวมตัวกันจนเกิดเป็นชมรมการท่องเที่ยวชุมชนแม่สลอง มีการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน แตกต่างกันไปตามชนเผ่า ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ และทุกๆ ปีจะมีการรวมตัวกันจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว "งานชิมชาชมชาภูระ" โดยได้รับการสนับสนุนจากทาง อบต. และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ

กิจกรรมบริการด้านการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนดอยแม่สลองเป็นอย่างดี ในพื้นที่หมู่ 1 เกือบร้อยละ 90% จะประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการทำโฮมสเตย์ ร้านขายของที่ระลึก การทำไร่ชา ร้านอาหาร แรงงานในธุรกิจบริการ ฯลฯ จากสภาพภูมิประเทศที่อยู่บนดอยสูงและผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บนดอยแม่สลองเป็นกลุ่มชนเผ่า ทำให้พนักงาน/ แรงงาน ต่างๆในพื้นที่ จะเป็นคนท้องถิ่นเกือบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพนักงานไร่ชา คนขายของที่ระลึก เจ้าหน้าที่คอยให้บริการนักท่องเที่ยว ฯลฯ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและแรงงานส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ดอยแม่สลองทั้งสิ้น ยกเว้นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการที่บางส่วนมาจากต่างพื้นที่ นอกจากการดำเนินธุรกิจบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแล้ว อาชีพหลักที่สำคัญของที่ชุมชนในพื้นที่รอบดอยแม่สลองคือการปลูกชา อันมีประวัติศาสตร์ที่ได้รับพันธุ์ชาจากไต้หวันในช่วงยุคสมัยสงครามคอมมิวนิสต์ (ช่วงปี พ.ศ. 2512) โดยส่วนใหญ่จะเป็นประวัติศาสตร์เนื้อเรื่องของชาจีนยูนนานนับแต่นั้นมาผลิตภัณฑ์หลักคือการเพาะปลูกชา ทั้งรูปแบบการประกอบเกษตรกรรม (ไร่ชา) และชาต่างๆ ได้กลายเป็นสินค้าหลักที่ยึดโยงกับอาชีพของประชาชนในพื้นที่ทั้งชนเผ่าต่างๆ และชาจีนยูนนานด้วยกันเอง

นอกจากคุณภาพ และรสชาติที่ดีของใบชา อัตลักษณ์ของชนเผ่าที่แสดงออกผ่านวิถีประเพณี อาหารจีนยูนนาน ประเพณีการโล้ชิงช้า รวมไปถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับชาจีนยูนนานเป็นส่วนใหญ่ก็เป็นอีกหนึ่งจุดดึงดูดการท่องเที่ยว และเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และส่งเสริมความภาคภูมิใจในตัวตน และอัตลักษณ์ของชุมชนดอยแม่สลอง

ในด้านความร่วมมือ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการดูแลแหล่งท่องเที่ยวแบ่งแยกชัดเจน คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงจากหน่วยงานท้องถิ่น และคนในชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เอกชน ซึ่งส่วน

ใหญ่ขาดการดูแล เช่น สุสานนายพลด้วน พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าพื้นที่โดยแม่สลอง มีการดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยกลุ่มคน 3 กลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม หลักๆ ได้แก่ กลุ่มชนเผ่าในพื้นที่ทั้ง 7 ชนเผ่า ผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยว และภาครัฐ ในกลุ่มชุมชนจะมีการจัดการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และมีการจัดตั้งคณะกรรมการอย่างชัดเจน ในมุมผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยว เช่น สุสานนายพลด้วน พิพิธภัณฑสถาน ทางสถานที่ที่จะมีการจัดการด้านสถานที่ด้วยตัวเอง ชุมชนมีส่วนร่วมแค่เพียงเปิดร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ในส่วนภาครัฐก็จะทำงานในรูปแบบนโยบายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งสามส่วนยังไม่มีแผนการทำงานร่วมกัน ที่ชัดเจน มีเพียงการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

6) วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

เนื่องจากวัดภูมินทร์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากร ทำให้ตัววิหารที่เป็นจุดเด่นสำคัญของการท่องเที่ยวได้รับการดูแลตามกฎหมาย ซึ่งชาวชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ คือ กลุ่มศรัทธาหลักของวัดสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้น้อยแต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของวัด และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการการท่องเที่ยวที่ดำเนินภายในวัด ล้วนเกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชาวชุมชน ตั้งแต่กระบวนการวางแผน การสร้างระบบการทำงาน และการดำเนินการ อีกทั้งปราชญ์ชุมชนหลายท่านได้เข้ามามีส่วนในการสร้างรื้อฟื้น ประวัติศาสตร์ และเรื่องราวเรื่องเล่าที่มีคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับวัดภูมินทร์ ให้ได้รับสืบค้นเพิ่มเติม และถ่ายทอดเผยแพร่สู่สาธารณะ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีการสนับสนุนโดยชุมชนเช่น การทำสวดดอกไม้ไหว้พระโดยกลุ่มแม่บ้าน มักคู่เทศกั่น้อยโดยการอบรมเยาวชนในพื้นที่ มีการจัดตั้งคณะกรรมการและดำเนินการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวชุมชน นำเสนอเพื่อขอรับการสนับสนุนจาก อพท. (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน) และให้ความร่วมมือกับทางเทศบาลเมืองน่าน ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการดำเนินงานในแต่ละส่วนล้วนเกิดจากการวางแผนปรึกษาหารือกันภายในคณะกรรมการชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน อย่างเป็นขั้นตอน โปร่งใส และเป็นระบบตามแผนงานที่กำหนดไว้ตามบทบาทหน้าที่ จิตอาสา และความถนัดเฉพาะทางของสมาชิกแต่ละคน

สำหรับกิจกรรมการบริการด้านการท่องเที่ยวที่มีในวัด ได้แก่ การเปิดร้านขายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์จากชุมชน มีของที่ระลึกที่น่าอัศจรรย์ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดมาเป็นจุดขาย และในพื้นที่ชุมชนมีที่พักไว้รองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 3 แห่ง โดยกิจกรรมทั้งหมดดำเนินการโดยคนในชุมชน สำหรับการให้ข้อมูลชุมชน และกิจกรรมการบริการการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีในพื้นที่และตั้งอยู่ใกล้เคียง ได้แก่ อาคารศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ของเทศบาลเมืองน่าน ที่ให้บริการทั้งการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยเจ้าหน้าที่ และมีเอกสารเผยแพร่ รวมถึงการให้บริการรถรางนำเที่ยว และมีมัคคุเทศก์คอยบรรยายข้อมูลต่างๆ เมื่อถึงจุดท่องเที่ยวสำคัญๆ บนเส้นทางธรรมาศ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่ใกล้ๆ วัดภูมินทร์แห่งนี้ ยังให้บริการที่จอดรถ ร้านค้าของที่ระลึก ร้านกาแฟ ศูนย์ข้อมูลของกรมอุทยาน การให้เช่าจักรยาน และมีห้องน้ำ ทางลาด ที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ

สรุปโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ และองค์กรหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานส่วนกลาง รวมถึงภาคเอกชน มีการให้ความร่วมมือ ร่วมมือ การเชื่อมโยงพูดคุย และสายสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านการบริหารจัดการ การมีความภาคภูมิใจ และหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การสนับสนุนการเพิ่มศักยภาพ และพัฒนาแนวทางการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

4.2.3 สรุปผลประเมินทางด้านสังคมในแหล่งท่องเที่ยว

จากคะแนนการประเมินโดยคณะนักวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 แห่ง อาทิ หน่วยงานภาครัฐในสายงานปกครอง และในหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ปราชญ์

ตารางที่ 4.6: ผลการประเมินความพร้อมทางด้านสังคมและการมีส่วนร่วมชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว 3 อันดับแรก

การประเมินความพร้อมด้านสังคม (ร้อยละจากคะแนนประเมิน)	วัวลาย	เวียงกุมกาม	วัดภูมินทร์
1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	50	50	100
2. อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ตอบรับกับการท่องเที่ยว	50	50	50
3. พนักงานแรงงานที่ให้บริการการท่องเที่ยว	100	100	100
4. มีคณะกรรมการและแผนงาน	50	50	100
5. ชุมชนภาคภูมิใจ/มีความเป็นเจ้าของ	100	100	100
6. มีการดำเนินการรักษาแหล่งท่องเที่ยว	50	50	100

ผลการประเมินความพร้อมทางด้านสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว พบว่าวัดภูมินทร์ ได้รับการประเมินร้อยละคะแนนสูงสุด ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การมีแรงงานให้บริการเป็นคนท้องถิ่น การมีคณะกรรมการและแผนงาน ซึ่งทางชุมชนเองได้ริเริ่มเสนอแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อหน่วยงานของรัฐเสร็จสิ้นแล้ว และอยู่ระหว่างการพิจารณาหลายโครงการ พร้อมไปกับการได้รับคะแนนประเมินสูงสุดในเรื่องการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว และได้รับคะแนนสูงสุดเท่ากับแหล่งท่องเที่ยววัวลาย ในเรื่องการมีพนักงานหรือแรงงานให้บริการการท่องเที่ยวเป็นคนท้องถิ่น ความรู้สึกภูมิใจเป็นเจ้าของ

ผลสรุปโดยภาพรวม แหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน มีความพร้อมทางด้านสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวสูงสุด

4.3 สรุปผลการประเมิน และการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่อง

จากการสำรวจภาคสนาม การประเมินความพร้อมทางด้านกายภาพ ประเมินตามเรื่องความพร้อมด้าน 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว 3) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 4) การบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว 5) สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในบริเวณใกล้เคียงคิดเป็นค่าคะแนนร้อยละ ผนวกกับการผลประเมินทางด้านสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ผลปรากฏว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนการประเมินสูงสุดสามอันดับแรกได้แก่ อันดับ 1.วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน 2. เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3.ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่

ทั้งนี้ทางคณะวิจัยได้นำผลการประเมินดังกล่าวมาเสนอต่อที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเพื่อระดมความคิดเห็นและได้เป็นข้อสรุปคัดเลือก **วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน** เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบในการดำเนินการพัฒนาแนวทางและโครงการนำร่องการรองรับนักท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนและนักท่องเที่ยวซึ่งจะดำเนินการตามแผนงานวิจัยต่อไป

บทที่ 5

ข้อมูลเชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุในการดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการ และโครงการนำร่อง

5.1 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่อง

5.1.1 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์ ประกอบด้วย

1) อุโบสถของวัดภูมินทร์

“พระอุโบสถจัตุรมุข” สถาปัตยกรรมอันโดดเด่นด้วยเอกลักษณ์เฉพาะ ที่รวมเอาโบสถ์ วิหาร และเจดีย์ ไว้ในอาคารเดียวกัน ในลักษณะการจำลองแผนภูมิจักรวาลตามความเชื่อแห่งพุทธศาสนา โดยมีพระประธานจตุรทิศปางมารวิชัย 4 องค์ หันหน้าออกสู่ประตูทั้ง 4 ทิศ ประดิษฐานอยู่ภายใน และมีนาคสะดุ้งขนาดใหญ่แห่แหนพระอุโบสถเทินไว้กลางลำตัว ที่เปรียบเสมือนการอุ้มชูพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ทั้งนี้มีเรื่องเล่ากันว่า หากใครจะไปกราบขอพรพระจตุรทิศ ให้พยายามสังเกตหน้าองค์พระ 1 ในทั้งสี่ทิศ ซึ่งจะมีอยู่เพียงทิศเดียวเท่านั้น ที่หน้าองค์พระประธานจะมีลักษณะยิ้มแย้มมากกว่าทั้ง 3 ทิศที่เหลือ ก็ให้กราบขอพรยังทิศนั้นแล้วจะได้สมปรารถนาตามที่ตั้งใจไว้

รูปที่ 5.1: พระอุโบสถจัตุรมุข วัดภูมินทร์

รูปที่ 5.2: พระพุทธรูปปางมารวิชัย 4 องค์ในอุโบสถจัตุรมุข วัดภูมินทร์

2) ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังศิลปะไทยลือที่เลื่องลือความงามในปัจจุบัน เป็นฝีมือของจิตรกรชาวไทยลื้อนาม นานบัวผัน รังสรรค์ขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้วัดภูมินทร์โด่งดังและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก อีกสิ่งหนึ่งก็คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่บนผนังด้านในอุโบสถจัตุรมุขทั้งสี่ด้าน โดยภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่แสดงถึงเรื่องราวและวิถีชีวิตตำนานพื้นบ้าน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพระเตมียราชชาดก และส่วนที่แสดงถึงความเป็นอยู่ของชาวนานในอดีต เช่น การแต่งกายด้วยผ้าชิ้นลายน้ำไหล การทอผ้าด้วยกี่ทอมือ และการทำการค้ากับชาวต่างชาติ เป็นต้น ซึ่งภาพจิตรกรรมฝาผนังที่โดดเด่นเป็นพิเศษในวัดภูมินทร์แห่งนี้ก็คือ ภาพ “เสียงกระซิบบันลือโลก” หรือภาพ “ปู้มาน ย่ามาน” ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อสมัยโบราณ ในลักษณะกระซิบสนทนากัน และที่พิเศษสุดสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาตรงกับวันเสาร์และวันอาทิตย์ ทางวัดภูมินทร์ยังมีคฤหาสน์น้อยยาวขนคนนาน ที่ส่งเสียงเจื้อยแจ้วคอยบรรยายถึงประวัติและเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจภายในวัดอย่างได้อรรถรส เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนวัดแห่งนี้ ได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน

รูปที่ 5.3: ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ

รูปที่ 5.4: มัคคุเทศก์น้อยนำชมบนอุโบสถวัดภูมินทร์

3) จุดบริการบูชาดอกไม้สักการะ

จุดบริการบูชาดอกไม้สักการะ โดยมีกลุ่มคนในชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุวัยเกษียณที่เป็นทั้งอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่มานั่งประดิษฐ์ดอกไม้สด ณ จุดบูชาดอกไม้สักการะ ซึ่งการบูชาดอกไม้แล้วแต่จิตศรัทธาของผู้ซื้อ โดยจะมีการตั้งกล่องรับบริจาค นอกจากนั้นก็จะมีการสาธิตและสอนการทำกรวยดอกไม้จากใบตองสำหรับไหว้พระให้นักท่องเที่ยวสามารถทำเอง ซึ่งจุดบริการนี้สร้างรายได้ให้คนในชุมชนและวัดภูมินทร์อย่างมาก โดยเงินที่ได้จากการบูชาดอกไม้ให้ถวายวัด 50% และนำเข้าเงินกองทุนดอกไม้วัดภูมินทร์ 50% เพื่อนำไปใช้ในการจ้างเจ้าหน้าที่ที่จะมาคอยให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นประจำวัน วันละ 200 บาท

รูปที่ 5.5: จุดบริการบูชาดอกไม้สักการะ

4) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นเรือนไม้สักตั้งอยู่ในวัดภูมินทร์ ซึ่งเรือนไม้สักจะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ครึ่งหนึ่งจะเป็นส่วนขายของที่ระลึก จำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน และอีกครึ่งหนึ่งเป็นส่วนของ พิพิธภัณฑ์ สำหรับจัดแสดงโบราณวัตถุของวัดภูมินทร์ที่เก็บสะสมโดยเจ้าอาวาส โดยพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนี้เปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมฟรี พร้อมทั้งยังมีจุดบริการน้ำดื่มสำหรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

รูปที่ 5.6: พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัดภูมินทร์

5) ร้านค้าชุมชน

ร้านค้าชุมชนนี้ตั้งอยู่ในวัดภูมินทร์ สินค้าในร้านเป็นสินค้าที่ชาวชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ นำมาฝากขาย ไม่ว่าจะเป็น พวงกุญแจ รูปภาพ เสื้อยืด แม่เหล็กติดตู้เย็น ส่วนใหญ่เป็นของ/สินค้าที่มาจากคนในชุมชน โดยร้านค้านี้ได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถประดิษฐ์สินค้ามาจำหน่ายได้

รูปที่ 5.7: ร้านค้าชุมชนในวัดกุมินทร์

5.2 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมต่อ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมต่อกับวัดกุมินทร์ โดยได้ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของเมืองเก่าร่วมกัน ประกอบด้วย

1) ช่วงหลวงเมืองน่าน

ช่วงเมืองน่าน (ช่วงหลวง ช่วงแก้ว หรือสนามหลวง) คือ ลานโล่งขนาดใหญ่ใจกลางเมือง ตั้งอยู่ระหว่างคุ้มหลวง (หอคำ) และวัดหลวงกลางเวียง (วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร) มีวัดหัวช่องอยู่ทางทิศเหนือ และวัดกุมินทร์อยู่ทางทิศใต้ อดีตใช้ประกอบพระราชพิธี รัฐพิธี ประเพณีต่างๆ รวมทั้งเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้าน ปัจจุบันช่วงเมือง คือพื้นที่ด้านหน้าของอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน (หอคำในอดีต) เป็นพื้นที่เปิดโล่งสีเขียว

ในปี พ.ศ. 2542 คณะเทศมนตรีเมืองน่าน ได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดกุมินทร์และโรงเรียน โดยปรับปรุงเพิ่มเติม พื้นที่สนามเด็กเล่น รื้อรั้วโรงเรียนจุมปีวนิดาภรณ์ออกตลอดแนวของกำแพงวัด และปรับปรุงพื้นที่ทางสาธารณะหน้าวัดกุมินทร์ให้เป็นพื้นที่เดียวกับช่วงเมือง วัดสุประสงค์ เพื่อเปิดภูมิทัศน์ด้านหน้าวัดกุมินทร์ให้สวยงาม เด่นเป็นสง่า สัมกับเป็นโบราณสถานที่ทรงคุณค่าของเมืองน่าน สามารถมองเห็นสถาปัตยกรรมรูปทรงที่งดงาม และมีทางเข้า – ออกที่เหมาะสม มีช่วงเมืองรองรับช่วยชูให้โดดเด่นยิ่งขึ้น ช่วงหลวงเมืองน่าน อยู่ด้านหน้าวัดกุมินทร์ ช่วงหลวงนี้ได้รับการส่งเสริมให้เป็นลานกลางเมืองหรือช่วงเมือง โดยในอดีตเป็นสถานที่สำหรับประกอบพระราชพิธีและงานประเพณีต่างๆ ปัจจุบันใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชาวน่านอยู่เป็นประจำ

รูปที่ 5.8: ช่วงหลวงเมืองน่าน

2) หอค้าหรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

หอค้าหรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านในปัจจุบัน มีอาณาบริเวณทั้งสิ้น 14 ไร่ 2 งาน 32 ตารางวา รายล้อมด้วยถนนที่สำคัญได้แก่ ถนนผากองด้านทิศตะวันออก ถนนสุริยพงษ์ด้านทิศใต้ และถนนมหาพรหมด้านทิศเหนือ อาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นแบบตรีมุขหรือรูปตัวที รูปแบบผสมผสานระหว่างแบบศิลปะตะวันตกและศิลปะไทย โครงสร้างภายในเป็นไม้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตั้งอยู่ภายในอาณาเขตคุ้มหลวง ใช้เป็นที่พำนัก ออกว่าราชการ ประกอบราชพิธีของเจ้าเมือง สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 13 แห่งราชวงศ์หลวงตีนมหาวงศ์ (ครองเมืองระหว่าง พ.ศ.2436-2461) และในปี พ.ศ. 2446 โดยสร้างขึ้นในบริเวณคุ้มหลวง เดิมที่เป็นเรือนไม้สักผสมไม้ตะเคียน 7 หลังใหญ่ ของเจ้าอนันตวรฤทธิเดชเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 12 (ครองเมืองระหว่าง พ.ศ. 2375-2435) ผู้เป็นบิดาของพระองค์

ในอดีตหอค้าหรืออาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน หลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้องไม้แป้นเกล็ด ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ตามแบบศิลปะพื้นเมืองน่าน หน้าบันเป็นรูป **ตราโคสุภราช** อันเป็นตราประจำเมืองน่าน ที่ใช้ในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ มีบันไดทางขึ้นด้านข้างสองข้าง ล้อมรอบด้วยกำแพงอิฐทึบสีดำ กำแพงด้านหน้าอยู่บริเวณหลังต้นโพธิ์ อันเป็นที่ตั้งของ **วัดน้อย** (วัดน้อยเดิมอยู่ด้านนอกหน้าหอค้า ปัจจุบันอยู่ในเขตรั้วพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน)

ด้านหน้าหอค้ามีศาลารายยาวตลอดแนวกำแพงและมีประตูทางเข้าเป็นซุ้มเรือนยอด ปัจจุบันสภาพหอค้าเปลี่ยนแปลงไป แต่ลักษณะประตูและหน้าต่างยังเป็นของเดิม คือเป็นแบบบานเกล็ดมีกรอบและลายปูนปั้นประดับตามแบบศิลปะตะวันตก บันไดด้านข้างทั้งสองด้านถูกรื้อออกไป กำแพงทึบสามด้านถูกรื้อออกเหลือเพียงด้านหลังด้านเดียว เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 14 หรือองค์สุดท้าย (ครองเมืองระหว่าง พ.ศ.2461-2474) ถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2474 ต่อมาบรรดาเจ้านายผู้เป็นบุตรหลานของเจ้าผู้ครองนครน่าน จึงร่วมใจกันมอบอาคารหอค้าพร้อมที่ดินของคุ้มหลวงให้แก่รัฐบาลเพื่อใช้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดน่าน ตั้งแต่ พ.ศ.2476 เป็นต้นมา และ

เมื่อมีการก่อสร้างศาลากลางจังหวัดน่านหลังใหม่ กระทรวงมหาดไทยจึงมอบอาคารหอคำ พร้อมพื้นที่คุ่มหลวงให้แก่กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2517

ปี พ.ศ.2546 จังหวัดน่าน โดยสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน กำหนดให้หอคำ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน) เป็นศูนย์กลางของพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน (หัวแขวนเมืองน่าน) ตามประกาศจังหวัดน่าน เรื่อง กำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน (หัวแขวนเมืองน่าน) ลงวันที่ 13 มกราคม 2546 เพื่อคุ้มครองโบราณสถาน อาคารประวัติศาสตร์ รวมทั้งปกป้องภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมอันเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองน่าน ภายในบริเวณพื้นที่แห่งนี้ ให้คงอยู่เป็นมรดกของแผ่นดินสืบไป

รูปที่ 5.9: หอคำหรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

รูปที่ 5.10: วัดน้อย

3) วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารหรือแต่เดิมมีชื่อเรียกว่า “วัดหลวงกลางเวียง” ตั้งอยู่ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ) ถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.1949 โดยพญาภูแข่งเจ้าผู้ครองนครน่านในสมัยนั้น ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา และพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงวัดแห่งนี้สิ่งแรกที่หลายๆ คนรู้สึกตื่นตาตื่นใจ เมื่อได้มาเยือนก็คือพระธาตุเจดีย์ช้างค้ำปูชนียสถานสำคัญที่เป็นประธานของวัดซึ่งมีขนาดใหญ่โต และภายในยังใช้เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุอีกด้วย แต่สำหรับคนเมืองน่านเองจะเรียกพระธาตุองค์นี้กันว่า “พระธาตุหลวง” ตามอย่างชื่อในอดีตและเมื่อมองขึ้นไปรอบๆ บริเวณพระธาตุ ก็จะได้พบกับปูนปั้นลอยตัวรูปช้างค้ำ ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะเป็นที่มาของชื่อ **วัดพระธาตุช้างค้ำ** ในปัจจุบันเรียงรายอยู่โดยรอบเจดีย์ด้านละ 6 เชือกรวมทั้งหมด 24 เชือกโดยช้างแต่ละเชือกที่เห็นจะมีลักษณะเพียงครึ่งตัวเท่านั้น และเมื่อมองถัดขึ้นไปยังยอดพระธาตุก็จะเห็นยอดของพระธาตุ ที่ถูกหุ้มห่อด้วยแผ่นทองเหลืองทั้งองค์ และยามเมื่อต้องแสงอาทิตย์ จะเปล่งประกายสีทองเหลืองอร่ามสวยงามมาก

นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดยังมี**หอพระไตรปิฎก** ที่ได้ชื่อว่าใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ข้างพระวิหารหลวงให้ชมอีกด้วยซึ่งหอพระไตรปิฎกแห่งนี้ ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ในปี พ.ศ.2453 และเมื่อเข้าไปด้านในหอไตรก็จะพบกับพระพุทธรูปนันทบุรีศรีศากยมุนี พระทองคำ ปางลีลาศิลปะสุโขทัยที่หล่อขึ้นด้วยส่วนผสมของทองคำ 65 เปอร์เซ็นต์ และมีความสูงตลอดองค์ 145 เซนติเมตรประดิษฐานอยู่ด้านใน ซึ่งตามประวัติบันทึกไว้ว่าแต่เดิมพระพุทธรูปนันทบุรีศรีศากยมุนีองค์นี้ เป็นเพียงพระพุทธรูปปางรักพอกปูน แต่ต่อมานักโบราณคดีชาวอเมริกันได้เข้ามาศึกษาค้นคว้าศิลปกรรมในจังหวัดน่าน แล้วพบว่าพระพุทธรูปองค์นี้ไม่ใช่พระปูนปั้นจึงได้ลองใช้ค้อนกะเทาะปูนที่หุ้มออก ปรากฏว่าพระวรกายด้านในยังมีการทาสีทึบไว้อีกชั้นหนึ่ง เมื่อลองขูดดูจึงพบว่าด้านในเป็นเนื้อทองคำสุกปลั่ง ซึ่งหลังจากนำรื้อออกจนหมดจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ หอพระไตรปิฎกแห่งนี้

รูปที่ 5.11: วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

รูปที่ 5.12: พระประธานในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

4) วัดหัวข่วง

วัดหัวข่วงตั้งอยู่ใกล้หอคำ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน มีวิหาร และเจดีย์ มีลักษณะศิลปกรรมแบบท้องถิ่นล้านนา สกulptural เมืองน่าน ฝีมือประณีตงดงาม วัดนี้ไม่ปรากฏว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยใด มีเพียงหลักฐานว่าได้รับการบูรณะในราว พ.ศ. 2425 โดยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าเมืองน่าน และต่อมาราวปี พ.ศ.2472 ในสมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาดาเจ้าผู้ครองน่านองค์สุดท้าย

วัดนี้มีวิหารที่สวยงาม ปัจจุบันเป็นอาคารทรงจั่ว เด่นที่หน้าบันประดับลวดลายไม้จำหลัก รูปพรรณพฤกษา อย่างประณีตและสวยงาม ชุมประตุนหน้าต่าง ประดับลายปูนปั้นรูปใบผักกาด อันเป็นศิลปะแบบตะวันตก เป็นวิหารฝีมือช่างเมืองน่าน ที่มีเอกลักษณ์ เป็นของตนเอง นอกจากนี้ในวัดยังมีหอไตรเก่าลักษณะน่าชม คล้ายวิหาร แต่มีขนาดเล็ก และทรงสูง หน้าบันและฝาชั้นบน ประดับลายแกะสลักสวยงาม ตั้งอยู่ใกล้องค์เจดีย์

เจดีย์วัดหัวข่วง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงประสาท หรือเรือนทอง อิทธิพลศิลปะล้านนา ฐานล่างทำเป็นหน้ากระดานสี่เหลี่ยม ฐานบัวลูกแก้ว 2 ชั้น มีชั้นหน้ากระดานคั่นกลาง ฐานบัวลูกแก้วชั้นบน ย่อเก้จรับกับเรือนธาตุไปจรดชั้นบัวกลีบโค้งระฆัง ส่วนเรือนธาตุมีซุ้มจระนม ด้านละซุ้ม ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริด ที่มุมผนังทั้งสองข้าง ปั้นเป็นรูปเทวดาทรงเครื่องยืนพนมมือ เหนือชั้นอัสตงตอนสุดเรือนธาตุเป็นชั้นบัวกลีบซ้อนกัน 3 ชั้น องค์ระฆัง มีขนาดเล็กไม่มีบัลลังก์ ลักษณะของรูปทรง โดยส่วนรวมคล้ายกับเจดีย์วัดโลกโมฬี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นระหว่าง รัชกาลพระเมืองเกษเกล้า รวม พ.ศ. 2071 แต่สวนฐานล่าง และชั้นบัวกลีบของเจดีย์นี้ยืดยาวขึ้น ทำให้มีลักษณะเรียวสูงกว่า แสดงถึง พัฒนาการทรงรูปแบบที่ช่างเมืองน่าน ดัดแปลงนำมาใช้ในระยหลัง ซึ่งคงมีอายุไม่เก่าไปกว่าครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 22

รูปที่ 5.13: วัดหัวข่วง จังหวัดน่าน

5) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ดำเนินการโดยเทศบาลเมืองน่าน ซึ่งเป็นศูนย์กลางบริการการท่องเที่ยว ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวทำหน้าที่ให้บริการข้อมูลข่าวสาร แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน รวมถึงข้อมูลสถานที่อำนวยความสะดวก ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทางลาด ที่นั่งพัก ห้องน้ำ สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ พร้อมร้านขายของที่ระลึก ซึ่งเป็นชุมชนของ OTOP และสินค้าที่ระลึกเมืองน่าน

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวน่าน ยังมีบริการนั่งรถรางชมเมืองเก่าน่าน สัมผัสธรรมชาติและวิถีชุมชน โดยรถรางชมเมืองเก่าน่าน ลักษณะเป็นรถรางแบบโบราณขนาด 24 ที่นั่ง บริหารจัดการโดยเทศบาลเมืองน่าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างความเพลิดเพลินสู่ความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนจังหวัดน่าน ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและได้รับผลประโยชน์ในเส้นทางรถราง การให้บริการในแต่ละรอบจะมีผู้บรรยาย โดยเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครนำเที่ยวประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยจะพานักท่องเที่ยวชมและสัมผัสเมืองน่าน เมืองที่ได้ถูกขนานนามว่าเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต ใช้เวลาในเส้นทางรถราง 45-60 นาที ในการท่องเที่ยวชมโบราณสถานโบราณวัตถุ สัมผัสวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวเมืองน่าน ชมและซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา เรียนรู้ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน เรียนรู้การบริหารการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพลิดเพลินและสัมผัสบรรยากาศริมฝั่งแม่น้ำน่าน นอกจากนี้ยังมีบริการให้เช่ารถจักรยานแก่นักท่องเที่ยวในราคาคันละ 50 บาท/วันด้วย

รูปที่ 5.14: ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวน่าน

รูปที่ 5.15: รถรางชมเมืองเก่าน่าน

รูปที่ 5.16: ชุมของขาย OTOP และสินค้าที่ระลึกเมืองน่าน

6) ถนนคนเดิน

ถนนคนเดินบริเวณช่วงเมืองน่าน นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสบรรยากาศขันโตกอาหารพื้นเมืองน่าน สินค้าพื้นเมือง ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 17.00 - 22.00 น. ซึ่งบริหารจัดการโดยเทศบาลเมืองน่าน

รูปที่ 5.17: ถนนคนเดินบริเวณช่วงเมืองน่าน

5.3 การรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน

5.3.1 วัดภูมินทร์ และชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่

ปัจจุบันวัดภูมินทร์และชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ยังไม่ได้มีการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่วัด และพื้นที่ที่มีศักยภาพภายในชุมชนอย่างเป็นระบบมีเพียงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่ดำเนินการอยู่อย่างแยกส่วนโดย และเป็นไปในแนวตั้งรับ มีทั้งหมด 4 กลุ่มการบริการ

1) การบริการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับบริหารจัดการชุมชน คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้บริการความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาสักการะพระพุทธรูปมหาพรหมอุดมศากยมุนี ได้แก่ การจัดโคมไฟส่องสว่าง การดูแลความสะอาดพื้นที่พรหม และการตั้งตู้รับเงินทำบุญสนับสนุนค่าน้ำค่าไฟฟ้าบำรุงวัด การอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวในประเด็นนี้ ทางวัดภูมินทร์ สะดวกในการชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น การมีมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนจุมปีวนิดาภรณ์ โรงเรียนสตรีศรีน่าน ให้บริการบอกเล่าข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังและแนะนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สำหรับการบริหารจัดการของกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย ดำเนินการโดยทางโรงเรียน ร่วมกับ ครูภูมิปัญญาในชุมชน เทศบาลเมืองน่าน และองค์การบริหารเพื่อการจัดการพื้นที่พิเศษ จังหวัดน่าน (อพท.) ได้ดำเนินการจัดอบรมให้เยาวชนที่สนใจเป็นประจำทุกปี กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยไม่มีการเก็บค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยว แต่แทบทุกครั้งที่มีการนำเที่ยว มัคคุเทศก์น้อยก็จะได้รับค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจจากนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ เงินที่ได้มีระบบการจัดการภายในกลุ่มมัคคุเทศก์โดยจะมีการจัดแบ่งเป็นส่วนของตัวเองและนำมาบริหารจัดการส่วนกลาง สำหรับการดูแลเสื้อผ้าการแต่งกาย อาหารกลางวัน และน้ำดื่ม

2) การบริการการท่องเที่ยวด้วยสินค้าหัตถกรรมและของที่ระลึก เป็นการดำเนินการโดยทางวัดภูมินทร์เองและอนุญาตให้บุคคลภายนอก ซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ และชุมชนใกล้เคียงนำสินค้าหัตถกรรมและของที่ระลึกมาวางจำหน่าย ในอาคารสองหลัง ได้แก่ อาคารพิพิธภัณฑ์พื้นเมือง และอาคารร้านค้าชุมชน รวมถึงพื้นที่โดยรอบอาคาร

ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นเมือง มีการให้บริการบูชาพระเครื่อง และวัตถุมงคลซึ่งทางวัดผลิตขึ้นเพื่อให้ศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้บูชา มีตั้งแต่เหรียญโลหะ พระพุทธรูปพระพุทธรูป

มหาพรหมอุดมศากยมนี ตะกรุด และวัตถุมงคลในรูปแบบอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการจำหน่ายเรือแข่งจำลอง มีหลากหลายขนาดให้เลือกในราคาย่อมเยา รายได้ทั้งหมดทางวัดเป็นผู้จัดการ

ภายในร้านค้าชุมชน มีการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมและของที่ระลึกที่ผลิตในชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียง เช่น เสื้อยืดสกรีนรูปภาพหรือถ้อยคำที่เกี่ยวกับเมืองน่าน พวงกุญแจ หมวกสาน และเสื้อผ้าชุดพื้นเมือง การบริหารจัดการในส่วนของร้านค้า ทางวัดได้ให้คนในชุมชนเช่าอาคารโดยจ่ายค่าเช่าในราคาถูก และอนุญาตให้นำสินค้าต่างๆ มาวางขาย นอกจากภายในอาคารแล้วในบริเวณทางเดินโดยรอบอาคารร้านค้าชุมชน ทางวัดได้อนุญาตให้แม่ค้าในชุมชนสามารถตั้งรถเข็นจำนวน 2 คันเพื่อขายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว สินค้าได้แก่ รมกระดาศาสรูปทรงแบบล้านนา พวงกุญแจผ้าปัก ไม้กวาดหลัง และของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรม บริเวณด้านหน้าหอไตรถัดจากอาคารร้านค้าชุมชนมีพื้นที่ว่างใต้ร่มไม้ เป็นพื้นที่โล่งที่ศิลปินท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวาดภาพเขียนจำนวน 2 ท่าน นำภาพเขียนที่คัดลอกจากจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ เช่น ภาพปู่ม่านย่าม่าน ภาพวิถีชีวิตของชาวน่านในอดีต นำมาผลิตเป็นงานศิลปะภาพเขียน และวางจำหน่าย

รูปที่ 5.18: สินค้าในพิพิธภัณฑ์พื้นเมือง

รูปที่ 5.19: บรรยากาศภายในร้านค้าชุมชน และสินค้า

รูปที่ 5.20: รถเข็นร้านขายของที่ระลึกให้บริการบริเวณด้านหน้าร้านขายของที่ระลึก

รูปที่ 5.21: การตั้งขายภาพเขียนของศิลปินท้องถิ่น

3) การบริการการท่องเที่ยวด้านการให้ข้อมูล การจัดพิพิธภัณฑ์ การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในส่วนของการข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในวัด และข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมโยง ได้ดำเนินการโดยบุคลากรที่ทำงานในกลุ่มงานต่างๆ ทั้งคนดูแลพิพิธภัณฑ์ แม่ค้าศิลปินท้องถิ่น และกลุ่มผู้สูงอายุที่ดูแลงานด้านดอกไม้ไหว้พระ รวมไปถึงพระสงฆ์ในวัด กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีส่วนในการให้ข้อมูลทั่วไปแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี สำหรับการให้ข้อมูลเฉพาะด้าน เช่น ประวัติศาสตร์วัด คุณค่าและความหมายของพื้นที่ สถาปัตยกรรม และจิตรกรรมฝาผนัง มีเพียงกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยที่ให้บริการ และเนื้อหาสาระก็มิได้ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เนื่องจากมัคคุเทศก์น้อยจะรับหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวเฉพาะภายในวิหารจัตุรมุข และพื้นฐานความรู้ที่ได้รับจากการอบรมเป็นเพียงเทคนิคการนำชม และเนื้อหาเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ในส่วนของการจัดแสดงและให้ข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์พื้นเมืองดำเนินการโดยทางวัดมีผู้ดูแลเป็นผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 1 คน ทำหน้าที่ให้ข้อมูล และจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก การจัดแสดงวัตถุโบราณภายในตู้ไม้ ยังขาดการออกแบบรูปแบบการจัดการที่คำนึงถึงความต่อเนื่อง

ของเนื้อหา และเรื่องราวที่ต้องคำนึงถึงเรื่องการสื่อสารและการรับรู้ของผู้เข้าชม ขาดการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและเรื่องของวัตถุจัดแสดง ซึ่งตัววัตถุจัดแสดงเองส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้โบราณที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนเมืองน่านในอดีต ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอที่จะนำเรื่องราวมาสร้างเป็นเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัด และประวัติศาสตร์เมืองน่านได้ไม่ยาก

อย่างไรก็ดีการให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องข้างต้นในปัจจุบัน ถือได้ที่อยู่ในเกณฑ์ดี ทั้งในด้านความถูกต้องของข้อมูล และความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือ ซึ่งถือได้ว่าเป็นศักยภาพสำคัญ และเป็นส่วนที่สามารถขยายขอบเขตการดำเนินการเดิม ให้บุคลากรสามารถทำงานในขอบข่ายที่กว้างขึ้น คือ สามารถให้บริการข้อมูล ให้คำแนะนำ ในเนื้อหาหรือประเด็นที่มีความลึกในข้อมูลมากขึ้น และมีความรู้ในการดูแลและรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจ ซึ่งควรจะได้รับการพัฒนาต่อไป

4) การบริการการท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมชุมชน ปัจจุบันมีเพียงกลุ่มดอกไม้ที่ดำเนินการโดยผู้สูงอายุจากชุมชน ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้การทำสวดดอกไม้ (กรวยดอกไม้) และการทำมาลัยใบเตยมะกรูดอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการให้บริการบูชาดอกไม้ไหว้พระ กิจกรรมการเรียนรู้การทำสวดดอกเกิดขึ้นจากการร้องขอของนักท่องเที่ยวที่ประทับใจและเกิดคำถามถึงขั้นตอนในการประดิษฐ์ ผู้สูงอายุที่ดูแลการบูชาดอกไม้ไหว้พระอยู่แล้วก็สามารถให้ความรู้ในเรื่อง สาธิต และสอนให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำได้ทันทีกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีการจัดการ ซึ่งหากได้รับการจัดการ เพิ่มเติมรายละเอียดด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับที่มาของสวดดอกและมาลัย ทั้งในแง่มรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการของชุมชน รวมทั้งเทคนิคในการเป็นวิทยากร เทคนิคการให้ความรู้ กิจกรรมนี้ซึ่งมีศักยภาพอยู่แล้วก็จะสามารถต่อยอดทั้งในแง่การเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพิ่มเติมให้กับวัด และช่วยสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาและองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์กับสาธารณะ และเป็นประโยชน์แก่สุขภาพของตนด้วย

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในวัดภูมินทร์ในปัจจุบัน ดำเนินการโดยกลุ่มคน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย คณะสงฆ์วัดภูมินทร์ ผู้เช่า ผู้สูงอายุในชุมชน และเยาวชนในบทบาทของมัคคุเทศก์น้อย บุคลากรทั้ง 4 กลุ่มดำเนินการและมีส่วนกับการท่องเที่ยวในระดับที่แตกต่างกัน คณะสงฆ์มีบทบาทในการรับพิจารณา ตัดสินความเหมาะสมของกิจกรรมการท่องเที่ยว และสนับสนุนโดยการให้คำแนะนำ ให้อนุญาตใช้สถานที่ ดำเนินการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และรับผลประโยชน์ ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือสัมผัสกับนักท่องเที่ยวโดยตรง ในขณะที่บุคลากรอีก 3 กลุ่มที่เหลือมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวโดยตรง บุคลากรทั้งหมดปฏิสัมพันธ์กันผ่านกิจกรรมที่มีรายละเอียดแตกต่างกันไป และแต่ละกิจกรรมมีลักษณะการดำเนินการเป็นเอกเทศ ขาดการเชื่อมโยงกันในทางกิจกรรมและการดำเนินการที่หนุนเสริมกันอย่างเป็นรูปธรรม และประเด็นนี้คือโจทย์สำคัญที่การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยอาศัยแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและการมีส่วนร่วมจะต้องนำไปพิจารณาเพื่อออกแบบแผนและแนวทางที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่อไป

5) การบริการนักท่องเที่ยวด้วยการบริการในด้านอื่นๆ และสิ่งบริการที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จากการสังเกต สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลและประเมิน การให้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่วัดภูมินทร์ พบว่าบุคลากรส่วนใหญ่มียังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งในมิติการบริหาร การจัดการ ทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งบริการที่เหมาะสม แม้จะมีความโดดเด่นในด้านการบริหารผลประโยชน์ และการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม ก่อเกิดประโยชน์ต่อวัดและชุมชนเป็นอย่างดี แต่ในเรื่องการสนับสนุนและรองรับนักท่องเที่ยวยังเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถพบเห็นทั่วไปในสถานที่ท่องเที่ยวที่ไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน เช่น มีเพียงบุคลากรบางคนที่มีความรู้เรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ไม่มีแผนการดำเนินการหากต้องการให้ผู้สูงอายุในภาวะฉุกเฉิน เป็นต้น ความไม่พร้อมดังกล่าวรวมไปถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สรรจัดไว้ มิได้คำนึงถึงความสนใจและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเท่าที่ควร อาทิ กิจกรรมการทำดอกไม้สักการะพระ มีนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวนมากให้ความสนใจใคร่เรียนรู้ แต่ทางกลุ่มผู้สูงอายุที่ให้บริการบูชาดอกไม้ มีอุปกรณ์ เครื่องมือ และการเตรียมการที่ไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้เต็มที่ ยังขาดแบบแผนรองรับ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวต้องการเรียนหรือลองฝึกทำอย่างจริงจังมีจำนวนมากกว่า 3 คน ทางกลุ่มจะไม่สามารถรองรับและดูแลได้ทั่วถึง

ความไม่พร้อม และการขาดแผนการดำเนินงานยังพบในสิ่งบริการพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยว เช่น การไม่มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ และผู้ที่ต้องใช้รถเข็น ภายในห้องน้ำไม่มีการอุปกรณพิเศษ อย่างราวจับ ประตูบานเลื่อน ทางลาด และพื้นที่ว่างสำหรับการกลับรถเข็น กริ่งขอความช่วยเหลือภายใน และอุปกรณ์พิเศษอื่นๆ เช่น การให้ข้อมูลในรูปแบบป้ายสื่อความหมายที่ อ่านง่าย ชัดเจน ฯลฯ ที่ช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุใช้บริการพื้นที่ได้อย่างสะดวกสบาย สิ่งบริการที่ยังไม่มีความพร้อมยังรวมไปถึงสิ่งบริการที่อยู่รอบตัววิหารจตุรมุข เช่น ทางเดินที่มีความต่างระดับกับพื้นดิน ไม่มีจุดนั่งพักสำหรับผู้ที่ต้องการเดินชมวิหารโดยรอบ บันไดขึ้นวิหารมีความสูงทำให้ผู้สูงอายุเดินขึ้นลำบาก กระเบื้องปูพื้นทางเข้าวิหารมีโอกาสที่จะลื่นหากเปียกน้ำ และผู้ที่ใช้รถเข็นไม่สามารถขึ้นไปไหว้พระบนวิหารได้

5.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่อง

การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่อง จะใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis ซึ่งเป็นหนึ่งเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการขยายมุมมอง และวิธีในการจัดทำหรือปรับปรุงการพัฒนาต่างๆ ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งองค์ประกอบในการวิเคราะห์ SWOT Analysis มีดังนี้คือ

- 1) จุดแข็ง Strengths (S) หมายถึง สถานการณ์และศักยภาพภายในของพื้นที่ที่มีความโดดเด่น หรือมีความได้เปรียบ
- 2) จุดอ่อน Weaknesses (W) หมายถึง สถานการณ์ หรือประเด็นที่พื้นที่เห็นว่ายังมีขีดความสามารถดังกล่าวด้อย หรือเป็นปัญหา

- 3) **โอกาส Opportunities (O)** หมายถึง ปัจจัย หรือสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนา หรือส่งผลกระทบด้านบวกต่อพื้นที่ นอกจากนั้น ยังครอบคลุมในส่วน ของนโยบายรัฐบาลหรือประเด็นที่เอื้อต่อการพัฒนาการทำงานของพื้นที่ด้วย
- 4) **อุปสรรค Threats (T)** หมายถึง ปัจจัยหรือประเด็นที่ส่งผลกระทบเชิงลบ หรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ เป็นปัจจัยภายนอกที่อยู่ นอกเหนือความสามารถที่จะสามารถควบคุมได้ อันรวมถึงนโยบายของภาครัฐบาลที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ด้วย

ดังนั้นการวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่อง จึงสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้คือ

ตารางที่ 5.1: การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่องโดยเครื่องมือ SWOT Analysis

จุดแข็ง Strengths (S)	จุดอ่อน Weaknesses (W)
- พื้นที่นาร่องเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน นั่นคือ วัดภูมินทร์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อายุกว่า 400 ปี ตามพงศาวดารเมืองน่านระบุว่า สร้างโดยพระเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ในปี พ.ศ. 2139 - มีวัดภูมินทร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรให้เป็นโบราณสถาน เนื่องจากกรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่าเป็นอุโบสถจักรมุขหลังแรกของประเทศไทย - เป็นจุดศูนย์กลางที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในเมืองได้สะดวก - มีหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดและน่าสนใจ ทั้งในเชิงเที่ยวชมสถานที่, ประวัติศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม - ภายในพื้นที่นาร่องเองมีกิจกรรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ เช่น กิจกรรมการสอนทำกรวยดอกไม้ไหว้พระจากใบตอง - ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่องมีจิตอาสา และเอาใจใส่ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	- ยังไม่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ - ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำ รวจับ ทางลาด จุดพักคอย เป็นต้น - วัดภูมินทร์ถูกขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ทำให้การดูแลและจัดการในส่วนตัววิหารและพื้นที่โดยรอบเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรเท่านั้น ทำให้การดำเนินการพัฒนาหรือปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุไม่สามารถทำได้ ต้องขออนุญาตกรมศิลปากรก่อน ซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก - ที่จอดรถไม่เพียงพอต่อความต้องการ - ขาดกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ - ยังไม่มีโรงแรมและที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในพื้นที่

ตารางที่ 5.1: (ต่อ) การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่องโดยเครื่องมือ
SWOT Analysis

จุดแข็ง Strengths (S)	จุดอ่อน Weaknesses (W)
● พื้นที่นาร่องเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน นั่นคือ วัดภูมินทร์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อายุกว่า 400 ปี ตามพงศาวดารเมื่อนานระบุว่า สร้างโดยพระเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ในปี พ.ศ. 2139 ● มีวัดภูมินทร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรให้เป็นโบราณสถาน เนื่องจากกรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่าเป็นอุโบสถจักรมุขหลังแรกของประเทศไทย ● เป็นจุดศูนย์กลางที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในเมืองได้สะดวก ● มีหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดและน่าสนใจ ทั้งในเชิงเที่ยวชมสถานที่, ประวัติศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม ● ภายในพื้นที่นาร่องเองมีกิจกรรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ เช่น กิจกรรมการสอนทำกรวยดอกไม้ไหว้พระจากใบตอง ● ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่องมีจิตอาสา และเอาใจใส่ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ● มีอาสาสมัครนำชมที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่มาคอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้มีจิตอาสาเป็นผู้นำชมในวิหารวัดภูมินทร์ทุกวันหยุด (มีแค่เทศก้น้อย)	● ยังไม่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ● ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำ รวจับ ทางลาด จุดพักคอย เป็นต้น ● วัดภูมินทร์ถูกขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ทำให้การดูแลและการจัดการในส่วนตัววิหารและพื้นที่โดยรอบเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรเท่านั้น ทำให้การดำเนินการพัฒนาหรือปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุไม่สามารถทำได้ ต้องขออนุญาตกรมศิลปากรก่อน ซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ● ที่จอดรถไม่เพียงพอต่อความต้องการ ● ขาดกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ● ยังไม่มีโรงแรมและที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในพื้นที่

ตารางที่ 5.1: (ต่อ) การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นาร่องโดยเครื่องมือ
SWOT Analysis

จุดแข็ง Strengths (S)	จุดอ่อน Weaknesses (W)
● ในพื้นที่นาร่องโครงการนั้นมีพื้นที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองน่านหลายแห่ง เช่น บริเวณ“ช่วงเมือง” ที่ตั้งอยู่กลางเมือง ช่วงเมืองเป็นลานแห่งวัฒนธรรม ซึ่งหลายคนเรียกบริเวณนี้ว่า “สามเหลี่ยมแห่งศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน” เพราะมุมหนึ่งเป็นที่ตั้งของ “วัดช้างค้ำ” หนึ่งในวัดสำคัญเก่าแก่คู่บ้านคู่เมือง ตรงข้ามกับวัดช้างค้ำเป็น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่าน” ที่มี “งาช้างดำ” โบราณวัตถุล้ำค่าหนึ่งเดียวในเมืองไทย ● ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนในพื้นที่ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การมีจิตอาสาเป็นอาสาสมัครนำชม และการมีจิตอาสาจัดเตรียมดอกไม้สำหรับไหว้พระให้แก่นักท่องเที่ยว ● ประชาชนในพื้นที่รู้สึกหวงแหน/ความเป็นเจ้าของสถานที่ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของวัดภูมินทร์อย่างสม่ำเสมอ ● รัฐบาลมีนโยบายในการกระตุ้นเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น และพื้นที่เมืองเก่าน่านก็เป็นจุดหนึ่งที่มีความสำคัญ ● มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศที่มีมากขึ้น เนื่องจากประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงต้องการขยายฐานการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีแนวโน้มมากขึ้น ● องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลเมืองน่าน) มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยต้นทุนจากวัฒนธรรมประเพณี และโบราณสถานต่างๆ ที่มีอยู่ ด้วยนโยบาย เมืองเก่าที่มีชีวิต ท่องเที่ยวยั่งยืน โดยชุมชน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน	● ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นภายในจังหวัด และบุคลากรด้านการท่องเที่ยวภายในจังหวัด ยังไม่มีข้อมูลความรู้ภายในชุมชนของตนเอง ● ขาดการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นในพื้นที่เชื่อมโยงให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน เพิ่มศักยภาพความรู้ ทักษะงานบริการ ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ● ขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหาร โรงแรม และที่พัก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ตารางที่ 5.1: (ต่อ) การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่องโดยเครื่องมือ
SWOT Analysis

โอกาส Opportunities (O)	อุปสรรค Threats (T)
● มีเครือข่ายเฝ้าในการดูแลพื้นที่ท่องเที่ยวหลักของเมือง โดยเฉพาะพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ประวัติศาสตร์ชั้นใน ได้แก่ คณะกรรมการเมืองเก่า ย่านกลุ่มฮักเมืองเก่า เป็นต้น ● องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. มีนโยบายในการพัฒนาเมืองเก่าให้เป็น “เมืองเก่ามีชีวิต” พร้อมผลักดันให้น่านเป็นเมืองท่องเที่ยวแบบ Slow Travel ค่อยๆ ละเลียดเที่ยวแบบเนิบช้า แต่ได้สาระ คุณค่า และอรรถรส รวมทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวที่จะเรียนรู้และรับมือกับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาเที่ยวในเมืองเก่ามากขึ้น ● จากสถานการณ์ก่อการร้ายและภาวะเศรษฐกิจและภัยธรรมชาติ ทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนมาเที่ยวจังหวัดน่านเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถอ้างอิงได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุกปี	

จากการศึกษา เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ พื้นที่โดยรอบ และการดำเนินการบริหารจัดการของคณะชาวมุสลิมภูมินทร์-ท่าลี่ ที่ร่วมกันจัดการรองรับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่า ต้นทุนศักยภาพที่ดีซึ่งเป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คือ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมของตัววิหารจัตุรมุข ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร คุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 2 ส่วนถือได้ว่าเป็นเสน่ห์สำคัญที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ และเป็นทรัพยากรที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้แวะเยี่ยมชมและท่องเที่ยวในชุมชนได้เป็นอย่างดี

สำหรับต้นทุนทางด้านสังคมของชาวมุสลิม ถือได้ว่าเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีความกระตือรือร้นในการจัดการรองรับและการจัดการผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จุดเด่น 2 คือ ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยทำให้การกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยการจัดการโดยชุมชนมีความเป็นไปได้สูง ในการเริ่มต้น ทดลอง และการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มชุมชน ตลอดจนคณะนักวิจัยในระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการนำร่องร่วมกัน ทั้งนี้ทางคณะทำงานร่วมระหว่างชุมชนและคณะนักวิจัยได้ร่วมประชุมวางแผนปฏิบัติการ และแผนโครงการนำร่อง พร้อมทั้งการสร้างโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และเชื่อมโยงกับหน่วยงานในพื้นที่เป็นอย่างดี จนได้ผลลัพธ์ที่สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาฉบับชุมชน เพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 6

แผนปฏิบัติการและโครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการ ร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ

6.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษาลักษณะนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อการสร้าง แผนปฏิบัติการและแผนการดำเนินโครงการนำร่อง

หลังจากการวิเคราะห์ SWOT ของชุมชนต้นแบบ ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่แล้ว การดำเนินงานขั้นต่อไปคือการสร้างแผนปฏิบัติการและแผนการดำเนินโครงการนำร่อง การดำเนินการร่างแผนดังกล่าว ประกอบการทำงานร่วมกัน 2 ส่วน 1) การพิจารณาผลการศึกษาด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่สัมพันธ์กับชุมชน เพื่อทำความเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่อการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมถึงสิ่งบริการและการรองรับในพื้นที่ 2) กระบวนการสร้างแผนงานโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านเทคนิคการระดมความคิดเห็น และกระบวนการออกแบบโครงการอย่างมีส่วนร่วม

1) การพิจารณาผลการศึกษาด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 (การเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ) พบว่ากิจกรรมการที่ชื่นชอบ และควรจัดให้มีในรายการการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ปรากฏในชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ และตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 6 แห่ง

ตารางที่ 6.1: กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ(รวม)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
- ชมธรรมชาติ/ สถานที่ที่มีทัศนียภาพงดงาม (ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก น้ำพุ ทะเล ชมพืชพรรณไม้ฯ)	322	79.9	201	82.0
- ชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ แหล่งประวัติศาสตร์และ โบราณคดี อาคารหรือสถาปัตยกรรมดั้งเดิม	263	65.3	165	67.3
- ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน (กิจกรรมในชีวิตประจำวัน บ้าน/ ที่อยู่อาศัย การเพาะปลูก ภาษา ประเพณีฯ)	147	36.5	149	60.8
- ชมการแสดงทางวัฒนธรรม	201	49.9	78	31.8
- พุดคุยกับคนในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิต	100	24.8	98	40.0
- ซื้อสินค้าพื้นเมือง/ หัตถกรรมท้องถิ่น	146	36.2	98	40.0
- ซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียง	80	19.9	36	14.7
- กินอาหารที่แนะนำว่าอร่อย และต้องไปชิม	58	14.4	82	33.5
- กินอาหารพื้นเมือง/ อาหารท้องถิ่น	120	29.8	139	56.7

ตารางที่ 6.1: (ต่อ) กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ(รวม)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
- ฝึกเล่นกีฬา เช่น ซิมา พายเรือ ปั่นหน้า ผาฯ	57	14.1	42	17.1
- สปา หรือนวดแผนไทย	71	17.6	93	38.0
- ฝึกทำอาหารพื้นเมือง	58	14.4	43	17.6
- ฝึกทำงานหัตถกรรมพื้นเมือง	51	12.7	12	4.9
- เยี่ยมชมศาสนสถาน ไหว้พระ หรือสันทนาธรรม	183	45.4	71	2.9
- เรียนรู้หรือฝึกสมาธิ/ วิปัสสนา	87	21.6	21	8.6
- ร้องเพลงคาราโอเกะ	35	8.7	6	2.4
- อื่นๆ	7	1.7	19	7.8

กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือต้องจัดให้มีในรายการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทยชื่นชอบการเที่ยวชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อาคารหรือสถาปัตยกรรมดั้งเดิมคิดเป็นร้อยละ 65 และร้อยละ 45 ชื่นชอบกิจกรรมการเยี่ยมชมศาสนสถาน ไหว้พระ หรือสันทนาธรรม ส่วนกลุ่มตัวอย่างชาวต่างชาติชื่นชอบการเที่ยวชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อาคารหรือสถาปัตยกรรมดั้งเดิมจำนวน 165 คน (ร้อยละ 67.3) ซึ่งหากพิจารณาจากศักยภาพชุมชนต้นแบบ ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ถือได้ว่ามีศักยภาพสอดคล้องกับพฤติกรรมการดังกล่าว คือ การมีวิหารจัตุรมุขเป็นโบราณสถานสำคัญที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมภายในเขตชุมชน มีวัดที่สำคัญอีก 2 แห่งที่มีคุณค่าเช่นเดียวกัน คือ วัดช้างค้ำ วัดหัวขวง รวมถึงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดอยู่ในระยะเดิน 200 เมตร เป็นระยะที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสามารถเดินเที่ยวชมได้ และไม่เหนื่อยจนเกินไป รวมถึงในบริเวณวัดและศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวด้านหน้าวัดยังมีร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง หัตถกรรม และอาหารพื้นเมือง ดำเนินงานโดยคนน่าน ซึ่งเป็นคนในชุมชนภูมินทร์ฯ และคนจากชุมชนข้างเคียง ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในเรื่องความชื่นชอบในการใช้จ่ายซื้อหาสินค้าพื้นเมือง และการได้พบปะพูดคุยกับคนในท้องถิ่น

ดังนั้นการจัดทำแผนปฏิบัติการ และโครงการนำร่องสำหรับชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ จึงต้องนำประเด็นข้างต้นเข้าไปผนวกในแผนการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบของการให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวผ่านการอบรม และการสนับสนุนให้เกิดการสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องตามประเด็นข้างต้นต่อไป

สำหรับการจัดบริการการท่องเที่ยวให้ผู้สูงอายุ ประเด็นที่จะต้องนำไปเผยแพร่ในการอบรม และปรับเข้าสู่แผนปฏิบัติการ รวมถึงโครงการนำร่อง มีดังนี้

ตารางที่ 6.2: การจัดบริการการท่องเที่ยวให้ผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับเรื่อง

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ(รวม)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(1) อาหาร				
- อาหารเพื่อสุขภาพ	223	55.3	126	51.4
- อาหารธรรมดา	130	32.3	48	19.6
- อาหารท้องถิ่น	180	44.7	132	53.9
- อื่นๆ	7	1.7	10	4.1
(2) โปรแกรมหรือรายการท่องเที่ยว				
- เน้นการพักผ่อน เช่น เที่ยวครึ่งวัน	189	46.9	99	40.4
- เน้นการจับจ่ายซื้อสินค้า	78	19.4	97	39.6
- เรียนรู้วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ชุมชน		22.6	59	24.1
- เน้นกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูสุขภาพ	117	29.0	37	15.1
- อื่นๆ	16	4.0	20	8.2
(3) พาหนะเดินทาง				
- การขึ้นลงสะดวก (พื้นไม่สูง ประตูกว้าง)	272	67.5	113	46.1
- เบาะนั่งไม่แข็งกระด้าง	140	34.7	122	49.8
- มีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐมพยาบาลกรณีฉุกเฉิน	202	50.1	32	13.1
- มีเข็มขัดนิรภัยทุกที่นั่ง	155	38.5	81	33.1
- มีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ป้องกันอุบัติเหตุ/ ไฟไหม้	112	27.8	46	18.8
- อื่นๆ	14	3.5	14	5.7
(4) ที่พักแรม				
- การขึ้นลงที่พักสะดวก (มีลิฟต์ อยู่ชั้นล่าง มีทางลาดฯ)	227	56.3	125	51.0
- ในห้องพักมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ	227	56.3	74	30.2
- มีห้องน้ำที่ออกแบบอย่างเหมาะสมกับผู้สูงอายุ	184	45.7	71	29.0
- ในบริเวณที่พักแรมมีสิ่งบริการที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ	169	41.9	44	18.0
- มีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐมพยาบาลกรณีฉุกเฉิน	134	33.3	52	21.2
- อื่นๆ	16	4.0	19	7.8

ตารางที่ 6.2 (ต่อ): การจัดบริการการท่องเที่ยวให้ผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับเรื่อง

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ(รวม)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(5)บริการด้านความปลอดภัย				
- เจ้าหน้าที่นำเที่ยวมีความรู้ด้านการปฐมพยาบาล	274	68.0	127	51.8
- มีการประกันอุบัติเหตุการเดินทาง	224	55.6	121	49.4
- อื่นๆ	9	2.2	10	4.1

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเรื่อง อาหาร สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 55.3 มีความคิดเห็นว่า การจัดบริการการจัดการท่องเที่ยวให้ผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ รองลงมาคือ อาหารท้องถิ่นจำนวน 180 คน (ร้อยละ 44.7) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเรื่องอาหารท้องถิ่นจำนวน 132 คน (ร้อยละ 53.9) รองลงมาคือ อาหารเพื่อสุขภาพจำนวน 126 คน (ร้อยละ 51.4) ตามลำดับการเลือกทานอาหารท้องถิ่นของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมที่แตกต่างเป็นรูปแบบประสบการณ์ใหม่ที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบการจัดบริการด้านอาหารจึงควรคำนึงถึงความต้องการข้างต้น และหากสามารถรวมอาหารสุขภาพเข้ากับอาหารท้องถิ่นได้ก็จะเป็นการตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้อย่างตรงจุด

ในเรื่องโปรแกรมหรือรายการท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทย และชาวต่างชาติ ร้อยละ 46.9 และ 40.4 ต่างให้ความสำคัญและชื่นชอบโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบพักผ่อน และท่องเที่ยวเพียงครึ่งวัน

ในเรื่องพาหนะเดินทาง กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทย จำนวน 272 คน คิดเป็นร้อยละ 67.5 และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 46.1 มีความต้องการการขึ้นลงสะดวก (พื้นไม่สูง ประตูกว้างๆ) มาเป็นอันดับหนึ่ง รองลงนกท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะให้มีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลกรณีฉุกเฉิน จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 50.7 ดังนั้นควรมีการจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับการปรับปรุงรถสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวในการอบรม

ในที่พักรวมสำหรับชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ อย่างชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวไม่มีอาคารสูง ลิฟท์ขนส่งจึงไม่ใช่อุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่จำเป็น แต่ทางลาดคือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรเพิ่มเติม เช่นเดียวกับการปรับปรุงห้องน้ำให้เหมาะสมและอำนวยความสะดวกสำหรับการใช้งานของผู้สูงอายุ พิจารณาจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทยส่วนใหญ่ต้องการการขึ้นลงที่พักระบาย (มีลิฟท์ อยู่ชั้นล่าง มีทางลาดๆ) รวมไปถึงในห้องพักรวมมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 ห้องน้ำที่ออกแบบอย่างเหมาะสมกับผู้สูงอายุ จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 45.7 ตามลำดับ สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติต้องการการขึ้นลงที่พักระบายเป็นอันดับหนึ่ง มีจำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 51.0 รองลงมา

ต้องการให้ในห้องพักมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 30.2 และต้องการให้ห้องน้ำได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมกับผู้สูงอายุ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 29

ในเรื่องความปลอดภัย และการช่วยเหลือด้านการแพทย์ฉุกเฉิน นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทยและชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ต้องการบริการด้านความปลอดภัย จากการที่เจ้าหน้าที่นำเที่ยวมีความรู้ด้านปฐมพยาบาลมากที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 68.0 และ 51.8 ตามลำดับ ดังนั้นความรู้ด้านการดูแลผู้สูงอายุเบื้องต้น และการให้ข้อมูลด้านการบริการทางการแพทย์ และการขอความช่วยเหลือฉุกเฉินแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในข้างต้นจะถูกนำไปผนวกรวมเพื่อการพิจารณาสร้างแผนปฏิบัติการและโครงการนำร่องสำหรับชุมชนท่องเที่ยว ในรูปแบบกรอบรมเชิงปฏิบัติการ และกิจกรรมอื่นๆ ที่จะดำเนินการออกแบบร่วมกับชุมชนต่อไป

6.2 แผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นำร่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภายหลังจากคณะวิจัยได้ดำเนินการประเมินศักยภาพเบื้องต้นสำหรับชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสูงสุดจำนวน 6 แหล่ง จนสามารถคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการเป็นชุมชนต้นแบบที่จะดำเนินโครงการนำร่อง คือ ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ จ.น่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอยู่ในพื้นที่คือ วัดภูมินทร์ และมีพื้นที่ห้วยแหวน เมืองน่าน (เมืองประวัติศาสตร์ชั้นใน) ซึ่งมีพื้นที่เชื่อมโยงกันและมีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง ทางคณะวิจัยได้ร่วมประชุมหารือกับคณะกรรมการชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ เจ้าอาวาสวัดภูมินทร์ และเทศบาลเมืองน่าน จนเกิดการก่อรูปของคณะทำงานร่วม โดยมีเป้าหมายเพื่อจะร่วมกันวางแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ โดยการดำเนินการ 5 ขั้นตอน

- 1) การประชุมเพื่อสร้างแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 2) ดำเนินการคัดเลือก 1 แผนงานจากแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินโครงการนำร่อง
- 3) จัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติและการทดลองโครงการนำร่อง (ข้อที่ 6.2) กิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน การประเมินกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวฯต่อไป
- 4) ดำเนินการถอดบทเรียนจากการประชุมร่วมกันของคณะทำงานร่วมชุมชนและนักวิจัย เพื่อเรียนรู้บทเรียนจากการดำเนินการ และปรับปรุงการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว (ข้อที่ 6.3)
- 5) จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (ข้อ 6.4)

การดำเนินการพัฒนาแผนปฏิบัติการทั้ง 5 ขั้นตอนมีรายละเอียดกระบวนการ ผลลัพธ์ และ ข้อเสนอแนะระหว่างการทำงานที่จะเป็นประโยชน์ในแง่ภูมิวิชาการ และการเรียนรู้ทดลอง ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับชุมชน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1-2 การประชุมเพื่อสร้างแผนปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการคัดเลือกแผนงานที่จะดำเนินโครงการนำร่อง ทางคณะทำงานร่วมได้ร่วมกันสำรวจศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ และใช้เวทีการประชุมในการทำความเข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยนักวิจัยได้จัดการบรรยายให้ความรู้ในกลุ่มคณะทำงานชาวชุมชน และจึงนำเข้าสู่การระดมความคิดด้วยกระบวนการ Zopp ด้วยเทคนิคการใช้บัตรคำถามและให้ผู้เข้าร่วมช่วยกันอภิปรายและหาข้อสรุปกับแต่ละคำถาม และร่วมกันประมวลข้อมูล เพื่อเสนอเป็นแผนปฏิบัติการระดับชุมชน พร้อมไปกับการประเมินแต่ละแผนงานเพื่อคัดเลือก 1 แผนงานในการดำเนินโครงการนำร่อง

รูปที่ 6.1: บรรยายการสำรวจพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ โดยมี
ปราชญ์ และคณะกรรมการชุมชนพาคณะนักวิจัยเดินสำรวจ

การบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิดการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มีเนื้อหาการบรรยายดังต่อไปนี้

องค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง อันได้แก่ **แหล่งท่องเที่ยว** อันเป็นทรัพยากรเบื้องต้นที่สำคัญ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวและได้สัมผัสและมีประสบการณ์ **บริการการท่องเที่ยว** บริการที่รับรองความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจ (**อุปทาน**) และ**ตลาดการท่องเที่ยว** เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่มีคุณลักษณะที่ต้องทำความเข้าใจ (เป็นอุปสงค์) เป็นความต้องการเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ

คุณลักษณะนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (อุปสงค์) มีดังต่อไปนี้ เป็นนักท่องเที่ยวที่ไม่เน้นการเร่งรีบ ชอบและปรารถนาการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า เน้น การสัมผัส สัมผัส เรียนรู้ชื่นชม คือ การท่องเที่ยวแบบคุณภาพ

มักจะวางแผนการท่องเที่ยวแบบหลวม และไม่ท่องเที่ยวแบบมีกำหนดการอัดแน่นทั้งวัน เน้นความง่าย และสะดวก สิ่งบริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเอื้อต่อสภาพร่างกายและจิตใจ และเป็นนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือในแหล่งท่องเที่ยว

ข้อจำกัดของทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

- การมองเห็น ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการมองเห็น สาเหตุจากระบบสายตาเสื่อมสภาพตามวัย โรคที่พบ ได้แก่ สายตาวัว ต้อชนิดต่างๆ
- การได้ยิน ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการได้ยิน เนื่องจากประสาทการได้ยินเสื่อมสภาพ จึงเกิดอาการหูตึง
- การเคลื่อนไหว เนื่องจากร่างกายที่เสื่อมสภาพตามอายุวัย กล้ามเนื้อ กระดูกและข้อต่อที่ไม่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ จึงไม่เอื้อให้ผู้สูงอายุเคลื่อนไหวได้สะดวกคล่องแคล่วอย่างคนหนุ่ม
- สมรรถภาพด้านอื่นๆ เนื่องจากผิวดermis และร่างกายที่เสื่อมสภาพทำให้สมรรถภาพในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุลดลง โดยเฉพาะการตัดสินใจ และการตอบสนองแบบฉับพลัน ทำให้จิตใจและความเชื่อมั่นลดลงตามไปด้วย

ความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จากงานการสำรวจ และงานวิจัยตามแผนงานจากแผนงานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2556 ได้สรุปความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งในประเด็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรม 2 อันดับแรกที่นักท่องเที่ยวสูงวัยทุกชาติ ต้องการให้มีรายการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมธรรมชาติ และชมโบราณสถาน กิจกรรมรองลงมาที่นักท่องเที่ยวสูงวัยชื่นชอบ

การไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การชมวิถีชีวิต ชื้อสินค้าพื้นเมือง การกินอาหารพื้นเมือง และการเล่นกีฬาออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลรับเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีมีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และวิถีวัฒนธรรมการหาอยู่หากินที่พึ่งพา และใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างยั่งยืน และชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
- 2) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย ที่คอยช่วยเหลือและหนุนเสริมการพัฒนาชุมชน และคนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
- 3) ด้านการจัดการชุมชน ในชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

สำหรับกระบวนการทำ Zopp นักวิจัยได้จัดทำแนวคำถามเบื้องต้น เพื่อให้ชาวชุมชนที่เข้าร่วมช่วยกันระดมความคิดเห็นและอภิปรายในกรอบคำถามดังนี้

“คำถามฐานฝัน → สู่การท่องเที่ยวเพื่อรองรับผู้สูงอายุ บ้านภูมินทร์-ท่าลี่”

- 1) ขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านช่วยเพิ่มเติม แหล่ง/จุด/กิจกรรม ท่องเที่ยวที่คิดว่า มีศักยภาพเหมาะสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 2) ขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านช่วยระบุแหล่ง/จุด/กิจกรรม ท่องเที่ยว ที่มีความพร้อมและเหมาะสมที่สุด 3 อันดับแรก สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- 3) ขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านช่วยระบุความต้องการการปรับปรุง/เพิ่มเติม สิ่งใดในการพัฒนาสำหรับ แหล่ง/จุด/กิจกรรม ท่องเที่ยว ทั้ง 3 แหล่ง
- 4) ขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านช่วยประเมินว่าแผนงานการพัฒนาและปรับปรุงฯ ในจุดที่จะทำ/ จัดลำดับความสำคัญ / ลงรายละเอียดว่าจะทำอย่างไรต่อไป

ผลลัพธ์จากประชุมระดมความคิดเห็นและการอภิปรายภายในกลุ่มคณะทำงานร่วมได้ผลดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และควรจะได้รับพัฒนาเป็นอันดับ 1, 2 และ 3 ลำดับคือ

1) **วัดภูมินทร์** เป็นศูนย์กลางสามารถเดินไปชมวัดสำคัญต่างๆ โดยรอบได้ เช่น พระธาตุช้างค้ำ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และอยู่ใกล้ศูนย์บริการการท่องเที่ยว

สิ่งที่ต้องการปรับปรุงเพิ่มเติม

- ด้านกายภาพ

1. เห็นควรให้มีทางลาดขึ้นลงวิหารจัตุรมุข และปรับปรุงทางทางขึ้น-ลง โดยมีวัสดุปูพื้นกันลื่น และกันร้อน
2. จัดทำราวเหล็กบริเวณบันไดทางขึ้นวิหารเพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มความปลอดภัย
3. ควรปรับปรุงบริเวณจุดขายดอกไม้ให้เป็นสัดส่วน
4. ปรับปรุงป้ายทางเข้าวิหาร ให้มีการออกแบบที่เป็นมิตรกับสถาปัตยกรรม และอ่านได้ชัดเจน
5. ควรปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด เพียงพอ และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และคนที่ใช้รถเข็นได้

- ด้านกิจกรรม

1. ควรมีการจัดเตรียมมัคคุเทศก์น้อย และมีมัคคุเทศก์ประจำ หรืออาสาสมัครคอยให้ข้อมูลเรื่องราวของวัด
2. จัดให้มีป้ายสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความรู้ การทำดอกไม้สดในวัดภูมินทร์
3. เพิ่มเติมกิจกรรมผู้สูงอายุในการปฏิบัติธรรม / รับประทานอาหารร่วมกันในชุมชน
4. เพิ่มเติมการฝึกสอนการตีกลอง เพื่อรักษาประเพณี
5. เพิ่มเติมการสอนวาดภาพจิตรกรรม ด้วยสีฝุ่นโบราณ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. มีห้องฟังบรรยาย แนะนำวัดภูมินทร์
2. เพิ่มเติมสมุดลงนามผู้มาเยือน
3. มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเดินของผู้สูงอายุเตรียมไว้ เช่น ไม้เท้า
4. เพิ่มที่นั่งพักผ่อนให้เพียงพอ ปัจจุบันไม่มีที่นั่งพัก

2. จุดจอดเรือแข่ง (โรงเก็บเรือ) บริเวณริมแม่น้ำน่านด้านทิศใต้ของชุมชน

สิ่งที่ต้องการปรับปรุงเพิ่มเติม

1. ปรับปรุงโรงเรือให้สวยงาม โดยมีการจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เรือแข่ง ต้องการปรับปรุงโครงสร้างหลังคา ติดตั้งลูกกรงเหล็ก และทำเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับแนะนำประวัติเรือแข่ง
2. ปรับปรุงบริเวณภูมิทัศน์โดยรอบโรงเก็บเรือให้สวยงาม
3. มีการสาธิตและสอนทำเรือแข่งโดยผู้เฒ่าในหมู่บ้านมานั่งประดิษฐ์เรือจำลอง และให้ความรู้เรื่องเรือแข่ง

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

1. ต้องการให้มีการแสดงอุปกรณ์ และขั้นตอนการทำเรือแข่ง

3. ถนนสายดอกไม้ ถนนเรียบรียมน้ำน่าน ใกล้กับโรงจอดเรือ

สิ่งที่ต้องการปรับปรุงเพิ่มเติม

1. ปรับปรุงเส้นทางริมน้ำ ให้มีทางเดิน และปรับปรุงภูมิทัศน์
2. เพิ่มที่นั่งพักผ่อนสำหรับนั่งพักผ่อนเพื่อชมวิวทิวทัศน์
3. ติดตั้งป้ายสื่อความหมาย เช่น ป้ายชื่อดอกไม้ ป้ายชื่อต้นไม้
4. จัดกิจกรรมตลาดนัดเวลาเย็น (ภาคแลง) ริมน้ำ และจัดตั้งร้านค้า ศูนย์ OTOP และร้านค้าพื้นเมือง
5. จัดกิจกรรมการฟื้นฟูถนนสงกรานต์ (ในอดีตถนนสายนี้เคยเป็นถนนที่ใช้สำหรับประเพณีขนทรายเข้าวัดและเล่นน้ำในช่วงประเพณีสงกรานต์) และหาหินสวยเล่นน้ำใส
6. สร้างห้องน้ำเพิ่มเติม

จากการจัดลำดับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีศักยภาพ ที่ประชุมลงความเห็นเห็นว่า ควรดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์เป็นอันดับแรก เพื่อดำเนินโครงการนำร่องตามกรอบการวิจัย หลังจากการอภิปรายเพื่อคัดเลือกแผนงานที่จะดำเนินการภายในพื้นที่วัดภูมินทร์ ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะดำเนินแผนงานโครงการนำร่อง ดังนี้

ด้านกายภาพ

- ปรับปรุงทางขึ้นลงวิหารโดยหาวัสดุกันลื่น มาปูเพื่อให้ผู้สูงอายุเดินได้สะดวก
- จัดทำแนวทางการปรับปรุงด้านกายภาพการปฏิบัติการ ภายในพื้นที่วัดภูมินทร์ตามจุดต่างๆ

ด้านกิจกรรม

- ควรมีการจัดเตรียมมัคคุเทศก์น้อย และมีมัคคุเทศก์ประจำ หรืออาสาสมัครคอยให้ข้อมูลเรื่องราวของวัด (ดำเนินการอบรมผู้นำชมอาสาที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของวัดและชุมชน และมีองค์ความรู้ด้านดูแลและการจัดการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ)
- จัดให้มีป้ายสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความรู้ การทำดอกไม้สดในวัดภูมินทร์
- จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุ (การสาธิตและอบรมการเตรียมดอกไม้ไหว้พระ)

รูปที่ 6.2: บรรยากาศการประชุมระดมความคิดเห็น และกระบวนการ Zopp เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการ

6.3 โครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ

จากการประชุมระดมความคิดเห็น และการออกแบบวางแผนการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุระหว่างคณะนักวิจัย คณะสงฆ์วัดภูมินทร์ ประชาชนชาวบ้าน และคณะกรรมการชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ได้ร่วมกันคัดเลือก 1 ใน 3 แผนปฏิบัติการ คือ แผนการปรับปรุงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวภายในวัดภูมินทร์ มาดำเนินการโครงการนำร่อง เพื่อการทดลองและเรียนรู้กระบวนการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

6.3.1 แผนปฏิบัติการการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวภายในวัดภูมินทร์

แบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่

1) แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาความรู้และความเข้าใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จากการพิจารณาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่วัดภูมินทร์ พบว่าบุคลากรอันได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ คณะกรรมการชุมชนที่มีภักจะหมั่นเวียนกันมาช่วยงานวัดภูมินทร์ในฐานะศรัทธาวัด กลุ่มผู้สูงอายุที่ให้บริการบูชาดอกไม้สด และกลุ่มชาวบ้านค้าขายของที่ระลึก กลุ่มบุคลากรทั้งหมด มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ขาดการนำองค์ความรู้ที่มีมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม และมีความปรารถนาในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ตนมีให้เพิ่มพูนมากขึ้นตามหลักวิชาการ ทางคณะนักวิจัยจึงดำเนินการร่วมกับชุมชน และเทศบาลเมืองน่าน ในการจัดการอบรมเพื่อเผยแพร่และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

- การอบรมระดับเทศบาลโดยเชิญสมาชิกชุมชนจำนวน 30 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่าน พระสงฆ์ และผู้ที่สนใจเข้าร่วมการอบรม (จัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2557 ณ ห้องประชุมชั้น 2

เทศบาลเมืองน่าน) การจัดการอบรม ดำเนินการในรูปแบบการจัดการอบรมเชิงบรรยาย โดยคณะนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิชา และตัวแทนผู้ประกอบการผู้ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ตัวแทนสมาชิกชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบที่กำลังดำเนินโครงการนำร่องฯ ในประเด็นต่างๆ ได้แก่

- การบอกเล่าสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในภาคเหนือตอนบน
- แนวคิดการจัดบริการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- แนวคิดการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การเตรียมความพร้อมในการให้จัดบริการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ด้านกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก (อารยสถาปัตย์ Universal Design)
- การเตรียมความพร้อมด้านบริการดูแลสุขภาพสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและการบริการสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- (คลินิก) บริการให้คำปรึกษาสำหรับชุมชนและผู้สนใจ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

รูปที่ 6.3: บรรยายภาคการอบรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในวันที่ 6 มีนาคม 2557 ณ เทศบาลเมืองน่าน จ.น่าน

● การอบรมเชิงปฏิบัติการตามโครงการนำร่องเพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-5 เมษายน 2557 ณ วัดภูมินทร์ ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่) เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ (วัดภูมินทร์) โดยมีผู้เข้าร่วม คือ บุคลากรชาวชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ กลุ่มผู้สูงอายุผู้ให้บริการบูชาดอกไม้สด พระสงฆ์ และสมาชิกจากชุมชนใกล้เคียง การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เป็นการอบรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากร ผ่านการเรียนรู้การปฏิบัติงาน การทดสอบแผนการและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัฒนาขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยการอบรมฯ ได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ใช้เวลา 3 วันในการดำเนินการ โดยแต่ละวันมีประเด็นการอบรมดังนี้

- **วันที่ 1** การอบรมด้านการให้ข้อมูล เนื้อหา และเทคนิคการนำชมสถานที่ท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 เส้นทางได้แก่ เส้นทางภายในวัดภูมินทร์ และเส้นทาง แอ่วหัวหวานเมืองน่าน ไหว้พระงาม 9 องค์ และการอบรมเรื่องความรู้และการดูแลผู้สูงอายุ โดยปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปัตยกรรม และคุณค่าความหมายของโบราณสถานโบราณวัตถุ ภายในพื้นที่หัวหวานเมืองน่าน (อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม) และพยาบาลผู้ชำนาญการด้านการดูแลผู้สูงอายุจากโรงพยาบาลน่าน (อาจารย์ศิรินันท์ สารมณศรี)

- **วันที่ 2** การอบรมเชิงปฏิบัติ การทดลองนำชม เพื่อการปรับปรุงเทคนิควิธีการนำเสนอข้อมูล และเส้นทางนำเที่ยวทั้ง 2 เส้นทาง

- **วันที่ 3** การอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลองนำชม และกระบวนการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ระหว่างผู้นำชมอาสา (ตัวแทนจากกลุ่มผู้สูงอายุให้บริการบูชาดอกไม้สด) กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจากชุมชนต่างๆ และผู้ทรงคุณวุฒิ

รูปที่ 6.4: บรรยายการอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการนำร่อง
การอบรมการผู้นำชมอาสาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
ในวันที่ 3-5 มีนาคม 2557 ณ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

2) แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาพื้นที่กายภาพต้นแบบเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ภายหลังการอบรมในระดับเทศบาล ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ร่วมกับคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประชุมเพื่อสร้างข้อเสนอแนะในรูปแบบร่างแผนการปฏิบัติการ และเสนอจุดที่ควรได้รับการปรับปรุงด้านกายภาพ และสิ่งบริการ จำนวน 5 จุด ได้แก่ 1. การปรับปรุงจุดบริการบูชาดอกไม้ไหว้พระ โดยการสร้างอาคารที่เหมาะสมกับกิจกรรมและเป็นประโยชน์ในด้านการให้บริการการต้อนรับและให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด 2. การปรับปรุงบันไดทางขึ้นวิหารจัตุรมุข การปรับปรุงให้จุดนั่งพัก บริเวณพื้นที่ว่างทางด้านทิศตะวันตก 3. การปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลาด้านทิศเหนือ พร้อมกับป้ายสื่อความหมาย 4. การปรับปรุงห้องน้ำให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและผู้ที่ใช้รถเข็น และ 5. การปรับปรุงห้องน้ำเดิมให้เป็นอาคารเปิดโล่งสำหรับการจัดแสดงนิทรรศการเรือแข่งเมืองน่าน เป็นต้น

จากแผนปฏิบัติการดังกล่าว ชุมชนร่วมกับนักวิจัยได้ร่วมกันพิจารณาปัจจัยและเงื่อนไขในการดำเนินงานร่วมกัน ตามกรอบของโครงการนำร่อง และงบประมาณที่วัดและชุมชนมีอยู่ เพื่อคัดเลือกจุดที่ควรได้รับการปรับปรุงตามแนวคิดและหลักวิชาการ จนได้ข้อสรุปในการดำเนิน

- การปรับปรุงพื้นที่ว่างด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นที่ว่าง มีความร่มรื่น และเป็นหนึ่งในจุดที่เหมาะสมที่สุดในการชมวิหารจัตุรมุขในรูปแบบพาโนรามา (Panorama) หมายถึง สามารถมองเห็นได้ในมุมกว้างและเห็นพญานาคทั้งสองตั้งแต่ส่วนหัวจรดปลายหางได้อย่างครบถ้วนงดงาม เห็นอากัปกิริยาการเหินพระวิหารของพญานาคคู่ตามคติพจน์การสร้างวิหาร ที่กล่าวถึงการกระทำอันเป็นคุณูปการของพญานาคที่รองรับเรือสำเภา (ตัววิหาร) ว่ายข้ามพื้นทะเลแห่งวิญญูสงสาร สู่ผากฝั่งแห่งโลกุตระธรรม

แนวทางการปรับปรุงพื้นที่โล่งกระทำโดยการปรับปรุงพื้นที่เดิมที่ความสูงไม่สม่ำเสมอ มีความต่างระดับถึงสามจุดที่สูงต่ำต่างกัน สืบเนื่องจากการจัดการปรับพื้นที่ด้วยวัสดุแตกต่างกัน และมีได้คำนึงถึงผู้ใช้งานพื้นที่นี้ให้ครอบคลุมคนทุกวัย ทางชุมชนและคณะวิจัยจึงร่วมกันปรับพื้นที่ให้มีระดับความสูงเทียบเท่ากับทางเท้าที่ใช้สัญจรเวียนรอบวิหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และผู้ที่ใช้รถเข็นสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่ดังกล่าวได้ โดยการปรับปรุงได้เลือกใช้วัสดุที่มีอยู่แล้วคืออิฐมอญเก่าที่ยังมีความแข็งแรง และอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ใช้เทคนิคการเรียงอิฐโดยไม่มีการเทคอนกรีต เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขข้อห้ามในเรื่องการก่อสร้างถาวรวัตถุในพื้นที่อนุรักษ์ตามประกาศของกรมศิลปากร หลังจากนำอิฐมอญมาปูเรียงเรียบร้อย ทางคณะทำงานได้จัดหาเก้าอี้ที่มีพนักพิงมาจัดวาง เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณด้านหลังของพื้นที่ให้ดูสะอาดสวยงาม ตามลำดับ

รูปที่ 6.5:
สภาพพื้นที่ต่างระดับยากต่อการเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์โดยนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

รูปที่ 6.6:

สภาพพื้นที่หลังการปรับปรุง โดยการใช้ภูมิสถาปัตย์เพื่อปรับระดับพื้นที่ และการตั้งเก้าอี้แบบมีพนัก เพื่อให้เป็นจุดนั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

- การเพิ่มเติมบอร์ดนิทรรศการตามจุดสำคัญบนเส้นทางเดินชมภายในวัดภูมินทร์ เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้รับความเพลิดเพลินจากการได้รับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดและชุมชน โดยเนื้อหาของนิทรรศการดังกล่าวทางคณะวิจัยได้รวบรวมจากเอกสารประวัติศาสตร์ หนังสือ “ถอตรหัสวัดภูมินทร์” และคำบอกเล่าของปราชญ์ชุมชน นำมาประมวลเป็นเนื้อหา และทำการปรับปรุงโดยคณะกรรมการทำงานร่วม การจะจัดทำเป็นบอร์ดนิทรรศการสำหรับนำเสนอเรื่องราวคุณค่าและความหมายที่อยู่เบื้องหลังองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของวิหารจัตุรมุข และเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตคนบ้านภูมินทร์ การแข่งเรือ และความสัมพันธ์ของชาวน่านกับแม่น้ำน่าน และการรับมือเหตุการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน และกระบวนการจัดการโดยชุมชน

รูปที่ 6.7: บอร์ดนิทรรศการนำเสนอข้อมูลสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และอำนวยความสะดวกสำหรับผู้นำชมอาสา

- การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ขอมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัด เป็นเครื่องมือสื่อสารที่คณะวิจัยเพิ่มเติมเข้าไป โดยจัดทำต้นแบบ เพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญของการสื่อสารที่ควรดำเนินการหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแผ่นพับเองสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ และเป็นคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในการเดินเที่ยวภายใน 2 เส้นทางที่คณะทำงานร่วม ได้ออกแบบร่วมกันไว้

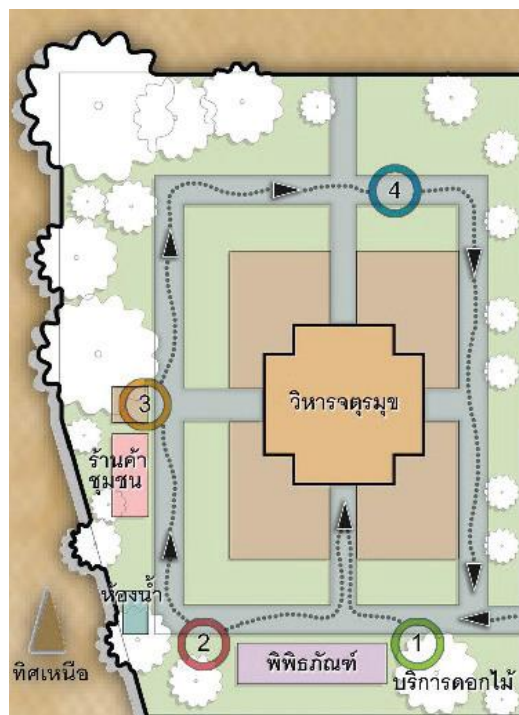
รูปที่ 6.8: แผ่นพับประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยววัดภูมินทร์

3) แผนปฏิบัติการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดภูมินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง การเพิ่มเติมศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในวัดภูมินทร์ คือหนึ่งโจทย์สำคัญที่ทางชุมชนและคณะนักวิจัยเห็นพ้องร่วมกันว่าสามารถดำเนินการได้ภายใต้แผนปฏิบัติการโครงการนำร่อง นอกจากการอบรมที่ได้รับการเสนอจากคณะทำงานร่วม ให้มีการจัดขึ้นทั้งสองระดับ สำหรับการอบรมในระดับชุมชนทางคณะทำงานร่วมมีความเห็นตรงกันให้มีการเพิ่มเติม การยกระดับการให้บริการกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัด โดยเปิดรับอาสาสมัครนำชม วิหาร และนำชมพื้นที่หัวแหลมเมืองน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมโยงอยู่บริเวณโดยรอบวัดภูมินทร์ และอยู่ในระยะที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุสามารถเดินเที่ยวชมได้สะดวก

คณะทำงานร่วมจึงได้วางเส้นทางเดินเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และต้นทุนด้านการท่องเที่ยวที่ยังไม่ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ เช่นเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ และสถาปัตยกรรมของวิหารจตุรมุข และภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารวัดภูมินทร์ ซึ่งถูกศึกษาและรวบรวมไว้ด้วยหลักวิชาการ และมีความชัดเจน ควรนำมาเผยแพร่และสื่อสารเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเหมาะกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เนื้อหาดังกล่าวบรรจุอยู่ในหนังสือ “ถอดรหัสวัดภูมินทร์” ซึ่งเขียนโดย อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม อีกทั้งการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวกิจกรรมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ สอดรับกับกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยที่ให้บริการการนำชมภายในวิหารวัดภูมินทร์ที่มีอยู่เดิมแล้ว พร้อมไปกับเพิ่มเติมศักยภาพผู้สูงอายุที่ให้บริการบูชาดอกไม้ไหว้พระให้สามารถสื่อสาร และบอกเล่าเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวได้ถูกต้อง และมีลำดับขั้นตอน พร้อมกับการผลิตป้ายสื่อความหมายติดตั้งตามจุดต่างๆ เพื่อช่วยสื่อความหมายร่วมกับการนำชมโดยผู้นำชมอาสา

ในกิจกรรมการนำชมประกอบไปด้วยเส้นทางเดินชม 2 เส้นทางได้แก่เส้นทางชมวิหารจตุรมุขภายในวัดภูมินทร์ และเส้นทางแอ่วหัวแหวนเมืองน่าน ไหว้พระงาม 9 องค์

3.1) เส้นทางชมวิหารจตุรมุขภายในวัดภูมินทร์ ประกอบไปด้วยจุดชมวิหารและเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของวัดและชุมชนจำนวน 4 จุด ดังรูปที่ 6-9

รูปที่ 6.9: เส้นทางเดินชมวิหารจตุรมุขภายในวัดภูมินทร์

- จุดที่ 1 แนะนำโครงการ “แอ่วหัวแหวนเมืองน่าน ไหว้พระชมวิหารวัดภูมินทร์”
จุดนี้จะเป็นการแนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ซึ่งมีด้วยกัน 3 กิจกรรมหลัก ดังนี้คือ

- กิจกรรมเดินชมวัดภูมินทร์ เป็นกิจกรรมร่วมชื่นชม และเรียนรู้เรื่องราวเบื้องหลังความงดงามของสถาปัตยกรรมวิหารจัตุรมุข และเรื่องราวของชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ผ่านการนำชมของผู้นำชมจิตอาสาชาวชุมชน

รูปที่ 6.10: กิจกรรมผู้นำชมอาสาพานักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเดินชมภายในวัดภูมินทร์

- กิจกรรมดอกไม้อายุยืน “งามดอกไม้ งามจิตใจ ผู้สูงวัยภูมินทร์” เป็นกิจกรรมร่วมทำบุญด้วยการนำดอกไม้ที่เตรียมโดยชุมชนและสามารถทดลองทำ และตระเตรียมร่วมกับผู้สูงอายุจิตอาสาจากชุมชนเพื่อใช้ในการสักการะพระประธานวัดภูมินทร์ และวัดสำคัญต่างๆ ในเขตพื้นที่เมืองแก่นน่านขึ้นใน “เป็นการทำบุญ และการให้สิ่งดีงามต่อกัน ที่ไม่มีวันจบสิ้น”

รูปที่ 6.11: กิจกรรมดอกไม้อายุยืน

- **กิจกรรมไหว้พระชมวิหารวัดภูมินทร์** เป็นกิจกรรมที่จะให้เข้าไปเที่ยวชมบนพระอุโบสถของวัดภูมินทร์ ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีทำให้วัดภูมินทร์มีชื่อเสียงไปทั่วโลก พร้อมกับการรับฟังการบรรยายเรื่องราวต่างๆ ของภาพจิตรกรรมฝาผนังจากมัคคุเทศก์น้อย

รูปที่ 6.12: มัคคุเทศก์น้อยนำชมบนพระอุโบสถวัดภูมินทร์

- **จุดที่ 2 ขึ้นชมสถาปัตยกรรมวัดภูมินทร์** กิจกรรมในจุดนี้จะเป็นการชมพิพิธภัณฑ์พื้นเมือง ของใช้วันวานบ้านภูมินทร์ ชมสถาปัตยกรรมวิหารวัดภูมินทร์และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม (ยอดเจดีย์น้อย – ประตูปราง)

- **พิพิธภัณฑ์พื้นเมือง ของใช้วันวานบ้านภูมินทร์** อาคารไม้ทั้งหลังผสมผสานสถาปัตยกรรมไทยและล้านนา โดดเด่นด้วยหลังคามุงแป้นเกล็ด และลักษณะหลังคาชดซ้อนกัน 2 ชั้น หน้าบันลายเครือเถาลงรักปิดทองงดงาม ผนังแบบบ้านทรงไทยภาคกลางอาคารหลังนี้ถูกใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ โดยใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑ์พื้นเมือง” ภายในเก็บรักษา และจัดแสดงของใช้โบราณที่เคยถูกใช้งานจริงในชีวิตประจำวันของคนเมืองน่านแต่ครั้งอดีต วัตถุจัดแสดงทั้งหลาย คือของสะสมของ พระราชคุณาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดน่าน และเจ้าอาวาสวัดภูมินทร์ที่ท่านกรุณาเก็บรักษารวบรวมเอาไว้ เพื่อจัดแสดงให้ศาสนิกชนคนรุ่นหลังได้ชื่นชมเรียนรู้ น่าสนใจมากมาย อาทิ เครื่องถ้วยโบราณ ธนบัตรโบราณ วัสดุของใช้ของเก่าของคนบ้านภูมินทร์ หัวเรือแข่งจำลอง และมีการจำหน่ายของที่ระลึกของชุมชน รวมถึงมีน้ำดื่มเย็นชื่นใจไว้บริการนักท่องเที่ยว และศาสนิกชนได้ดื่มด่ำบรรยากาศพิพิธภัณฑ์พื้นเมืองเปิดให้เข้าชมฟรีทุกวัน

รูปที่ 6.13: พิพิธภัณฑสถานเมือง รวบรวมของใช้วันวานบ้านภูมินทร์

- สถาปัตยกรรมวิหารวัดภูมินทร์ วิหารนี้ได้รับยกย่องเป็นงานศิลป์ชั้นครูของช่างสกุลน่าน เพียบพร้อมและลึกซึ้งทั้งคุณค่าและความหมายเบื้องลึกที่สอดแทรกและซ่อนเร้นได้อย่างแยบคาย ในศาสตร์และศิลป์ที่ปรากฏให้เห็นบนตัวอาคาร และการจัดวางพื้นที่ตัวอาคารที่เป็นทรงจัตุรมุข ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างวิหารที่วางตัวเหนือใต้ กับอุโบสถที่วางตัวตะวันออกตะวันตก รวมกันเป็นอาคารทรงกากบาท ตัวอาคารเองมีย่อหักทำให้เกิดมุม และมี

การขยายตัวอาคารออกไปในสี่ทิศ ให้ความรู้สึก มั่นคง แข็งแรง และปลอดภัย สอดรับด้วยเส้นโค้งพลิ้วไหวของคันทวย นาคลายอง ช่อฟ้า ตัวหงา และพญานาคคู่ ดูสมส่วนงดงามด้วยความงดงามขององค์ประกอบของพระวิหารที่มีลักษณะเฉพาะหาชมได้เพียงแห่งเดียวในประเทศ จึงทำให้อาคารหลังนี้ได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในปี พ.ศ.2545 และภาพพระวิหารวัดภูมินทร์ก็เคยถูกใช้เป็นภาพประกอบในธนบัตรใบละ 1 บาท ที่ถูกผลิตและออกให้ใช้ในช่วงปี พ.ศ.2485 ในรัชกาลที่ 8

รูปที่ 6.14: วิหารจัตุรมุข วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

ส่วนยอดเจดีย์น้อยของวิหารวัดภูมินทร์ คืองานศิลปะประดับ ณ ตรงจุดตัดของแนวหลังคากลางวิหารที่เป็นรูปกากบาท เป็นส่วนต่อเนื่องจากมหาเจดีย์ที่อยู่ภายในอันเป็นแกนกลางหรือเขาพระสุเมรุ งานชิ้นนี้คือการแสดงออกถึงอัจฉริยภาพของช่างสกุลน่านเมื่อ 400 กว่าปีก่อน ที่คิดค้นการแก้ปัญหาจุดที่หลังคาชนกันเป็นกากบาท พร้อมไปกับการสร้างงานศิลปะที่งดงาม โดยยอดเจดีย์น้อย ประกอบด้วย ฉัตรทองคำซ้อนกัน 5 ชั้น อธิบายเป็นหลักธรรมแบบคนสมัยก่อน คือ นิรอร 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เราจะหลุดนอก จักรวาล ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิด ถัดจากยอดลงมา คือ นาคที่อยู่คู่สถาปัตยกรรมของไทย กับพุ่มที่เป็นรูปดอกบัวที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หัวซึ่งลงไปทิศทั้ง 4 รองลงมาอีกชั้นที่มีลักษณะเหมือนก้อนหินสามก้อน เป็นตัวแทนของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ / หรืออาจจะเทียบได้เป็น ศิลปสมาธิ ปัญญา / หรือ การเกิด ตั้งอยู่ ดับไป องค์สามในพุทธศาสนา แต่ที่สูงสุดในพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์สอนเหมือนกันคือ ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ละเว้นความชั่ว ทำความดีทุกเมื่อนอกจากนั้นซุ้มประตูโขงทางเข้าวิหารก็มีความสำคัญและวิจิตรงดงามเช่นกัน ชาวล้านนานิยมที่จะสอดแทรก คติพจน์จักรวาลวิทยาไว้ในสิ่งก่อสร้างทางศาสนสถาน เช่น ซุ้มประตูโขงบริเวณทางเข้า มีนัยแสดงถึงอาคารแห่งนี้เป็นที่สถิตของทวยเทพ โดยตัวซุ้มโขงมีการลดหลั่นเป็นชั้นทั้งหมด 7 ชั้น หมายถึง สัตตบริภักดิ์ หรือภูเขาทั้ง 7 ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ โดยแต่ละชั้นจะมี มหานทีสีทันดร คั่นไว้ ยอดบนสุดหมายถึงเขาพระสุเมรุ หรือยอดสิเนโรเป็นแดนแห่งปัญญา หรือโลกุตระธรรม

รูปที่ 6.15: ยอดเจดีย์น้อย

รูปที่ 6.16: ยอดซุ้มโขงประตูทางเข้าวิหาร

- **จุดที่ 3 จุดชมพญานาคาเทินสำเภาทอง และจุดเรียนรู้เรื่องราวชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่** กิจกรรมในจุดนี้จะเป็นการชมพญานาคาเทินสำเภาทอง จุดเรียนรู้เรื่องราวชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่
 - **พญานาคาเทินสำเภาทอง** เป็นสุนทรียศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรมความงามในสัดส่วนของวิหาร หากเปรียบวิหารตั้งสำเภาทอง ตัวอาคารที่สวยงามนี้กำลังถูกเทินโดยพญานาคคู่ที่กำลังช่วยกันหนุนให้นาวาแห่งธรรมก้าวข้ามพ้นสังสารวัตรแห่งการเวียนว่าย ตัวอาคารที่ดูแข็งแรงมั่นคง ด้วยเส้นตั้งที่ลดหลั่นกันลงมาสมมาตรทั้งซ้ายขวา ถูกโอบอุ้มไว้อย่างสมดุลด้วยเส้นโค้งอ่อนเพริ้วดูเคลื่อนไหวมีชีวิตของลำตัวพญานาค ตั้งแต่ส่วนหัวถึงปลายหาง

รูปที่ 6.17: พญานาคาเทินสำเภาทอง

- **จุดเรียนรู้เรื่องราวชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่** จุดนี้เป็นการเรียนรู้การจัดการน้ำท่วมโดยชุมชน และการแข่งเรือเมืองน่าน โดยการจัดการน้ำท่วมโดยชุมชนสู่ชุมชนปลอดภัยระดับโลก จากประสบการณ์น้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก เป็นปัญหาซ้ำซากที่เกิดขึ้นแทบทุกปี และการต้องเผชิญอุทกภัยครั้งหนักที่สุด เมื่อปี พ.ศ.2549 ชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่จึงได้ริเริ่มสร้างแนวทางการรับมือ ภัยพิบัติน้ำท่วมด้วยตนเอง โดยการประยุกต์ใช้แผนที่เดินดินในการออกแบบการบรรเทาสาธารณภัยอย่างเป็นระบบ

มีแผนอพยพและช่วยผู้คนในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีการทำกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยผ่านการออมเงินอย่างสมัครใจ จนกลายเป็นชุมชนต้นแบบให้ชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้กันอย่างกว้างขวาง และชุมชนแห่งนี้เป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้รับการรับรองจาก WHO องค์การอนามัยโลก ให้เป็นชุมชนปลอดภัยระดับสากล พร้อมไปกับหลายๆ ชุมชน จึงทำให้เทศบาลเมืองน่าน ได้รับรางวัลชุมชนปลอดภัยอันดับที่ 316 ของโลกอีกด้วย ส่วนการเรียนรู้เรื่องการแข่งเรือเมืองน่านนั้น เป็นการเรียนรู้การแข่งเรือถือได้ว่าเป็นกีฬาที่เป็นชีวิตจิตใจของคนเมืองน่านโดยเฉพาะกับชุมชนที่ตั้งอยู่ริมน้ำอย่างชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ ความคลั่งไคล้ในกีฬาแข่งเรือถือว่าอยู่ในทุกลมหายใจ ด้วยชุมชนแห่งนี้มีเรือระดับแชมป์ถ้วยพระราชทานหลายสมัย อย่างเรือเจ้าแม่ทรายทอง เจ้าแม่ทรายทอง 54 และเรือที่มีความโดดเด่น มีชื่อเสียงอย่างเรือนางพญาท่ายทอง และเรือฟ้าล้าน สิ่งเหล่านี้สร้างความผูกพันกับสายน้ำของคนเมืองน่าน นอกจากการใช้น้ำเป็นประโยชน์ในด้านอุปโภค บริโภคและนันทนาการแล้ว คนเมืองน่านยังมีความเชื่อที่ฝังรากมาหลายชั่วอายุคน คือ ความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษของคนน่าน เจ้าขุนนุ่น ขุนฟอง เกิดจากไข่ของพญานาค ความเชื่อนี้จึงนำไปสู่ความเคารพ และการแสดงออกผ่านการสร้างหัวเรือแข่ง โดยหัวเรือแข่งเมืองน่านจะมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นรูปพญานาคชูคอสวยงาม และมีหางที่เขี้ยวขึ้นดูสวยงาม

รูปที่ 6.18: จุดเรียนรู้เรื่องราวชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่

● **จุดที่ 4 พญานาคาคู่คู่โลกุตระธรรม** กิจกรรมในจุดนี้เป็นจุดขึ้นชมพญานาคาคู่และจุดชมช่องประตูโขงใต้ท้องพญานาคา รวมทั้งตัวเหงา

- **พญานาคาคู่** เชื่อกันว่าพญานาคคู่นี้ ตัวผู้ คือตัวด้านทิศตะวันออก และตัวเมีย คือตัวด้านทิศตะวันตก ทำหน้าที่เป็นพาหนะเทินพระวิหารซึ่งเปรียบเสมือนสำเภาทองที่จะนำพามนุษย์ข้ามพ้นทะเลแห่งวิภังขาร พญานาคทั้งคู่อยู่ในอากัปกิริยาสะดุ้ง ทำให้ลำตัวคดโค้งเป็นคลื่นที่แสดงออกทั้งในทางแนวตั้ง และแนวนอน หมัดกล้ำและความโค้งมนของลำตัว แสดงถึงน้ำหนักของตัวนาค และความเข้มแข็ง แข็งแรง ใต้ท้องพญานาคทั้ง 2 ด้านมีช่องประตูโขงให้พุทธศาสนิกชนได้ลอดสะเดาะเคราะห์

รูปที่ 6.19: พญานาคาคู่

- ช่องประตูโขงใต้ท้องพญานาคา ใต้ท้องพญานาคทั้ง 2 ด้านมีช่องประตูโขง คนสามารถเดินลอดได้ และความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันแต่นานมาแล้ว หากใครได้ลอดท้องพญานาคก็จะเป็นสิริมงคลต่อตนเอง บ้างก็เชื่อกันว่าถ้าได้ลอด ก็เหมือนได้ทำการสะเดาะเคราะห์ ขจัดสิ่งอัปมงคล คนป่วยไข้ได้ลอดหรือนำเสื้อผ้าของผู้ป่วยมาลอดก็จะเป็นการขจัดเคราะห์ ขจัดโรคให้หายป่วย บ้างก็เชื่อกันว่าหากใครได้มาลอดก็จะได้กลับมาเมืองน่านอีกครั้ง ชายและหญิงที่เป็นคู่รักมาลอดก็จะได้เป็นคู่กัน หากมีคู่รักเป็นคนเมืองน่าน พาคู่รักมาลอดก็จะได้เป็นชายเป็นสะใภ้เมืองน่านอยู่กินกันเนิ่นนานสืบไป

รูปที่ 6.20: ช่องประตูโขงใต้ท้องพญานาคา

- **ตัวหงา** เชื่อกันว่าเป็นลัคนาพญานาค ศิลปะล้านนาได้รับอิทธิพลศิลปะจากพม่า ประดับตรงราวบันไดทิศตะวันตก และตะวันออก

รูปที่ 6.21: ตัวหงา

3.2) เส้นทางแอ่วหัวหวานเมืองน่าน ไหว้พระงาม 9 องค์ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมต่อได้มีการจัดกิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยการจัดกิจกรรม เป็นกิจกรรมเดินเที่ยวเมืองเก่าขึ้นใน (หัวหวานเมืองน่าน) พร้อมสักการะพระเจ้า 9 องค์ ตามวัดสำคัญในเขตหัวหวาน โดยใช้ชื่อกิจกรรมว่า “ไหว้พระงาม 9 องค์ เสริมบุญบารมี” ซึ่งประกอบไปด้วย

- **จุดที่ 1 พระพุทธมหาพรหมอุดมศากยมุนี (พระองค์ที่ 1-4)**

เป็นการไหว้พระประธานของวัดภูมินทร์ มี 4 องค์ พระพักตร์หันออกไปทั้ง 4 ทิศ เป็นนัยถึงทวีปทั้ง 4 และเป็นปริศนาธรรม หมายถึง พรหมวิหาร 4 หลักธรรม 4 ประการ อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา อันเป็นหลักธรรมสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์

รูปที่ 6.22: พระพุทธมหาพรหมอุดมศากยมุนี พระประธานของวัดภูมินทร์

● **จุดที่ 2 พระเจ้าหลวงวัดช้างค้ำ พระนันทบุรีศรีศากยมุนีและพระพุทธรูปในธรรมมาส (พระองค์ที่ 5-7)**

วัดช้างค้ำหรือวัดหลวงกลางเวียง เจ้าผู้ครองนครน่าน พญาภูแข่ง เป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.1949 ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าหลวงที่พระพักตร์งดงาม เมื่อพุทธศาสนิกชนเดินเข้าไปในพระวิหารก็จะมองเห็นองค์พระประธานแยมพระโอษฐ์ในจุดที่ต่างกันอย่างเห็นที่น่ายศรัย พระพุทธรูปนันทบุรีศรีศากยมุนี คือ พระพุทธรูปทองคำปางลีลาประดิษฐานอยู่ในหอไตร องค์พระเป็นศิลปะสุโขทัย เจ้าแก้วพราหมณ์ เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 14 แห่งราชวงศ์ภูคา เป็นผู้สร้าง เป็นพระพุทธรูปปางลีลาที่ทำด้วยทองคำขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย อีก 2 จุดที่น่าสนใจ คือ 1) จุดบริเวณประตูทางออกด้านใน คือ จุดที่เป็นมุมมองสู่พระประธานได้สวยงาม อีกมุมหนึ่งเป็นมุมมองที่ให้ความรู้สึกรัศมีความเมตตาและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระประธาน และ 2) บริเวณธรรมมาส หากยืนอยู่บริเวณกำแพงวิหารด้านซ้ายจะมองเห็นพระพุทธรูปนั่งประทับอยู่ภายในธรรมมาสพอดี เป็นความลงตัวของการจัดวางศิลปวัตถุภายในวิหารให้มีความสอดคล้องและน่าสนใจ

รูปที่ 6.23: พระเจ้าหลวงวัดช้างค้ำ พระนันทบุรีศรีศากยมุนีและพระพุทธรูปในธรรมมาส

● **จุดที่ 3 วัดน้อย จังหวัดน่าน (พระองค์ที่ 8)**

วัดน้อย เป็นวิหารหลังเล็กตั้งอยู่บริเวณต้นโพธิ์ลานหน้าพิพิธภัณฑฯ วัดน้อยเป็นศิลปะล้านนา สกulpture น่าน สร้างในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน มีพระพุทธรูปและแผงพระพิมพ์ไม้ประดิษฐานอยู่ในวัด ตามตำนานเล่าขานกันว่า พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชได้กราบบังคมทูลถึงจำนวนวัดในเมืองน่านต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เกินไป 1 วัด จากจำนวนที่มีอยู่จริง พระองค์จึงโปรดให้สร้างวัดน้อยเพิ่มขึ้นอีก 1 วัด

รูปที่ 6.24: พระประธานในวัดน้อย

- จุดที่ 4 พระประธานวัดหัวข่วง (พระองค์ที่ 9)

ภายในวิหารมีองค์พระประธานปูนปั้นที่ประทับอยู่บนฐานชุกชีที่มีพญานาคคู่ขดตัวเป็นฐาน ตัวองค์พระถูกตั้งเอียงไปทางขวา (ทิศตะวันออก) ไม่อยู่ในตำแหน่งตรงกับประตูทางเข้าตามธรรมเนียมทั่วไป เป็นการวางตำแหน่งที่จะมิให้พระประธานของวัดสองวัด (วัดภูมินทร์และวัดหัวข่วง) ตั้งประจันหน้าตรงกันเพราะจะทำให้บ้านเมืองเกิดอาเพศและความขัดแย้งภายใน

รูปที่ 6.25: พระประธานวัดหัวข่วง

จากการดำเนินโครงการนำร่องตามแผนปฏิบัติการ ทั้งการทดลองปรับปรุงด้านกายภาพ และการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ อาทิ การทดลองวางเส้นทางเดินเที่ยวทั้ง 2 เส้นทาง บริการนำชมโดยผู้นำชมอาสาสมัคร กิจกรรมการอบรมการเตรียม

ดอกไม้ และสวยดอกสำหรับสักการะพระ คณะทำงานร่วมได้จัดงานทดลองกิจกรรมท่องเที่ยว โดยเชิญนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ เข้าร่วมทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ พร้อมกับร่วมประเมินโดยใช้เอกสารประเมิน และวงพูดคุยสะท้อนความคิดเห็นต่อกิจกรรมเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนำข้อมูลดังกล่าวไปปรับปรุงการบริการการท่องเที่ยวภายในวัดภูมินทร์ และกิจกรรมท่องเที่ยวในจุดอื่นๆภายในชุมชน ที่ชาวชุมชนต้องการดำเนินการในอนาคต โดยสรุปผลการประเมินของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิมิตดังต่อไปนี้ (ข้อ 6.4)

6.4 ผลการประเมินและข้อเสนอแนะต่อโครงการนำร่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ของชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่

แนวทางการประเมินโครงการนำร่องฯ ดำเนินการโดยการเชิญนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 33 คน เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนผู้จัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้าร่วมเป็นผู้มีภูมิลำเนาในพื้นที่จำนวน 26 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการจากจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 7 คน เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชาวชุมชนได้เตรียมการไว้ อันได้แก่ กิจกรรมเดินชมวิหารวัดภูมินทร์ กิจกรรมสาธิตและอบรมการเตรียมดอกไม้สด

การประเมินกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการประเมินคือ แบบประเมินความพึงพอใจ และวงเสวนาสะท้อนความคิดเห็นระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิ และชาวชุมชนผู้จัดการท่องเที่ยว เป็นอีกเครื่องมือที่ช่วยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมถึงการซักถาม และหาคำตอบสู่การปรับปรุงการบริการการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ที่จัดการโดยชุมชนให้ดีขึ้นร่วมกัน

ผลการประเมินทั้งจากแบบประเมินและเวทีการพูดคุย สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

6.4.1 ส่วนที่ 1 รายละเอียดข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมรวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิฯ มีสัดส่วนเป็นเพศหญิง 29 คน คิดเป็นร้อยละ 87.88 เพศชายจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.12 โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมทั้งหมดส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 61-65 ปี จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีอายุระหว่าง 66-70 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 21.21 อายุระหว่าง 71-75 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 15.15 และผู้ตอบแบบสอบถามที่อายุระหว่าง 81-85 ปี มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 9.09

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพ แยกตามกลุ่มโรคที่ผู้สูงอายุมักจะเจ็บป่วยตามตารางแสดงผลด้านล่าง

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ คือโรคปวดข้อและกระดูก จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 รองลงมาคือความดันโลหิตสูง จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และถัดมาคือปัญหาสายตา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3

ตารางที่ 6.3: แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมฯที่มีปัญหาสุขภาพแยกตามโรคต่างๆ

ปัญหาสุขภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ความดันโลหิตสูง	12	36.36
ปวดข้อและกระดูก	13	39.39
ปัญหาการได้ยิน	1	3.03
ปัญหาสายตา	10	30.3
โรคเกี่ยวกับหัวใจ	5	15.15
เบาหวาน	4	12.12
อื่นๆ	1 (ลูกหมากโต)	3.03

- ในประเด็นของการรับสื่อที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้เข้าร่วมฯจะติดตามรายการท่องเที่ยวทางโทรทัศน์มากที่สุด จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 87.88 และจากเว็บไซต์ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.12 และส่วนใหญ่จะรับชมรายการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบดูนานครึ่ง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 60.61 ผู้ที่ดูรายการท่องเที่ยวบ่อยมาก/ดูเกือบทุกวัน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และไม่ค่อยได้ดู จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03

- สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้เข้าร่วมฯเคยไปท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะเคยไปท่องเที่ยวในจังหวัดต่างๆในประเทศไทย จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 69.7 รองลงมาจะเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง บ้าน หรือจังหวัดน่าน (จังหวัดบ้านเกิด) จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 และเที่ยวภายในจังหวัดต่างๆในภาคเหนือ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.54 และการท่องเที่ยวในต่างประเทศ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4

จากข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาจพอสรุปได้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศไทย เป็นการท่องเที่ยวตามต่างจังหวัด และรับสื่อที่ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวข้องกับข้อต่อของร่างกายเช่น อาการปวดหัวเข่า และความดันโลหิตสูง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโรคประจำตัวทั้ง 2 โรค คือปัจจัยพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องดูแลตนเอง และผู้ให้บริการการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้นๆ เพื่อให้สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวได้เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพทางด้านร่างกาย และเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับหากเกิดปัญหาสุขภาพแบบฉุกเฉินกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุระหว่างการท่องเที่ยว

6.4.2 ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริการและกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุของชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่

- ความพึงพอใจต่อการบริการการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์

ตารางที่ 6.4: แสดงร้อยละความพึงพอใจต่อการจัดบริการการท่องเที่ยว

การจัดการบริการการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์	ความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		ไม่ชอบ	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1. การบริการการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์						
1.1 เส้นทางเดินที่ให้เวียนขวารอบอุโบสถ	17	51.52	16	48.48	0	0
1.2 การบริการผู้นำชม	15	45.45	17	51.52	1	3.03
1.3 ระยะทางในการเดินชม	12	36.36	20	60.61	1	3.03
1.4 การบริการหมวกกันแดด	18	54.55	12	36.36	3	9.09
1.5 การบริการน้ำดื่ม	16	48.48	16	48.48	1	3.04
1.6 เอกสารแผ่นพับนำชมวัดภูมินทร์	15	45.46	18	54.54	0	0
1.7 การบริการดอกไม้ไหว้พระ/ น้ำมันตะเกียง	16	48.48	15	45.46	2	6.06
1.8 จำนวนเวลาที่ใช้ในการบริการนำชม และให้ข้อมูลความรู้	15	45.46	13	39.39	5	15.15
1.9 จำนวนคนในการแบ่งกลุ่มเพื่อเดินชม	14	42.42	18	54.55	1	3.03
1.10 เนื้อหาข้อมูลความรู้ในการบริการ นำชม	18	54.54	15	45.46	0	0
1.11 บุคลิกภาพของผู้นำชมและให้ข้อมูล ความรู้	20	60.61	13	39.39	0	0
1.12 วิธีการ/เทคนิคการให้ข้อมูลความรู้ ของผู้นำชม	19	57.58	14	42.42	0	0
1.13 ความรู้ในการดูแลนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุของผู้นำชม	15	45.45	17	51.52	1	3.03
1.14 ป้ายข้อมูล/ป้ายนิทรรศการที่ผู้สูงอายุ อ่านได้ชัดเจน	15	45.45	17	51.52	1	3.03
1.15 ทางลาด/ราวจับ สำหรับผู้สูงอายุใน การขึ้นไปไหว้พระ	9	27.27	15	45.46	9	27.27
1.16 ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ	9	27.28	10	30.3	14	42.42
1.17 ความคงทนของที่นั่ง	10	30.3	17	51.52	6	18.18
1.18 จำนวนของที่นั่ง/จุดนั่งพัก	13	39.39	15	45.46	5	15.15

ตารางที่ 6.4: (ต่อ) แสดงร้อยละความพึงพอใจต่อการจัดบริการการท่องเที่ยว

การจัดการบริการการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์	ความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		ไม่ชอบ	
1.19 ความร่มรื่น / ความสะอาดของจุดนั่งพัก	13	39.39	18	54.55	2	6.06
1.20 ความสะอาด/ ความเป็นระเบียบภายในวัดภูมินทร์	16	48.49	16	48.48	1	3.03

ผลจากการประเมินของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 33 คน ในด้านความพึงพอใจในการบริการการท่องเที่ยวในวัดภูมินทร์ ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

- การจัดเส้นทางเดินเวียนขวารอบโบสถ์ “เส้นทางชมวิหารจัตุรมุข” นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมาก จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 รองลงมาคือ พึงพอใจปานกลาง จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.48 โดยไม่มีนักท่องเที่ยวท่านใดไม่พึงพอใจ

- ในการให้บริการของผู้นำชมอาสาในการบอกเล่าข้อมูล และการดูแลนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 17 คน หรือร้อยละ 51.52 มีความพึงพอใจปานกลางต่อการบริการ ร้อยละ 45.45 รองลงมานักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็น มีความพึงพอใจมากกับการบริการของผู้นำชม และมีเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 ที่ไม่ชอบการบริการของผู้นำชม

- ระยะทางในการเดินชม ของเส้นทางเดินชมทั้งสองเส้น นักท่องเที่ยวจำนวน 20 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 60.61 มีความพึงพอใจปานกลางกับระยะทาง นักท่องเที่ยวจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 มีความพึงพอใจมาก และให้ความคิดเห็นว่าเป็นการเดินเที่ยวในระยะทางที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มีเพียงนักท่องเที่ยวจำนวน 1 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.03 ที่ให้ความคิดเห็นว่าเป็นระยะทางที่ไกลเกินไปสำหรับผู้สูงอายุ

- ในประเด็นการให้บริการที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินตามเส้นทางท่องเที่ยว หมวกกันแดด นักท่องเที่ยวจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.55 มีความพึงพอใจมากกับการบริการ

การบริการน้ำดื่ม นักท่องเที่ยวจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.49 มีความพึงพอใจมากในการบริการน้ำดื่มบรรจุไว้ในถุงสะพาย ที่สามารถพกพาไปได้ระหว่างเดิน

เอกสารแผ่นพับนำชมวัดภูมินทร์ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจปานกลาง จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.54 และ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 ที่มีความพึงพอใจมาก

การบริการดอกไม้ไหว้พระ / น้ำมันตะเกียง นักท่องเที่ยวจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.48 มีความพึงพอใจมาก รองลงมาคือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจปานกลาง

จำนวนเวลาที่ใช้ในการบริการนำชมและให้ข้อมูลความรู้ นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจมาก และมีความเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม รองลงมาคือ นักท่องเที่ยวจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 มีความพึงพอใจปาน และนักท่องเที่ยวจำนวน

5 คน คิดเป็นร้อยละ 15.15 ไม่พึงพอใจกับจำนวนเวลาที่ใช้ในการบริการนำชมและให้ข้อมูลความรู้ เนื่องจากบางท่านเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่นานเกินไป และบางท่านเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไป

จำนวนคนในการแบ่งกลุ่มเดินชม นักท่องเที่ยวจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.55 มีความพึงพอใจปานกลาง นักท่องเที่ยวจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 42.42 มีความพึงพอใจปานกลาง

การให้ข้อมูลเนื้อหาข้อมูลความรู้ในการบริการนำชม นักท่องเที่ยว 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.54 มีความพึงพอใจมาก และนักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจปานกลาง

ความเหมาะสมของบุคลิกของผู้นำชม และเทคนิคการให้ข้อมูล นักท่องเที่ยวจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 60.61 และ จำนวน 19 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 57.58 เห็นว่าบุคลิกภาพของผู้นำชม และเทคนิคการให้ข้อมูลมีความเหมาะสมมากและรู้สึกพึงพอใจมาก

ความรู้ในการดูแลนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของผู้นำชมอาสา นักท่องเที่ยวจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 มีความพึงพอใจ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 มีความพึงพอใจมาก มีเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 ที่ไม่พึงพอใจ

- ในประเด็นการให้สิ่งบริการที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินตามเส้นทางท่องเที่ยว

ป้ายนิทรรศการ นักท่องเที่ยวจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 มีความพึงพอใจปานกลางในป้ายข้อมูล/ ป้ายนิทรรศการที่ผู้สูงอายุอ่านได้ชัดเจน นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 มีความพึงพอใจอย่างมาก มีเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 ที่เห็นว่าตัวหนังสือในป้ายนิทรรศการควรมีขนาดใหญ่กว่านี้

ทางลาด/ราวจับ สำหรับผู้สูงอายุในการขึ้นไปไหว้พระ นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจ ส่วนผู้ที่มีความพึงพอใจมาก และไม่พึงพอใจมีจำนวนเท่ากัน คือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27

ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่แล้วผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 42.42 ไม่พึงพอใจ เนื่องจากเห็นว่าห้องน้ำไม่มีความเหมาะสมในการรองรับผู้สูงอายุ รองลงมาคือพึงพอใจปานกลาง จากนักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3 และ นักท่องเที่ยวจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 27.28 มีความพึงพอใจมาก

จากร้อยละความพึงพอใจที่มีต่อสิ่งบริการไม่ว่าจะเป็นราวจับ และห้องน้ำดังกล่าว สอดคล้องกับสภาพการให้บริการของสิ่งบริการภายในวัดภูมินทร์ ที่ยังไม่มีพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ สำหรับราวจับเพื่อให้บริการผู้สูงอายุ มีให้บริการเฉพาะบริเวณบันไดทางขึ้นวิหารจัตุรมุขแต่ไม่มีให้บริการในห้องน้ำ และพื้นที่ในห้องน้ำบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นห้องน้ำที่ใกล้ที่สุด ก็มีลักษณะไม่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยมีพื้นที่ให้บริการที่แคบ รถเข็นไม่สามารถเข้าได้ ประตูห้องน้ำยังเป็นรูปแบบบานเปิด สุขภัณฑ์ทั้งโถและอ่างล้างมือมีลักษณะไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ไม่มีราวจับ พื้นห้องน้ำมีความลื่น และอันตรายเมื่อเปียกน้ำ

ความคงทนของที่นั่ง นักท่องเที่ยวฯ มีความพึงพอใจปานกลางจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 รองลงมา คือ มีความพึงพอใจมากต่อความคงทนของที่นั่ง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3 และ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 18.18 ไม่พึงพอใจ

จำนวนของที่นั่ง/ จุดนั่งพัก นักท่องเที่ยวฯจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจปานกลาง รองลงมาคือ นักท่องเที่ยวฯจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 มีความพึงพอใจในที่นั่งที่จัดเตรียมไว้อย่างมาก และจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 15.15 ที่ไม่พึงพอใจและมีความคิดเห็นว่าจุดนั่งพักมีน้อยเกินไป

ความร่มรื่น/ ความสะอาดของจุดนั่งพัก นักท่องเที่ยวฯจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจปานกลาง นักท่องเที่ยวฯจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 มีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก และนักท่องเที่ยวฯจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6.06 ไม่พึงพอใจ

ความสะอาด/ ความเป็นระเบียบภายในวัดภูมินทร์ นักท่องเที่ยวฯพึงพอใจมากและมีความพึงพอใจต่อความสะอาด/ ความเป็นระเบียบภายในวัดภูมินทร์ มีจำนวนเท่ากันจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.49 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 ที่ไม่พึงพอใจและให้ความเห็นว่าควรปรับปรุงจุดทิ้งขยะเนื่องจากไม่สวยงามและอยู่ใกล้จุดนั่งพัก

- กิจกรรมไหว้พระงาม 9 องค์ในพื้นที่เชื่อมโยงกับวัดภูมินทร์และชุมชนภูมินทร์ท่าลี่

ตารางที่ 6.5: แสดงร้อยละความพึงพอใจต่อกิจกรรมไหว้พระงาม 9 องค์

การจัดการบริการ กิจกรรมไหว้พระงาม 9 องค์	ความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		ไม่ชอบ	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
2. กิจกรรมไหว้พระ 9 องค์						
2.1 เส้นทางเดินไปไหว้พระ 9 องค์ ในพื้นที่เชื่อมโยงกับ วัดภูมินทร์และ ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่	16	48.48	17	51.52	0	0
2.2 ระยะทางในการเดินชม	13	39.39	19	57.58	1	3.03
2.3 จำนวนเวลาที่ใช้ในการไหว้พระและ ให้ข้อมูลความรู้	16	48.49	13	39.39	4	12.12
2.4 เอกสารแผ่นพับแนะนำการไหว้พระ และให้ข้อมูลความรู้	17	51.51	15	45.46	1	3.03
2.5 เนื้อหาข้อมูลความรู้ในการบริการ ของผู้นำชม	20	60.61	12	36.36	1	3.03
2.6 วิธีการ/เทคนิคการให้ข้อมูลความรู้ ของผู้นำชม	17	51.51	15	45.46	1	3.03
2.7 อื่นๆ ระบุ	0	0	0	0	0	0

จากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 33 คน ในด้านความพึงพอใจในกิจกรรมไหว้พระงาม 9 องค์ในพื้นที่เชื่อมโยงกับวัดภูมินทร์และชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ สามารถสรุปได้ดังนี้

เส้นทางการเดินไปไหว้พระงาม 9 องค์ในพื้นที่เชื่อมโยงกับ วัดภูมินทร์และชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 ความพึงพอใจ และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.48 มีความพึงพอใจต่อเส้นทางการไหว้พระงาม 9 องค์เป็นอย่างมาก

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 เห็นว่าระยะทางในการเดินชมเป็นระยะทางที่น่าพึงพอใจปานกลาง นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 เห็นว่าระยะทางในการเดินชมเป็นระยะทางที่น่าพึงพอใจเป็นอย่างมาก มีเพียง 1 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 3.03 เห็นว่า เป็นระยะทางในการเดินชมที่ไม่น่าพึงพอใจเนื่องจากเส้นทางค่อนข้างไกล

จำนวนเวลาที่ใช้ในการไหว้พระและให้ข้อมูลความรู้ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.49 มีความพึงพอใจมาก รองลงมาจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39 มีความพึงพอใจปานกลาง และผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.12 ไม่ พึงพอใจ

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.51 มีความพึงพอใจอย่างมากในการให้ข้อมูลในรูปแบบเอกสารแผ่นพับแนะนำการไหว้พระและการให้ความรู้ นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 มีความพึงพอใจปานกลาง และมีจำนวน 1 คน ที่ไม่พึงพอใจ คิดเป็นร้อยละ 3.03

ในด้านเนื้อหาข้อมูลความรู้ในการบริการของผู้นำชม นักท่องเที่ยวจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 60.61 คนมีความพึงพอใจมาก และจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 มีความพึงพอใจปานกลาง และมีนักท่องเที่ยวเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 โดยให้ความคิดเห็นว่าข้อมูลบรรยายบางข้อมูลเนื้อหาบ่อยเกินไป ไม่ครบถ้วนและควรเพิ่มข้อมูลทางประวัติศาสตร์หรือตำนานต่างๆ ให้มากขึ้น

วิธีการ/เทคนิคการให้ข้อมูลความรู้ของผู้นำชม นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.51 มีความพึงพอใจอย่างมาก รองลงมาคือ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 45.46 ซึ่งมีความพึงพอใจปานกลาง และนักท่องเที่ยวจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.03 ไม่พึงพอใจ โดยให้ความคิดเห็นว่าการให้ข้อมูลของผู้นำชมยังค่อนข้างติดขัด

จากการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นว่าความรู้ความสามารถ และความพร้อมของผู้นำชมอาสา สามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดีด้วยความพึงพอใจที่มีต่อการบริการของผู้นำชมจากผู้ประเมินเป็นไปในทิศทางที่พึงพอใจมาก และหากกิจกรรมดังกล่าวชาวชุมชนสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต ก็จะเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการสนับสนุนศักยภาพการท่องเที่ยวด้านการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของแหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์เข้มแข็งขึ้น และสามารถพัฒนากิจกรรมผู้ชมอาสาต่อไปได้ในอนาคต หากชุมชนต้องการดำเนินการหรือมีองค์กรอื่นๆ ร่วมสนับสนุน

6.4.3 ความต้องการและความคิดเห็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นๆ

- ท่านอยากให้วัดอื่นๆมีกิจกรรมการบริการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเช่นเดียวกับวัดภูมินทร์หรือไม่

ตารางที่ 6.6: แนวทางการจัดกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวดำเนินการ

3.1 ท่านอยากให้วัดอื่นๆมีกิจกรรมการบริการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเช่นเดียวกับวัดภูมินทร์หรือไม่	คน	ร้อยละ
อยาก	33	100
ไม่อยาก	0	0

จากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จำนวน 33 คน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 33 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 100 อยากให้วัดอื่นๆมีกิจกรรมการบริการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเช่นเดียวกับวัดภูมินทร์

- ท่านต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวัดภูมินทร์มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดบ้างที่บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ตารางที่ 6.7: ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

สิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การบริการผู้นำชม	25	75.76
จุดบริการดอกไม้สำหรับไหว้พระ	24	72.73
แผ่นพับแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว	17	51.52
ทางลาด/ ราวจับ สำหรับผู้สูงอายุในการขึ้นไปไหว้พระ	24	72.73
ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ	22	66.67
จุดนั่งพัก	19	57.58
อื่นๆ ระบุ	0	0

จากการสอบถามนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 33 คน ถึงเรื่องความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวัดภูมินทร์มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดบ้างที่บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้ข้อสรุปดังนี้

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 75.76 ต้องการให้ชุมชนดำเนินบริการนำชมมากที่สุด รองลงมาคือต้องการมีจุดบริการดอกไม้สำหรับไหว้พระและมีทางลาด/ ราวจับ สำหรับผู้สูงอายุในการขึ้นไปไหว้พระ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 72.73 และ

นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 มีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 มีความต้องการเรื่องจุดนั่งพัก และผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 51.52 มีความต้องการในเรื่องแผนผังแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

6.4.4 ความพึงพอใจและความคิดเห็นในภาพรวมของกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ตารางที่ 6.8: ความพึงพอใจและความคิดเห็นในภาพรวมของกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

หัวข้อ	ความพึงพอใจ									
	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด	
4.1. ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น	18	54.55	8	24.24	7	21.21	0	0	0	0
2. สามารถนำความรู้ที่ได้ไป ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่น	12	36.37	14	42.42	7	21.21	0	0	0	0
4.2. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	19	57.58	11	33.33	3	9.09	0	0	0	0

จากการสอบถามนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 33 คน ถึงเรื่องความพึงพอใจและความคิดเห็นในภาพรวมของกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ข้อสรุปดังนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ความพึงพอใจจากการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้นนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 54.55 ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 24.24 และ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 21.21 ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากและปานกลาง ตามลำดับ

ความพึงพอใจส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 42.42 มีความพึงพอใจและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นในระดับมาก รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 36.37 มีความพึงพอใจและสามารถนำความรู้ที่ได้ไป

ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นในระดับมากที่สุด และผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 21.21 มีความพึงพอใจและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นในระดับปานกลาง

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

ความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 มีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในระดับมากที่สุด รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 9.09 มีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในระดับมากและปานกลาง ตามลำดับ

● ข้อเสนอแนะและคำติชมจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง

รูปแบบกิจกรรม / เนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมการนำชม

- เนื้อหาการบริการนำชม ควรจะมีการออกแบบให้ยืดหยุ่นปรับได้ตามกลุ่มอายุ ความสนใจ
- ควรเพิ่มข้อมูลทางประวัติศาสตร์หรือตำนานพื้นถิ่นต่างๆ ให้มากขึ้น
- เนื้อหาข้อมูลความรู้บางส่วนในการบริการนำชม ข้อมูลซ้ำกับการบรรยายบนรถราง แต่โปรแกรมของวัดภูมิวนมีเวลามากกว่าสามารถสอดแทรกเกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ได้ดีกว่า
- การแบ่งกลุ่มเดินไม่ควรเกินกลุ่มละ 10 คน
- ขึ้นชอบที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสอบถามข้อมูลได้อย่างเต็มที่
- เป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจและสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชน
- เป็นกิจกรรมที่สามารถประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านให้ดีขึ้น

การให้บริการของผู้นำชม

- ควรให้มีผู้นำเสนอข้อมูลจากท้องถิ่น / เด็กๆ
- ผู้นำชมมุ่งสนใจกับการให้ข้อมูลมากกว่าการดูแลนักท่องเที่ยว จึงควรแบ่งหน้าที่ผู้นำชม 2 คน/ กลุ่ม คนหนึ่งให้ข้อมูล อีกคนดูแลนักท่องเที่ยว
- การให้ข้อมูลของผู้นำชมยังค่อนข้างติดขัด หากนำชมบ่อยๆ จะคล่องตัวและลื่นไหลมากกว่านี้

ระยะเวลา / ระยะทาง

- เวลาที่จัดกิจกรรมเป็นระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก มีความเหมาะสม
- ควรมีการหยุดพักให้มากกว่านี้
- เวลาที่ให้บริการนำชม น่าจะเป็นช่วงเช้า 08.00 หรือ ช่วงเย็น 17.00 น.
- ระยะทางการเดินเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่แข็งแรง
- เนื่องจากอากาศค่อนข้างร้อนและมีข้อจำกัดทางด้านเวลา การเดินทางเป็นเวลานานและอากาศร้อนอาจมีผลต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ
- จำนวนเวลาที่ใช้ในการบริการนำชมน้อยเกินไป

- เส้นทางไหว้พระ 9 องค์ค่อนข้างไกล สำหรับระยะทางการเดินของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- ควรเริ่มกิจกรรมช้ากว่านี้ ระยะเวลาสั้นกว่านี้

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในกิจกรรม

- เอกสารแผ่นพับนำชม ควรกำหนดเวลาของแต่ละจุดให้ชัดเจน
- ป้ายนิทรรศการควรมีตัวอักษรที่ใหญ่กว่าที่จัดแสดงอยู่
- ควรจะมีห้องน้ำ หรือปรับปรุงห้องน้ำที่มีอยู่เพื่อรองรับผู้สูงอายุ / คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส
- ควรปรับปรุงจุดทิ้งขยะเนื่องจากไม่สวยงาม ควรออกแบบให้เหมาะสม
- ควรเพิ่มจุดบริการน้ำดื่มเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- ควรมีรถเข็นไว้บริการผู้สูงอายุในการเดินชม
- ทางลาด/ราวจับ ในบางวัดในเส้นทางท่องเที่ยวยังไม่มี
- จำนวนของที่นั่ง/ จุดนั่งพักมีน้อย ไม่สัมพันธ์กับจุดบรรยาย ที่นั่งพักแคบเกินไป

สิ่งที่ควรดำเนินการเพิ่มเติมจากกิจกรรม เช่น การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

- ควรเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งให้บริการแก่กลุ่มเยาวชน
- สำหรับกิจกรรมของผู้สูงอายุที่ทำอยู่แล้ว
- อยากให้วัดอื่นๆ ในจังหวัดน่าน ทำโครงการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ อาจจะหากิจกรรมอื่นๆ ที่ผู้สูงอายุทำได้ เช่น การพับผ้าเช็ดหน้าเป็นรูปสัตว์ต่างๆ การทำดอกไม้แห้ง หรือการพับผ้ากอสีให้โรงพยาบาล
- อยากให้วัดอื่นๆ มีกิจกรรมเช่นนี้ เพราะนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุบางคนต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ เช่นกัน
- ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว ควรมีการออกแบบรูปแบบทัวร์ที่หลากหลาย ควรมีการให้บริการเปิดจุดรับประสานงานการจัดการบริการท่องเที่ยวตามเส้นทางที่ได้ออกแบบไว้ ให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวโดยการเปิดจองการให้บริการ มีการสอบถามความต้องการของนักท่องเที่ยว ความสนใจ/ช่วงเวลา ให้ นักท่องเที่ยวเลือก และนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับปรุงการบริการการนำชม และเวลาการนำเสนอในแต่ละเส้นทางได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม

เช่น โปรแกรม A เส้นทาง จุด Focus ใช้เวลา 40 นาที
 โปรแกรม B เส้นทาง จุด Focus ใช้เวลา 60 นาที
 โปรแกรม C เส้นทาง จุด Focus ใช้เวลา 90 นาที

● ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

- ผู้สูงอายุบางคนไม่ได้รับแจ้งกำหนดการล่วงหน้า เลยไม่ได้จัดเวลาเพื่อไว้พัก ก่อนออกไปเที่ยวโดยรถราง
- การเลือกที่พักแรมเหมาะสมมากในแง่ของที่ตั้ง ทั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน แต่ในโรงแรมไม่มีสิ่งบริการที่จัดเตรียมไว้รองรับผู้สูงอายุเลย

- ก่อนการพาออกไปชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ และตัวเมืองโดยรถราง ควรอธิบายว่า การนำเที่ยวโดยรถรางมีเป้าหมายจะให้นักท่องเที่ยวได้รับการแนะนำให้เห็นสถานที่เด่นๆ ของเมือง สภาพทั่วไปของเมือง เหมาะสมมากสำหรับผู้ที่มาครั้งแรก หรือมีเวลาจำกัด แล้วถ้ามีเวลาเหลือ นักท่องเที่ยวก็จะกลับมาลงลึกในสถานที่ท่องเที่ยวที่สนใจ ที่มีการจัดให้ชมสถานที่ท่องเที่ยวโดยรถราง ครั้งนี้ใช้เวลาน้อยไปเลยต้องรีบ ประกอบกับอากาศร้อนและนักท่องเที่ยวเพิ่งเดินทางมาไกล เลยเหนื่อยมาก ถ้าจัดช่วงเช้าใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง ไปเช้าๆ แวะถ่ายรูปหลายแห่ง มีจุดแวะพักทานน้ำ เข้าห้องสุขาบ้างจะดี

- สำหรับการนำชมโดยอาสาสมัครเที่ยวจากชุมชนในวันที่ 5 เมษายน นั้น เป็นการนำเที่ยวเชิงลึกในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกในวันต่อจากการนั่งรถรางชม กิจกรรมที่จัดให้ก็มีความน่าสนใจมากและระยะทางก็ไม่ไกล แต่เนื่องจากอากาศที่ร้อนมาก นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเลยเหนื่อยมาก ทางแก้ไขก็คือเริ่มช้ากว่านั้น ช่วงแรกๆ ให้เดินก่อน ช่วงหลังให้นั่งในร่ม ทานน้ำแล้วทำกิจกรรม การอธิบายควรเน้นที่เด่นและเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ที่เหลือให้อ่านจากเอกสารที่แจก อธิบายหลายๆ ครั้งจะทำให้คนอธิบาย อธิบายเก่งเหมือนมัคคุเทศก์น้อยในวิหาร และอาจมีเส้นทางให้เลือกตามความสนใจ เช่น ทำบุญ ทำดอกไม้ ฯลฯ

- ทางคณะกรรมการร่วมควรช่วยชาวบ้านคิดว่าจะมีรายได้ด้วยวิธีใด โดยที่นักท่องเที่ยวเต็มใจจ่าย และผู้นำชม ผู้จัดกิจกรรมก็ภูมิใจที่จะรับ จิตอาสาอย่างเดียวก็น่าไม่ไหว เพราะต้องมีค่าใช้จ่าย อย่างน้อยก็เป็นค่าใบต้องทำดอกไม้

- จัดทำแนวทางการปรับปรุงสภาพกายภาพและสิ่งบริการ แล้วเสนอต่อองค์กรที่รับผิดชอบเพื่อสนับสนุนการค้า เช่น เทศบาล อพท. ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรม ฯลฯ

- ในภาพรวมงานนี้มาโดยถูกทางแล้ว เพียงแต่ต้องปรับในรายละเอียดเท่านั้นเอง (ผู้ร่วมประชุมที่โรงแรมและที่วัดได้ให้ข้อมูลไว้มากแล้ว)

- หากมีการประชุมเสนอผลการวิจัย อยากให้เชิญตัวแทนชุมชนต่างๆ ที่สนใจจะเป็นชุมชนท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เข้าร่วมประชุม แล้วให้ชาวบ้านจากชุมชนวัดภูมินทร์-ท่าลี่ นำเสนอวิธีการทั้งหมด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป แต่ถ้าไม่มีงบประมาณ อาจติดต่อกับ อพท. สำนักงานน่าน หรือเทศบาลเมืองน่าน เพื่อขอความสนับสนุน คงใช้งบไม่มากนัก

- ในกรณีที่ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกันฟังการเสนอผลการวิจัยแล้ว ต้องการกลับไปพัฒนาชุมชนของตนเอง ก็ทำได้ตามข้อเสนอแนะต่อไปนี้

● ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

หลังจากที่ได้เข้าร่วมประชุมรายงานการวิจัย เพื่อพัฒนาชุมชนวัดภูมินทร์-ท่าลี่ ให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุแล้ว โดยภาพรวมความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ว่า สิ่งที่เป็นจำเป็นในการจัดการบริการการท่องเที่ยว อันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต้องพิจารณา หากต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวยุคผู้สูงอายุ คือ บุคลากร รูปแบบและเครื่องมือการท่องเที่ยว และสิ่งบริการ

ในด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากร กรณีชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่ หลังจากการประชุมเพื่อพัฒนาแผนปฏิบัติการฯ การอบรม และการทดลองดำเนินโครงการนำร่องร่วมกับคณะวิจัย ในฐานะคณะทำงานร่วม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทั้งทางความคิด และการปรับปรุงการให้บริการของตนเอง นำมาสู่หลักการสำคัญในการบริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ คือความเข้าใจในคุณลักษณะของผู้สูงอายุ และนำความเข้าใจดังกล่าวมาดำเนินการออกแบบ และปรับปรุงรูปแบบหรือเครื่องมือการท่องเที่ยว อันได้แก่ กิจกรรมการเดินทางวัดทั้ง 2 เส้นทาง กิจกรรมสาธิตและอบรมการเตรียมดอกไม้สักการะ การดำเนินการดังกล่าวมีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเป็นทั้งการพัฒนาการบริการด้านบุคลากร และกิจกรรมแล้ว ยังเป็นการลดจุดอ่อนเรื่องสิ่งบริการด้านกายภาพที่วัดยังไม่พร้อม เช่น ห้องน้ำ ทางลาด ราวจับ ที่นั่ง และป้ายสื่อความหมายที่ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ นอกจากการลดความไม่พึงพอใจของนักท่องเที่ยว และความไม่พร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว บุคลากรที่มีความรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการทั้งในระดับแผน และระดับปฏิบัติ ในการที่จะร่วมกันผลักดันให้เกิดการปรับปรุง และพัฒนาด้านการบริการการท่องเที่ยวทั้งด้านกายภาพ และการบริการต่อไปในอนาคต

6.5 สรุปแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน

6.5.1 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยชุมชน

ชุมชนกับการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากจะอาศัยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เป็นต้นทุนหลักในการดำเนินธุรกิจแล้ว การบริหารจัดการภายในองค์กรธุรกิจ และการออกแบบสินค้าและบริการที่มีต้นธารมาจากการวางแผนขององค์กรเอง ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้ องค์กรธุรกิจประสบความสำเร็จ สำหรับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องเรียนรู้ และปฏิบัติบนฐานความเข้าใจศักยภาพของตนเอง

1) การค้นหาสมาชิกภายในชุมชนที่มีความสนใจ

ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ การค้นหา ระบุ และการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกชุมชนที่มีความสนใจด้านการท่องเที่ยวเหมือนเป็นสิ่งที่สำคัญอันดับต้นที่สมาชิกในชุมชนที่ต้องการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรคำนึงถึง เมื่อสามารถจัดตั้งกลุ่มสมาชิกได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการทำความเข้าใจศักยภาพ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของสมาชิกในกลุ่ม รวมถึงพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ การทำความเข้าใจระหว่างสมาชิกด้วยกันคือ กลยุทธ์และแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่ม และเป็นการประเมินตนเองด้านทรัพยากรบุคคลรูปแบบหนึ่ง ซึ่งช่วยให้การวางบทบาท หน้าที่ของสมาชิกได้เหมาะสม รวมถึงการวางแผนการในการดำเนินการ ทั้งในการหนุนเสริมศักยภาพ และการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยว ที่กลุ่มสมาชิก และชุมชนต้องการ

2) ชุมชนต้องรู้จักและเข้าใจตนเอง การทำความเข้าใจสภาพชุมชนของตนเอง เข้าใจจุดเด่น ปัญหา และโอกาสของชุมชน ที่ผูกโยงกับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จะทำให้การดำเนินการวาง

แผนการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มีความรัดกุม แม่นยำ และขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานจริง

- การประเมินศักยภาพชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว

- ศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว

การศึกษาและทำความเข้าใจศักยภาพชุมชนในด้านการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชน มีความเข้าใจเบื้องต้นถึงศักยภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอันจะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะช่วยในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

การศึกษาและทำความเข้าใจศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยว สามารถทำได้ง่ายๆโดยการตอบคำถาม ต่อไปนี้

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนคืออะไร
- จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวคืออะไร
- ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
- ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง
- ภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอะไรบ้าง และเกี่ยวข้องในบทบาทหน้าที่อย่างไร
- สภาพปัจจุบันการท่องเที่ยวในพื้นที่

- ศักยภาพชุมชนด้านกายภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

การศึกษาศักยภาพของชุมชนทางด้านกายภาพมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นความพร้อมและสภาพปัจจุบันของลักษณะกายภาพที่มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำของกิจกรรมการท่องเที่ยว

โดยการศึกษาศักยภาพชุมชนในด้านกายภาพ สามารถทำได้โดยอาศัย

1. การสำรวจพื้นที่
2. การประเมินสิ่งบริการด้านกายภาพ สิ่งบริการด้านกายภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

ผู้สูงอายุที่ควรได้รับการศึกษา ประเมิน และการพัฒนาให้มีความพร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้แก่

การพิจารณาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

- ระยะทางความใกล้-ไกลจากตัวเมือง
- สภาพผิวจราจร
- สภาพเส้นทาง
- ป้ายบอกเส้นทาง
- ขนส่งสาธารณะ
- สิ่งบริการบนเส้นทาง
(สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ห้องสุขา ร้านอาหารเครื่องดื่ม)
- พื้นที่จอดรถ

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

- ทางเท้า
- ทางลาด (สัดส่วนความสูงและทิศทางของทางลาดที่เหมาะสมกับรถเข็น)
- ทางข้ามทางสัญจร
- ความปลอดภัยจากสิ่งประดับอาคาร
- จุดพักคอย (มีที่วางของ มีจำนวนและลักษณะที่เหมาะสม)
- รววจับและรวกกันตก มีมาตรฐานทั้งวัสดุ สภาพและอยู่ในจุดที่เหมาะสม
- อุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ แท่นน้ำดื่ม
ถึงขยะ
- มีศูนย์ข้อมูล
- ป้ายสื่อความหมาย
- ห้องสุขา
- ห้องปฐมพยาบาล
- ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)
- ไฟฟ้าแสงสว่างตามจุดต่างๆ
- การรักษาความปลอดภัย
- ร้านค้าขายของที่ระลึก
- อุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุเช่น ล้อเข็นหรือยานพาหนะต่างๆ

• ศักยภาพชุมชนและความสามารถรองรับทางด้านสังคม

- ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการท่องเที่ยว
- แหล่งท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สร้างประโยชน์ในหลากหลายมิติให้แก่ชุมชน
- การท่องเที่ยวสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือไม่
- การท่องเที่ยวสร้างรายได้สู่ชุมชนหรือไม่
- พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาทางด้านอาชญากรรมต่อนักท่องเที่ยว
น้อย
- ค่าครองชีพในพื้นที่ชุมชนมีความเหมาะสม
- การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร
- ความร่วมมือกันระหว่างชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และองค์กรที่มีอำนาจ
ดูแลแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างไร (พิจารณาในระดับ แผน, การดูแล, การ
ปฏิบัติการ, การประเมิน)
- สร้างเสริมความสามัคคี/ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น
- ชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- อาชีพส่วนใหญ่ในชุมชนมีการตอบสนองต่อการท่องเที่ยว
- พนักงานหรือเจ้าหน้าที่เป็นคนในชุมชนใกล้เคียง
- มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว (ประเพณี, อาหาร ฯลฯ)

- การวางแผนดำเนินการการท่องเที่ยวชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

การวางแผนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดี หัวใจสำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับคุณภาพ กล่าวคือ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ เป็นผู้เสนอความคิด วางแผน ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ บนความพร้อมของการเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น และพร้อมติดตามประเมินผล แก้ไขตามวาระโอกาส การวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลำดับดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ และวางเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันก่อน
2. ดำเนินการวางแผนการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการจัดทำแผนด้านการเตรียมความพร้อมชุมชนทั้งในด้านองค์ความรู้ และกายภาพเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยว มีการวางแผนการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการ
3. มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กร โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกร่วมกัน ผ่านการประชุม พูดคุย และร่วมกันวิเคราะห์ รวมไปถึงการจัดสรรผลประโยชน์ การตรวจสอบความโปร่งใส และการสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนร่วม
4. ดำเนินการวางรูปแบบการท่องเที่ยวในรายละเอียด เช่น รูปแบบกิจกรรม สินค้า ราคาค่าบริการ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ฯลฯ โดยอาจมีการทดลองการจัดการท่องเที่ยว ก่อนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่สมาชิก เพื่อการปรับปรุง และหนุนเสริมส่วนที่ขาด ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล และความพร้อมด้านกายภาพ
5. มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการท่องเที่ยว และการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการปรับปรุงการดำเนินการท่องเที่ยวครั้งต่อไปในอนาคต
6. ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆให้มีความหลากหลายครอบคลุม หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

- การบริหารจัดการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยชุมชน (การแบ่งงานและเตรียมงาน)

บทบาทหน้าที่ และกลไกการดำเนินงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้จัดการ ดังนั้นบทบาทหน้าที่สำคัญ ของตัวแทนชุมชนที่รวมตัวกันจัดการท่องเที่ยวจะต้องถือบทบาทเป็นผู้ประกอบการที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ดังนั้นชุมชนควรดำเนินการวางแผนและตัดสินใจด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และมีการแบ่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสนใจ และความสามารถของสมาชิก เช่น การรวบรวมประวัติศาสตร์ของชุมชนและของสถานที่ท่องเที่ยว เตรียมเอกสารให้ผู้ที่จะทำหน้าที่อาสาสมัครนำเที่ยวอ่านเพื่อเล่าให้นักท่องเที่ยวฟัง ควรมีนักวิชาการหรือนักศึกษาในพื้นที่ทำงานรวบรวมร่วมกับปราชญ์ผู้มีความรู้ในพื้นที่ การเตรียมกิจกรรมที่จะแสดงและให้นักท่องเที่ยวทดลองทำ เช่น การทำกระทงดอกไม้ ปั่นหม้อ ทอผ้า จักรสาน เป็นต้น เตรียมของฝากของที่ระลึก เตรียมอาหาร

พื้นเมืองไว้จำหน่าย ฯลฯ ควรได้รับการสนับสนุนและดำเนินการร่วมกันจากปราชญ์ พ่อครูแม่ครูภูมิปัญญาในชุมชน

การดำเนินการด้านบริหารจัดการรายรับรายจ่าย เป็นอีกเรื่องที่สำคัญ และไม่ควรทำดำเนินการผิดพลาด เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการดำเนินการในหมู่ชาวมุสลิม(สมาชิก) ที่ร่วมกันจัดการท่องเที่ยว ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นทั้งต้นทุน และผลประโยชน์ร่วมกัน อันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จะต้องมีการบริหารจัดการความโปร่งใส และความบริสุทธิ์ยุติธรรม ในการดำเนินการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ไม่ควรจะดำเนินการกิจกรรมใดๆ ชุมชนควรคำนึงถึงประเด็น และกลไกการจัดการเรื่องนี้อย่างชัดเจนและเป็นสาธารณะ

นอกจากการดำเนินการบริหารภายในองค์กร อีกกระบวนการที่สำคัญ คือ การทำงานเชื่อมโยง และการสร้างเครือข่ายกับองค์กร หรือหน่วยงานอื่นๆ ในสังคม กลุ่มคนเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีความสนใจด้านการจัดการท่องเที่ยว แต่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และบทบาทการทำงาน หรือการสนับสนุนของกลุ่มคนดังกล่าวมีบทบาทต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น คณะกรรมการชุมชน อสม. บุคลากรด้านการแพทย์ ตำรวจ พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น และตัวแทนจากภาคเอกชนด้านสังคม และเศรษฐกิจ คณะชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว ควรวางแผน กำหนดวิธีการ กลไก เพื่อมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจ และการทำงานร่วมกับกลุ่มคนเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการสนับสนุนการดำเนินการท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในรูปแบบการเข้ามาเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมเสนอแนะ หรือการเป็นเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวร่วมกัน ทั้งยังเป็นการสร้างฐานความเข้มแข็งที่ช่วยสนับสนุนประโยชน์ทางสังคมที่กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนมุ่งหวัง ดำเนินไปอย่างเกิดผลกระทบในวงกว้างมากขึ้น

- การสร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ การเสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการรองรับ ไม่ว่าจะเป็นโดยการค้นคว้าเอกสารข้อมูลเพิ่มเติม การเข้าร่วมอบรมสัมมนา หรือการปรึกษาหารือ ล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ความรู้ที่ได้จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการดำเนินออกแบบ ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรม รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจได้แก่

ข้อจำกัดของทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

- การมองเห็น ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการมองเห็น สาเหตุจากระบบสายตาเสื่อมสภาพตามวัย โรคที่พบ ได้แก่ สายตาวัว ต้อชนิดต่างๆ

- การได้ยิน ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการได้ยิน เนื่องจากประสาทการได้ยินเสื่อมสภาพ จึงเกิดอาการหูตึง

- การเคลื่อนไหว เนื่องจากร่างกายที่เสื่อมสภาพตามอายุวัย กล้ามเนื้อ กระดูก และข้อต่อที่ไม่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ จึงไม่เอื้อให้ผู้สูงอายุเคลื่อนไหวได้สะดวกคล่องแคล่วอย่างคนหนุ่ม

- สมรรถภาพด้านอื่นๆ เนื่องจากผิวดermis และร่างกายที่เสื่อมสภาพทำให้สมรรถภาพในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุลดลง โดยเฉพาะการตัดสินใจ และการตอบสนองแบบฉับพลัน ทำให้จิตใจและความเชื่อมั่นลดลงตามไปด้วย

การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ควรจะเป็นการท่องเที่ยวที่

1. ไม่เร่งรีบ เน้นช้าๆ ให้ความสำคัญกับการสัมผัสประสบการณ์ การซึมซับ เรียนรู้ ชื่นชม คือ การท่องเที่ยวแบบคุณภาพ
2. ใช้การวางแผนการท่องเที่ยวแบบคร่าวๆ ไม่ซับซ้อน เรียบง่าย และสะดวกสบาย
3. ต้องมีสิ่งบริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อสภาพร่างกายและจิตใจ
4. ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเล็กๆ น้อยระหว่างการท่องเที่ยวและการดูแล นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชื่นชอบ

จากผลการวิจัยตามแผนงานจาก แผนงานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว ในภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, ปี พ.ศ. 2556 ได้สรุปความต้องการของ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในประเด็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และการประเมินโครงการนำร่องพบว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรม 2 อันดับแรกที่นักท่องเที่ยวสูงวัยทุกชาติ ต้องการให้มีรายการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมธรรมชาติ และชมโบราณสถาน กิจกรรมรองลงมาที่นักท่องเที่ยวสูงวัยชื่นชอบ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย ชื่นชอบการแสดงทางวัฒนธรรม การไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การชมวิถีชีวิต ซื้อสินค้าพื้นเมือง การกินอาหาร พื้นเมือง

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ชื่นชอบการกินอาหารพื้นเมือง การชมวิถีชีวิต การ นวดสปา ซื้อสินค้าพื้นเมือง กินอาหารยอดนิยม ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงทางวัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น ชื่นชอบการกินอาหารยอดนิยม การชมวิถีชีวิต การ แสดงทางวัฒนธรรม การนวดสปา การกินอาหารพื้นเมือง การเล่นกีฬา

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ชื่นชอบการชมวิถีชีวิต การกินอาหารพื้นเมือง การ ซื้อสินค้าพื้นเมือง การนวดสปา การแสดงทางวัฒนธรรม การไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชื่นชอบ และเห็นว่า เหมาะสมกับตนเอง ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรม อันได้แก่ การ แสดงทางวัฒนธรรม กิจกรรมทางศาสนา อาหาร และสินค้าพื้นเมือง และกิจกรรมทั้งหมดต้องยืนอยู่ บนพื้นฐานของความพร้อม และความเข้าใจในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งกิจกรรมการ ท่องเที่ยว การดูแล และสิ่งบริการ

6.5.2 แนวทางการปรับปรุงกายภาพและสิ่งบริการในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

แนวทางการปรับปรุงด้านกายภาพฯ สามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ

- 1) ระดับชุมชนเมือง (พื้นที่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว) การปรับปรุงในระดับภาพรวมของ พื้นที่ขนาดใหญ่ โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงสิ่งบริการสาธารณะพื้นฐาน เช่น ถนน ทางเท้า ทางข้าม ทาง ลาด ป้ายสื่อความหมาย

2) ระดับการปรับปรุงสถาปัตยกรรม (Architecture Modify considerations) เป็นการปรับปรุงในระดับพื้นที่ขนาดเล็กภายในแหล่งท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการปรับปรุงสิ่งบริการพื้นฐาน เช่น ถนน ทางเท้า ทางข้าม ทางลาด ป้ายสื่อความหมาย พร้อมไปกับการปรับปรุงสิ่งบริการที่อำนวยความสะดวกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการ การปรับปรุงดังกล่าวจึงเป็นการปรับปรุงตามบริบทของกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความต้องการของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว

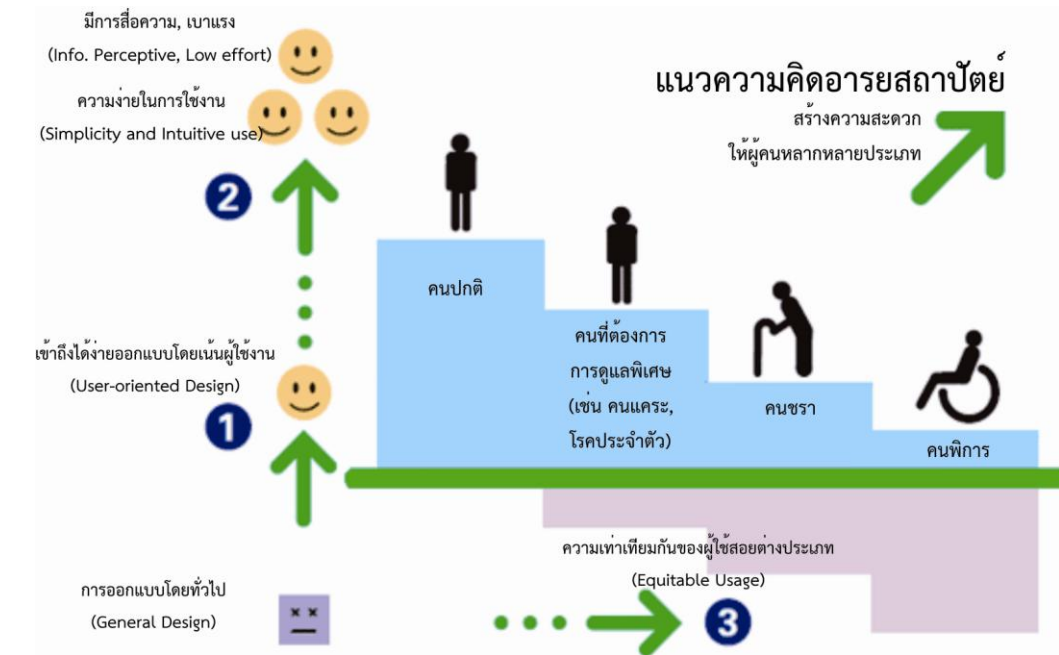
3) ระดับขนส่งมวลชน (Public Vehicle Considerations) ในเมืองน่านนั้นมีโครงการที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองมากมายหนึ่งในนั้นคือโครงการสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเทศบาลเมืองน่าน ที่จัดรถรางไว้บริการตามเวลาและมีการบรรยายประกอบการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญภายในเทศบาลเมืองน่าน และมีระบบขนส่งมวลชนขนาดเล็กที่บริการทั้งภายในตัวเมืองน่าน และขนส่งมวลชนที่บริการระหว่างเมือง ซึ่งระบบขนส่งมวลชนก็นับว่าเป็นส่วนสำคัญต่องานอารยสถาปัตย์ สอดคล้องกับกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ¹ ที่มีการระบุว่าขนส่งมวลชนทุกประเภทเข้าข่ายที่ต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนทุกประเภท ดังนั้นยานพาหนะหรือขนส่งมวลชนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเมืองน่านมีความน่าสนใจและเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้นหากมีการปรับปรุงหรือดัดแปลงยานพาหนะและสถานีจอดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

การปรับปรุงกายภาพทั้ง 3 ระดับผู้ที่ทำการออกแบบ และปรับปรุงสิ่งบริการและพื้นที่ควรมีความรู้ความเข้าใจ ในแนวคิดการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และแนวคิดอารยสถาปัตย์กรรมเป็นอย่างดี จึงจะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการออกแบบเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ใช้บริการ ดังนั้นชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงประเด็นนี้ และต้องทำความเข้าใจก่อนวางแผนและเริ่มปรับปรุงสิ่งบริการและพื้นที่

แนวความคิดด้านการออกแบบอารยสถาปัตย์ (Universal design) หรือ การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแบบไร้อุปสรรค (Barrier-free environment) ได้นำมาใช้สำหรับการออกแบบเพื่อรองรับผู้สูงอายุ เนื่องจากในแนวความคิดดังกล่าวได้มีการวางแนวความคิดที่สนับสนุนการเข้าถึงอาคารทุกประเภทรวมถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงและสร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่จัดว่าเป็นผู้ใช้งานที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ทั้งนี้นอกเหนือจากการเข้าถึงได้โดยสะดวกแล้ว แนวความคิดดังกล่าวยังมีหลักการเบื้องต้นในด้านการออกแบบและปรับปรุง² ดังนี้คือ ความเท่าเทียมกันของผู้ใช้สอย (Equitable usage) ความยืดหยุ่นในการใช้งาน ปรับเปลี่ยนได้ง่าย (Flexible in Use) ใช้งานง่าย (Simplicity and Intuitive use) มีการสื่อความหมายที่ชัดเจน (Perceptible Information) ทนทานต่อสภาพอากาศและการใช้งาน (Tolerance and low maintenance) เบาแรง (Low effort) และมีการออกแบบที่เน้นผู้ใช้เป็นหลัก (User-Oriented design) แนวความคิดอารยสถาปัตย์นั้นไม่ได้คำนึงถึงเพียงแค่ผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จากหลักการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวสามารถรองรับผู้ใช้ได้ทุกประเภท ซึ่งจะเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

¹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปี พ.ศ.2550 มาตรา 77

² Molly Follete, Principles of Universal Design, New York: McGraw-Hill, 2001

รูปที่ 6.26: ความหลากหลายของผู้ใช้กับแนวความคิดอารยสถาปัตย์

ที่มา: Center for Universal Design, North Carolina State University ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

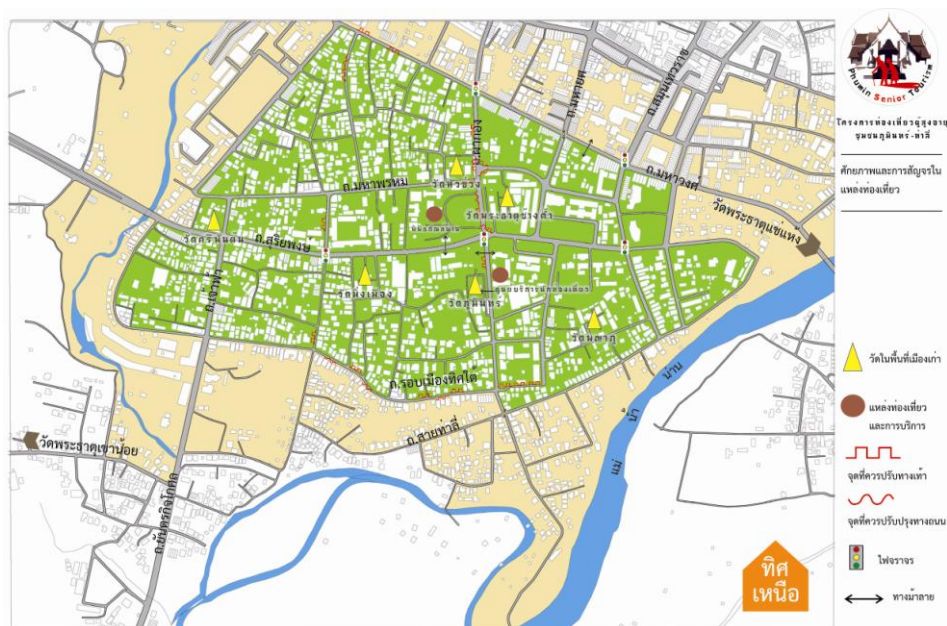
อย่างไรก็ตามพื้นที่ศึกษาที่ได้มีการคัดเลือกเป็นพื้นที่นำร่องนั้นคือพื้นที่เมืองเก่า มีลักษณะที่สำคัญคือมีความเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีเนื้อหาของเมืองเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ดังนั้นการออกแบบในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีความละเอียดอ่อนในการออกแบบซึ่งนอกเหนือจากแนวความคิดด้านอารยสถาปัตย์กรรมจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต จึงมีการคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่าแก่ ควบคู่กับแนวความคิดดังกล่าวทั้งนี้การออกแบบและการระบุวัสดุเบื้องต้นนอกเหนือจากจะเป็นแนวทางในการออกแบบกายภาพของพื้นที่ยังเป็นการค้นหาวัสดุที่เหมาะสมที่มีในท้องถิ่นเนื่องจากข้อจำกัดของวัสดุที่มีในพื้นที่ด้วย

การสำรวจเพื่อนำไปสู่แผนกายภาพเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุประกอบไปด้วยหลักการด้านการออกแบบในแนวความคิดอารยสถาปัตย์เพื่อเป็นมาตรฐานเบื้องต้นหรือหลักการเบื้องต้นในการออกแบบ (Design Principles) ผสมผสานกับแนวความคิดอารยสถาปัตย์และแนวความคิดการรักษาอัตลักษณ์พื้นที่เมืองเก่า (Urban/Universal Design Concept) ซึ่งทั้งสองประเด็นได้ถูกรวบรวมมาเป็นวัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการปรับปรุงต่างๆ ซึ่งเกิดจากการนำวิสัยทัศน์ของการจัดทำแผนด้านการท่องเที่ยวมาสังเคราะห์เป็นรายละเอียดเพื่อให้กายภาพมีลักษณะสอดคล้องและสนับสนุนแผนการท่องเที่ยวโดยผู้สูงอายุ โดยอาศัยประเด็นปัญหาที่ได้จากการสำรวจมาจัดทำเป็นภาพก่อนการปรับปรุงและหลังการปรับปรุงเพื่อนำไปสู่การอภิปรายร่วมกันผ่านประเด็นปัญหาต่างๆ (Design Discussion) โดยเวทีประชาคมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและข้อคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เพื่อท้ายที่สุดจะนำไปสู่แนวทางการออกแบบ (Design Guideline) ที่มาจาก

การมีส่วนร่วมโดยงานวิจัยขั้นนี้แบ่งแนวทางการออกแบบออกเป็นข้อพิจารณาในแต่ละระดับพื้นที่ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปต่อยอดสู่การจัดทำโครงการจริงโดยผู้รับผิดชอบต่อไป

1) ระดับชุมชนเมือง (Urban Design Considerations)

พื้นที่ศึกษาอยู่ในบริเวณเขตเมืองเก่าเมืองน่าน หรือเขตหัวแขวนในตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน อันประกอบไปด้วยชุมชนหรือคุ้มและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัด พิพิธภัณฑสถาน เรือนคหบดี เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้เชื่อมโยงกันด้วยเส้นทางสาธารณะที่อยู่ในความดูแลของเทศบาลเมืองน่าน พื้นที่ดังกล่าวได้รับการออกแบบชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่องให้เข้ากับความเป็นพื้นที่ เมืองประวัติศาสตร์ ทั้งด้านการใช้วัสดุ การวางสาธารถูปโภค เช่น ไฟฟ้าใต้ดินในบางส่วนของพื้นที่ รวมถึงการจัดทำเส้นทางถนนคนเดินที่ผนวกเข้ากับการออกแบบทางกายภาพ อย่างไรก็ตามแม้ว่าพื้นที่เมืองเก่าจะมีศักยภาพสูงและได้รับเลือกเป็นพื้นที่นำร่องจากโครงการนี้ แต่จากการสำรวจด้วยสายตาในพื้นที่เมืองเก่าพบว่ายังมีบางส่วนของพื้นที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ การสำรวจด้วยสายตา (Visual survey) โดยแบ่งเป็นคณะผู้สำรวจ และการเก็บข้อมูลลงในแผนที่เพื่อหาอุปสรรค (Obstructions) ที่เกิดจากการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 1) อุปสรรคที่เกิดบนทางเท้า ได้แก่ ขนาดและสัดส่วน, ความสูงของทางเท้า, สิ่งกีดขวางระดับศีรษะ, ความต่อเนื่อง 2) อุปสรรคบนเส้นทางถนน ได้แก่ ทางข้ามถนน, ทางข้ามทางสัญจร, พื้นผิวถนน จากการสำรวจพบอุปสรรคต่างๆ ดังแผนที่ 6.1

แผนที่ 6.1: แผนที่แสดงศักยภาพและการสัญจรในแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าเมืองน่าน

ผลจากการสำรวจด้วยสายตาพบว่า พื้นที่โดยส่วนใหญ่แม้จะมีการออกแบบพื้นที่ทางเท้าเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองเก่าโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการเกาะกลุ่มกัน เช่น วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑสถานประจำจังหวัดน่าน วัดพระธาตุช้างค้ำ วัดหัวข่วง และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว แต่นอกเหนือจากพื้นที่ดังกล่าวมีการวางพื้นที่ทางเท้าเชื่อมโยงกันค่อนข้างน้อย

นอกจากนี้ในพื้นที่ทางเท้าที่เกาะกลุ่มกันในแหล่งท่องเที่ยวยังพบว่ามีอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสัญจรทางเท้าโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นขนาดทางเท้าที่คับแคบจนไม่สามารถสัญจรได้ ขนาดความสูงของทางเท้าและถนนมากเกินไป รวมถึงสิ่งกีดขวางในทางเท้าเช่น หลุม หรือ ป้ายต่างๆ

อุปสรรคที่พบในทางสัญจรนอกเหนือไปจากทางเดินเท้า ได้แก่ ทางข้ามทางสัญจรซึ่งแม้ว่าจะมีการจัดไว้ในจุดที่เหมาะสมกับการข้ามแล้วแต่ยังสามารถพัฒนาศักยภาพเพื่อรองรับผู้สูงอายุมากขึ้นได้โดยอาศัยแนวความคิดอารยสถาปัตย์ร่วมกับการรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองเก่าในการออกแบบ

จากการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาและพื้นที่โดยรอบ ทางคณะวิจัยจึงได้จัดทำแนวคิดการปรับปรุงด้านกายภาพในระดับเมืองโดยการเสนอแนวทางการปรับปรุงสิ่งบริการพื้นฐานจำนวน 2 จุดเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการนำแนวคิดอารยสถาปัตย์มาใช้ในการออกแบบในพื้นที่จริง ดังนี้

1.1 การปรับปรุงทางเท้าทางลาดริมถนนผากอง

จากปัญหาที่พบมากที่สุดในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะนำมาสู่การปรับปรุงทางเท้าและทางลาดในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความปลอดภัยในการสัญจรของแหล่งท่องเที่ยว
- เพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุรวมถึงนักท่องเที่ยวทุกประเภท
- เพื่อสร้างความตระหนักด้านความปลอดภัยให้กับผู้ใช้รถยนต์ในการสัญจรในแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

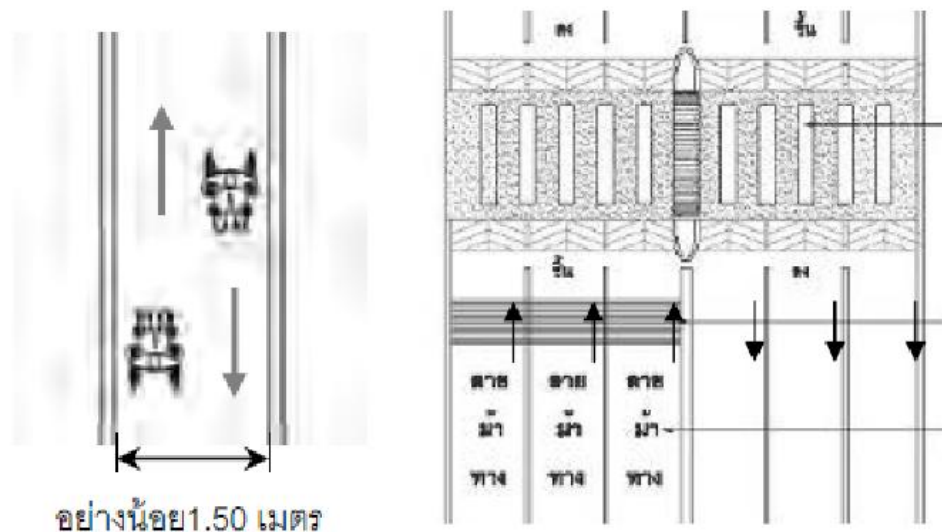
- ทางเท้ามีขนาดเล็กไม่สามารถสวนทางกันได้โดยรถเข็น รวมถึงมีสิ่งกีดขวางในเส้นทางทางเท้า
- สัดส่วนทางสัญจรให้ความสำคัญกับรถยนต์มากกว่าการสัญจรทางเท้า
- ทางข้ามขาดสัญญาณเสียงและสัญญาณไฟ รวมถึงความสะดวกในการข้ามเนื่องจากความสูงของทางเท้า
- ขาดป้ายและสัญลักษณ์สื่อสารในการสัญจรทางเท้าในแหล่งท่องเที่ยว

รูปที่ 6.27: ประเด็นปัญหาทางเท้าและทางลาดที่พบจากการสำรวจ

หลักการ

ขนาดความกว้างเส้นทางสัญจรไม่ควรต่ำกว่า 1.5 เมตรเพื่อให้สัญจรสวนทางกันได้ มีผิวต่างสัมผัสเตือนจุดอันตราย ทางข้ามถนนควรมีสัญญาณไฟ และมีความสูงเท่ากับทางเท้า รวมถึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทางเท้า ทางข้ามอาจมีการยกระดับเพื่อลดความเร็วของรถยนต์ในพื้นที่ มีการแบ่งประโยชน์ใช้สอยของทางเท้าให้ชัดเจน มีความต่อเนื่อง

รูปที่ 6.28: หลักการการออกแบบทางเท้าและทางข้าม

แนวทางในการออกแบบ

พื้นที่ทางเท้าควรเป็นสิ่งให้ความสำคัญสูงสุดเนื่องจากการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในย่านเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของย่าน ทางเท้าในย่านจึงควรมีการเพิ่มขนาดทางเท้ามากขึ้นตามสัดส่วนโดยลดขนาดพื้นที่สัญจรรถยนต์ลงเพื่อลดความเร็วรถยนต์ โดยเฉพาะบริเวณหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีผู้ใช้ทางเท้าเป็นจำนวนมาก ในแนวทางการออกแบบนี้ควรมีการแบ่งพื้นที่ทางเท้า ทางจักรยานและทางรถยนต์ให้ชัดเจนมากขึ้นเช่น การปลูกไม้พุ่มเพื่อป้องกันผู้สัญจรทางเท้า ให้ความสำคัญกับทางข้าม วัสดุที่ใช้ปูทางเท้าควรเป็นวัสดุที่เรียบแต่ไม่ลื่นรวมไปถึงวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ดินเผา เป็นต้น

รูปที่ 6.29: ภาพก่อนหลังแนวทางการปรับปรุงทางเท้าทางลาด

1.2 ทางข้ามแยกช่วงเมือง บริเวณจุดตัดของถนนผากอง และถนนสุริยพงษ์

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความปลอดภัยในการสัญจรของแหล่งท่องเที่ยว
- เพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุรวมถึงนักท่องเที่ยวทุกประเภท
- เพื่อสร้างความตระหนักด้านความปลอดภัยให้กับผู้ใช้รถยนต์ในการสัญจรในแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

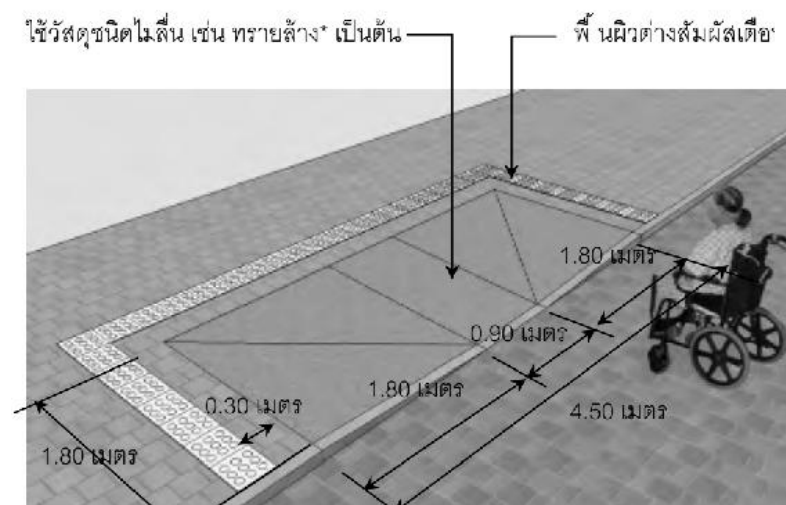
- ทางข้ามมีระยะทางไกล ไม่เหมาะกับผู้สูงอายุหรือคนพิการในการข้ามถนน
- ขาดสัญญาณไฟ และเสียงใน 4 แยก
- ไม่มีสัญลักษณ์ในการข้ามทางที่ชัดเจนมากนัก
- มีเกาะกลางถนน แต่ไม่ได้ใช้งานและกลายเป็นส่วนหนึ่ง ที่เป็นอุปสรรคในการข้าม
- จุดข้ามค่อนข้างเสี่ยงอันตราย ความต่างระดับของทางเท้ากับถนนมากเกินไป

รูปที่ 6.30: ประเด็นปัญหาทางข้ามทางสัญจรแยกช่วงเมือง

หลักการ

ทางข้ามแยกขนาดใหญ่ นั้นควรมีสัญญาณไฟและเสียงสำหรับคนเดินเท้าโดยเฉพาะเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยและความสะดวกจุดต่างระดับของทางเท้าและถนนหากมีความสูงมากเกินกว่า 15 ซม. ควรจัดทำเป็นทางลาด และจุดต่างระดับควรมีพื้นผิวต่างสัมผัส ระยะทางของทางข้ามไม่ควรมีระยะไกลมากนัก อาจใช้เกาะกลางถนนมาเป็นจุดพัก ระหว่างการข้ามได้เพื่อร่นระยะทางการข้าม เนื่องจากข้อจำกัดด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

รูปที่ 6.31: หลักการออกแบบทางลาดทางข้ามทางสัญจร

สี่แยกช่วงเมืองมีพื้นที่เกาะกลางถนนที่สร้างอยู่บริเวณกลางสี่แยกเพื่อแบ่งแยกเลนระหว่างทางตรงและทางเลี้ยว เนื่องจากพื้นที่ทางแยกมีขนาดความกว้างมากทำให้การข้ามถนนในพื้นที่นี้ใช้เวลานานกว่าแยกอื่น การนำเกาะกลางมาเป็นส่วนจุดพักจึงเป็นการปรับปรุงเพื่อลดระยะทางในการข้ามรวมถึงการปรับปรุงให้มีลักษณะทางข้ามที่ชัดเจนด้วยความแตกต่างของวัสดุผิวพื้นหรือสี และการติดตั้งสัญญาณไฟทางข้ามเพิ่มขึ้นโดยควรมีทั้งสัญญาณไฟและสัญญาณเสียงเพื่อความปลอดภัย

รูปที่ 6.32: ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงสี่แยกช่วงเมือง

2) ระดับการปรับปรุงสถาปัตยกรรม (Architecture Modify considerations)

การปรับปรุงกายภาพของอาคารและบริเวณโดยรอบ เน้นการปรับปรุงอาคารหรือบริเวณของอาคารที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มเติมวัสดุอุปกรณ์หรือการปรับเปลี่ยนให้สามารถรองรับผู้ใช้ได้มากยิ่งขึ้น ผลจากการดำเนินการระดมความคิดเห็น การจัดกระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และการค้นหาโจทย์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อดำเนินการวางแผนปฏิบัติได้ผลสรุปพื้นที่ที่จะดำเนินการวางแผนทั้งหมด 3 พื้นที่ คือวัดภูมินทร์ โรงจอดเรือริมแม่น้ำน่าน และถนนสายดอกไม้ตามลำดับ

แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมต่อพื้นที่ทั้ง 3 แห่งมีดังนี้

2.1 วัดภูมินทร์

● ชุมดอกไม้สักการะ

วัตถุประสงค์

- เพื่อเสริมสร้างสุนทรีภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นพื้นที่ในการเริ่มต้นสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมของวัดภูมินทร์
- เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน เสริมสร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

- ไม่มีพื้นที่ในการจัดวางชัดเจน
- ไม่มีการสื่อความหมายให้เข้าใจถึงกระบวนการในการสักการะและบูชาดอกไม้
- ขาดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมของแม่บ้าน
- ไม่มีพื้นที่เก็บดอกไม้สดอย่างเป็นสัดส่วน
- พื้นที่วัดภูมิรินทร์โดยรวมยังขาดจุดเริ่มต้นที่ดีเพื่อสื่อสาร
- ขาดการสื่อความหมายที่ซ่อนอยู่ในสถาปัตยกรรม

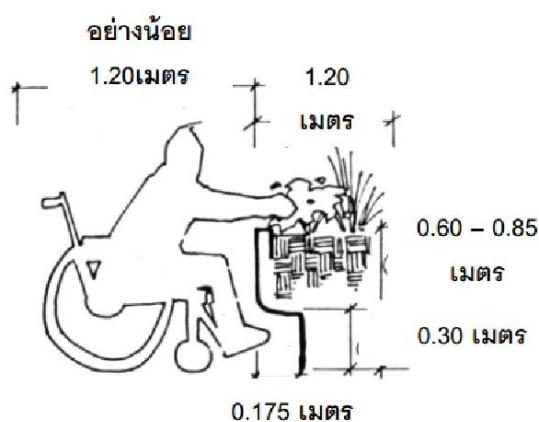
รูปที่ 6.33: สภาพปัจจุบันของชมดอกไม้

หลักการ

ความสูงของเคาน์เตอร์ขายของควรมีความสูงไม่มากเกินไปกว่า 0.60-0.85 เมตร ซึ่งอยู่ในระยะเอื้อมถึงจากรถเข็น หรือผู้ที่ใช้ไม้เท้า ในการออกแบบเคาน์เตอร์ควรมีระยะร่นใต้โต๊ะ เพื่อให้ผู้ใช้รถเข็นสามารถสอดขาเข้าไปใต้เคาน์เตอร์เพื่อเอื้อมหยิบสิ่งของบนเคาน์เตอร์ได้

ความสูงป้ายสื่อความหมาย ควรมีความสูงป้ายระหว่าง 0.90-1.80 เมตร ใช้วัสดุที่ไม่สะท้อนแสง สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งกลางวันและกลางคืน ตัวหนังสือมีความแตกต่างจากฉากหลัง อย่างชัดเจน

ชมดอกไม้สักการะบูชา ประกอบไปด้วยพื้นที่ใช้สอย 3 ส่วนนั่นคือ 1) ส่วนบริการดอกไม้ ประกอบไปด้วยที่วางดอกไม้ กล้องบริจาคตามศรัทธา 2) ที่เก็บดอกไม้สด ประกอบไปด้วยตู้เก็บดอกไม้ 3) พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำดอกไม้สักการะบูชา ซึ่งเป็นพื้นที่พักผ่อนในตัว

รูปที่ 6.34: ภาพแนวคิดระยะความสูงที่เหมาะสมของสิ่งบริการสำหรับผู้ใช้รถเข็น

แนวทางในการออกแบบ

การออกแบบปรับปรุงซุ้มดอกไม้ควรปรับปรุงให้มีความทนทานต่อสภาพอากาศได้มากขึ้น และมีการจัดสรรพื้นที่เป็นสัดส่วนและมีประโยชน์ ใช้สอยมากขึ้นกว่าเดิมทั้งการเป็นจุดแลกเปลี่ยนความรู้ การให้ข้อมูลเบื้องต้นของวัดและการสักการะบูชาพระ เป็นต้น นอกเหนือจากนี้ขนาดเคาน์เตอร์ควรมีความสูงไม่เกิน 0.85 เมตร เพื่อให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ต้องใช้ล้อเข็นได้

รูปที่ 6.35: ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงซุ้มดอกไม้

วัตถุประสงค์

- เพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นเสริมสร้างการสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมของวัดภูมินทร์

- เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน เสริมสร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

- ขาดป้ายสื่อความหมายที่ดี มีเนื้อหาสอดคล้องกับการนำเที่ยว
- องค์ประกอบภูมิทัศน์บางอย่างเป็น สิ่งทำลายภูมิทัศน์เช่น โคมไฟส่องสว่าง ป้ายที่มีความสูงจนบดบังสถาปัตยกรรม เป็นต้น
- ขาดพื้นที่นั่งพักในบริเวณวัด
- องค์ประกอบภูมิทัศน์ไม่มีเอกลักษณ์ร่วมจึงส่งผลกระทบต่อสุนทรียภาพในการท่องเที่ยว

รูปที่ 6.36: สภาพปัจจุบันของบริเวณวัดกวมินทร์

หลักการ

ความสูงป้ายสื่อความหมาย ควรมีความสูงป้ายระหว่าง 0.90-1.80 ม. ใช้วัสดุที่ไม่สะท้อนแสง สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งกลางวันและกลางคืน ตัวหนังสือมีความแตกต่างจากฉากหลังอย่างชัดเจน การใช้ป้ายสื่อความหมาย อาจใช้ทั้งภาพและตัวหนังสือ และควรสอดคล้องกับเส้นทางในการท่องเที่ยว และการถ่ายทอดสารผ่านการใช้บุคคล

การออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ นั้นควรมีเอกลักษณ์ และมีรูปแบบเดียวกัน ในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อสร้างความกลมกลืนให้กับสภาพภูมิทัศน์อันเป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียะ ในการท่องเที่ยว การออกแบบองค์ประกอบเหล่านี้ไม่ควรขัดแย้งกับสถาปัตยกรรมหลัก ของแหล่งท่องเที่ยว

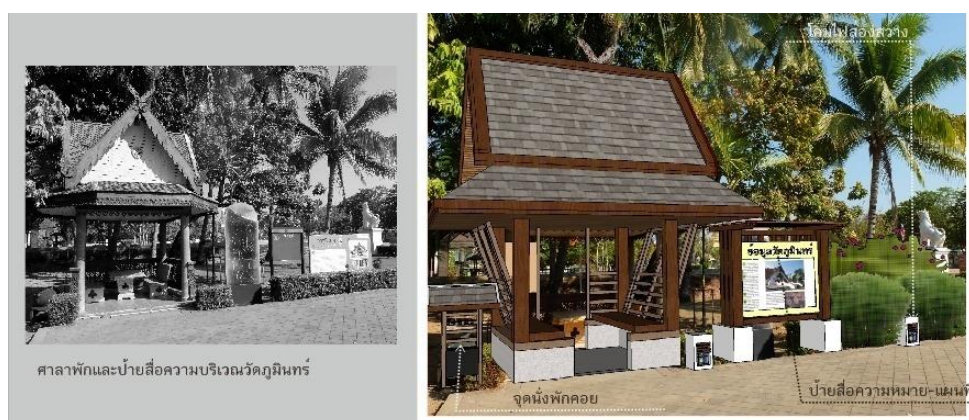

รูปที่ 6.37: ภาพแนวคิดระยะความสูงของป้ายสื่อความหมาย

- จุดพักพร้อมป้ายสื่อความหมายบริเวณโดยรอบวิหารวัด

แนวทางในการออกแบบ

การปรับปรุงศาลาที่พักบริเวณวัดภูมินทร์ควรคำนึงถึงการรบกวนสถาปัตยกรรมหลักนั่นคือตัววิหารวัด ทั้งนี้การใช้สีและวัสดุขององค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมมีความสำคัญในด้านการลดความขัดแย้งของสภาพภูมิทัศน์เนื่องจากบางส่วนขององค์ประกอบอาจแย้งและบดบังสถาปัตยกรรมหลักได้ ดังนั้นจึงควรมีการสร้าง ความกลมกลืนขององค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกันทั้งบริเวณ เช่น ศาลา ป้ายสื่อความหมาย และโคมไฟส่องสว่าง เป็นต้น

รูปที่ 6.38 สภาพก่อนและหลังการปรับปรุง ศาลาและป้ายสื่อความหมายบริเวณวัดภูมินทร์

วัตถุประสงค์

- เพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นการเสริมสร้างการสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมของ วัดภูมินทร์
- เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวผู้สูงอายุในพื้นที่วัดภูมินทร์

ประเด็นปัญหา

- ขาดป้ายสื่อความหมายที่ดี มีเนื้อหาสอดคล้องกับการนำเที่ยว
- ทางเดินโดยรอบวัด ขาดพื้นที่นั่งพักรวมถึงร่มเงาในการพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ
- องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ขัดแย้งและบดบังสถาปัตยกรรมวัด
- องค์ประกอบภูมิทัศน์ไม่มีเอกลักษณ์ร่วมจึงส่งผลต่อสุนทรียภาพในการท่องเที่ยว

รูปที่ 6.39: สภาพปัจจุบันของทางเดินรอบวิหารวัด

หลักการ

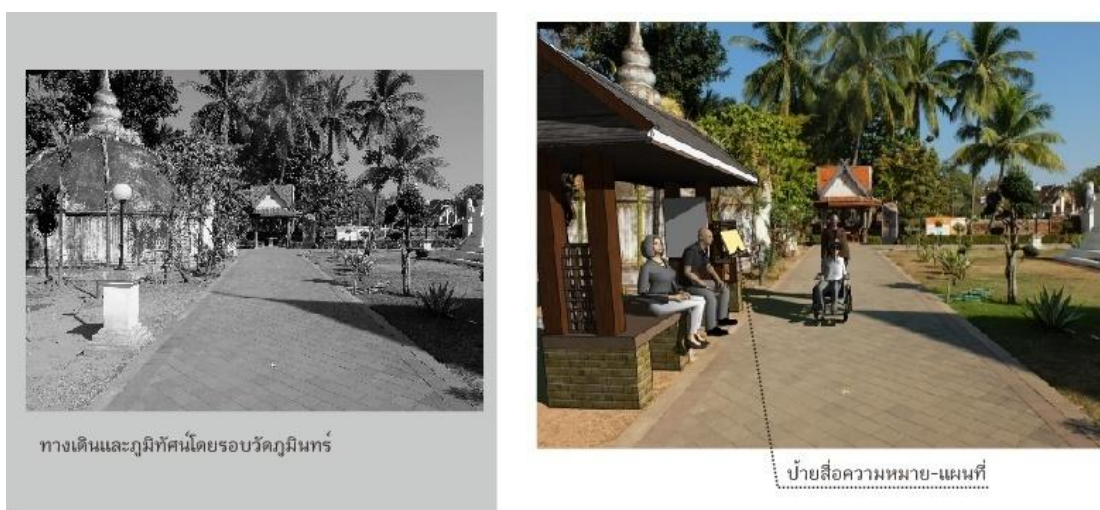
ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวควรมีพื้นที่สำหรับพักผ่อน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เหนื่อยล้าจากการเดินทางหรือการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว การมีพื้นที่พักผ่อนไม่มีเกณฑ์กำหนดแน่ชัดว่าต้องมีระยะห่างกันเท่าไร แต่ควรมีพื้นที่พักผ่อนในจุดที่อยู่ในระหว่างการเดิน ในแหล่งท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่ที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย

จุดพักที่ดีต้องมีการออกแบบให้สามารถป้องกันผู้ใช้จากสภาพภูมิอากาศได้โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีลักษณะภูมิอากาศค่อนข้างร้อน ทำให้ต้องมีการออกแบบเพื่อป้องกันแสงแดด

นอกจากนั้นจุดพักยังสามารถเป็นพื้นที่ในการเล่าเรื่องราวต่างผ่านป้ายสื่อความหมาย ซึ่งสามารถอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับจุดที่พักได้

แนวความคิดในการออกแบบ

การออกแบบจุดนั่งพักบริเวณโดยรอบวัดภูมินทร์ควรคำนึงถึงลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับองค์ประกอบหลักของวัด ทั้งด้านการใช้สีและวัสดุ จุดนั่งพักควรมีระยะทางที่ไม่ห่างกันมากนักทั้งนี้อาจเชื่อมโยงกับการชมวิหารวัดภูมินทร์ที่มีการสอดแทรกปริศนาธรรมผ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ผ่านการผสมผสานกับการสื่อความหมายที่อยู่ในจุดนั่งพัก จุดนั่งพักควรมีการป้องกันจากสภาพอากาศมีระยะความสูงที่เหมาะสม

รูปที่ 6.40: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงจุดนั่งพักโดยรอบทางเดินวัด

● ศาลาที่พักและป้ายสื่อความหมายบริเวณพิพิธภัณฑ์วัดภูมินทร์

วัตถุประสงค์

- เพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นเสริมสร้างกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่
- เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน เสริมสร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

- เนื้อหาในวัดภูมินทร์ยังไม่ได้นำไปสู่ชุมชนมากนัก
- ขาดพื้นที่แสดงความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน
- กิจกรรมการท่องเที่ยวและการสื่อความในวัดภูมินทร์ส่วนใหญ่จำกัดอยู่เพียงแค่วิหารภูมินทร์

รูปที่ 6.41: สภาพปัจจุบันบริเวณพิพิธภัณฑวัด

หลักการ

กิจกรรมในการท่องเที่ยวที่ดีควรมีความหลากหลายและเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ การเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ และชื่นชมต่อแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ต่อแหล่งท่องเที่ยวได้

ปัจจุบันทางเข้าหลักของวัดภูมินทร์เป็นแหล่งดึงดูดกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีนักท่องเที่ยวเข้ามากระจุกอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก หากมีการกระจายนักท่องเที่ยว ให้สามารถเข้าสู่พื้นที่พาณิชยกรรมใหม่ เช่น ศาลา(ที่กำลังก่อสร้าง) โดยกำหนดพื้นที่กิจกรรมนิทรรศการแบบชั่วคราว เช่น การจัดนิทรรศการเรือแข่ง หรือกลองบูชา จะทำให้สามารถนำนักท่องเที่ยวกระจายไปยังจุดที่น่าสนใจผ่านนิทรรศการหมุนเวียนได้

รูปที่ 6.42: ตำแหน่งและความเข้มข้นของการใช้พื้นที่ของนักท่องเที่ยว

สร้างพื้นที่ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในเนื้อหาด้านความเป็นชุมชนหรือคุ่มของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบวัดให้มากยิ่งขึ้นโดยอาศัยการจัดนิทรรศการชั่วคราวหรือศาลาเพื่อแสดงผลงานหรือจัดกิจกรรมใกล้เคียงกับวัด โดยมีการใช้วัสดุ สี และสัดส่วนในการออกแบบไม่ขัดแย้งและสอดคล้องกับอาคารพิพิธภัณฑ์วัดภูมินทร์

รูปที่ 6.43: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงพื้นที่นิทรรศการชั่วคราววัดภูมินทร์

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวในเวลากลางคืน
- เพื่อจัดทำองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ไม่รบกวนตัววิหารวัดภูมินทร์
- เพื่อเป็นแนวทางในการจัดแสงสว่างในภูมิสถาปัตยกรรมของวัด

ประเด็นปัญหา

- โคมไฟแสงสว่างในปัจจุบันรบกวนสภาพภูมิทัศน์ของวัด
- แสงสว่างมีไม่เพียงพอ ทั้งจากการขาดการบำรุงรักษา รวมถึงการขโมยหรือทำลายหลอดไฟ
- รูปแบบโคมไฟไม่สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมโดยรวมของวัด

รูปที่ 6.44: สภาพปัจจุบันของไฟฟ้าแสงสว่างโดยรอบวิหารวัด

หลักการ

ไฟฟ้าแสงสว่างเป็นสิ่งจำเป็นในทุกแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามก็รูปลักษณ์ของดวงโคมนั้นไม่ควรเป็นอุปสรรคต่อภูมิทัศน์และควรติดตั้งในส่วนที่จำเป็นเช่น พื้นต่างระดับ ทางเดินเท้า หรือส่วนที่เป็นอันตรายต่างๆ โคมไฟควรเป็นวัสดุที่ดูแลรักษาง่าย สามารถซ่อมเปลี่ยนบำรุงรักษาได้ง่าย และต้องป้องกันการโจรกรรมหรือทำลาย โดยรอบวิหารวัดภูมินทร์มีลักษณะเป็นทางเดินเท้าโดยรอบและเป็นโคมไฟแสงสว่างภายนอก ดังนั้นการป้องกันโคมไฟ และป้องกันแสงจ้าที่เกิดจากดวงโคมที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ใช้ทางเดินเท้า การติดตั้งแสงสว่างทางเดินเท้าจึงเป็นเพียงแค่การส่องสว่างที่ทางเดินเท้าเท่านั้นไม่ควรส่องสว่างไปยังพื้นที่อื่นๆ ไม่ควรใช้แสงสว่างจ้ามักนัก

แนวทางในการออกแบบ

ไฟฟ้าแสงสว่างติดตั้งในระดับเดียวกันกับทางเดินเท้าเพื่อมิให้ก่อให้เกิดการรบกวนภูมิทัศน์ และส่องสว่างไปยังพื้นที่ทางเดินได้โดยตรง ไฟฟ้าทางเท้านั้นใช้ไฟมีความจํานวนน้อยเพื่อป้องกันแสงจ้าที่จะส่งผลกระทบต่อผู้ใช้ทางเท้า

รูปที่ 6.45: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงไฟฟ้าแสงสว่าง

● ทางลาด

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความสะดวกในการท่องเที่ยว
- เพื่อการเข้าถึงพื้นที่โดยง่ายต่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ประเด็นปัญหา

- ขาดการเข้าถึงโดยผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านข้อจำกัดทางกาย
- มีช่องทางเข้าถึงมาก แต่มีความชันค่อนข้างมาก
- นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องการขึ้นไปสักการะและรับรู้เรื่องราวเนื้อหาของสถาปัตยกรรม

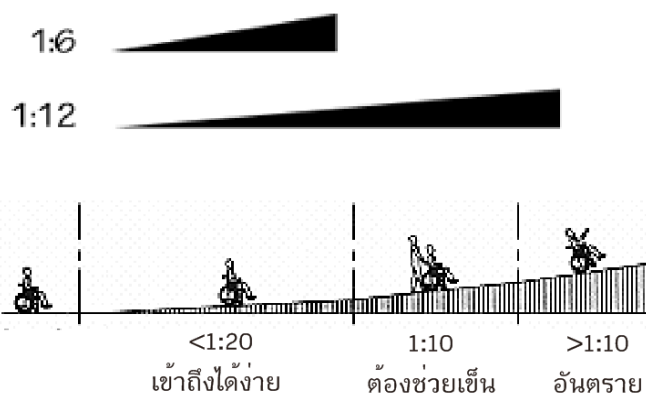
รูปที่ 6.46: สภาพปัจจุบันของการเข้าถึงวิหารวัด

ข้อพิจารณา

การออกแบบหรือสร้างสิ่งก่อสร้างไม่ควรขัดแย้งหรือทำลายลักษณะของสถาปัตยกรรม การปรับปรุงโบราณสถานต้องอยู่ภายใต้ความดูแลของกรมศิลปากร

หลักการ

ทางลาดควรมีสัดส่วนความสูงที่สามารถให้ผู้ใช้รถเข็นนั้นสามารถช่วยตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น สัดส่วนทางลาดที่เหมาะสมนั้นขึ้นอยู่กับความสูงของส่วนต่างระดับ เช่น หากส่วนต่างระดับสูง 1 เมตร ทางลาดควรมีความยาวอย่างน้อย 12 เมตร เป็นต้น

รูปที่ 6.47: สัดส่วนของทางลาด

ตารางที่ 6.9: อัตราส่วนความสูงทางลาดและความชัน

ความสูงส่วนต่างระดับ (มม.)	อัตราความชัน
15	1:2
16-50	1:5
51-200	1:10
>200	1:12

ที่มา: ADA, Accessibility guideline for Building and Facilities, 2002.

แนวความคิดในการออกแบบ

การเข้าถึงวิหารวัดภูมินทร์ด้วยทางลาดเป็นสิ่งที่จะต้องออกแบบด้วยความละเอียดอ่อนสาเหตุเนื่องจากนอกเหนือจากความเป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากรแล้ว หากมีการออกแบบที่ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องสภาพภูมิทัศน์ส่งผลการทำลายคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความงามของตัววิหารก็จะทำให้ทางลาดที่จะเข้าถึงวิหารดังกล่าวเป็นตัวลดทอน มากกว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นทางลาดเข้าวิหารควรเป็นวัสดุชั่วคราวไม่ถาวรเพื่อการปรับเปลี่ยนได้ง่ายหากมีพิธีการสำคัญ และควรติดตั้งเพียงจุดเดียวทางทิศตะวันตกของวิหารเนื่องจากเป็นมุมทางเข้าที่บดบังทัศนียภาพน้อยที่สุด หากมองจากช่วงวัดและสี่แยกช่วงเมือง ทางลาดต้องมีสัดส่วนไม่น้อยกว่า 1:12 และใช้วัสดุ และสีที่กลมกลืนไปกับตัววิหารแต่ยังคำนึงถึงปัจจัยทางด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

รูปที่ 6.48: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงทางลาดทางด้านทิศตะวันตกของวิหารวัดภูมินทร์

• การปรับปรุงห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยว
- เพื่อสร้างความปลอดภัยในการใช้งานห้องน้ำ
- เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงห้องน้ำเดิมหรือห้องน้ำใหม่

ประเด็นปัญหา

- ห้องน้ำในบางส่วนของแหล่งท่องเที่ยวยังขาดการออกแบบ
- เพื่อรองรับผู้สูงอายุ
- การปรับปรุงเพื่อรองรับผู้สูงอายุโดยการสร้างห้องใหม่อาจใช้งบประมาณสูง

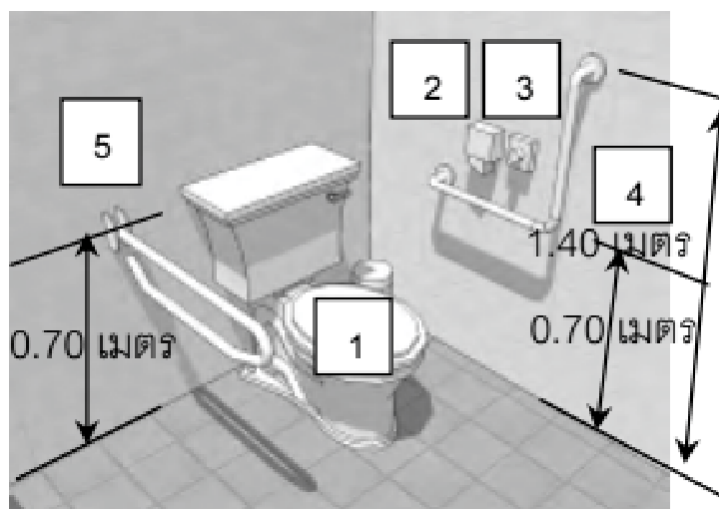

รูปที่ 6.49: สภาพปัจจุบันของห้องน้ำภายในแหล่งท่องเที่ยว

หลักการ

พื้นควรเรียบ และไม่ลื่น มีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ รวมถึงมีราวจับจากภายนอกห้องน้ำ ในกรณีที่มีพื้นที่ต่างระดับ ประตูห้องน้ำควรเป็นแบบเปิดออกจากห้องน้ำเพื่อให้ผู้อื่นสามารถเข้าไปช่วยเหลือได้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน

ห้องน้ำควรมีพื้นที่ที่กลับรถเข็นได้ในเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 เมตร ความสูงราวจับควรมีความสูงไม่เกิน 0.70 - 0.80 เมตร มีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาด 3-4 เซนติเมตร วัสดุที่แข็งแรงและทำความสะอาดง่าย ติดตั้งในจุดที่ต้องใช้การพยุงตัวเช่น โถปัสสาวะ โถส้วม อ่างล้างมือ และที่นั่งอาบน้ำ

รูปที่ 6.50 หลักการในการออกแบบห้องน้ำเพื่อคนทุกประเภท

แนวทางในการออกแบบ

การออกแบบห้องน้ำเพื่อคนทุกประเภะนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องจัดทำห้องน้ำสำหรับคนพิการแยกออกมาต่างหากจากห้องน้ำทั่วไป การปรับปรุงห้องน้ำทั่วไปบางอย่างก็สามารถรองรับผู้สูงอายุและคนพิการเช่นเดียวกันทั้งยังเป็นการเผื่อระวังให้ผู้สูงอายุและคนพิการไปในตัว ด้วยการติดตั้งราวจับและการปรับเปลี่ยนสุขภัณฑ์บางจุด นอกเหนือจากห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยวแนวทางในการปรับปรุงห้องน้ำนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้กับห้องน้ำในโรงแรมที่ต้องการปรับปรุงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอีกด้วย

รูปที่ 6.51: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงสุขภัณฑ์และติดตั้งราวจับกันลื่น

2.2 สวนและโรงเก็บเรือ

วัตถุประสงค์

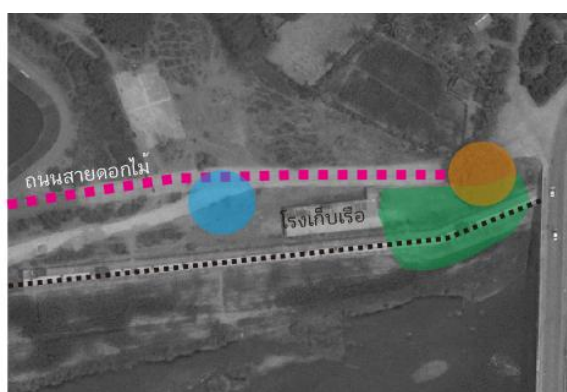
- เพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นการเสริมสร้างกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนภูมิคุ้มกัน
- เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน เสริมสร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

- โรงเก็บเรือซึ่งเก็บทรัพยากรเรือแข่งที่มีคุณค่าของชุมชน ค่อนข้างทรุดโทรม
- ขาดการสื่อความหมายของการเก็บรักษา และ/หรือการซ่อมแซมเรือ
- การเชื่อมต่อพื้นที่ริมน้ำตัดขาดจากพื้นที่เนื่องจากการสร้าง ราวคอนกรีตกันน้ำท่วม
- พื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อสื่อสารคุณค่าประเพณีของเรือแข่ง

รูปที่ 6.52: สภาพปัจจุบันโรงเก็บเรือริมแม่น้ำ

- พื้นที่สวนสาธารณะ
- จุดเริ่มถนนสายดอกไม้(เสนอแนะ)
- พื้นที่นำเรือลงแม่น้ำ

รูปที่ 6.53: ตำแหน่งโรงเก็บเรือของชุมชน

หลักการ

พื้นที่โรงเก็บเรื่อนั้นจัดเป็นทรัพยากรอย่างที่ดีที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้สูงมาก ประเพณีการแข่งขันเรื่อนั้นอยู่ในบางช่วงเท่านั้น แต่ในระหว่างนั้นเรือที่ใช้ในการแข่งขันก็สามารถมีเรื่องราวในการเล่าเนื้อหาของการรักษาเรือแข่ง รวมไปถึงพื้นที่ในการประกอบพิธีซ่อมแซมเรือแข่ง ให้กับผู้สนใจได้

ปัจจุบันพื้นที่โรงเก็บเรือกำลังได้รับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะริมน้ำ แต่พื้นที่ทางเดินริมน้ำ ที่มีอยู่เดิมนั้นขาดความต่อเนื่องที่นำสู่พื้นที่เหล่านี้ เนื่องจากการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม ดังนั้นหลักการสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ก็คือการสร้างเชื่อมโยงไปยังพื้นที่สาธารณะอื่นๆ เช่น ถนนสายดอกไม้ พื้นที่หาดหินสวย และให้มีความสำคัญกับโรงเก็บเรือโดยการพัฒนาเชื่อมโยง กับการสื่อความหมาย

แนวความคิดในการออกแบบ

เชื่อมต่อพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกันไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ริมน้ำพื้นที่สวนสาธารณะ โดยมีการผนวกโรงเก็บเรือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของพื้นที่ รวมถึงการเชื่อมต่อไปยังถนนสวนดอกไม้อันมีวัตถุประสงค์เดียวกันในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนแห่งใหม่ของชุมชน พร้อมไปกับการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการแข่งขันเรือกัลกับโรงเก็บเรือเพื่อสร้างความรู้และแรงดึงดูดในด้านการประเพณีการแข่งขันเรือกัลกับผู้เข้ามาใช้พื้นที่และชุมชน

รูปที่ 6.54: ภาพก่อนและหลังการปรับปรุงโรงเก็บเรือของชุมชน และพื้นที่โดยรอบ

2.3 ถนนสายดอกไม้

วัตถุประสงค์

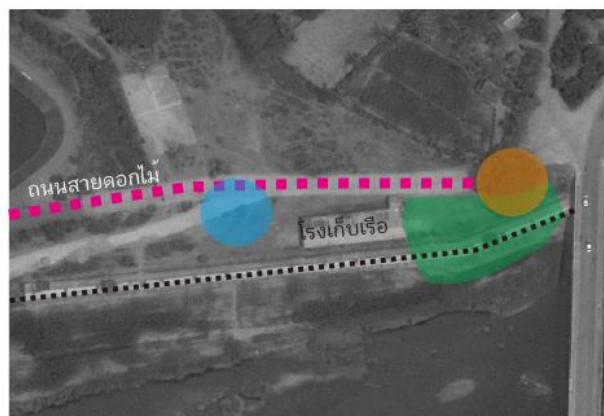
- เพื่อเสริมสร้างสุนทรีภาพที่ดีในการท่องเที่ยว
- เพื่อเป็นเสริมสร้างกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่
- เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน เสริมสร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประเด็นปัญหา

- ยังขาดเส้นทางเดินเท้าที่ชัดเจน
- ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่สาธารณะอื่นๆ
- ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น ถังขยะ ไฟฟ้าแสงสว่างสำหรับทางเท้า เป็นต้น
- ขาดจุดที่พักรถและป้ายบอกเส้นทาง

รูปที่ 6.55: สภาพประเด็นบริเวณถนนสายดอกไม้ และหาดทรายริมน้ำนาน

- พื้นที่สวนสาธารณะ
- จุดเริ่มถนนสายดอกไม้(เสนอแนะ)
- พื้นที่นำเรือลงแม่น้ำนาน

รูปที่ 6.56: ตำแหน่งถนนสายดอกไม้

หลักการ

พื้นที่โรงเก็บเรือบริเวณใกล้กับหาดหินสายนั้นจัดเป็นทรัพยากรอย่างดีที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้สูงมาก ประเพณีการแข่งขันเรือนั้นอยู่ในบางช่วงเท่านั้น แต่ในระหว่างนั้นเรือที่ใช้ในการแข่งขันก็สามารถมีเรื่องราวในการเล่าเนื้อหาของภารกิจรักษาเรือแข่ง รวมไปถึงพื้นที่ในการประกอบพิธีซ่อมแซมเรือแข่ง ให้กับผู้ที่สนใจได้

ปัจจุบันพื้นที่โรงเก็บเรือกำลังได้รับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะริมน้ำ แต่พื้นที่ทางเดินริมน้ำ ที่มีอยู่เดิมนั้นขาดความต่อเนื่องที่นำสู่พื้นที่เหล่านี้ เนื่องจากการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม ดังนั้นหลักการสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ก็คือการสร้างเชื่อมโยงไปยังพื้นที่สาธารณะอื่นๆ เช่น ถนนสายดอกไม้ พื้นที่หาดหินสวย และให้ความสำคัญกับโรงเก็บเรือโดยการพัฒนาเชื่อมโยง กับการสื่อความหมาย

แนวทางในการออกแบบ

ปัจจุบันถนนสายดอกไม้ได้มีโครงการริเริ่มในการปลูกต้นไม้เพื่อสร้างเป็นแหล่งพักผ่อน และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้คนในเมืองสามารถเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะนี้ได้แต่เนื่องจากถนนสายดอกไม้จัดเป็นพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นแนวทางการออกแบบจึงเป็นการแบ่งขนาดและสัดส่วนเส้นทางสัญจรที่ดีเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้ทางเท้าและเชื่อมโยงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกัน

รูปที่ 6.57: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงถนนสายดอกไม้

3. ระดับขนส่งมวลชน (Public Vehicle Considerations)

งานด้านการคมนาคมของเมืองน่า ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเป็นที่ยอมรับใช้บริการของนักท่องเที่ยว คือ การให้บริการรถรางนำชม จากสภาพปัจจุบันจะพบว่ารถรางนำเที่ยวของเทศบาลสามารถให้บริการคนครอบคลุมทุกเพศทุกวัย ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องการเดินแต่ยังสามารถเดินได้ ก็สามารถใช้บริการได้ และสะดวกสบายโดยมีมีคคเทศกที่คอยให้บริการอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามรถรางนำชมมีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถบริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ใช้รถเข็น และบันไดทางขึ้นมี

ความสูงจากระดับพื้นถนนค่อนข้างมาก สร้างความลำบากในการขึ้นลงเพราะต้องยกเท้าสูงและเพิ่มความระมัดระวังมากเป็นพิเศษ รรรางนำชมจึงเป็นหนึ่งในสิ่งบริการด้านคมนาคมที่ควรได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ตามแนวทางดังนี้

วัตถุประสงค์

- เพื่อขยายขอบเขตการให้บริการไปสู่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและคนพิการ
- เพื่อความปลอดภัยในการนำเที่ยวโดยรถราง

ประเด็นปัญหา

- การขึ้น-ลงรถรางมีความสูงมากไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้
- ภายในรถรางยังไม่สามารถรองรับรถเข็นคนพิการได้

รูปที่ 6.58: รถรางและสถานีของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเทศบาลเมืองน่าน

หลักการ

เพื่อการขึ้นลงรถรางโดยสะดวกควรจะมีการติดตั้งหรือประกอบทางลาดหรืออุปกรณ์ช่วยในการขึ้น-ลงรถรางเพื่อให้สามารถรองรับผู้ใช้ได้ทุกประเภท ทั้งนี้อาจมีปรับปรุงที่สอดคล้องกับสถานีจอดรถรางร่วมด้วยได้ เช่น การพื้นที่เพื่อการขึ้นโดยสารบริเวณสถานีมีความสูงอยู่ในระดับเดียวกันกับรถรางเป็นต้น มีการติดตั้งเครื่องยึดซึ่งสามารถช่วยยึดที่สามารถช่วยยึดรถเข็นให้อยู่กับที่ในกรณีที่หยุดฉุกเฉิน มีการติดตั้งราวจับในบริเวณขึ้น-ลง

แนวทางในการออกแบบ

ในเบื้องต้นควรมีการติดตั้งหรือจัดทำทางขึ้นชั่วคราวในลักษณะที่เป็นทางลาดเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุบริเวณสถานีจอดรถ รวมถึงควรมีการติดตั้งที่ยึดจับล้อเข็นบริเวณด้านหลังรถหลัง หรือที่จัดเก็บรถเข็นในกรณีที่ไม่มีพื้นที่ไม่เพียงพอบริเวณด้านบนรถกลาง ทั้งนี้เพื่อให้รถรางสามารถเข้าถึงได้โดยผู้สูงอายุ

รูปที่ 6.59: สภาพก่อนและหลังการปรับปรุงรทางนำเที่ยว

มาตรการการนำไปใช้ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

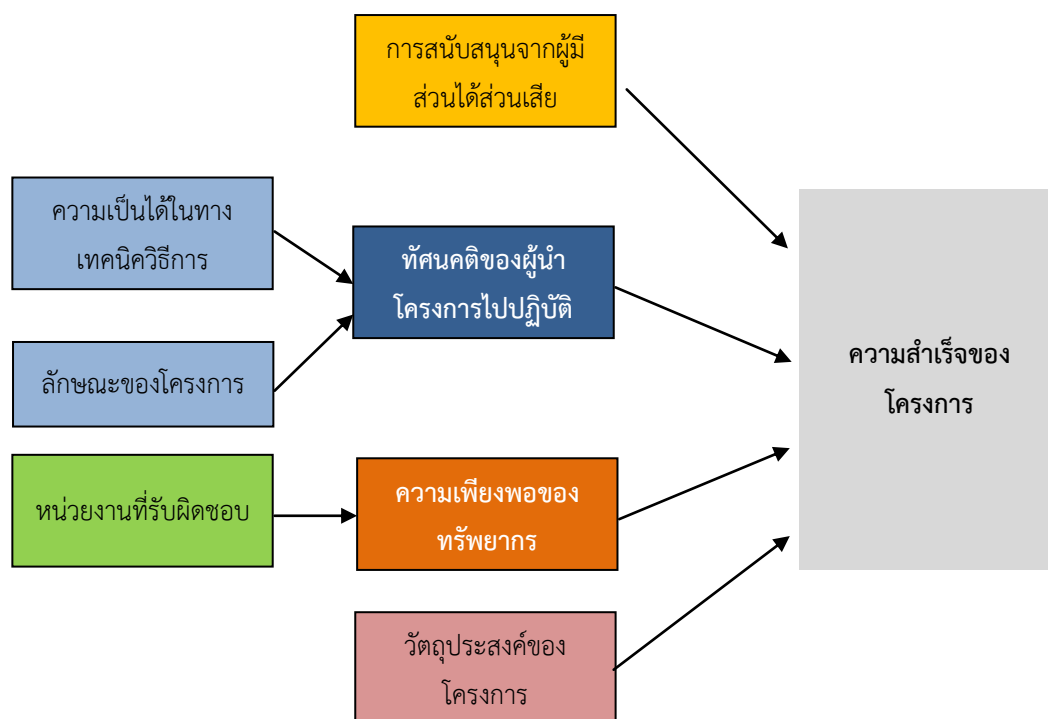
ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับผู้สูงอายุ นั้น หลีกเสี่ยงไม่ได้เลยที่จะต้องนำแนวคิดด้านสิ่งบริการและสภาพแวดล้อมสำหรับทุกคน หรืออารยสถาปัตย์มาประยุกต์ใช้เพื่อให้สภาพแวดล้อมหรือลักษณะกายภาพที่มีอยู่เดิมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถขยายขอบเขตการบริการให้กับผู้ใช้ได้หลากหลายประเภทมากยิ่งขึ้น สิ่งที่แตกต่างจากการปรับปรุงด้านกายภาพที่ไม่เกี่ยวข้อง กับแหล่งท่องเที่ยว นั่นคือการคำนึงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมคู่ไปกับการใช้แนวคิดดังกล่าวในการปรับปรุงพื้นที่ เพื่อมิให้การปรับปรุงที่เกิดขึ้นนั้นลดทอนคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติโดยเฉพาะด้านการปรับปรุงทางกายภาพนอกเหนือจากการมีมาตรฐานในการปรับปรุงทางกายภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการที่มีจัดทำขึ้นมาเป็นหลักการสำหรับประเทศไทย โดยสมาคมสถาปนิกสยามในปี พ.ศ. 2552³ ที่ได้นำแนวความคิดด้านอารยสถาปัตย์มาปรับใช้กับบริบทประเทศไทย แต่การประยุกต์ใช้ในระดับท้องถิ่นนั้นยังไม่ได้มีการปรับใช้มากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาทางด้านงบประมาณ รวมไปถึงการบริหารที่อาจนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้เกิดผลสำเร็จทางกายภาพมากกว่าการมีหลักการที่ถูกต้อง จากการศึกษา⁴ ที่ผ่านมามีพบว่าปัจจัยทางด้านการบริหารนั้นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่สภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุทุกประเภทโดยปัจจัยที่ส่งผลอย่างมากต่อความสำเร็จในการปรับปรุงพื้นที่ได้แก่ 1) ลักษณะของโครงการ 2) วัตถุประสงค์ของโครงการ 3) การสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) ความเป็นไปได้ทางเทคนิควิธีการ 5) ความเพียงพอของ

³ คู่มือปฏิบัติวิชาชีพ การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน, สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2552

⁴ กนกอร กบิลลิกะวานิชย์ฒ *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติ กรณีศึกษา การปรับปรุงมาตรฐานบาทวิถีของกรุงเทพมหานคร*, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541

ทรัพยากร 6) หน่วยงานที่รับผิดชอบ 7) ทศนคติของผู้นำโครงการไปปฏิบัติ ซึ่งหามาสรุปเป็นแผนภูมิจะได้รูปแบบความเชื่อมโยงดังนี้

แผนผังที่ 6.1: ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการกายภาพ

จากปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้นส่วนที่สำคัญที่สุดนั่นคือ การสนับสนุนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือการมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการนั่นเอง ดังนั้นนอกเหนือจากแผนงานทางด้านกายภาพจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการบริหารจัดการโครงการควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้จากการสำรวจโดยสายตาผ่านคณะผู้ประเมินพบว่าส่วนใหญ่พื้นที่ที่ต้องการการปรับปรุงนั้นโดยส่วนใหญ่เกิดจากการบริหารจัดการและขาดการทำนุบำรุงในบางพื้นที่และการมีโครงการหลายโครงการซ้อนอยู่ในพื้นที่เดียวทำให้ลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในการใช้งาน ปัญหาเหล่านี้ดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้สามารถแก้ไขได้ด้วยมาตรการอื่นๆ ที่ไม่ใช่เพียงแค่การออกแบบ ดังนั้นข้อเสนอแนะทางการออกแบบที่เกิดขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องประกอบด้วยมาตรการด้านการบริหารจัดการควบคู่ไปกับ ข้อเสนอแนะทางกายภาพของพื้นที่ที่จัดทำไว้เบื้องต้นในรายงานเล่มนี้เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติ ดังนั้นแนวทางในการนำแผนกายภาพไปปฏิบัติเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการที่อยู่ในแผนกายภาพนั้นสามารถแยกเป็นองค์ประกอบสำคัญได้ดังนี้

1) มาตรการการบริหารจัดการ

มาตรการดังกล่าวประกอบด้วยมาตรฐานย่อยอื่นๆ ที่มีส่วนร่วมในการกำกับดังนี้

1.1) มาตรการด้านกฎหมาย

เป็นมาตรการที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาเนื่องจากสามารถบังคับใช้อย่างได้ผลโดยอาศัยอำนาจทางกฎหมาย อย่างไรก็ตามมาตรการด้านการบังคับใช้จะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลักดันและสนับสนุนโครงการ มาตรการด้านกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อนำไปสู่การควบคุมและปรับปรุงกายภาพที่มีประสิทธิภาพ สำหรับมาตรการด้านกฎหมายที่สนับสนุนในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมมีข้อกฎหมายที่มีศักยภาพในการปรับใช้ในระดับเทศบาล หรือการออกเทศบัญญัติเพิ่มเติมได้ดังนี้

- พระราชบัญญัติฟื้นฟูพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 จัดเป็น พรบ.ที่มีการสนับสนุนการจัดทำโครงการที่สนับสนุนคนพิการ ซึ่งหากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าครอบคลุมไปตั้งแต่ผู้พิการ บุคคลทุพพลภาพ และคนชราให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ทางสังคม ทั้งในด้านกิจกรรม หรือการมีส่วนร่วมได้ ซึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้สามารถใช้มาตรการในพระราชบัญญัตินี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาพื้นที่ตามแผนงานได้ในทันที ในพระราชบัญญัติฉบับนี้สนับสนุนการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งในระดับบริเวณและระดับอาคาร รวมไปถึงการมีส่วนร่วม และยังครอบคลุมไปจนถึงการจัดกองทุนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินโครงการ

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เป็น พรบ. ที่มีการระบุให้อำนาจหน้าที่แก่ “เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น” ในการออกข้อกำหนด หรือเทศบัญญัติเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ศิลปกรรมในพื้นที่ ซึ่งในรายละเอียดได้กำหนดถึงแหล่งท่องเที่ยวในการระบุเป็น “เขตอนุรักษ์” ทั้งนี้พื้นที่หลายพื้นที่ในภาคเหนือนี้มีการระบุให้เป็น พื้นที่อนุรักษ์อยู่ก่อนแล้วจึงเป็นการง่ายในการนำ พรบ.ฉบับนี้มาประยุกต์ใช้ร่วมกับ พรบ.อื่น ซึ่งในกฎหมายนี้ให้อำนาจในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแนวทางการดำเนินการที่สามารถทำได้ทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม ควบคู่กับพรบ.ผังเมืองและพรบ.ควบคุมอาคารฯ

- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) เป็นกฎหมายสำคัญที่สามารถรวบรวมแผนงานทั้งหมดไว้ใน พรบ.ฉบับนี้ ซึ่งมีการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นให้สามารถออกกฎหมายเพิ่มเติมได้รวมถึงมีการสนับสนุนให้มีการมีส่วนร่วมในแผนผังที่เป็นเอกสารที่มีอำนาจในการควบคุมพื้นที่ ทั้งด้านการใช้ที่ดิน การใช้อาคาร ก่อนที่จะอาศัยกฎหมายอื่นๆ สำหรับการดูแลและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในระดับรายละเอียดต่อไป ซึ่งใน พรบ. ผังเมืองนี้ยังมีการระบุถึง การจัดทำผังเมืองเฉพาะซึ่งแม้ว่าในประเทศไทยอาจไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนักเนื่องจากอำนาจการออกกฎหมายสูงสุดยังคงอยู่ที่รัฐบาลส่วนกลางทำให้ขาดความยืดหยุ่นในการออกกฎหมายผังเมืองเฉพาะตาม พรบ.ฉบับนี้ แต่อย่างไรก็ตามก็เป็น พรบ.สำคัญที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเป็นแผน ผลักดันการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่ผังที่นำมาควบคุมและสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวที่จะปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550) เป็นกฎหมายที่กำกับรูปลักษณะอาคาร รวมไปถึงองค์ประกอบของอาคาร ส่วนสำคัญของพรบ. คือ กฎกระทรวงที่กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร สำหรับผู้พิการ บุคคลทุพพลภาพและคนชรา พ.ศ.2548 ที่สอดคล้องกับแผนงานโครงการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นการระบุถึง

รายละเอียดด้านการปรับปรุงอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถรองรับผู้สูงอายุได้ แม้ว่าจะจำกัดเฉพาะอาคารบางประเภท เช่น โรงพยาบาล พิพิธภัณฑ์ หรืออาคารสาธารณะบางประเภท เท่านั้น แต่ก็สามารถนำข้อกำหนดที่อยู่ในกฎหมายมาปรับใช้ผ่านเทศบัญญัติเพื่อให้อาคารประเภทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับผู้สูงอายุได้ผ่านมาตรฐานที่ระบุในข้อกำหนดของกฎหมายฉบับนี้

- พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดเรียบร้อยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ใช้กำกับทั้งอาคารและบริเวณพื้นที่ชุมชนเมือง มิให้ชำรุดทรุดโทรม หรือเป็นอันตรายต่อประชาชน ทั้งยังมีข้อกำหนดบางส่วนให้อำนาจกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ในการรักษาสภาพเมืองให้สะอาดและมีความเรียบร้อยไม่รุงรัง ซึ่งจะสร้างความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มีความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะพื้นที่ชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ พรบ. ดังกล่าวได้ให้อำนาจหน้าที่ในการกำกับพื้นที่สาธารณะและส่วนที่เอกชนครอบครองได้

- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535) เป็นกฎหมายที่ใช้เฉพาะเจาะจงกำกับส่วนที่เป็นโบราณสถานโดยตรง โดยมีสาระสำคัญคือเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลาย ขณะเดียวกันก็มีการกำกับให้มีการบูรณะตัวอาคารเช่นเดียวกันทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้ระบุให้กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโบราณสถาน ดังนั้นหากแหล่งท่องเที่ยวมีการปรับปรุงอาคารที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ต้องมีการทำความเข้าใจในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในโบราณสถานเพื่อมิให้เกิดการทำลายคุณค่าของโบราณสถานโดยไม่ตั้งใจ

- พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องอื่นๆ การใช้กฎหมายนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และองค์ประกอบของแผนกายภาพที่ได้จัดทำขึ้นหากมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่นๆ ก็ควรที่จะอ้างอิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องฉบับนั้นเพื่อให้การบังคับใช้มีประโยชน์ต่อส่วนร่วมมากที่สุดและการเป็นกฎหมายอย่างมีคุณค่า เช่น พรบ. การเดินเรือ ที่สามารถบังคับใช้ในพื้นที่แม่น้ำ ลำน้ำได้ หรือ พรบ.เทศบาล ที่ให้อำนาจเทศบาลในการวางผังเมืองและควบคุมการก่อสร้างได้ ทั้งยังให้เทศบาลสามารถอนุรักษ์บำรุงศิลปกรรมของท้องถิ่นตลอดจนปรับปรุงความเสื่อมโทรมได้ เป็นต้น

1.2) มาตรการด้านบริหารจัดการองค์กร

เป็นมาตรการเพื่อจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งด้านภาครัฐ เอกชน และประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ รวมไปถึง องค์กรอิสระที่เข้ามาประกอบกิจกรรมหรือแผนงานด้านการท่องเที่ยว ที่แต่ละหน่วยงานมีอำนาจหน้าที่ขอบเขตของความรับผิดชอบโดยมีมาตรการทางกฎหมายดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้รองรับอยู่ ดังนั้นการจัดกลุ่มองค์กรขึ้นเพื่อตั้งเป็นกลุ่มบริหารในส่วนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุในพื้นที่จึงมีความจำเป็นเนื่องจากโจทย์และบริบทของพื้นที่ที่จะแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดรูปแบบองค์กรและลักษณะการทำงานนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1.2.1) บทบาทและหน้าที่องค์กรในการจัดการกายภาพ

- องค์กรในลักษณะที่มีบทบาทหน้าที่ในเชิงอำนาจสูง เป็นรูปแบบการจัดการองค์กรในการดูแลปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของเมืองที่มีอำนาจในการสั่งการควบคุมกำกับดูแลให้หน่วยงานต่างๆ ปฏิบัติ ทั้งนี้แนวทางในการจัดรูปแบบองค์กรที่เน้นเชิงอำนาจในลักษณะนี้

มักจะมีควมรับผิดชอบและอำนาจที่ค่อนข้างกว้างขวางและเบ็ดเสร็จ ทั้งการจัดรูปแบบการก่อสร้าง ปรับปรุงพื้นที่ หรือการจัดทำโครงการให้บรรลุตามแผนที่วางไว้ โดยทั้งนี้ต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายและให้ความสำคัญสูงสุดต่อผลประโยชน์ส่วนรวม (Public Interest) มากกว่าการใช้อำนาจอย่างไร้ขอบเขต ทั้งนี้ควรเริ่มที่การจัดทำการมีส่วนร่วมกับประชาชนเพื่อนำไปสู่แผนที่ได้รับการสนับสนุน

- องค์กรในลักษณะที่มีบทบาทหน้าที่เชิงประสานงาน เป็นการจัดการรูปแบบองค์กรที่มีลักษณะในการทำงานร่วมกัน โดยองค์กรนี้มีได้มีรูปแบบในการสั่งการควบคุมกำกับดูแลหน่วยงานต่างๆ โดยตรง ซึ่งหน่วยงานนั้นๆ อาจมีหน้าที่ต่อการปฏิบัติในแต่ละส่วนงานในโครงการนั้นอยู่แล้ว แต่การทำงานในรูปแบบนี้จะช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกัน ทั้งนี้องค์กรนี้มักเป็นงานเฉพาะกิจ (Task Organization) ที่อาศัยองค์กรอื่นๆ ปฏิบัติตามแผนและอาจสิ้นสุดลงเมื่อแผนนั้นสำเร็จลุล่วง

1.2.2) มาตรการด้านงบประมาณ

เป็นมาตรการสำคัญที่ทำให้แผนขับเคลื่อนได้ ทั้งนี้หากมีการระบุหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจนรวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่จะรับผิดชอบในแผนงานนี้ ผู้รับผิดชอบแผน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นใหม่ตามบทบาทหรือเป็นหน่วยงานรัฐ สามารถใช้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาหรือหามาสนับสนุนเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญการทำงานร่วมกันเพื่อความสอดคล้องตามแผนการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมความสะอาดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุมากกว่า โดยอาจใช้แนวความคิดด้านกองทุนร่วม (Pool funding) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการงบประมาณได้

1.2.3) มาตรการด้านเวลา

เป็นมาตรการการบริหารแผนที่ใช้กำกับการดำเนินการต่างๆ ของแผนให้ขยับไปตามระยะเวลาโดยสร้างกรอบบังคับให้ดำเนินการในเรื่องต่างๆ สามารถกำหนดการสิ้นสุดหรือความต่อเนื่องของแผนงาน-โครงการให้มีความสัมพันธ์กันได้ โดยต้องคำนึงถึงอุปสรรคอันอาจเกิดจากงานบางลักษณะ เช่น การจัดการทางเท้าทางสัญจร ที่มีหลายหน่วยงานที่มีส่วนร่วมทั้ง เทศบาล การไฟฟ้า การประปา ฯลฯ ที่อาจมีระยะเวลากรอบงบประมาณไม่เท่ากัน ดังนั้นมาตรการด้านเวลาจึงควรคำนึงถึงข้อจำกัดและอุปสรรคของแต่ละหน่วยงานเพื่อให้แผนงานนั้นใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม

2) ระยะเวลา

เป็นส่วนประกอบหลักของแผนที่ไป สำหรับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชุมชนเมืองและระดับสถาปัตยกรรม ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางและประกอบด้วยหลายโครงการดังที่ได้นำเสนอเบื้องต้นในการศึกษา ที่ต้องดำเนินการเป็นจำนวนมาก จึงควรมีการจัดสรรด้านความเร่งด่วนในการจัดทำโครงการโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป ทั้งนี้ในการพิจารณาด้านระยะเวลาของแต่ละโครงการนั้นแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

2.1) แผนงานระยะสั้น เป็นแผนงานที่สามารถดำเนินการได้ทันที เป็นโครงการที่สามารถดำเนินการได้ทันทีในระยะเวลาอันสั้น ใช้ระยะเวลาไม่เกิน 5 ปีในการดำเนินงาน การพิจารณาเลือกจากโครงการที่จำเป็นเร่งด่วน ใช้งบประมาณไม่สูงมากนักในการก่อสร้าง

2.2) แผนงานระยะกลาง เป็นแผนงานที่ประกอบด้วยโครงการที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น ใช้ระยะเวลาดำเนินการในช่วง 10 ปี พิจารณาเลือกจากโครงการที่ต้องใช้เวลาและงบประมาณที่สูงขึ้น

2.3) แผนงานระยะยาว เป็นแผนงานที่มีโครงการขนาดใหญ่มีหน่วยงานรับผิดชอบมาก ใช้ระยะเวลาดำเนินงานในช่วง 15 ปีหรือมากกว่า พิจารณาจากโครงการที่ต้องอาศัยแผนงานโครงการและรายละเอียดในการศึกษา มีค่าใช้จ่ายด้านงบประมาณสูง ต้องมีการยืดระยะเวลาเพื่อมิให้เป็นภาระมากเกินไป

ทั้งนี้หากพิจารณาจากระยะเวลาในการจัดทำโครงการต่างๆ การจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในโครงการนำร่องนั้นสามารถจัดสรรได้โดยอาศัยข้อพิจารณาข้างต้น ดังที่แสดงในตารางด้านล่างดังนี้

ตารางที่ 6.10: แนวทางการดำเนินงานแผนงานปรับปรุงด้านกายภาพ แบ่งตามระยะเวลาการดำเนินการ

แผนงาน/โครงการ	ระยะเวลาการดำเนินงาน		
	ระยะสั้น	ระยะกลาง	ระยะยาว
แผนงานระดับชุมชนเมือง			
ทางเท้า ทางลาด			
ทางข้ามจุดตัดทางแยก			
สวนสาธารณะ			
ถนนสายดอกไม้			
แผนงานระดับสถาปัตยกรรม			
ซุ้มดอกไม้			
ศาลาที่พักและป้ายสื่อความหมาย			
จุดนั่งพักในบริเวณ			
ศาลานิทรรศการและป้ายสื่อความหมาย			
ไฟฟ้าแสงสว่าง			
ทางลาดเพื่อการเข้าถึง			
การปรับปรุงห้องน้ำ			
แผนงานระดับขนส่งมวลชน			
รถราง			
ขนส่งมวลชนทั่วไป			
สถานีต่างๆ			

จากการกำหนดแผนงานทั้งในด้านระยะเวลาให้เป็นระยะสั้น-ระยะยาว ซึ่งหากลองพิจารณาทั้งด้านขนาดของโครงการและจำนวนงบประมาณที่ใช้เป็นหลักพบว่าโครงการระยะยาวจะเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ระดับชุมชนเมืองเนื่องจากต้องอาศัยทั้งเวลา ความร่วมมือของ

หน่วยงานและประชาชน รวมไปถึงงบประมาณที่จะกล่าวในลำดับต่อไป ทั้งนี้โครงการ ระยะสั้นที่ปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกได้ทันทีจะอยู่ในพื้นที่วัดภูมิรินทร์เพื่อทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างต้นแบบในการจัดทำสิ่งแวดล้อมสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ดังนั้นการปรับปรุงดังกล่าวจึงถือว่ามีความเร่งด่วนและสามารถดำเนินการได้ทันทีโดยไม่ต้องใช้งบประมาณและเวลาดำเนินงานมากนัก

3) งบประมาณ

เป็นส่วนประกอบหลักของแผนการปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อมสะดวกด้วยเช่นกัน แม้ว่างานศึกษาชิ้นนี้จะมีข้อจำกัดในการจัดทำพื้นที่นำร่องแต่ก็ได้จัดทำแนวทางการปรับปรุงทางกายภาพที่สามารถนำวิธีการและหลักการไปประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้เช่นกัน ทั้งนี้บางแผนงาน/โครงการที่มีค่าใช้จ่ายมาก ซึ่งอาจประกอบด้วยหน่วยงานหลายส่วน หากเป็นส่วนของภาครัฐก็สามารถที่จะจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนโครงการได้โดยตรง เช่น การดูแลและปรับปรุงพื้นที่เมือง องค์การปกครองท้องถิ่นก็สามารถจัดสรรงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้องจากงบประมาณประจำปีหรือทำเป็นโครงการต่อเนื่องหลายปี นอกจากนี้ยังสามารถมีงบประมาณเพิ่มเติมได้จากองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ให้ความช่วยเหลือเพื่อการปรับปรุงกายภาพ ซึ่งจะเป็นการร่นระยะเวลาการดำเนินงานของโครงการได้เร็วขึ้น จากข้อจำกัดของงบประมาณรายปีซึ่งมีอยู่จำกัด ทั้งนี้หากมีความจำเป็นเร่งด่วนอาจมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะการระดมทุนจากเอกชน เพื่อให้เอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนในการปรับปรุงต้นทุนทางด้านการท่องเที่ยวของตนได้ โดยเทศบาลอาจมีส่วนในการจัดมาตรการทางภาษีเพื่อสนับสนุนการระดมทุนดังกล่าวได้ เพื่อให้เศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวขับเคลื่อนเป็นวงจรบูรณาการควบคู่กันไป

4) หน่วยงานที่นำไปปฏิบัติ

สำหรับแผนการด้านการท่องเที่ยวมีการปรับปรุงด้านกายภาพควบคู่ไปกับนโยบายด้านกิจกรรมนั้นย่อมนำไปสู่แผนที่ต้องมีการบูรณาการร่วมกันด้วยการปฏิบัติในหลายลักษณะ แผนงาน/โครงการ จำนวนมากที่อาจมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากการขยายผลของการศึกษา ที่จะส่งผลต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติหรือกำกับดูแลงานนั้นๆ ที่มีหลากหลายหน่วยงาน ดังนั้นแผนงานด้านการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จึงต้องมีการระบอบุคลากรหน่วยงาน ไว้ให้ชัดเจนในแต่ละโครงการ อันเป็นการช่วยให้สามารถประสานงานติดตาม ประเมิน ตลอดจนสร้างความรับผิดชอบให้กับเจ้าของหน่วยงาน สำหรับแผนงานขนาดใหญ่เช่นแผนงานระดับชุมชนเมือง นอกจากจะประกอบด้วยแผนงาน โครงการจำนวนมากแล้ว ในแต่ละโครงการที่เป็นโครงการใหญ่ซึ่งอาจมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกัน อาจต้องมีการระบุหน่วยงานในแผนงาน/โครงการโดยพิจารณาได้ดังนี้

- หน่วยงานหลัก คือหน่วยงานที่มีบทบาทในโครงการนั้นๆ มากที่สุดโดย มีปริมาณงานมากที่สุด หรือมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแล ปฏิบัติงานต่างๆ ในพื้นที่เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งนอกจากมีความเกี่ยวข้องในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมตามเนื้อหาของแผน ยังมีความหมายในการบริหารจัดการพื้นที่ และการประสานงานไปยังหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข ภูเก็ต กรมศิลปากร เป็นต้น

- หน่วยงานรอง คือหน่วยงานที่มีบทบาทรองในโครงการนั้น โดยมีหน้าที่และบทบาทในบางส่วนของโครงการเช่น การปรับปรุงทางเท้า ที่เทศบาลฯ เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี หน่วยงานด้านสาธารณูปโภค เช่น การไฟฟ้าฯ การประปาฯ บริษัทสื่อสาร เป็นต้น เป็นหน่วยงานรองที่มีการระบุในแผน

- หน่วยงานเสริม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือหน่วยงานที่มีได้มีเนื้องานที่ปฏิบัติในโครงการ แต่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องดูแลให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบ เช่น โครงการบริเวณวิหารวัดภูมินทร์ หรือทางลาดขึ้นวิหาร กรมศิลปากรที่จัดเป็นหน่วยงานเสริมจะต้องให้ความเห็นชอบรูปแบบ และติดตามการก่อสร้างทางลาดดังกล่าวมิให้ส่งผลกระทบต่อ วิหารวัดภูมินทร์ที่จัดเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร เป็นต้น

นอกเหนือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งหมดแล้ว ยังมีหน่วยงานหรือองค์กรที่ไม่ได้มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติหรือมีอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายที่ต้องเกี่ยวข้องรับผิดชอบด้วย เช่น สถาบันทางวิชาการ องค์กรอิสระ ที่ให้ความสนับสนุนได้ในเรื่องความรู้ ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้กระบวนการทั้งหมดหากมีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการนั้นควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ และประเมิน ตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนของแผนงาน

6.5.3 แนวทางการพัฒนาด้านนโยบายและแผนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ. 2544-2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ หมายถึงการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก และมีแนวโน้มว่าประชากรผู้สูงอายุเหล่านี้จะมีฐานะยากจน เป็นประเด็นท้าทายทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศจะต้องมีแผนรองรับ สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศที่อยู่ในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 กล่าวคือ ในขณะนั้นประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พยากรณ์ โครงสร้างประชากรไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่า “ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึง 1 ใน 4 ของประชากรและเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบภายในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2551-2571 สัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 23.5 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ

ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมพร้อมในเรื่องนโยบายและแผนงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรองรับผู้สูงอายุ ซึ่งจากการศึกษาของโครงการวิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาด้านนโยบายและแผนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ดังนี้คือ

1) นโยบายการเตรียมความพร้อมด้านการตลาดด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่องในการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุอย่างจริงจัง และขณะเดียวกันพัฒนาและ

ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความพร้อมและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้จริง โดยอาจเริ่มต้นจากการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวหลักของเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ก่อน ซึ่งควรมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้คือ

- การจัดโปรแกรมแบบ Slow Tourism คือไม่เร่งรีบ ท่องเที่ยวในชุมชนที่เรียบง่ายสบายๆ ใกล้ชิดธรรมชาติ ปลอดภัยจากมลพิษและไม่สร้างมลพิษ
- การจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุนำร่องเพื่อเป็นจุดเริ่มต้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำงานร่วมกันกับผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจัดเป็นรายการนำเที่ยวแบบพิเศษ เช่น มีการบริการรับส่งสนามบิน การดูแลยกกระเป๋า การนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ กิจกรรมเพื่อการพักผ่อน รวมทั้งการบริการตรวจร่างกายในโรงพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น
- การจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการเรียนรู้และหาประสบการณ์ใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้แก่ การนั่งสมาธิ วิปัสสนา เรียนรู้เรื่องโภชนาการเพื่อการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพ การเรียนรู้การรักษาสุขภาพ เป็นต้น
- การจัดให้มีกิจกรรมการนำชมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำชมชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนท้องถิ่นหรือชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิม หรือการนำชมภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) นโยบายการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก (Infrastructure) และสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ตามแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุนั้นมีความสำคัญมาก นอกจากจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุแล้ว ยังจะทำให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเกิดความประทับใจ มาท่องเที่ยวซ้ำ และเกิดการบอกต่อ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวไทยในระยะยาว อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ยังเป็นประโยชน์แก่คนในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้คือ

- หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายในการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน (facility) ที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยอาศัยแนวคิดอารยสถาปัตย์กรรม ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวดังต่อไปนี้
 - เมืองท่องเที่ยวสำคัญ แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม
 - อาคารสถานที่ราชการที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านท่องเที่ยว หรือหน่วยบริการที่เกี่ยวข้อง เช่น สนามบิน สถานีขนส่ง โรงพยาบาล สิ่งบริการพื้นฐาน

เพื่ออำนวยความสะดวก (Infrastructure) ควรได้รับการปรับปรุงและเพิ่มเติมตามแนวคิดอารยะสถาปัตย์ (Universal Design)

รวมถึงการนำรูปแบบพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เป็นต้น ประเด็นในการพิจารณา จัดทำแผนการปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้แก่ จุดพักคอย การปรับปรุงบาทวิถีให้มีระดับเดียวกัน การสร้างทางลาดชันสำหรับรถเข็น รวบรวม การปรับปรุงความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะ การสร้างห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้พิการหรือมีโรคสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

- หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนให้ทุกโครงการก่อสร้างอาคาร สิ่งปลูกสร้าง ของรัฐและท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านการท่องเที่ยว และการบริการประชาชน มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถใช้งานได้จริง ตามแนวคิดอารยะสถาปัตย์ (Universal Design) พร้อมแนวปฏิบัติที่หน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ปฏิบัติการในพื้นที่
- การพัฒนาทักษะในการดูแลนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุให้แก่ภาคเอกชน ผู้นำชม และผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้อง
- การจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีลักษณะเป็น One Stop Service Center เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำ การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

3) นโยบายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการบริการด้านที่พักที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาส่งเสริมและสนับสนุนการบริการด้านที่พักที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นการจูงใจและส่งเสริมนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และสนับสนุนธุรกิจที่พักแรม จึงควรมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้คือ

- การปรับปรุงที่พักแรมให้รองรับผู้สูงอายุได้มากขึ้น โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนผู้ประกอบการที่พักแรม เช่น การจัดอบรมการออกแบบหรือสร้างที่พักแรมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
- การให้สิทธิพิเศษสำหรับธุรกิจที่พักแรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการบริการด้านที่พักที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เช่น การลดภาษี เนื่องจากเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจากการบริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

4) นโยบายส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุนั้นจะเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวโดยการสื่อสารเชิงรุก ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในวงกว้างเพิ่มมากขึ้น

- การจัดทำ Web Site การท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยเป็นการจัดทำข้อมูล และรวบรวมข่าวสารด้านการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านทางเว็บไซต์ที่สามารถสืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ ทันสมัย สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีรายละเอียดด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น
- เพิ่มช่องทางการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ผ่านสื่อออนไลน์ โทรศัพท์ นิตยสารการท่องเที่ยว ป้ายบนทางหลวง เป็นต้น
- การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไทยสำหรับผู้สูงอายุ ผ่านสื่อสาธารณะ โดยการนำเสนอว่าแหล่งท่องเที่ยวไหนบ้างที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุอย่างไร เป็นต้น
- การเสริมสร้างความน่าสนใจ (Appeal) และภาพลักษณ์ (Image) ของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยเน้นย้ำความเป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ความคุ้มค่าของการท่องเที่ยวและความปลอดภัย

5) นโยบายส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

นโยบายส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จะเป็นการสร้างเสริมการรักษาความปลอดภัย โดยการวางมาตรการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉิน และมาตรการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์ ซึ่งควรมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้คือ

- การเพิ่มการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและปรับปรุงมาตรฐานความปลอดภัยของการบริการในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเพิ่มจำนวนตำรวจท่องเที่ยว การจัดเจ้าหน้าที่ประจำจุดท่องเที่ยวเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการติดตั้งสัญลักษณ์ความปลอดภัยในบางแหล่งท่องเที่ยวที่อันตราย เป็นต้น
- ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นตำรวจอาสาสมัครดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ชุมชนของตนเอง อาสาสมัครด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น
- การกำหนดมาตรการลงโทษด้านความปลอดภัยและดำเนินการลงโทษอย่างจริงจัง แก่ผู้กระทำผิด เช่น ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวที่ละเลยการรักษาความปลอดภัย เช่น บริการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น
- ควรมีการผลักดันให้มีการกำหนดมาตรฐานการให้บริการ และมาตรฐานความปลอดภัยในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ
- ควรรณรงค์ให้มีการตระหนักถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยเน้นให้ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวและสังคม และประชาชนในพื้นที่ให้เป็นเจ้าบ้านที่ดีช่วยเหลือและเฝ้าระวัง เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

- การจัดทำคู่มือป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เช่น เบอร์โทรสค์พท์ฉุกเฉิน และการแนะนำการระวังมิฉะนั้นที่อาจทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตรายทั้งชีวิตและทรัพย์สินได้

6) นโยบายการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น จังหวัด กลุ่มจังหวัด และประเทศ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และการปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานระดับพื้นที่ เช่น จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการ ภูมิทัศน์และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวการพัฒนาวิถี ดั่งนั้นจึงควรมีแผนการดำเนินงานดังนี้

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหาร เป็นรูปธรรม โดยมีภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาสังคมในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง
- การอำนวยความสะดวก สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ควรมีการเชื่อมโยงบทบาทและภารกิจ ของหน่วยงานหลักด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ ให้มีความสอดคล้องกัน และประสานกับกระทรวงอื่นๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในฐานะหน่วยงานสนับสนุน เพื่อให้การกำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนท่องเที่ยวในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ผลจากการศึกษา และการประเมินแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งชาวไทยและต่างชาติ ได้แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 แห่ง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ เมืองเก่าเมืองเชียงใหม่ ย่านวัวลาย เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่, หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา, ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย, วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เมื่อใช้เกณฑ์การพิจารณาในด้านกายภาพและเกณฑ์การพิจารณาด้านสังคมพบว่า แหล่งท่องเที่ยววัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมที่สุดในการดำเนินการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ แต่เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งหมดของแหล่งท่องเที่ยวจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แห่ง จะพบว่า ความพร้อมในด้านกายภาพและสิ่งบริการสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ นั้นยังอยู่ในระดับที่ต้องการการพัฒนาอย่างเร่งด่วน เช่น ห้องน้ำเพื่อผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทางลาดสำหรับรถเข็น ที่มีให้บริการอยู่น้อย และสามารถพบได้เฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น ศูนย์ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว เทศบาลเมืองน่าน ที่ตั้งอยู่ใกล้วัดภูมินทร์ หรือ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

ในสถานการณ์ปัจจุบันต้องยอมรับว่า ความตื่นตัว และการสร้างความเข้าใจเรื่องการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มาจากการกระตุ้น และการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐ และยังคงเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนท่องเที่ยว แม้ศักยภาพและความพร้อมในด้านกายภาพจะยังอยู่ในระดับที่ต้องการการพัฒนา แต่อีกปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัดในการประเมินความพร้อมและศักยภาพชุมชน รวมถึงการพิจารณาโอกาสของชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยวในอนาคต นั้นคือศักยภาพและความพร้อมทางด้านสังคม ซึ่งควรได้รับการพิจารณาควบคู่ไปด้วย เพราะหากชุมชนใดที่มีสังคมที่เข้มแข็ง มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจน มีกลไกการทำงานที่แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสนใจและความสามารถของบุคลากร และมีความสนใจที่จะเปิดรับความรู้ใหม่ๆ การปรับปรุงชุมชนหรือการบริการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ก็จะไม่เป็นอุปสรรคอีกต่อไป เพราะต้นทุนดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดการจะได้ซึ่งแผนงาน และการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยว อันจะนำมาสู่ความยั่งยืนโดยในภาพรวมของพื้นที่

ในการวิจัยเพื่อค้นหา และจัดทำแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับชุมชนท่องเที่ยว และประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งภายในชุมชน และชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยว คณะวิจัยได้พบว่ากุญแจสำคัญอันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการพัฒนาตามองค์ประกอบดังกล่าว ต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ

7.1.2 องค์ประกอบสำคัญสู่การดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

1) ความเข้าใจในศักยภาพของตนเองของชุมชนท่องเที่ยว และความเข้าใจต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (กลุ่มเป้าหมาย) สิ่งเหล่านี้คือพื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยให้ชาวชุมชนหรือองค์กรที่ต้องการจัดการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุ สามารถวางแผนและดำเนินการพัฒนาทั้งศักยภาพของตนเองได้ถูกจุด และเพิ่มประสิทธิภาพ และให้บริการได้อย่างตรงความต้องการต่อกลุ่มผู้ใช้บริการ

การสร้าง ความเข้าใจต่อศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวสามารถใช้เครื่องมือการประเมิน ในรูปแบบของแบบตรวจสอบเกณฑ์การประเมินชุมชนท่องเที่ยว ใน 2 ด้าน 1. เกณฑ์การประเมินด้านกายภาพภาพ ซึ่งจะบ่งชี้ถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ 2. เกณฑ์การประเมินด้านสังคม เพื่อพิจารณาศักยภาพและความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน และการรับมือกับประเด็นสาธารณะที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนภาพการทำงาน กลไก ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นๆได้เป็นอย่างดี

2) การดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ประกอบขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้นธาร คือ การรวมกลุ่มรวมตัวของผู้มีสนใจที่จะร่วมกันดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว จนถึงปลายน้ำ คือ การจัดสรรผลประโยชน์พร้อมไปกับการรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการทำงานต้องอาศัยองค์ประกอบในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนสำคัญคือ

2.1) การมีวิธีการที่ดี คือ มีวิธีการทำงานในขั้นตอนต่างๆที่นำกระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นองค์ประกอบอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.2) การมีกลไกที่ดี คือ โครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นมีการแบ่งบทบาทกันในกลุ่มผู้ดำเนินงาน ผู้สนับสนุน และผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยน สะท้อนมุมมอง และความคิดต่อการดำเนินการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียม และสร้างสรรค์ เป็นระบบที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นการตรวจสอบมาตรฐานภายใน และเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการได้มีช่องทางในการเสนอความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงการบริการต่อไปในอนาคต

2.3) การมีมาตรการที่ดี คือ การมีข้อปฏิบัติ การกำกับ ข้อห้าม และการจัดการผลประโยชน์รวมถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับ การดำเนินการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ และสภาพแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงพื้นที่โดยรอบ

3) การเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เป็นพลวัตการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง สถานการณ์การท่องเที่ยว นวัตกรรมหรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการอำนวยความสะดวก และรูปแบบการให้บริการการท่องเที่ยวแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลง และเกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้นมากมาย ผู้ที่ต้องการดำเนินการท่องเที่ยวต้องเป็นผู้เฝ้าหาความรู้ รู้จักแสวงหาโอกาสในการพัฒนาความคิดด้านธุรกิจของตนเอง สร้างโอกาสการเรียนรู้แลกเปลี่ยน เชื่อมโยง กับผู้คนในแวดวงธุรกิจที่คล้ายคลึงกัน หรือธุรกิจและสิ่งบริการที่อาจเกี่ยวข้องกับกิจการของตน นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและธุรกิจแล้ว ยังเป็นโอกาสสำคัญในการพิจารณาสภาพการณ์แวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนิน

กิจการ อาทินโยบายของรัฐและเอกชนที่ส่งผลกับองค์กร การพิจารณาระบบโลจิสติกส์ และห่วงโซ่อุปทานของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และพฤติกรรมในการใช้บริการ ทั้งหมดนี้คือ โอกาสในการเพิ่มพูนศักยภาพ และเป็นการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินการในการจัดการการท่องเที่ยว และการจัดการภายในองค์กร

7.1.3 แนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว

จากองค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 3 องค์ประกอบ สำหรับการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ การผสมผสานองค์ประกอบทั้งหมดสู่แนวทางการพัฒนาฯ เป็นอีกกระบวนการที่สำคัญ ในการดำเนินการในพื้นที่อาจแยกแนวทางการพัฒนาฯ ออกเป็น 2 ส่วน เพื่อความเข้าใจสำหรับกลุ่มผู้ดำเนินการ ดังนี้

1) การพัฒนาความพร้อมของชุมชน สร้างความเข้าใจในทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

- สร้างความเข้าใจสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ความต้องการการรองรับและองค์ความรู้ต่างๆ
- สนับสนุนการรวมกลุ่ม หรือองค์การการท่องเที่ยวระดับชุมชน ที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อระดมศักยภาพที่มี และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม
- สนับสนุนการสร้างเครือข่ายทางด้านการท่องเที่ยว กับหลากหลายองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอกพื้นที่
- สนับสนุนการสร้างกลไกครบวงจรในห่วงโซ่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ที่ได้ถูกนำกลับไปใช้ดูแล ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว

2) การพัฒนาความพร้อมแหล่งท่องเที่ยว

- สร้างวิธีการ กลไก และมาตรการ รวมไปถึงนโยบาย โดยยึดวัตถุประสงค์หลัก คือ การปรับปรุง ดูแลรักษา และพัฒนาความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน และผู้ดำเนินการ
- ดำเนินโครงการการปรับปรุงและเพิ่มเติมสิ่งบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และคนทั้งมวล พร้อมทั้งคำนึงถึงความเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่
- สร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในภาคเหนือตอนบน คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

- สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาองค์ความรู้ ชุมชน และผู้ประกอบการท้องถิ่นเกี่ยวกับการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี

- สนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ ในจังหวัดต่างๆ เพื่อให้เกิดต้นแบบอันเป็นเผยแพร่องค์ความรู้สำหรับผู้สนใจ เป็นการจุดประกาย และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม
- สนับสนุนให้เกิดนโยบาย และแผนการดำเนินการระยะยาวทั้งในกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการบรรจุการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเป็นหนึ่งในนโยบาย และแผนที่ต้องดำเนินการสนับสนุน ส่งเสริม อย่างเร่งด่วน
- สนับสนุนให้เกิดการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่สนใจในประเด็นผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว เพื่อสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม

7.2.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยในขั้นต่อไป

สำหรับแนวทางการศึกษาในขั้นต่อไป คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

- ขยายการศึกษาวิจัยศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ แบ่งตามกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุให้ความสนใจในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อให้เกิดการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางเฉพาะสำหรับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน และมีความต้องการการพัฒนาเฉพาะด้าน
- ขยายการศึกษาวิจัยในด้านความสัมพันธ์ บทบาท และผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กับชุมชนผู้ดำเนินการการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนท่องเที่ยวบางแห่ง มีสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินการบริการการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ชุ่มอภัย. 2552. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กนิษฐา อุณถาวร และคณะ. 2554.การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล ค (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์. แหล่งที่มา (ระบบออนไลน์) <http://www.trf.or.th/default.asp> (8 กรกฎาคม 2554).
- กรวรรณ สังขกร และคณะ. 2555.การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ในภาคเหนือตอนบนที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, ภายใต้แผนงานวิจัย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow Tourism ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ.เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. การประเมินศักยภาพการตลาดท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ในภาคเหนือตอนบนที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, ภายใต้แผนงานวิจัย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow Tourism ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ.เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- เกศรา สุกเพชร และวรัชต์ มัธยมบุรุษ. 2554.เอกสารงานวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษา: พื้นที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะและชุมชนรอบ จังหวัดลำปาง.
- โกวิท พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.ม.ป.ท.
- คณะกรรมการการอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว 2550. สถานิติบัญญัติแห่งชาติ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ทิศทางท่องเที่ยวไทย บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารสรุปสาระสำคัญการประชุมเชิงปฏิบัติการ.
- จอมขวัญ ลอยศักดิ์วงศ์. 2550. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก. กำแพงเพชร: วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- จตุรนต์ ภัคติวานิช. 2550. การศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ณ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. 2532.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8) .นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ณัฐปภัสร์ สุวรรณาลัย. 2551. สภาพและปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเขตเทศบาลเมืองแพร่ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. ขอนแก่น: การศึกษาอิสระ รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทับทิม สุวรรณประภา. 2541. ความคาดหวังและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภัก วัฒนคุณ. 2545. ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2527. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปกรณ จินาคำ. 2547. การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาบ้านห้วยอี อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรารณา ศิริเบญจตรัต. 2553. รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญในเขตเทศบาล จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิยพร ทาวีกุล. 2554. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปัญญาภัทร ภัทรกัณทากุล. 2544. การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพ็ญกานต์ นามวงศ์. 2552. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ นันทนาการและการท่องเที่ยว สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มนัสสุวรรณและคณะ. 2541. โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสถาบันดำรงราชานุภาพสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยกระทรวงมหาดไทย.

- ละเอียดยศ ศีลนน้อย. 2549.การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน.E-TAT Tourism Journal. 2549. แหล่งที่มา (ระบบออนไลน์):[http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=14\(8 กรกฎาคม 2554\)](http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=14(8%20กรกฎาคม%202554)).
- วรพักตร์ เลอสิทธิศักดิ์. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณภา บุญระยอง. 2540. แนวคิดในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ.
- วัชร ชูรักษา. 2548.รายงานการวิจัยฉบับย่อ บทสรุปสำหรับผู้บริหารงานวิจัยในหัวข้อ “ศักยภาพขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย: ผลกระทบและการตอบสนองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.E-TAT Tourism Journal, 2548 แหล่งที่มา (ระบบออนไลน์): [http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=12\(8 กรกฎาคม 2554\)](http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=12(8%20กรกฎาคม%202554))
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารินทร์ มัธยมบุรุษ. 2552. รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารศาสตร์ สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วิไล บุญบรรจง. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริประภา แก้วอุดม. 2553. ทางเลือกกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนย่านตลาดบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. 2548. บทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น. E-TAT Tourism Journal, 2548.แหล่งที่มา (ระบบออนไลน์): [http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=10\(8 กรกฎาคม 2554\)](http://www2.tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=10(8%20กรกฎาคม%202554))
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. 2553.การจัดการความรู้กับนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. 2542.การวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. .2546.เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

- _____. 2549. คู่มือการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ:สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. 2551.การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสรี วังสไพจิตร. 2547.โครงสร้างของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย.แหล่งที่มา (ระบบออนไลน์): [http://www2.nesac.go.th/document/show06.php?did=0\(8](http://www2.nesac.go.th/document/show06.php?did=0(8) (กรกฎาคม 2554)
- เสาวลี ทองจิณ. 2554.การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษา สถานีพัฒนาและส่งเสริม การอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาพระแทว จังหวัดภูเก็ต. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bhatia A.K. [1986] Tourism Development-Principles and Practices ,Sterling Publishers Pvt. Ltd.. New Delhi.

Bulter, R.W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evaluation: Implication for Management of Resources. Canadian Geographer

McIntosh, R. and Goeldner, C. (1986). Tourism: Principle, Practice, Philosophic. John Wiley & Sons, Inc.

Mill, Robert Christie and Morrison, Alastair M. (1992). The Tourism System. An Introductory Text. 2nd ed. New Jersey. Prentice Hall.

Val Renault, (online). SWOT Analysis: Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats. <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/swot-analysis/main>

ภาคผนวก ก

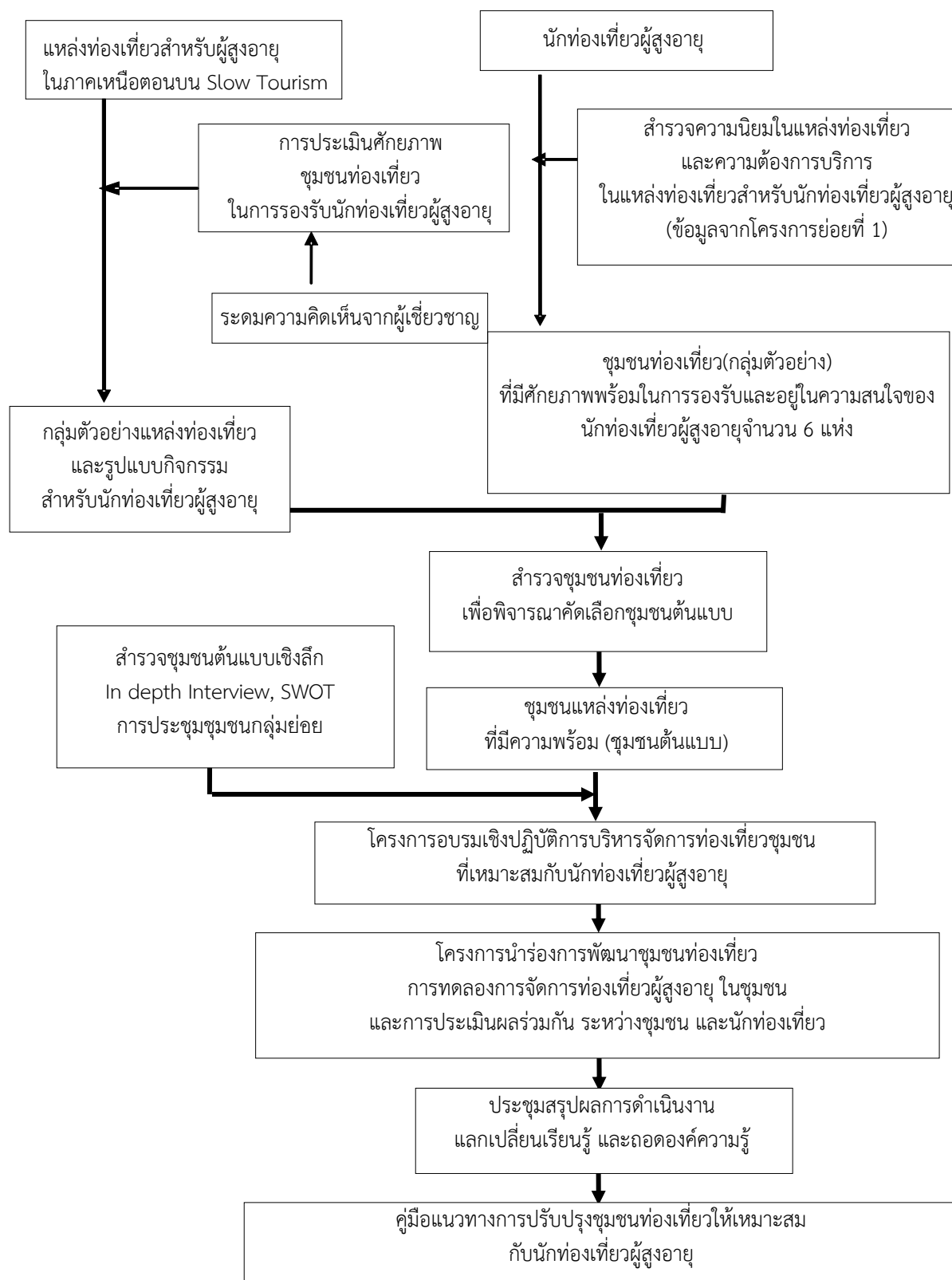
สัญญาเลขที่ RDG5650032

แผนงาน “การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อ
รองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”

โครงการย่อย 3 “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน”

รายงานฉบับสุดท้าย

รูปที่ 1.1 กรอบแนวความคิดของแผน

ตารางที่ 1: ผลการประเมินตามเกณฑ์ประเมินความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (ด้านกายภาพและสังคม)

เกณฑ์การประเมินศักยภาพ	วัดลาย	เวียงกุมกาม	กลางเวียง เชียงใหม่	ดอยแม่สลอง	หอวัฒนธรรมฯ	วัดภูมินทร์
ด้านกายภาพ						
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	100	100	100	100	100	100
ระยะทางจากตัวเมือง	100	95.5	100	62	100	100
สภาพผิวจราจร	90	76	75.67	57	95	100
สภาพเส้นทาง	100	94.75	97	35	100	100
ป้ายบอกเส้นทาง	60	96.25	65.67	60	70	90
ขนส่งสาธารณะ	80	72.5	90	65	80	80
สิ่งบริการบนเส้นทาง(สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ห้องสุขา ร้านขายอาหารเครื่องดื่ม)	75	66.25	69	65	75	85
พื้นที่จอดรถ	65	50	54	35	70	80
2. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว	100	100	100	100	100	100
ทางเท้า	55	42	54	20	50	82
ทางลาด (สัดส่วนความสูง และทิศทางของทางลาด เหมาะสม)	57	48.25	50	22	25	57
ทางข้ามทางสัญจร (ตามมาตรฐาน)	72	20.5	28.67	20	30	40
ความปลอดภัยจากสิ่งประดับอาคาร	70	55.5	65.33	30	57	70
จุดพักคอย (มีที่ว่างของ มีจำนวนและลักษณะที่ เหมาะสม)	65	62.25	47.33	35	62	62

เกณฑ์การประเมินศักยภาพ	วัวลาย	เวียงกุมกาม	กลางเวียง เชียงใหม่	ดอยแม่สลอง	หอวัฒนธรรมฯ	วัดภูมินทร์
ราวจับและราวกันตก มีมาตรฐานทั้งวัสดุ สภาพ และอยู่ในจุดที่เหมาะสม	72	48.5	66	57	37	60
อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์ สาธารณะ แท่นน้ำดื่ม ถังขยะ	65	58.75	48	55	50	60
ศูนย์ข้อมูล	60	38.75	40.67	50	55	65
ป้ายสื่อความหมาย	60	61.25	57.67	55	55	60
ห้องสุขา	25	41.25	57.67	30	60	70
ห้องปฐมพยาบาล	35	30	29	20	35	50
ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)	70	66.25	71	45	90	95
ไฟฟ้าแสงสว่างตามจุดต่างๆ	65	60	65	30	60	60
การรักษาความปลอดภัย	65	36.25	44.33	20	50	75
ร้านค้าขายของที่ระลึก	70	46.25	53.67	60	60	60
อุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุ เช่น ล้อเข็น หรือ ยานพาหนะต่างๆ	25	20	20	20	20	20
3. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	100	100	100	100	100	100
การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว	75	63.75	63.33	50	60	95
ความสุนทรีย์และความสวยงามของสภาพแวดล้อม	75	56.25	55.67	55	60	90

เกณฑ์การประเมินศักยภาพ	ว้ลสาย	เวียงกุมกาม	กลางเวียง เชียงใหม่	ดอยแม่สลอง	หอวัฒนธรรมฯ	วัดภูมินทร์
มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม, วิชาการ	75	57.5	61.67	55	80	80
มีกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว	60	50	39	35	50	55
ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	80	72.5	70	60	85	100
ด้านกายภาพและสังคม						
4. การบริหารและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว	100	100	100	100	100	100
พันธกิจหรือนโยบายของแหล่งท่องเที่ยว	57	51	45.33	37	80	90
มีการอบรมด้านการดูแลผู้สูงอายุ	30	25	21.67	20	30	45
ความสุภาพ อ่อนน้อม และถูกต้องของพนักงานผู้ให้บริการ	40	43.5	35.67	47	55	77
มีพนักงานบริการเฉพาะผู้สูงอายุ (เช่น บริการเข็นรถ มัคคุเทศก์ ฯลฯ)	35	43.75	29.33	20	30	50
การให้สิทธิพิเศษแก่ผู้สูงอายุ (ราคาตั๋ว, การบริการ, อื่นๆ)	30	22.5	20	20	20	30
บริการอาหาร หรือสินค้าพิเศษแก่ผู้สูงอายุ	20	22.5	20	20	20	20
5. สิ่งบริการรองรับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุใน บริเวณใกล้เคียง	100	100	100	100	100	100
ร้านอาหาร – ร้านขายของที่ระลึก	80	61.25	65.33	65	65	80
ที่พัก	60	32.5	50	47	40	65
โรงพยาบาล	60	51.25	58	57	55	65

เกณฑ์การประเมินศักยภาพ	วัดลาย	เวียงกุมกาม	กลางเวียง เชียงใหม่	ดอยแม่สลอง	หอวัฒนธรรมฯ	วัดภูมินทร์
ความปลอดภัย (ตำรวจ)	65	49.25	52	57	45	82
ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว	60	61.75	48.33	65	57	82

ตารางที่ 2 ผลการประเมินตามเกณฑ์ประเมินความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (ด้านสังคม)

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	วัดลาย	เวียงกุมกาม	วัดภูมินทร์
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	3	2	3
อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ตอบรับกับการท่องเที่ยว	3	2	2
พนักงานแรงงานที่ให้บริการการท่องเที่ยว	3	3	2
มีคณะกรรมการและแผนงาน	3	3	3
ชุมชนภาคภูมิใจ/มีความเป็นเจ้าของ	3	3	3
มีการดำเนินการรักษาแหล่งท่องเที่ยว	2	2	3

ภาคผนวก ข

เอกสารแนบที่ 1 แบบประเมินความพร้อมทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยว

1

โครงการแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและ
ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน, สถาบันวิจัยสังคม มช. / ๒๕๕๖

แบบนำสัมภาษณ์

เกณฑ์การประเมินชุมชนในด้านการมีส่วนร่วม และการจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

- ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว(ถือเป็นสัดส่วน
จำนวนมากจากกิจกรรมทั้งหมด)
- ชุมชนเป็น(ไม่ได้เป็นเจ้าของ) ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนในการตัดสินใจกำหนด
ความเป็นไปของการพัฒนาการท่องเที่ยว
- ชุมชนเป็นผู้สนับสนุน กิจกรรมและเสนอความคิดเห็น
- ชุมชนเป็นเป็นผู้ให้ข้อมูล และถูกใช้ในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว
- ชุมชนไม่มีส่วนร่วม

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

.....

2. อาชีพส่วนใหญ่ในชุมชนมีการตอบสนองและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับใด

- อาชีพในชุมชนเกี่ยวข้องกับแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างน้อยร้อยละ 50
- อาชีพในชุมชนเกี่ยวข้องกับแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างน้อยร้อยละ 30
- ไม่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

3. พนักงาน แรงงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นคนในชุมชนหรือใกล้เคียง

- เป็นผู้คนจากชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง
- ไม่ผู้คนจากชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง เป็นแรงงานจากภายนอก

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

4. แหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับวิถีชีวิต(ประเพณี, อาหาร ฯลฯ) และประวัติศาสตร์ของชุมชน

- มีสินค้า, อาหาร หรือการบริการที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน
- ไม่มีสินค้าอาหารการบริการที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

.....

5. ความร่วมมือ และการจัดการของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว (แผน, การดูแล, ประเมิน)

- มีคณะกรรมการและมีแผนร่วมกันมีการปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง
- มีคณะกรรมการ แต่ไม่มีแผนร่วมกัน หรือมีแต่ขาดการประเมินปรับปรุง
- ไม่มีคณะกรรมการ หรือแผนร่วมกัน

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

6. กิจกรรมการท่องเที่ยว กับความภาคภูมิใจ/ความเป็นเจ้าของ/และความต้องการในการพัฒนาของสมาชิกในชุมชน

- ชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและมีความรู้สึกต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ชุมชนรู้สึกเฉยๆ หรือไม่มีความภาคภูมิใจรู้สึกว่ามันเกี่ยวข้อง ไม่ห่วงแหน

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

.....

.....

7. มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยว

- ชุมชนมีแผนงาน การอบรม การสื่อสาร การประชุม และการปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน
- มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวโดยกลุ่มคนในชุมชน
- ไม่มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อสังเกต

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุปข้อสังเกต/ และการวิเคราะห์ชุมชน

.....

.....

.....

.....

เอกสารแนบที่ 2 กำหนดการการอบรม “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”

กำหนดการการอบรม “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”
วันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม 2557
ณ เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน

08.30-09.00 น. ลงทะเบียน

09.00-09.10 น. กล่าวต้อนรับ

โดย คุณสุรพล เอียร์สูตร

นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองน่าน

กล่าวรายงาน

โดย คุณสามารถ สุวรรณรัตน์

หัวหน้าโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน”

กล่าวเปิดการอบรมฯ

โดย คุณนาถนรี ธนะปัญโญ

ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน

09.10-09.30 น.

แนะนำแผนงานวิจัย “การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ” บอกเล่าสถานการณ์การท่องเที่ยวผู้สูงอายุในปัจจุบัน

โดย คุณกรรวรรณ สังขกร

นักวิจัยชำนาญการ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ /ผู้อำนวยการแผนงานฯ

09.30-10.00 น.

แนวคิดการจัดบริการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

แนวคิดการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเตรียมความพร้อมในการให้จัดบริการท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ด้านกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก

โดย คุณสามารถ สุวรรณรัตน์ และคุณณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์

นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

10.00-10.20 น.

การเตรียมความพร้อมด้านบริการดูแลสุขภาพสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

โดย ผศ.สุภาวดี พุฒิน้อย

อาจารย์ประจำคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

	เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว
	โดย อ.ดร. สุจิตรพร เลอศิลป์
10.20-10.45 น.	อาจารย์ประจำคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บรรยาย เรื่อง “การให้จัดกิจกรรมท่องเที่ยวและบริการสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”
	โดย คุณประสงค์ แสงงาม
	ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวผู้สูงอายุ
10.45-11.20 น.	บอกเล่าประสบการณ์และแผนการเตรียมการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
	โดย ชาวบ้านชุมชนภูมิินทร์-ท่าลี่ และนักวิจัยสถาบันวิจัยสังคม มช.
11.20-12.00 น.	ซักถามและแลกเปลี่ยน
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหาร
13.00- 14.00 น.	คลินิกให้คำปรึกษาสำหรับชุมชนและผู้สนใจ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
14.00 น.	ปิดการอบรม

หมายเหตุ - กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

เอกสารแนบที่ 3 กำหนดการการอบรม “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”

กำหนดการ
"โครงการนำร่องการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ"
วันที่ 3 - 5 เมษายน 2557 ณ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

วันที่ 3 เมษายน 2557 (วันอบรม)

- เวลา 14.00 น. อบรมให้ความรู้เรื่อง "การนำชม"
 โดย อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม
- เวลา 15.00 น. อบรมให้ความรู้เรื่อง "การดูแลผู้สูงอายุในแหล่งท่องเที่ยว"
 โดย อาจารย์ศิริพันธ์ สารมณศรี
- เวลา 16.00 น. ทดลองเดินให้ข้อมูลร่วมกัน

วันที่ 4 เมษายน 2557 (วันทดลองนำเที่ยว)

- 07.00 น. เดินทางไปจังหวัดน่าน
- 11.00 น. แวะรับประทานอาหาร
- 14.30 น. เดินทางถึงจังหวัดน่าน
- 15.00 น. ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน
 สักการะองค์พระธาตุ ณ วัดพระธาตุแช่แห้ง

วันที่ 5 เมษายน 2557 (วันนำเที่ยว)

- 08.30 น. เดินทางไปวัดภูมินทร์
- 09.00 น. พิธีเปิดกิจกรรม
 กล่าวรายงาน
 โดย นายสามารถ สุวรรณรัตน์
 หัวหน้าโครงการ “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม
 ระหว่าง นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือ
 ตอนบน”
 กล่าวเปิดงาน
 โดย นายอุกริช พึ่งโสภา
 ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน

09.10 น. เริ่มต้นการนำเที่ยว

- แนะนำโครงการ
- เข้าวิหาร ไหว้พระประธาน ร่วมกัน
- เริ่มต้นกิจกรรมเดินเที่ยวรอบวัด
- ทำกิจกรรมทำดอกไม้ร่วมกัน /
- เริ่มต้นเดินเที่ยวรอบห้วยแหวน

11.00 น. วังพุดคุยสะท้อน และเสนอแนะการจัดการท่องเที่ยว

12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน

13.00 น. ร่วมสรุปถอดความรู้ร่วมกับคนในชุมชน

14.30 น. เดินทางกลับ

หมายเหตุ - กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

เอกสารแนบที่ 4 คู่มือแนวทางการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
(สำหรับชุมชนท่องเที่ยว)

สารบัญ

- คำนำ
- ชื่อโครงการ
- วัตถุประสงค์
- ผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว
 - การท่องเที่ยวผู้สูงอายุ คืออะไร
 - ทำอย่างไรถึงจะได้เป็นนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - การท่องเที่ยวผู้สูงอายุกับชุมชน
 - การท่องเที่ยวชุมชน
- ชุมชนกับการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - ศักยภาพชุมชนกับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - ชุมชนรู้จักและเข้าใจตนเอง
 - การประเมินศักยภาพในด้านต่างๆ
 - สร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - ข้อจำกัดของผู้สูงอายุ
 - อารยสถาปัตย์
 - ความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - โลจิสติกส์การท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
 - วางแผนร่วมกัน (กระบวนการมีส่วนร่วม / องค์กร / บทบาทหน้าที่)
 - กระบวนการมีส่วนร่วม
 - องค์กรควรมีใคร/ หน้าที่อย่างไร
 - เครือข่าย
 - รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
- ภัยแล้งสำคัญ ให้การท่องเที่ยวกัน นำพาดวงใจเปี่ยมสุข สุขภาพดี และอายุยืนนาน
- ติดต่อ : องค์กรและหน่วยงานสนับสนุน

❖ คำนำ

คู่มือแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เป็นหนังสือวิชาการเล่มเล็กที่ทำหน้าที่เป็นคู่มือสำหรับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวได้ใช้เป็นแนวทางการปรับตัวและปรับปรุง ชุมชนของตนเองให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยเนื้อหาภายในคู่มือเล่มนี้ เกิดจากการประมวลผลลัพธ์และองค์ความรู้จากงานวิจัย และโครงการนำร่องการ

จัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ซึ่งดำเนินการภายใต้โครงการ “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน (Guideline for Development Participatory beyond Senior Tourists and Community Tourism in the Upper North)” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัย การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (Tourism Management and Administration in the Upper North of Thailand for Supporting Senior Tourists) ซึ่งได้รับสนับสนุนงบประมาณการวิจัยในปี พ.ศ. 2556 จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และความร่วมมือของเครือข่ายองค์กรการบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.)

นอกจากคู่มือเล่มนี้จะถูกจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยแก่ชุมชนและสังคมในวงกว้างแล้ว คณะนักวิจัยยังมุ่งหวังว่าเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับมิติการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุทั้งในส่วนของข้อมูลปัจจุบัน และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ผู้ที่สนใจหรือกำลังดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจประเด็นเรื่องผู้สูงอายุ ได้รับรู้และเข้าใจ มุมมองใหม่ๆ รวมถึงได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้นำไปสู่การต่อยอดงานต่างๆที่กำลังดำเนินการอยู่ต่อไป อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการการท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน และการดูแลและรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในสังคมไทยต่อไป

สุดท้ายนี้ คุณประโยชน์ใดๆก็ตามที่เกิดขึ้นจากองค์ความรู้ภายในคู่มือเล่มนี้ ทางคณะวิจัยขอส่งผ่านไปถึงกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้อันได้แก่ จังหวัดน่าน (ชุมชนภูมินทร์-ท่าลี่) จังหวัดพะเยา (หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ) จังหวัดเชียงใหม่ (ชุมชนศรีสุพรรณ ชุมชนนันทาราม ชุมชนหมื่นสาร เวียงกุมกาม หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่) และจังหวัดเชียงราย (ดอยแม่สลอง บ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก) หากมีข้อผิดพลาดประการใดทางคณะวิจัยขออภัยไว้ และจะนำข้อผิดพลาดดังกล่าวไปปรับปรุงในการทำงานในอนาคตต่อไป

ด้วยจิตคารวะ และความสุขในการท่องเที่ยว
คณะผู้วิจัย

❖ ชื่อโครงการ / วัตถุประสงค์

คู่มือแนวทางการปรับปรุงชุมชนท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

Guideline for Community Based Tourism to Support Senior Tourism

❖ วัตถุประสงค์

- เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยชุมชน อันเกิดจากการประมวลความรู้จากงานวิจัยที่ได้ดำเนินการวิจัยและดำเนินโครงการร่วมกับ ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ
- เพื่อให้องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและองค์กรที่ต้องการดำเนินกิจกรรมหรือ ธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่จะนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้กับ การดำเนินการของตนต่อไป

❖ ผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว

- **ผู้สูงอายุ คือ ประชากรโลกในอนาคต** เนื่องจากโครงสร้างของสังคมกำลังจะก้าวสู่สังคม ของผู้สูงอายุ สหประชาชาติได้คาดการณ์ว่าจะมีผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นจาก 687.9 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2549 เป็น 1,968 ล้านคนในปี พ.ศ. 2593 ซึ่งคนในทวีปเอเชียจะมีจำนวน ผู้สูงอายุมากที่สุด
 - **มารู้จักนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ**
ในปี พ.ศ. 2550 มีนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยกว่า 2.2 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15.6 ของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มอายุ และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี
 - **อายุเท่าไร ? ถึงจะได้เป็นนักท่องเที่ยวสูงวัย**
สหประชาชาติ (United Nation-UN) ให้นิยามไว้ว่า ผู้สูงอายุ คือ คนที่มีอายุ “60 ปี” โดยปกติตามระบบราชการจะให้หยุดทำงานประจำ หรือเกษียณอายุ เป็นช่วงอายุที่ควรใช้เงิน ตอบแทนที่ราชการจ่ายให้เพื่อกิจการต่างๆ ตามแต่ละประสงค์ เช่น การพักผ่อน การท่องเที่ยว
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)** กำหนดนิยามให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ คือ คนที่มีอายุ “55 ปี” ขึ้นไป เพราะบริษัทส่วนใหญ่ให้ออกจากตำแหน่งประจำแล้วมอบเงินสะสมให้ไปใช้ตามใจชอบ

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (Senior Tourists)

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มที่เริ่มเกษียณจากวัยทำงาน มีเงิน มีเวลาว่างมากขึ้น นิยมท่องเที่ยว โดยใช้ชีวิตแบบสบายหากำไรชีวิตโดยการเดินทางไปท่องเที่ยว แต่อาจจะมีปัญหาทางด้านสุขภาพ และต้องการการดูแลและบริการเป็นพิเศษมากกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป

- นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุกับแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

(ข้อมูลจากการสำรวจจาก แผนงานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, ปี 2556 : ในส่วนของการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จำนวน 926 คน เป็นคนไทย 403 คน, ต่างชาติ 245 คน, ชาวจีน 70 คน, ชาวญี่ปุ่น 33 คน, ชาวตะวันตก 142 คน)

นักท่องเที่ยวสูงวัยทั้งชาวไทยและต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยว ในภาคเหนือ

ตอนบน

ส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 64) อายุ 55 -64 ปี

รองลงมา (ประมาณร้อยละ 29) อายุ 65-75 ปี

นักท่องเที่ยวสูงวัยที่อายุ 75 ปีขึ้นไปมีร้อยละ 7

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุไปเที่ยวครั้งละ กี่วัน ?

ความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
นักท่องเที่ยวสูงวัยไปเที่ยวครั้งละกี่วัน	1-3 วัน	8-15 วัน	8-15 วัน	8-30 วัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย ส่วนใหญ่ 1-3 วันรองลงมา คือ 4 - 7 วัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ส่วนใหญ่ 8-15 วัน รองลงมา คือ 4 - 7 วัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ 8-15 วัน รองลงมา คือ 16 -30 วัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ส่วนใหญ่ 8 -30 วัน รองลงมา คือ 30 วันขึ้นไป

ชอบเที่ยวช่วงไหน?

ความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
นักท่องเที่ยวสูงวัยชอบเที่ยวช่วงไหน	ชอบเที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี รองลงมา คือ เที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน)	ชอบเที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี รองลงมา คือ เที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน)	ชอบเที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน) รองลงมา คือ เที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี	ชอบเที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี รองลงมา คือ เที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน)

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย และชาวจีนชอบเที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี
รองลงมา คือ เที่ยววันธรรมดา(วันทำงาน)

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่นชอบเที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน) รองลงมา คือ เที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณี

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ชอบเที่ยวช่วงเทศกาลงานประเพณีรองลงมา คือ เที่ยววันธรรมดา (วันทำงาน)

ชอบเที่ยวฤดูกาลใด?

ความต้องการของ นักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
นักท่องเที่ยวสูงวัย ชอบเที่ยวฤดูกาลใด	ส่วนใหญ่ชอบเที่ยว ทุกฤดู รองลงมา คือ ชอบเที่ยวในฤดู หนาว	ส่วนใหญ่ชอบเที่ยว ทุกฤดู รองลงมา คือ ชอบเที่ยวในฤดูร้อน	ส่วนใหญ่ชอบเที่ยว ทุกฤดู รองลงมา คือ ชอบเที่ยวในฤดูหนาว	ส่วนใหญ่ชอบ เที่ยวฤดูหนาว รองลงมา คือ เที่ยวทุกฤดู

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย และชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ชอบเที่ยวทุกฤดู
รองลงมา คือ ชอบเที่ยวในฤดูหนาว

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ส่วนใหญ่ชอบเที่ยวทุกฤดู รองลงมา คือ ชอบเที่ยวในฤดู
ร้อน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ส่วนใหญ่ชอบเที่ยวฤดูหนาว รองลงมา คือ เที่ยวทุก
ฤดู

ชอบเที่ยวกับใคร ?

ความต้องการ ของนักท่องเที่ยว สูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
นักท่องเที่ยวสูงวัย ชอบเที่ยวกับใคร	ส่วนใหญ่ชอบไป เที่ยวกับ ลูกหลานและ ญาติ รองลงมา คือ เที่ยวกับคู่ สมรส เที่ยวกับ เพื่อนสนิท	ส่วนใหญ่ชอบไป เที่ยวกับ ลูกหลานและ ญาติ รองลงมา คือ เที่ยวกับ เพื่อนสนิท เที่ยวกับคู่สมรส	ส่วนใหญ่ชอบไป เที่ยวกับคู่สมรส รองลงมา คือ เที่ยวคนเดียว เที่ยวกับเพื่อน สนิท	ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยว กับคู่สมรส รองลงมา คือ เที่ยวคนเดียว เที่ยวกับลูกหลานและ ญาติ เที่ยวกับเพื่อน สนิท

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยวกับลูกหลานและญาติ รองลงมา
คือ เที่ยวกับคู่สมรส เที่ยวกับเพื่อนสนิท

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยวกับลูกหลานและญาติ รองลงมา คือ เที่ยวกับเพื่อนสนิท เที่ยวกับคู่สมรส

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยวกับคู่สมรส รองลงมา คือ เที่ยวคนเดียว เที่ยวกับเพื่อนสนิท

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยวกับคู่สมรส รองลงมา คือ เที่ยวคนเดียว เที่ยวกับลูกหลานและญาติ เที่ยวกับเพื่อนสนิท

● การท่องเที่ยวผู้สูงอายุกับชุมชน

การท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (Senior Tourism)

การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญและสร้างความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ในด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ เน้นการดูแลในด้านการเดินทางและอาหารเป็นพิเศษ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะกับผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน ทางลาด ที่นั่งพัก

ความต้องการกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มีลักษณะเป็น การท่องเที่ยวแบบเนิบช้า ชิมซบ เรียนรู้ มุ่งสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพ และมีความลึกซึ้งภายในกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ ชิมซบ เรียนรู้และสร้างคุณค่าทางจิตใจแก่นักท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม หรือธรรมชาติ รวมถึงปลายทางของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเรื่องการจัดการผลประโยชน์ที่ได้รับเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน ก็เป็นอีกประเด็นสำคัญที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุให้ความสนใจ

ความสอดคล้องดังกล่าวจึงเป็นอีกแนวปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่จะเลือกใช้บริการการท่องเที่ยวจากองค์กรชุมชน ที่ดำเนินการท่องเที่ยว และเป็นโอกาสสำคัญสำหรับชุมชนเองที่ควรเรียนรู้ ปรับตัว โดยเพิ่มเติมสิ่งบริการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่กำลังเติบโต เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่ตรงตามทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตนเองมีอยู่

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) “การจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้ง มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียนมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547)

**“ กฎแจ้งสำคัญที่จะใช้สู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
คือ หัวใจสามัคคีของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน รับผลดีผลเสียร่วมกัน เรียนรู้
แลกเปลี่ยน ปรับตัว มุ่งสู่ระโยชน์ของชุมชนและความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยว ”**

❖ ชุมชนกับการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ธุรกิจการท่องเที่ยวนอกจากจะอาศัยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เป็นต้นทุนหลักในการดำเนินธุรกิจแล้ว การบริหารจัดการภายในองค์กรธุรกิจ และการออกแบบสินค้าและบริการที่มีต้นธารมาจากการวางแผนขององค์กรเอง ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้ องค์กรธุรกิจประสบความสำเร็จ สำหรับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องเรียนรู้ และปฏิบัติบนฐานความเข้าใจศักยภาพของตนเอง

● **ชุมชนต้องรู้จักและเข้าใจตนเอง** การทำความเข้าใจสภาพชุมชนของตนเอง เข้าใจจุดเด่น ปัญหา และโอกาสของชุมชน ในประเด็นการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ จะทำให้การดำเนินการวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ มีความรัดกุม แม่นยำ และยืนอยู่บนความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานจริง

- การประเมินศักยภาพชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว

การศึกษาและทำความเข้าใจศักยภาพชุมชนในด้านการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชน มีความเข้าใจเบื้องต้นถึงศักยภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว อันจะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะช่วยในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

การศึกษาและทำความเข้าใจศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยว สามารถทำได้ง่ายๆโดยการตอบคำถาม ต่อไปนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนคืออะไร
2. จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวคืออะไร
3. ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
4. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง
5. ภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอะไรบ้าง และเกี่ยวข้องในบทบาทหน้าที่อย่างไร
6. สภาพปัจจุบันการท่องเที่ยวในพื้นที่

ศักยภาพชุมชนด้านกายภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

การศึกษาศักยภาพของชุมชนทางด้านกายภาพมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นความพร้อมและสภาพปัจจุบันของลักษณะกายภาพที่มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำในกิจกรรมการท่องเที่ยว

โดยการศึกษาศักยภาพชุมชนในด้านกายภาพ สามารถทำได้โดยอาศัย

1. การสำรวจพื้นที่

2. การประเมินสิ่งบริการด้านกายภาพ สิ่งบริการด้านกายภาพสำหรับนักท่องเที่ยว
ผู้สูงอายุที่ควรได้รับการศึกษาและการพัฒนาให้มีความพร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยว
ผู้สูงอายุ

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

- ระยะทางความใกล้-ไกลจากตัวเมือง
- สภาพผิวจราจร
- สภาพเส้นทาง
- ป้ายบอกเส้นทาง
- ขนส่งสาธารณะ
- สิ่งบริการบนเส้นทาง
(สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ห้องสุขา ร้านขายอาหารเครื่องดื่ม)
- พื้นที่จอดรถ

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

- ทางเท้า
- ทางลาด (สัดส่วนความสูงและทิศทางของทางลาดเหมาะสม)
- ทางข้ามทางสัญจร (ตามมาตรฐาน)
- ความปลอดภัยจากสิ่งประดับอาคาร
- จุดพักคอย (มีที่วางของ มีจำนวนและลักษณะที่เหมาะสม)
- รวบรวมและรวบรวมกันตัก มีมาตรฐานทั้งวัสดุ สภาพและอยู่ในจุดที่เหมาะสม
- อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์สาธารณะ แท่นน้ำดื่ม ถังขยะ
- ศูนย์ข้อมูล
- ป้ายสื่อความหมาย
- ห้องสุขา
- ห้องปฐมพยาบาล
- ความพร้อมของสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ขยะ สื่อสาร น้ำเสีย)
- ไฟฟ้าแสงสว่างตามจุดต่างๆ
- การรักษาความปลอดภัย
- ร้านค้าขายของที่ระลึก
- อุปกรณ์ในการบริการผู้สูงอายุ เช่น ล้อเข็นหรือยานพาหนะต่างๆ

ศักยภาพชุมชนและความสามารถรองรับทางด้านสังคม

- แหล่งท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สนทนากันในชุมชน
- สร้างความเจริญให้กับชุมชน

- สร้างรายได้สู่ชุมชน
- พื้นที่มีปัญหาทางด้านอาชญากรรมต่อนักท่องเที่ยว
- ค่าครองชีพในพื้นที่ชุมชนมีความเหมาะสม
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว (แผน, การดูแล, ประเมิน)
- สร้างเสริมความสามัคคี/ ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น
- ชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- อาชีพส่วนใหญ่ในชุมชนมีการตอบสนองต่อการท่องเที่ยว
- พนักงานหรือเจ้าหน้าที่เป็นคนในชุมชนใกล้เคียง
- มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว (ประเพณี, อาหาร ฯลฯ)

● **การสร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ** การเสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และการรองรับ ไม่ว่าจะเป็นโดยการค้นคว้าเอกสารข้อมูลเพิ่มเติม การเข้าร่วมอบรมสัมมนา หรือการปรึกษาผู้รู้ ล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ความรู้ที่ได้จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการดำเนินออกแบบ ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรม รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงอายุ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจได้แก่

ข้อจำกัดของทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ

- **การมองเห็น** ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการมองเห็น สาเหตุจากระบบสายตาเสื่อมสภาพตามวัย โรคที่พบ ได้แก่ สายตาวัว ต้อชนิดต่างๆ
- **การได้ยิน** ผู้สูงอายุจะมีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการได้ยิน เนื่องจากประสาทการได้ยินเสื่อมสภาพ จึงเกิดการหูตึง
- **การเคลื่อนไหว** เนื่องจากร่างกายที่เสื่อมสภาพตามอายุวัย กล้ามเนื้อ กระดูกและข้อต่อที่ไม่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ จึงไม่เอื้อให้ผู้สูงอายุเคลื่อนไหวได้สะดวกคล่องแคล่วอย่างคนหนุ่ม
- **สมรรถภาพด้านอื่นๆ** เนื่องจากผัสสะและร่างกายที่เสื่อมสภาพทำให้สมรรถภาพในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุลดลง โดยเฉพาะการตัดสินใจ และการตอบสนองแบบฉับพลัน ทำให้จิตใจและความเชื่อมั่นนั้นลดลงตามไปด้วย

ความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

จากงานการสำรวจ และงานวิจัยตามแผนงานจาก แผนงานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, ปี 2556 ได้สรุปความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุทั้งในประเด็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงข้อมูล และบริการที่ต้อง ไว้ดังนี้

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรม 2 อันดับแรกที่นักท่องเที่ยวสูงวัยทุกชาติต้องการให้มีรายการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมธรรมชาติ และชมโบราณสถาน กิจกรรมรองลงมาที่นักท่องเที่ยวสูงวัยชื่นชอบ

ความต้องการของ นักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
รูปแบบกิจกรรมการ ท่องเที่ยว	ชื่นชอบการแสดง ทางวัฒนธรรม การ ไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การชมวิถีชีวิต ซื้อ สินค้าพื้นเมือง การ กินอาหาร พื้นเมือง	ชื่นชอบการกิน อาหารพื้นเมือง การชมวิถีชีวิต การนวดสปา ซื้อ สินค้าพื้นเมือง กินอาหารยอด นิยม ไหว้สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ การ แสดงทาง วัฒนธรรม	ชื่นชอบการกิน อาหารยอดนิยม การชมวิถีชีวิต การแสดงทาง วัฒนธรรม การ นวดสปา การกิน อาหารพื้นเมือง การเล่นกีฬา	ชื่นชอบการชมวิถี ชีวิต การกิน อาหารพื้นเมือง การซื้อสินค้า พื้นเมือง การ นวดสปา การ แสดงทาง วัฒนธรรม การ ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย ชื่นชอบการแสดงทางวัฒนธรรม การไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์
การชมวิถีชีวิต ซื้อสินค้าพื้นเมือง การกินอาหาร พื้นเมือง

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ชื่นชอบการกินอาหารพื้นเมือง การชมวิถีชีวิต การนวดสปา
ซื้อสินค้าพื้นเมือง กินอาหารยอดนิยม ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงทางวัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น ชื่นชอบการกินอาหารยอดนิยม การชมวิถีชีวิต
การแสดงทางวัฒนธรรม การนวดสปา การกินอาหารพื้นเมือง การเล่นกีฬา

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ชื่นชอบการชมวิถีชีวิต การกินอาหารพื้นเมือง
การซื้อสินค้าพื้นเมือง การนวดสปา การแสดงทางวัฒนธรรม การไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความต้องการข้อมูลในการวางแผน

ข้อมูลสำคัญ 3 เรื่องที่นักท่องเที่ยวสูงวัยทุกชาติต้องการ คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ
สถานที่ท่องเที่ยว พาหนะเดินทาง และที่พักแรม

ข้อมูลอื่นๆ ที่นักท่องเที่ยวสูงวัยทุกชาติต้องการ คือ ระยะเวลาเดินทาง สภาพถนน
ไปสู่สถานที่ท่องเที่ยว และกิจกรรมที่น่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยว

ข้อมูลที่นักท่องเที่ยวสูงวัยต่างชาติ ต้องการ คือ สภาพอากาศ และสิ่งที่ควรปฏิบัติ
และไม่ควรปฏิบัติในสถานที่ท่องเที่ยว

การเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยว

ความต้องการ ของ นักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
การเข้าถึงข้อมูล การท่องเที่ยว	ส่วนใหญ่ลูกหลาน และคนใน ครอบครัว รองลงมา คือ คู่ สมรส หรือเพื่อนที่ จะไปเที่ยวด้วยกัน	ส่วนใหญ่ลูกหลาน และคนในครอบครัว รองลงมา คือ คู่ สมรส หรือเพื่อนที่ จะไปเที่ยวด้วยกัน	ส่วนใหญ่คู่สมรส รองลงมา คือ ลูกหลานและคนใน ครอบครัว	ส่วนใหญ่คู่สมรส รองลงมา คือ เพื่อน ที่จะไปเที่ยวด้วยกัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทยและและชาวจีน ส่วนใหญ่ลูกหลานและคนในครอบครัว
รองลงมา คือ คู่สมรส หรือเพื่อนที่จะไปเที่ยวด้วยกัน

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่คู่สมรส รองลงมา คือ ลูกหลานและคนใน
ครอบครัว นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก ส่วนใหญ่คู่สมรส รองลงมา คือ เพื่อนที่จะไปเที่ยวด้วยกัน

ที่มาของข้อมูล

ความต้องการของ นักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
ที่มาของข้อมูล	ถามข้อมูลจาก บุตรหลาน/ญาติ รองลงมา คือ ถามเพื่อน/ คน รู้จัก และฟังจาก วิทยุ/โทรทัศน์	ถามข้อมูลจาก บุตรหลาน/ญาติ รองลงมา คือ หา จากเว็บไซต์นำ เที่ยว และ นิตยสารนำเที่ยว	หาจากเว็บไซต์นำ เที่ยว รองลงมา คือ ถามเพื่อน/ คนรู้จัก และอ่านจาก นิตยสารนำเที่ยว	หาจากเว็บไซต์ นำเที่ยว รองลงมา คือ ถามเพื่อน/คน รู้จัก และอ่าน จากนิตยสารนำ เที่ยว

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย ถามข้อมูลจากบุตรหลาน/ญาติ รองลงมา คือ ถาม
เพื่อน/ คนรู้จัก และฟังจากวิทยุ/โทรทัศน์

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน ถามข้อมูลจากบุตรหลาน/ญาติ รองลงมา คือ หาจาก
เว็บไซต์นำเที่ยว และนิตยสารนำเที่ยว

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น หาจากเว็บไซต์นำเที่ยว รองลงมา คือ ถามเพื่อน/ คน
รู้จัก และอ่านจากนิตยสารนำเที่ยว

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตกหาจากเว็บไซต์นำเที่ยว รองลงมา คือ ตามเพื่อน/คนรู้จัก และอ่านจากนิตยสารนำเที่ยว

ความต้องการด้านการบริการ

อาหารที่จัดไว้บริการ

ความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
อาหารที่จัดไว้บริการ	อยากให้จัดอาหารเพื่อสุขภาพ รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น	อยากให้จัดอาหารเพื่อสุขภาพ รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น	อยากให้จัดอาหารธรรมดา รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น	อยากให้จัดอาหารท้องถิ่นรองลงมา คือ อาหารเพื่อสุขภาพ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย อยากให้จัดอาหารเพื่อสุขภาพ รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน อยากให้จัดอาหารเพื่อสุขภาพ รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น อยากให้จัดอาหารธรรมดา รองลงมา คือ อาหารท้องถิ่น

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก อยากให้จัดอาหารท้องถิ่นรองลงมา คือ อาหารเพื่อสุขภาพ

การจัดรายการท่องเที่ยวสำหรับบริการ

ความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
การจัดรายการท่องเที่ยวสำหรับบริการ	อยากให้เน้นพักผ่อน (เที่ยวแค่ครึ่งวัน) รองลงมา คือ โปรแกรมการฟื้นฟูสุขภาพ และการเรียนรู้วัฒนธรรม	อยากให้เน้นพักผ่อน (เที่ยวแค่ครึ่งวัน) รองลงมา คือ การเรียนรู้วัฒนธรรม และโปรแกรมการฟื้นฟูสุขภาพ	อยากให้เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรม รองลงมา คือ พักผ่อน (เที่ยวแค่ครึ่งวัน)	อยากให้เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรม รองลงมา คือ พักผ่อน (เที่ยวแค่ครึ่งวัน)

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย อยากให้เน้นพักผ่อน (เที่ยวแค่ครึ่งวัน) รองลงมา คือ โปรแกรมการฟื้นฟูสุขภาพ และการเรียนรู้วัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน อยากให้เป็นรถพ่วง (เที่ยวแค่ครึ่งวัน) รองลงมา คือ การเรียนรู้วัฒนธรรม และโปรแกรมการฟื้นฟูสุขภาพ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น อยากให้เป็นรถที่เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรม รองลงมา คือ พักผ่อน(เที่ยวแค่ครึ่งวัน)

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก อยากให้เป็นรถที่เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรม รองลงมา คือ พักผ่อน(เที่ยวแค่ครึ่งวัน)

พาหนะที่จัดไว้บริการ

ความต้องการของ นักท่องเที่ยวสูงวัย	ชาวไทย	จีน	ญี่ปุ่น	ชาติตะวันตก
พาหนะที่จัดไว้บริการ	อยากให้เป็นรถที่มี บันไดและประตูที่ สามารถขึ้นลงรถได้ สะดวก รองลงมา คือ มีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐม พยาบาลประจำรถ มีเบาะนั่งที่ไม่แข็ง กระด้าง และมีเข็ม ขัดนิรภัยทุกที่นั่ง	อยากให้เป็นรถที่มี บันไดและประตูที่ สามารถขึ้นลงรถได้ สะดวก รองลงมา คือ มีเบาะนั่งที่ไม่ แข็งกระด้าง มีเข็ม ขัดนิรภัยทุกที่นั่ง และมีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐม พยาบาลประจำรถ	อยากให้เป็นรถที่ มีบันไดและประตู ที่สามารถขึ้นลง รถได้สะดวก รองลงมา คือ มี เบาะนั่งที่ไม่แข็ง กระด้าง มีเข็มขัด นิรภัยทุกที่นั่ง และมีเครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐม พยาบาลประจำ รถ	อยากให้เป็นรถที่ มีเบาะนั่งที่ไม่แข็ง กระด้าง รองลงมา คือ มีเข็มขัด นิรภัยทุกที่นั่ง มี บันไดและประตูที่ สามารถขึ้นลงรถ ได้สะดวก และมี เครื่องมือ/ อุปกรณ์ปฐม พยาบาลประจำ รถ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวไทย อยากให้เป็นรถที่มีบันไดและประตูที่สามารถขึ้นลงรถได้สะดวก รองลงมา คือ มีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำรถ มีเบาะนั่งที่ไม่แข็งกระด้าง และมีเข็มขัดนิรภัยทุกที่นั่ง

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวจีน อยากให้เป็นรถที่มีบันไดและประตูที่สามารถขึ้นลงรถได้สะดวก รองลงมา คือ มีเบาะนั่งที่ไม่แข็งกระด้าง มีเข็มขัดนิรภัยทุกที่นั่ง และมีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำรถ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวญี่ปุ่น อยากให้เป็นรถที่มีบันไดและประตูที่สามารถขึ้นลงรถได้สะดวก รองลงมา คือ มีเบาะนั่งที่ไม่แข็งกระด้าง มีเข็มขัดนิรภัยทุกที่นั่ง และมีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำรถ

นักท่องเที่ยวสูงวัยชาวตะวันตก อยากให้เป็นรถที่มีเบาะนั่งที่ไม่แข็งกระด้าง รองลงมา คือ มีเข็มขัดนิรภัยทุกที่นั่ง มีบันไดและประตูที่สามารถขึ้นลงรถได้สะดวก และมีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำรถ

สิ่งบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในที่พักรวม

นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความต้องการสิ่งบริการและอำนวยความสะดวกในที่พักรวมเหมือนกัน คือ อยากให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการขึ้นลงที่พัก ห้องพักรวมสิ่งอำนวยความสะดวกแบบสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะห้องน้ำ สิ่งบริการต่างๆ ในที่พักควรออกแบบให้เหมาะกับการใช้บริการของผู้สูงอายุ ที่พักควรมีเครื่องมือ/อุปกรณ์ปฐมพยาบาลประจำ

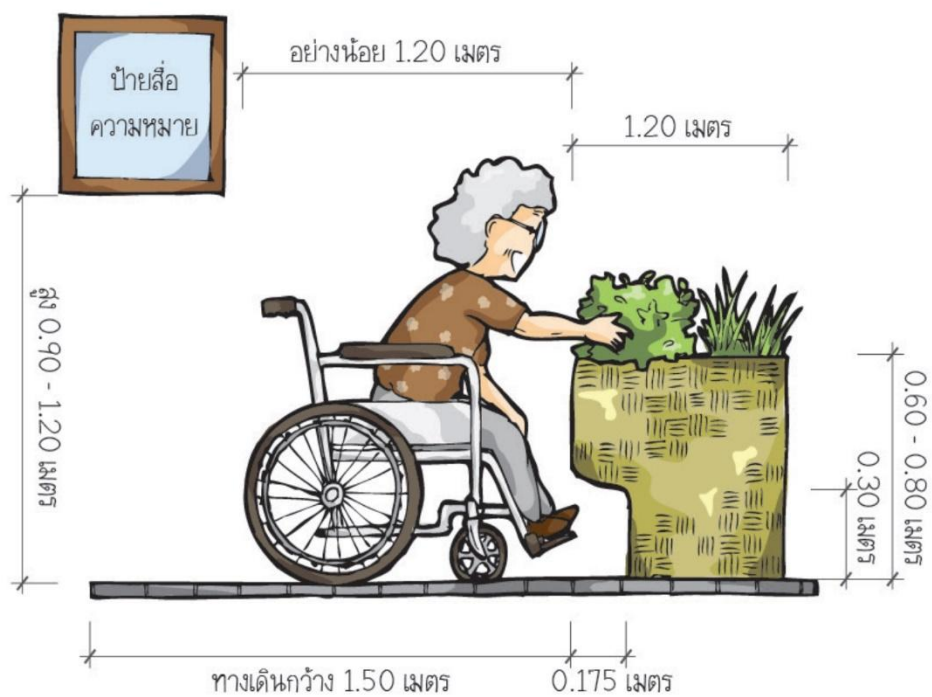
นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความต้องการเหมือนกัน คือ เจ้าหน้าที่นำเที่ยวมีความรู้ด้านการปฐมพยาบาล มีการประกันอุบัติเหตุการเดินทาง

แนวคิดอารยสถาปัตย์หรือการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design)

เป็นแนวคิดด้านการออกแบบลักษณะทางกายภาพที่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านร่างกาย และตอบสนองการใช้งานของกลุ่มคน เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ และเด็ก ทั้งยังเอื้อประโยชน์ต่อคนที่มีสภาพร่างกายปกติให้สามารถใช้งานพื้นที่ได้อย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น บางครั้งจึงเรียกแนวคิดนี้ว่า แนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล การจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ควรจะนำแนวคิดนี้ไปปรับปรุงสิ่งบริการต่างๆ ในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ (การเคหะฯ, 2555) ที่ควรมีอยู่ในการออกแบบและการปรับปรุงสิ่งบริการได้แก่

1. สร้างความเสมอภาค เท่าเทียมกัน: Equitability การออกแบบ เพื่อสร้างความเสมอภาค และเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้คนทุกคนสามารถใช้งานได้เท่าเทียมกัน
2. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) สามารถปรับเปลี่ยนไปตามผู้ใช้งาน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ถนัดซ้าย ถนัดขวา สูงหรือเตี้ย การออกแบบจะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้งานได้
3. ใช้งานง่ายไม่ยุ่งยาก (Simple and Intuitive) ควรมีรูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากล รูปภาพซึ่งสื่อสารให้เข้าใจได้ง่ายกำกับไว้
4. ข้อมูลชัดเจน สื่อความหมายเป็นที่เข้าใจ (Perceptible Information) คือมีข้อมูลสำหรับประกอบการใช้งานอย่างเพียงพอ เช่น รูปภาพ แสดงวิธีการใช้สุขภัณฑ์ เป็นต้น
5. มีระบบป้องกันอันตราย (Tolerance for error) เพื่อช่วยเหลือในกรณีที่มีการใช้งานที่ผิดพลาด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายและเป็นอันตรายต่อผู้ใช้งาน
6. ช่วยทุ่นแรง (Low Physical Effort) เป็นการออกแบบที่คำนึงถึงความสะดวก และการไม่ต้องออกแรงมาก เช่น ใช้ประตูบานเลื่อน แทนบานเปิด เป็นต้น
7. มีขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสมกับทุกคน (Size and Space) เป็นการออกแบบพื้นที่และขนาดให้เหมาะสมกับคนทุกรูปร่าง เช่น คนตัวใหญ่ คนที่ต้องใช้รถเข็น (WheelChair) ควรออกแบบให้มีขนาดพื้นที่เพียงพอ สำหรับหมุน หรือกลับรถเข็นได้ภายในห้องน้ำ เป็นต้น

ตัวอย่างการออกแบบ ตามแนวคิดอารยสถาปัตย์ (1)

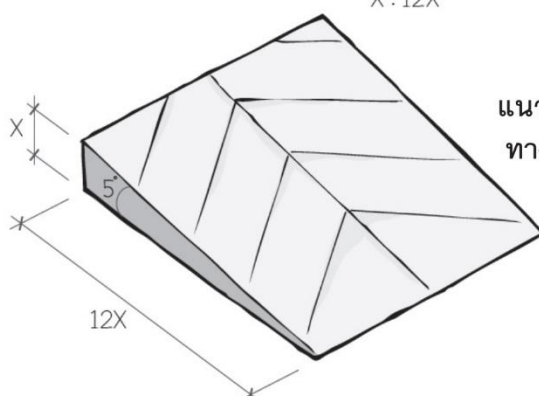
ตัวอย่างการออกแบบ ตามแนวคิดอารยสถาปัตย์ (2)

แนวคิดในการออกแบบโถงทางเดิน
ที่มีราวจับ ประตู และป้ายสื่อความหมาย

- 17 | โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ปี พ.ศ.๒๕๕๖

ตัวอย่างการออกแบบ ตามแนวคิดอารยสถาปัตย์ (3)

โลจิสติกส์ห่วงโซ่อุปทานกับการท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวนอกจากจะต้องเข้าใจข้อจำกัด และความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุแล้ว องค์ความรู้ด้านโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน ก็เป็นอีกประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชน หรือองค์กรที่จัดบริการการท่องเที่ยว สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์การท่องเที่ยว ตั้งแต่ ต้นธาร เมื่อนักท่องเที่ยวเริ่มตัดสินใจและวางแผนการท่องเที่ยว ไปจนถึงเมื่อเดินทางกลับ ซึ่งความรู้ดังกล่าวจะช่วยการบริการการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรทั้งภายใน และการเชื่อมโยงภายนอกองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า

โลจิสติกส์ หมายถึง กระบวนการทำงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมการทำงานขององค์กร รวมทั้งการบริหารจัดการข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการเคลื่อนย้าย การจัดเก็บ การรวบรวม การกระจายสินค้า วัตถุดิบ และการบริการให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด โดยคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ (สำนักพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, ระบบออนไลน์)

ห่วงโซ่อุปทาน หมายถึง ความเชื่อมโยงขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีความต้องการสอดคล้อง และส่งต่อกันอย่างต่อเนื่อง เช่น ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ห่วงโซ่อุปทานจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบอันเป็นองค์กรที่หลากหลาย อาทิ ผู้ประกอบการธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว การคมนาคมขนส่ง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ต่างเกี่ยวพันกันและกันอยู่ในภาพรวมของกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งหากได้รับการจัดการที่ดี นั้นหมายถึงผลลัพธ์ของการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวก็จะดีตามไปด้วย

การศึกษาเรื่องโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน โดยทั่วไปนิยมใช้การสำรวจ การเฝ้าสังเกต และการศึกษาเชิงลึก โดยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อทำการประเมินในมิติของประสิทธิภาพ และความเชื่อมโยงทั้งภายใน และภายนอกของกิจกรรมนั้นๆ

●การวางแผนดำเนินการการท่องเที่ยวชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

การวางแผนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดี หัวใจสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับคุณภาพ กล่าวคือ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนเป็นผู้เจ้าของโครงการ เป็นผู้เสนอความคิด วางแผน ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ บนความพร้อมของการเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น และพร้อมติดตามประเมินผล แก้ไขตามวาระโอกาส การวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลำดับดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ และวางเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันก่อน

2. ดำเนินการวางแผนการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการจัดทำแผนด้านการเตรียมความพร้อมชุมชนทั้งในด้านองค์ความรู้ และกายภาพเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยว มีการวางแผนการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการ

3. มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กร โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกร่วมกัน ผ่านการประชุม พูดคุย และร่วมกันวิเคราะห์ รวมไปถึงการจัดสรรผลประโยชน์ การตรวจสอบความโปร่งใส และการสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนร่วม

4. ดำเนินการวางรูปแบบการท่องเที่ยวในรายละเอียด เช่น รูปแบบกิจกรรม สินค้า ราคา ค่าบริการ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ฯลฯ โดยอาจมีการทดลองการจัดการท่องเที่ยว ก่อนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่สมาชิก เพื่อการปรับปรุง และหนุนเสริมส่วนที่ขาด ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล และความพร้อมด้านกายภาพ

5. มีการติดตามประมวผลผลการดำเนินการท่องเที่ยว และการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการปรับปรุงการดำเนินการท่องเที่ยวครั้งต่อไปในอนาคต

6. ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆให้มีความหลากหลายครอบคลุมทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

ในองค์กรควรมีใคร และมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

ชาวชุมชนที่มีความสนใจด้านการจัดการท่องเที่ยว คณะกรรมการชุมชน อสม. บุคลากรด้านการแพทย์ ตำรวจ พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น และตัวแทนจากภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว

บทบาทหน้าที่ และกลไกการดำเนินงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้จัดการ ดังนั้นบทบาทหน้าที่สำคัญ ของตัวแทนชุมชนที่รวมตัวกันจัดการท่องเที่ยว จะต้องถือบทบาทเป็นผู้ประกอบการที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

เครือข่ายการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้าน ซึ่งอาจแบ่งคร่าวดังนี้

กลุ่มงานท่องเที่ยว

- การบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- การออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ

หน่วยด้านสาธารณสุข เช่น อสม. สาธารณสุขโรงพยาบาลประจำท้องถิ่นในทุกระดับ

- การให้ความรู้ในการดูแล แก่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้บริการพื้นฐานในด้านสุขภาพอย่างถูกต้อง

- การร่วมมือกันในการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เมื่อเกิดกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน

กลุ่มงานโลจิสติกส์

หน่วยงานที่ให้บริการด้านการคมนาคมขนส่ง เช่น สำนักงานขนส่งในท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการขนส่ง

- การปรับปรุง ออกแบบ และพัฒนาให้ระบบคมนาคมและขนส่งสามารถรองรับ และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในข้ามพ้นข้อจำกัดด้านร่างกายและสุขภาพ ระหว่างการเดินทาง

กลุ่มงานประชาสัมพันธ์

หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว และงานประชาสัมพันธ์ เช่น ททท. ประจำท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการท่องเที่ยว ภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

- ให้ความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ แก่ชุมชนหรือองค์กรที่จัดการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ
- ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

กลุ่มงานออกแบบ และการปรับปรุงด้านกายภาพ

หน่วยงานด้านการควบคุม และก่อสร้างอาคาร เช่น การเคหะ หน่วยงานภายใน อปท. ด้านการควบคุมกำกับดูแลการอนุญาตก่อสร้างอาคาร สถาปนิก

ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ แนวทางการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (universal Design) สำหรับชุมชนและองค์กรที่จัดการท่องเที่ยว

- รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

- กุญแจสำคัญ ให้การท่องเที่ยวกัน นำพาดวงใจเปี่ยมสุข สุขภาพดี และอายุยืนนาน
- ทุกการท่องเที่ยว มีเป้าหมายสำคัญ คือ การได้ใช้เวลาของชีวิตในการพักผ่อน จากภาระ การงาน ความรับผิดชอบ และวิถีชีวิตประจำวัน ผ่านการสัมผัสประสบการณ์สดใหม่ที่น่าซึ่งสภาวะที่ดีกว่าของร่างกาย และจิตใจ การท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ประกอบสำคัญของชีวิตทั้ง 2 ส่วน การได้ท่องเที่ยวจึงเป็นช่วงเวลาที่ย่างกายและใจ ได้พักผ่อน เกิดภาวะของความสบาย ปลอดโปร่ง มีความสุข ตื่นรู้ และเข้าใจประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่งกายและจิตใจจะได้สัมผัสรับรู้ เมื่อเกิดความสุข ทั้งสุขภาพกายและใจก็จะดีขึ้น อายุก็จะยืนยาว จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยว คือ การเยียวยา การเติมพลังชีวิต และเสริมคุณค่าและความหมายให้กับการดำเนินชีวิต.....และแม้ในวัยอันร่วงโรย ผู้สูงอายุก็ต้องการสิ่งนี้เช่นกัน
- ติดต่อ : องค์กรและหน่วยงานสนับสนุน